

S/D

294:5926

N: 6950

यः पृथो शिवं वनारसदिवाकरछापारवने मेः खमयुषशिवचरनके छापाखाने मे
 छुप्री साकिभ मोहहैभदै नी कालीमहलके पासि वाः दुर्गासिञ्च वी छापनेकाले का
 नाममातादयाल यः पृथोजिस्को जेनाहो सोचाद नो चौकमेक जगलीके पश्चिम
 ओरं रामचरनके दुकानपर मिलैगी श्रीः चैत्रशुदी १० संवत् २५ २५ वारगुरुः ॥

॥पनमः ॥पोलीलपासंतनुतेऽत्रविश्रुतत्यालयत्पात्मनिविश्वरूपे लयंनयत्याश्रुचपूर्णरूपः शिवंतनोत्वाश्रु
सो १ महोमहत्समाराध्यसमाकर्णगुरोर्गिरः समुद्यतोनीलकंठीवक्तृशान्तिकपौष्टिक २ प्रतारवैराहृतमत्रकिंवि
तुनिर्मूलतपास्तदुक्तितं ऊनोक्तितातो नहितेनकाचितवपुष्यहीनाप्रचितिर्नहीयते ३ अस्पष्टपापविशेषनिदा
नकेति मात्रानिष्टनिवर्तकंपापाप्रयोजकंवैधंकर्मशान्तिकं क्षयादिहरदानादावतिप्रसंगवारीपतुं निदानकांतं आमु
लीकाविष्टनिवर्तकैसंवारपितुं ऐहिकेति प्रायश्चित्तवारपितुं मात्रपदं प्रायश्चित्तं त्वामुष्मिकानिष्टनिवर्तकमपि अभिवा
रप्रत्यभिचारदिक्षरपितुं पापप्रयोजकमिति तपोः फलतोहिंसात्वेन तदनुष्ठाने प्रायश्चित्तोक्ते श्रुपायप्रयोजकत्वात् आ
निष्टनिवर्तकत्वं च शान्तिकं स्वतन्निदानपापनाशरूपसामग्रीनिघटकत्वेन पुष्टिफलकं वैधंकर्मपौष्टिकं तत्रयदिभाषामार्क
ण्डेयपुराणे शिरःस्नातश्च कुर्वीत देवंपित्रमथापि वा प्राङ्मुखो दङ्मुखो वापि श्मश्रुकर्मचकारयेत् १ तत्रैव देवार्चनादिकर्म
णि तथागुरुवैभिसद्वैकुर्वीतसम्यगाचम्यप्रयतोषिसदाच्चिजः २ बृहन्मनुः प्राणानायम्य कुर्वीत सर्वकर्मणि संयतः मार्कण्डे
य संकल्पविधिवत्कुर्यात्कान्नेनान्नव्रतादिकं देवलः सासपक्षतिथीनां च निमित्तानां च सर्वशः उल्लेखनमकुर्वाणो न तस्य फलभा
ग्नवेदिति मासपक्षतिथयः प्रयोगाधिकरणभूताः सर्वेपि यतु अनेकदिनसाध्ये कर्मणि आद्यदिने संकल्पकालीनां तिथिमधिक

रण्यत्वेनोद्भिस्त्वज्योतिषोमेनाहं यक्ष्यद्दत्त्यादिसंकल्पवाक्यं प्रयुंजतेषायजूकाः तत्तु पदानामन्वयायोगादनादनादर्त्तव्यं प
 दपिकेचिन्नेनतेनरुपेणप्रयोगागतयाविहितानामेवमासादीनामुत्त्रेखइतित्दयिनमानाभावात् अविहितमासादिक
 आधानादौमासप्रवृत्तिर्भेनाज्योतिषोमेकादशीव्रतादौचमासपक्षयोरुत्त्रेखाभावप्रसंगाच्च अतो ज्योतिषोमादा
 वेकादश्यादिपूर्णिमांतानामुत्त्रेखः एवमन्यत्रायोतिदिक अत्रचश्रुदाणामप्यधिकारः आवयेच्चगुरिवर्णान् कृत्वात्रा
 ह्यणमगतः इत्यादिवाक्येषुअवगणस्पृश्यर्थतयारण्यं प्राप्त्वेनतद्विधौवाक्यैवैयर्थायनेरिणोजविवक्ष्याप्रवणविधि
 नात्त्रेषांयुगोणश्रवणाधिकारिणाज्ञानसद्भावात् वैदिकसंत्राभावेकयंतदत्सुकर्मधिकारइतिचेत् अत्रधर्मेष्वस्तु
 कर्मज्ञानसहाधर्मप्रनुष्ठिताः संत्रवर्जनदुष्यन्तिप्रज्ञसाप्राप्नुवंतिचेतिमनुसांसंत्रवर्जनात् यतुमेधातिथिर्मंत्रवर्जिते
 पूषकादिष्वधिकारार्थं मिदंनतुसंत्रकेषुसंत्रपुंदासार्थमितितत्र अंसंत्रकोपवासादिषुश्रवणविधिनेवाधिका
 र्त्वावेत्तद्वाक्यान्नर्थकायत्तेः अतएवमाक्षधर्मेष्वपि संत्रवर्जनदुष्यन्तिर्वाणाः यौष्टिकीक्रियासिति अत्रैतद्वाक्य
 कीर्त्तयत्त्वेनतन्तामान्योपस्थितयौरणक्रियोदेशेनसंत्रवर्जनविधौयौष्टिकीमित्युद्देश्यविशेषणत्वेनाविवक्षितं
 वाचनं अत्रैतत्स्यैतस्यैकेवश्रुतिर्मूलत्वेनकल्पते गृह्यपरिशिष्टे आदौविनायकः पूज्यश्चैतुकलदेवताः शौनकः पु
 मजंत

चनविधिं वक्ष्यामि यथाविधि प्रयोक्तुं कर्मणां भावावन्ते चोदय सिद्धये कर्मप्रदीयेकनादिषु तु सर्वत्रमातरः सग
 र्वाः पूजनीयाः प्रयत्नेन पूजिताः पूजयन्तिताः १ प्रतिमाषु च सुद्धा सुलिखित्वा वापटादिषु अपि वास्तुतः पुंजेषु नैवेद्य
 नैवेद्यविधेः २ कुञ्जलग्नावसो हाराः सप्रवाहं यतेन तु कारयेत्त च धारावानातिनी चानचोद्धिताः ३ ध्यायन्त्याणि च शास्त्रे
 ज्ञात्वा तत्र समाहितः षड्भ्यः पितृभ्यस्तदनुश्राद्धदानमुपक्रमेदिति ४ षड्भ्य इति छंदोगकातीयपरं अन्येषां तु नवदेवस्य
 षड्भ्यः कर्मासु रद्वावेगयापो चक्षयेहनि अत्रमातुः षड्भ्यश्चाहं अन्यत्रपतिन्प्रसहेति १ वचनात् सर्वत्राचार्यो यजमा
 नसमेषां श्रोत्रैः अन्यथा ज्ञार्यस्य यजमानशाखाध्ययनाभावे तच्छास्त्री यपदार्थानां निर्वाह एव न स्यात् स्वशाखयानु
 शाने तु वेगुणं तथा च पाराशरिः यः स्वशाखां परित्यज्य परशाखां सेमाश्रयेत् अप्रमाणमृषिं कृत्वा सोधेत ममिमज्जतीति
 ऋत्विजस्तु भिन्नशाखी यः ऋषिसर्वथाचार्यं ब्रह्मत्विजो मधुपर्कं रापूज्याः ऋत्विजो ब्रह्मामधुपर्कमाहरेत्स्यात्स्वलायनोक्तेः
 संपूज्य मधुपर्कं सन्नः ऋत्विजः कर्मकारयेदिति विश्वामित्रोक्तेः यः ऋत्विग्यच्छास्त्री ये कर्मकरोति तच्छास्त्रोक्तेन प्रकारेण कांडा
 नुसमयेन मधुपर्कं कुर्वति पाथेजूकाः केचित्तपरे यजमानशाखोक्तेन यजमानेन स्वशाखीयाः ऋत्विग्भिश्च स्वशाखीयाः पदा
 र्थाः अनेकेषु ऋत्विक्षुपदार्थानुसमयेनानुष्ठेयाद् इति युक्तं ततच्छाखाध्ययनजन्यज्ञानसंभवात्वादेकप्रयोगविधिपरिग्रहात्

भूषणं

ऋत्विग्भ्यो देयमुक्तं लिंगपुराणे वस्त्रपुग्मे तथा पूरं के पूरं करौ अंगुलीभूषणं चैव मणिबंधस्य भूषणं १ कंठभरणा युक्तान्त्रि
 रंभे धर्मकर्मणः पुरोहितापदत्वाय ऋत्विग्भ्यश्चापि दापयेत् २ इति आयः पूर्यते स्मिन्नित्यपूरं जलपात्रं मत्स्यपुराणे यज
 मानः सपत्नीकः पुत्रपौत्रसमन्वितः पश्चिमद्वारमाश्रित्य प्रविशेद्भागमंडपं १ संग्रहे समंततश्च सिद्धार्थान् विकिरेद्वा क्षोभ
 मंत्रतः प्रतिष्ठासारे सर्वेष्वेव गव्येन प्रोक्षयेद्भागमंडपं आयोहिष्ठात्वेनैव ततः स्वस्वयनं जपेत् १ तत्र हेमाद्रौ वास्तुपूजा
 युक्ता समंडपं प्रविश्याथ तोरणादिप्रपूज्य च वास्तुपारांततः कृथात्प्रासादे मंडपे यवा १ वास्तुमंडलं चैत्रकृत्या नैत्रल्या
 दिशि द्वास्त्रींशं ब्रह्माद्याश्च समर्चयेदिति शारदोक्तेः वास्तुहोमस्तुभिन्नस्थितिने कार्यः मुख्याय तनेवासात्प्राप्तौ पृथक् प्र
 षोमत्तया प्रधाने समंततं तपावाचारदातिलके तु होम एव नोक्तः सर्वेषु शक्तिषु कर्महादानादिलौ किकार्यौ कार्यश्रोत
 स्माती प्रोक्षणं भावात् यत्तु मनुः वैवाहिके प्रौकुर्वीत गार्ह्यं कर्म यथाविधिः पंचयज्ञविधानं च प्रकृत्या न्वाहिकी गृही
 त्वात्संस्कारहोतुपरं वैवाहिकद्वित्वदोषात्कालीनयो ह्युपलक्षणं तत्संज्ञातीयसंस्कारस्यैव साधनत्वात्तद्वदकत्वात् य
 कीत्संस्कारः स्मार्तकर्म विवाहा प्रौकुर्वीत प्रहं गृहीदाय कालारुते वापिश्रोतं वैतानिकाग्निधिति १ तत्रापिसामान्य
 वाचनं महात् ३ पशुह्यपते एतेनाहवनीयादधीनिरस्ताः यदाहवनीये जुह्वतीत्यादौ अश्वप्रतीग्रहेषु वैदिकत्वसाम्येन
 मजंता

इदं दानमतिग्रहोपस्थितिवत् वैदिकहोमोपस्थितेश्च यद्यप्यत्रणाह्यस्मार्त एव श्रौतं वैदिकानिक एवेति नियमेन स्मृत्यु
नके कर्मणि श्रौतस्मार्ताग्न्याः प्राप्तिः संभाव्यते तथापि न साहचर्यवनीयावसथ्यत्वरूपेण किंतु लौकिकसाधारणज्वलनत्वेन
अवेधाहतिपक्षेपे आहवनीयत्वादि विधेयतापतेश्च अतएव सर्वाधानि न औपासनाभावात् वैदिकानिकाप्राप्तेश्च न
नगाह्यलौकिक एव कार्यं अमुमेव सर्वमर्थं स्मृत्यर्थं सारकृदमपि संजग्राह्याह्योपासने कुर्मात्सर्वाधानी तु लौकिके स्मा
र्तलौकिके कुर्याच्छ्रौतं वैदिकानिकाग्निस्थिति १ यतु नारायणवृत्तौ सर्वाधानि नामीमंतोन्नयनादिगार्थकर्मार्थं स्मार्ताग्निस्था
दनीय इति तत्र मूलबोधाय वसूत्रं यदपि विज्ञानेश्वरैरुहयज्ञ औपासन इत्युच्ये तत्र मूलसन्देश्यं कार्त्तुपपरं वा तत् तत्स
अथ याम्नामानात् अतएव सविनायकशतौ लौकिकाग्निमेधाविधत् अतः स्मृत्युक्तं लौकिके एवेति कृत्येनाकरे शुभया
त्रंतुकोशं स्याते नाग्निं प्रणयं द्रुधः तस्याभावे शरावेशानवेनाभिसुखचतं १ गोभिलीये आह्वयचैव ज्योषोपत्रविहि
तौ नलः तथा लक्ष्मणेन वन्हिः स्वात्कोटिहोमे हुताशनः पूर्णाहत्यामृडो नाम शान्तिके वददः सदा १ अन्येषु संस्कारादि
कर्मषुः नेनामविशेषाः प्रयोभारत्ने होमे विशेषो गोभिलीये नमुक्त केशोजुहयान्नानुयादिक्यालालोकषाश्वेषु च विघ्नविना
यकाः ३ जगतां शान्तिकर्तारो ब्रह्माद्याश्च महर्षयः माविघ्नमाचमेपापं मांसेतुपरिपथिनः ४ सोम्यामवंतुत् प्राश्च भूतप्रेताः

शुभावहाः दद्यादित्यत्रापि देहलीदीपवदन्वेति विनायकस्य जननीमुपतिष्ठेत्ततो विकोदूर्वा सर्वययुष्याणां दत्वा र्घं पूर्णमं
जलि अनंतरं विनायकसं विकां च दूर्वा र्घं मंजलि अर्घं च दत्वा यतिष्ठेत्त उपस्थानमंत्रमाह सूयं देहि यशो देहि भगवता
वति देहि मे पुत्रां देहि धनं देहि सर्वान् कामांश्च देहि मे १ देहि मे भगवन् भगमित्यूस्त्व विनायकमप्युपतिष्ठेतेति विज्ञाने
स्तरः अत्र मदनः विनायकस्य स्थानं कृत्वा विकोपस्थानं कार्यमित्याह किंच ततः मुक्तांबरधरः शुक्लमेघानुलेपनः ब्रा
ह्मणान्भोजयेदद्याद्दस्त्रसुमंगुरोरपि गुरोराचार्याय अपि प्राग्दक्षिणामपि एवं विधिं कर्म कुर्वतः फलमुक्तं एवं विनाय
कपूज्यग्रहांश्चैव विधानतः कर्मणां फलमाप्नोति श्रियमाप्नोत्यनुत्तमां १ अस्मिन् कर्मगतत्वेन पौष्टिकत्वेन च वर्णाचतुष्टयस्या
प्यत्राधिकारः भूद्रस्य तु मंत्रवर्जं तान्प्रक्रम्य मंत्रवर्जनदुष्यंति कुर्वाणाः पौष्टिकीं क्रियां मिति मोक्षधर्मैश्च वणात् महार्णवे
पि यजमानस्तु भूद्रश्चेदिति वदन्ते स्म अधिकारमभिप्रैति ० इति विनायकशान्तिः ० अथ प्रयोगः कर्ता देशकालसं
कीर्त्य विनायकोपसर्गनिवृत्त्यर्थं ममुककर्मणो निर्विघ्नतासिद्ध्यर्थं वा विनायकस्नपनं करिष्ये इति संकल्पयेत्ततः पुराणाद्
वाचनं विनादी प्राज्ञान्तं यथा क्तं कुर्यात् अपरे पुण्याद्वाचनं नेहति अग्रे तस्य कर्तव्यत्वात् अथावा यकं शान्तु संपूज्य पार्ष्णी भौ
मजंतया ऋषस्य पितरं केतुमर्कमारं सितं तथा १ धिष्णोः क्लेदपुत्रं च कोणां लक्ष्मचभारत विधुं सुदं वाहुनेयं नंदकस्य च धारि

शा. म.
४

रामिति २ ओमकेशः शिवः भीमजोगणेशः आर्यभौमः सितः भुक्तः धिषणोगुरुः क्लेदपुत्रः बुधः कोराः शमेश्वरः लक्ष्मीतदं
श्वद्रः वाहनेयस्कंदः नंदकधारीकृष्णः गौरशर्षपकल्केनसाज्यनोत्तादिसस्यच सर्वौषधैः सर्वगंधैर्विलिप्यसिरसस्तथा
भद्रासनापविष्टस्यस्तिवाच्यादिजाः भुभाः गौधसर्षपपिष्टेनगोष्टतपुक्तेनोत्सादितस्योद्वर्तितस्य सर्वौषधानिच्छंदोगपरि
शिष्टैकंष्टमासीह्रिद्रेहेमुशशैलेयज्ज्वेदनं वचाकर्षूरमुस्ताचसर्वौषध्यः प्रकीर्तिताः १ सर्वगंधैश्चदनकुंकुमागरुकास्त
रिकाजातीफलादिभिः वेद्यांसितवस्यप्रच्छादितश्रीपरीपीठेभद्रासनं स्वस्तिवाच्याः स्वस्तिवाचनीयाः ब्राह्मणद्वाराभ
स्वस्तिवाचनेकार्येदित्यर्थः अश्वस्थानाद्गजस्थानाद्द्वल्मीकात्संगमाहृदात्स्मृतिकारेचनंगंधगुग्गुलुचाशुनिक्षि
पत्त १ या आत्ता एकवेरोश्वतुर्भिः कलशैर्हृदात् चर्मभक्षणदुहेरकेस्थायंभद्रासनंततः २ अनह्वं चर्मचवेद्या
प्रमोवमृधंलोमावस्थाप्यमिति विज्ञानेश्वरः याअपेतिचत्वारोपिकलशाभद्रासनस्यपूर्वादिचतुर्दिशुस्थाय्याः इति
शाप्रदायिकाः पूर्वादिदिक्त्रयावस्थितकलशोदकेनाभिषेकक्रमेणमंत्रानाह सहस्राक्षशतधारामृषिभिः पाचनं ह
तं नैनत्वामभिषिचामिपावमानीः पुनंतुते १ भगतेवरुणेराजाभगंसूर्योवहस्यतिः भगमिंद्रश्चवायुश्चभगंससर्षयो
ददुः २ यतेकेशेषुदोभाग्यसीमनेपच्चमूर्द्धनि ललाटेकेणेयोरक्ष्णोरपस्तघ्नंतुतेसदा ३ सहस्राक्षं बहुशक्तिकं ॥

पवमानीडृत्यंनंतरमापइतिशेषः भगंकल्पारो दोर्भाग्यमकल्पारो उदग्दिगवस्थितेनाभिषेकेपूर्वोक्तास्त्रपरासंत्राः म
र्वैश्वतुर्यमिति विज्ञाने श्वरोकलिंगात् किंचस्नातस्य सार्धपतैलं श्रुवेणोदुंवरैरातु जुहुयात्सूदं निकुशान् सव्येनप
रिगृह्यच १ सव्यपारागीगृहोत्कुशांतरिते सार्धपतैलं उदुंवरनिर्मितेन श्रुवेणायजमानसूदं निजुहुयात् आचार्यः मितश्च
संमितश्चैव तथा शालकटंकटौ कूष्मांडौ राजपुत्रश्चेत्यंते स्वाहा समन्वितैः १ नामभिर्वलिमत्रैश्च नमस्कारसमन्वितैः न
मः स्वस्ति स्वाहेति चतुर्थी एतानि च षट् विनायकनामधेयविज्ञानेश्वरः अपरार्कस्तुरालकैटकटुस्यैकवचनात्तेष
षाठ तेन तन्मते प्रथेचाहुतियो भवन्ति अत्र लौकिके त्रौस्थालीपाकविधिना त्रं कृत्वा तेभ्य एवाहुतिवद् हुत्वेदादिद
सलोकपालेभ्यस्तन्नाम्नादलिंदघादिति मितः क्षरायांतत्र च रुहोमैडंद्रादिभ्यो वलिं दधात् इति वक्ष्यमाणो न संवध्यत इति तु युक्तं
समन्वितैर्नामभिर्जुहुयात् नमस्कारसमन्वितैश्च सितादिभ्यो वलिं दधात् इति वक्ष्यमाणो न संवध्यत इति तु युक्तं
दद्याच्चतुष्पथं सूपैकुशानास्तीर्य सर्वशः कृशाकृतांस्तंडलांश्च पल्लौदनमेव च १ मत्स्यान् पक्वांस्तु ये वा सान् मांसमेवा
वदेवंतु पुष्पचित्रगुग्गुचं च सुरांचत्रिविधामपि २ मूलकंपूरिकापूपांस्तथैवौडेरकस्रजः दध्यन्नं पायसं चैव गुडपि
रंसोदकं ३ एतान् सर्वान्मात्स्यभूमौ कृत्वा तैः शिरःकृताकृतान्सकृद्ब्रह्मतान् पल्लौदनः तिलपिष्टमिश्रौदन

इतिमिताक्षरायां अपकमांसमिश्र औदनं इति तु पुक्तं पंलले कृच्यमामितिकौशात् अमानपक्वान् मांसमेतावदेव तु वैक
 मपक्वं च मांसमन्यदित्यर्थः त्रिविधासुरा गौडी वैशोमाध्वी च मूलकं कंटाकारे भक्ष्यविशेष इतिमिताक्षरायां स्वरूपत
 रावग्राह्यमिति तु पुक्तं उभयमपि ग्राह्यमिति महार्गावे अपूयाः स्नेहपक्वागोधूमविकारा इति विज्ञानेश्वरः उंडेरकाः पि
 ट्टिकास्त्रेनानाविधास्त्रेयोताः स्रजइत्युच्यते गुडपिष्टं इमिश्रं शाल्यादिपिष्टं अत्रसुरामांसं चाब्राह्मणाविषयं वा
 स्थाने प्रकल्पयेत् १ इति स्मरणादिति महार्गानादिषु विनायकविकारिका गायत्रीभ्यां विनायकं विकारं च मरुत्पृवीतः
 द्रव्यजातं तयोश्च उपकृत्य तत्र शेषभूयेनिधाय चतुष्वथैतैस्ते स्थाप्य वलिदद्यादेतैर्मन्त्रैः बलिं कृत्वा आदिता
 वसवस्तथा मरुतोप्याभिनौरुद्राः सूर्याः पन्नगाग्रहाः १ असुराया तु धानाश्च पिशाचामातरो रगाः पूगकिन्यो यक्षवेता
 लायागिन्यः पूजाः शिवाः २ जृम्भकासिद्धगधर्वाः नागाविद्याधरानगाः तितजानुकः उत्तानेनैवहस्तेन अंगुष्ठाग्रेण पी
 दितं संहतंगुलिणरिस्तुवाग्यतो जुहुयाद्द्विविरिति बहुकर्तृके होमे प्रत्याहृतिसामाशकेः होमं भएधदेताश्चतुर्थ्यते
 नोदिश्वसर्वारिद्राशित्यजेदिति हेमाद्र्यादयः इति परिभाषा अथ विनायकस्य पन्नयाज्ञवल्क्यः विनायकः कर्मवि

प्रसिध्यर्थं विनियोजितः गणानामाधियत्सेचरुद्रेणावत्स्यणा तथा तेनोपसृष्टोपस्तस्यलक्षणा निनिवोधत १ स्वमेवगाहतेत्य
 र्यंजलंमुंडांश्चपश्यति काषायवाससश्चैवक्रव्यादाश्चाधिरोहति २ अंत्यजैर्गर्हभैरुष्टैः सहैकत्रावतिष्ठति वज्रच्युत
 थात्मानंमन्यतेनुगतं परैः ३ तेनविनायकेनउपसृष्टुपद्रुतः स्वप्रेस्त्रोतसापाह्नियतेतत्रमज्जतिवानत्ववगाहनमा
 नंविबक्षितंतस्यभुभसूचकत्वात् अंत्यजैश्चांडालैः प्रत्यक्षलक्षणान्याह विमनाविफलारंभः संसीदत्यनिमित्त
 तः तेनोपसृष्टोलभतेनराज्यंराजनंदनः १ कुमारीनैवभर्तारं अघत्यं गर्भमंगना आचार्यत्वश्रोत्रियश्चमशिष्योध्ययने
 तथा २ वशिष्कसामं चनापनोति कृषिं चापि कृषीवत् संसीदति कारणां विनादीनमनस्को भवति एतदुपलक्षणं
 वस्य यदिष्टं सचेद्रुमामग्रीसत्वेन न प्राप्नोति तदा तदुपद्रुतो बोध्यः एतदुपद्रवपरिहारार्थं कर्माह स्वयनंतस्य कर्त
 व्यंपुरोपेन्द्रविधिपूर्वकं अत्रपुण्ये न्हीत्यविशेषि विशिष्योपराके भविष्ये शुक्लयज्ञे च सूर्य्यां च वारेणाधिषणस्पच
 तिष्ये च वीरनक्षत्रे तस्यैवपुरतो नृपेति १ अत्रादौ देवपूजोक्ता तत्रैव व्योमके त्विकचतुष्टयं च वराणुपात् ऋत्विजेभ्य
 संतीतिकेचित् तदाचार्य एव वक्ष्यमाणमभिषेकं कुर्यात् यजमानः प्रतिमाषुक्षुं जेषु वा शिवं पार्वतीं गणेशं वसुदे
 वं केतुं अर्कं भोमं शुक्रं गुरुं बुधं शनिं चंद्रं रोहं स्कंदं कृष्णं चावाहा प्रजयेत् ततः आचार्यः पंचवर्णचूर्णैः पूर्वादिच

शो. म. ६ तुर्दिशुक्त्वारिमध्यस्थवेद्यां चैकमिति स्वस्तिकपंचकमालिरव्यमध्यस्थस्वस्तिकोपर्या नडुहं रक्तं चर्म प्राचीनग्रीवमूर्ध्वं लोम
संस्थाप्य तस्योपरि श्रीपरणीयोः संस्थाप्य सितेन वाससा संछादयेत् एतद्द्रासनमिति चतुर्षु स्वस्तिकेषु पूर्वादिदिक्षु चत्वारो
रोपि ऋत्विजः कलशान् संस्थापयेयुः आचार्यो वा तत्राप्यप्रकारः महोद्योः पृथिवी चनेति भूमिं स्पृशन् संप्रार्थ्य ओष
धयः समितियवान् क्षिप्त्वा आकलशे स्थितितेषु कलशान् संस्थाप्य इमंगे गेति तीर्थोदकेनापूर्य गंधद्वारेति चंदनागरुक
सूरी कर्पूरगोरोचनां दीनगंधान् गुग्गुलुचनिक्षिपेत् ॐ या ओषधीरिति रत्रोषधी ॐ पधयः समितियवान् कांडालं
डादिति दृवांः अश्वत्थे वद्धति पंचपल्लवान् सोनापृथिवी स्नानेन उद्धृता सिवराहेण कृष्णेन शतधा हुना मृत्तिके हरमेया
पयन्मया दुर्कृतं कृतं इति कृतेन पंचमृदः क्षिपेत् याः फलीनीरिति फलं सहिरत्वानि दूति पंचरत्नानि हिरण्यरूपद
ति हिरण्यं पुवासुवासा इति अनेन वस्त्रेण रक्तसूत्रेण च वेष्टयेत् पूरणं देवीति धान्यपूरणं पात्रं कलशोपरि निदध्यात्
अत्र च वरुणमावाहनपूजने अपिके विदाहुः ततः कलशे सर्वे समुद्रा इति गंगाद्यावाहनं ततः कुंभाभिर्मंत्रां कलश
स्य मुखे विष्णुः कंठेरुद्रः समाश्रितः मूले तस्य स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः १ कुंक्षीतु सागराः सप्तसप्तद्वीयावसु
धरा ऋग्वेदो यजुर्वेदः सामवेदो अथर्वणाः २ अंगैश्च सहिताः सर्वे कलशं तु समाश्रिता इति ततः कुंभप्रार्थना देवदा

नवसंवादे मथ्यमाने महोदधौ उत्पन्नो सितदा कुंभविष्टतो विष्णुना स्वयं १ त्वतो ये सर्वतीर्था नि देवाः सर्वे त्वपि स्थिताः त्वपि
तिष्ठन्ति भूतानि त्वपि प्राणाः प्रतिष्ठिताः २ शिवः स्वयं त्वमेवासि विष्णुस्त्वच प्रजापतिः आदित्यावसवोरुद्रो विश्वेदेवाः स
पैतृकाः ३ त्वपि तिष्ठन्ति सर्वे पियतः कामफलप्रदाः त्वत्प्रसादादि मयज्ञे कर्तुमीहे जलोद्भव ४ सान्निध्यं कुरु मे देव प्रा
सन्नो भव सर्वदा इति तं तत्र त्रिज आनो भद्रा इति शान्ति सूक्तं यथे युरितिकेचित् आनो भद्रेति शान्ति सूक्तं पराह गणो भ
विश्वेदेवास्त्रिष्टुप् आघाराय सममी च जगत्योषष्टी विश्वेदेवास्त्रिष्टुभः शान्ति सूक्तं जये विनियोगः आनो भद्राः शनो व
तः पवतामित्यादिकं वा तस्मिन्नेव समये आचार्यो भद्रा सने स्योत्तरते इति शान्त्यां वावस्त्राच्छादितपीठद्वौ विनायक प्रति
मामं विका प्रतिमां चोत्पुत्तारणा पूर्वकं प्रतिष्ठाप्य षोडशोपचारैः पूजयेदिति निबन्धकृतः ० तत्र विनायक मंत्रः ०
गणानां त्वा गृह्णस्य गणयति जगतीं षण्णपत्या वाहने विनियोगः गरानात्वा तत्पुरुषाय विद्महे वक्रतुंडाय धीमहि तन्नो देति
प्रचोदयात् दिति वा गौर्यास्तु गौरी मिमाय दीर्घतमा उमा जगती गौर्या वाहने विनियोगः गौरी मिमाय ० भुभगायै विद्महे
काममालिन्यै धीमहे तन्नो गौरी प्रचोदयात् अत्र मिताक्षरायां च रुद्रो मयुक्तः शिष्टाश्च कुर्वन्ति तस्मिन् षपक्षे आचा
र्यो गृह्योक्तविधिना कुंडे स्थंडिले वाग्निं प्रतिष्ठाप्य प्रादेशमात्रं समीत् द्वयमादापास्मिन् होमे देवतापरिग्रहार्थं म

शा-म-

७

न्वाधानं करिष्यति संकल्प्य चक्षुषी आज्येनेत्यंतमुक्त्वा अत्र प्रधानं मितं संमितं संमितं शालं कटकं कंकुषां डं राजपुत्रमेताः
एके कया चर्वा हृत्यापक्षेत्रे रास्विष्टिकृतमित्यादियुक्त्वाग्नावाद्यात् अपरार्कमेतेतुपंचेवाहुतेपस्तन्मतेन्वाधाने
होमद्वये च तथैवानुसंधेयं ततः परिसमूहनादि च रुस्त्रयणांतं कृत्वा गोघृतसलोलीकृतेन गौर सव्ययकल्केनो हर्ति
तां सर्वो यधी चूर्णाः कस्तूरिकारुचंदनादिभिलिप्तशिरसं यजमानं आचार्यो भद्रासन उपवेशयेत् ततो यजमा
नः स्वस्तिवाचने कुर्यात् अनंतरं रूपगुणशालिनीभिः सुवासिनीभिः नीराजने कारयेत् ततो भद्रासनात्पूर्वदेशा
वस्थितकलशमादायाभिधिचेत् मंत्रश्च सहस्राक्षं शतधारे ऋषिभिः यावनं कृतं तेन त्वामभिधिं चामि पावमा
नीः पुनंतुते १ ततो हस्तिणा देयावस्थितकलशमादाय भगते वरुणो राजा भगं सूर्यो वृहस्पतिः भगु मिंद्रश्च वायु
श्च भगसप्तर्षयो ददुः इत्यनेनामभिधिं चेत् ततः पश्चिमदिगवस्थितमादाय यते केशीषु दौर्भाग्यं सीमं ते यच्च सूर्ध्वनिल
लाटे केशपोरक्षणो रायस्त्रघ्नंतुते सदेति १ तत उदकदेशावस्थितकलशमादाय पूवात्कैस्त्रिभिर्मंत्रैरभिधिं चेत् वृहत्सराश
रेणान्येपि मंत्रा उक्ताः एतद्वेणवनं स्नानं सहस्राक्षं सृषिस्मृतं तेन त्वां शतधारेण पावनान्यः पुनंतुमां १ शकादिदशदि
कपाला ब्रह्मे शाः केशावाद्यः आपस्तेघ्नंतु दौर्भाग्यं शांतिं यच्छंति सर्वदा १ सुमित्रान आय ओषधयः संतु इमिन्वात्

सैसंतुपोष्मान्द्वेष्टियंचवयंचद्विष्णः समुद्रागिरयो नद्यो मुनयश्च पतिव्रताः दौर्भाग्यघ्नंतु ते सर्वे शांतिं यच्छतु सर्वदा १ पादगु
ल्मेरुजंघादौ नितं वोदरनामिषु स्तनोरुवाहुहस्ताग्रयोवाअंसांघिसंधिषु २ नृगाललाटकर्णभ्रुकेशोत्तेषु च य म
स्थितं तदा यो घ्नंतु दौर्भाग्यं शांतिं यच्छतु सर्वदा ३ इत्येते रप्यभिषिंचेदितिकेचित् चतुर्थकलशाभिषेचने एवैते यठनी
याः अथाचार्यो यजमानस्य पश्चिमतस्तिष्ठन्सव्यपाशागृहीतकुशांतर्हितपजमानशिरसि ओं हुं वरेण श्रुवे सार्धयंते
लं जुहुयात् ॐ मितायस्वाहा यजमानो मितायस्वाहा यजमानो मितायेंदं नममेतिस्य जेदित्यं वं सर्वत्रापि ॐ संमिता
यस्वाहा ॐ शालाय ॐ कटकटाय ॐ कूष्मांडाय ॐ राक्षुत्रायेति अथाचार्यो ग्न्यर्चनाद्याज्यभागोत्तं कृत्वा चरुणामि
तादिभ्य एव जुहुयात् यजमानस्तु पूर्ववत्स्यजेत् आचार्यः स्विष्टिकृतादिप्रणीताविमोकांतं कर्मसेषं समाययेत् यजमा
नस्त्वभिषेकशालाया मिद्रादिदशालोकपालेभ्यो नाम्नादिक्षुविदिक्षुचवलीनदद्यात् एतानि अग्निस्थापनचरुहो
मदिकपालचलिदानादिमिताशरामनुरुध्योक्तानि ततो मिताय एषवलिर्नममेति पायसे नमायमत्तेन वामितादिभ्य
वलिदत्त्वा विनापकाविकयोरग्रतः सकृदवहृतं दुलानांसांसेन तिलविष्टेन वामिश्रमोदनं मत्स्यसांसे पूर्वक्रमपक्वंच गो
दीपैश्चैभ्माध्वीति त्रिविधा सुराचवाह्यस्य भांसस्थाने सलवणं पापसं सुरास्थाने सलवरां दुग्धचित्रं पुष्यं सुराधिद्रव्यं मूर्जेकं

शा-म-पूषिकाः अपूषाः उडेरकस्रजः दध्यन्नपापसं सुडमिश्रं तं दुलादिपिष्टं मोदकांश्च पात्रे सस्थाप्य तत्पुरुषाय विद्महे इति
 मंत्रेण विनायकाय भुभगायै विद्महे इति मंत्रेण चाविकायै निवेदयेत् अथाचार्यो नूतनसूर्ये सर्वसुषुप्तारण्यं सं
 स्थाप्य चतुष्पथंगत्वा तत्र गोमयेनोपलिप्य कुशानास्तीर्य तत्र सूर्यं प्राङ्मुखं संस्थाप्य येत् यजमानस्त्वेतैर्मंत्रैर्वलिं
 द्यात् वलिं गच्छति संदेवा आदित्या वसवस्तथा मरुतो चाश्विनौ रुद्राः सुयर्णाः पन्नगाग्रहाः १ असुरापातुधाना
 श्वपिशाचा भातसेः साकिन्यो यक्षवेतालाः योगिन्यः पूतनाः शिवाः २ जंभकाः सिद्धगंधर्वाः नागा विद्याधरान
 गाः दिक्पाला लोकेपालाश्च ये च विद्महे विनायकाः ३ जगन्नां शांतिकर्ता ब्रह्माद्याश्च महर्षयः सावित्रं माचमपायं मा
 सतु परिंथिनाः ४ सौम्या भवेतु तृप्ताश्च भूतप्रेताः सुरदावहोः इति देवादित्यवसुमरुदश्विरुद्रसुयर्गं पन्नगाग्रहासु
 र्यातु धानपिशाचमत्स्यगशाकिनी यक्षवेताल योगिनी पूतना शिवजंभकसिद्धगंधर्वनागविद्याधरनगदिक्याया
 ललोकपालविद्महे विनायकजगच्छांतिकर्तृब्रह्मादि महर्षिभूतप्रेतेभ्य इदं नमस्तेति त्यागः ततः शिरसाभूमिं गत्वा पु
 ष्यपुत्रसंघं तत्पुरुषायैति मंत्रेण विनायकाय भुभगायै इत्यं विकायै च दद्यात् ततो दुर्वाससं पुष्याणां पूर्वोक्तविनायक
 मंत्रेण विनायकाय जलिं दद्यात् अं विकायै तन्मंत्रेण तथैव दद्यात् ततो विनायकमं विकां चोपतिष्ठेत् मंत्रस्वरूपं देहि

हि पशो देहि भगं भगवति देहि मे पुत्रान् देहि धनं देहि सर्वा कामांश्च देहि मे १ अस्मिन् भगं भगवन् देहि मे इत्सूहा विना
 यकमुपतिष्ठेत् अनन्तरं यजमानः प्राङ्मुखो यदि ८ उदङ्मुखो चार्थादीन् यज्जयित्वा चार्थाय वा सोयुग्मरूपान् त्रिवि
 ग्भ्यश्चान्यां यथाशक्ति दक्षिणां दद्यात् तत उतिष्ठत्स्य एतत्तदस्यनेन पातु देवगणा इत्यनेन च विनायकमविकोचो
 पस्थापयिष्यति इति सर्वसामग्रीमा चार्थाय दद्यात् ततो यथाशक्ति भूयसीं दक्षिणां दीनानाथेभ्यो दत्वा यथाश
 क्ति विनायकं पीत्येवं विक्रीतये च ब्राह्मणान् भोजयित्वा संकल्प्य वायस्य स्मृत्येत्युक्तान्युनातिरिक्तं सर्वं संपूर्णं म
 स्त्वित्ता संप्राप्यैतं अनुज्ञातः सुहृद्युक्तो भुञ्जीत ० इति श्रीमत्शंकरभट्टसूनुभट्टनीलकण्ठकृतौ भास्करेशान्तिमयू
 र्वे विनायकशान्तिवृत्तिः ० अथ ग्रहयज्ञः स्नादे देवदानवगंधर्वोपक्षराक्षसकिन्नराः षोडशते ग्रहपीडाभिः किंपु
 नर्भविमानवाः १ ज्ञानेश्वरेण सोऽहमेन रमांसे नियोजितः राहुना पीडितो राजानलो भ्राता महीतले २ अंगारकनि
 राधेन रासो राक्षान्तिवारितः अष्टमेन शंशकेन हिरण्यकशिपुर्हतः ३ रविणा सप्तमस्थेन रावणो विजियातितः गुप्ते
 णा जन्मस्थेन हतोरजा सुयोधनः ४ पांडवामौ म्यपीडायां विकर्मणि नियोजिताः षष्ठेनोशनसा युद्धे हि राक्षसा
 नियातितः ५ एते चान्ये च बहवो ग्रहदोषैस्तु पीडिताः प्राज्ञवल्कः ग्राहाधीनानं रेदाणां मुच्छायाः पत्नानि च भविभा

शोभ-
वौचजगतस्तस्मात्सूज्यतमाग्रहाः १ अयोगपारिजातउंत्यल्परिमले कार्यारंभेषुसर्वेषुप्रतिष्ठास्वधरेषुच नववेश्मनवेश्मन
र्भाधानादिकर्मसु आरोग्यस्नानसमयेसंक्रांतीरोमसंभवे २ अभिचारेचयः कूर्याद्ग्रहपूजाविधानतः सोभीष्टफलमाप्नोति
निविंघ्रेननसंशयः इति याज्ञवल्क्यः श्रीकामः शान्तिकामोवाग्रहयज्ञसमाचरेत् वृष्ट्यापुःपुष्टिकामोवा तथैवाभिचर
न्पि १ मात्स्येग्रहयज्ञास्त्रिधाप्रोक्ताः पुराणाश्रुतिकोविदैः प्रथमापुतहोमश्चलक्षहोमस्ततः परं तृतीयः कोठिही
मस्तुसर्वकामफलदः ग्रहस्योत्तरपूर्वेणमंडयंकारयेद्बुधः रुद्राग्ननभूमौवाचतुरस्वमुदकप्लव १ दशाहस्तमया
ष्टौवाहस्तामकुर्योद्विधानतः तस्यद्वाराणिचत्वारिकर्तव्यानिविचक्षरौः २ स्क्रांतेनवेग्रहमखिकुंडहस्तमात्रंसंभवे
त् चतुरस्रमंडलस्यै निवक्रं समेखलं १ योनिरेववक्रंयस्यतत् पुत्रादिकामनायातु योन्यायाकारा अपिभवंति चतु
रंगुलविस्तारमेखलं तद्वदुच्छ्रिता अत्रविशेषोयदेनादेकैवमेखला मात्स्येवितस्त्रिमात्रायोनिः स्यात् षट् संसंगुल
विस्तृता कूर्मपृष्ठोन्नतामध्येयाश्वयोश्चांगुलोच्छ्रिता १ गजोष्ट्रप्रादृशीतद्वदायताच्छिद्रसंपुता मेखलोपरिसर्वे अश्व
त्यदलसन्निभा २ एकंकुंडंचमंडयेशानभागउदीच्यावेतिहेमाद्रिः अपुतादिहैमंप्रकृत्यवशिष्टस्तुकुंडंतन्मध्यभागे
सुकारयेच्चतुरस्रककुंडस्येशानभागेतुपूजावेदीप्रकृत्ययेत् १ इत्याह अत्रचतुरस्रमित्यनेनक्षत्रियादिपुरस्कारेणवि

हिंता नामाकारविशेषाणां स्त्रीपुरस्कारेण विहितस्य योन्याकारस्य निवृत्तिः योनौ पुत्राः शुभं दले द्वाभ्य इत्याद्याः काम्या
स्त्वाकारा भवंत्येव वेद्यां विशेषमाह गोभिलः कुंडस्य प्रागुदी च्यां वा प्राच्यां मुतरत्तेपि वा चतुरस्रं चतुर्द्वारं कर्तव्यं ग्रहपी
ठकं १ श्रीकामः पूर्वदः कुर्यात्पुंस्यर्थं दक्षिणेन तु पश्चाद्दिग्जन्मसिद्ध्यर्थं शान्त्यर्थं चोत्तरेण तु २ ईशान्यां सर्वकामार्थत्वा
त्प्रेयां त्वमिचारजे नैऋत्यां पुत्रलाभाय पुंस्यर्थं वापवेन तु ३ इति वेदी तु स्थंडिलपक्षे कार्या वशिष्टः लिखेदृदले प
द्मं वेदिको पीठं कुर्वन् अत्रैकाग्रिवत्प्राचार्यपक्षमुत्कीर्तयान वसंख्याकुंडेषु ततद्गृहाकारं चाह प्रयोगयारिजाते भग
वान् मनोरमेशु चोदं शोभो मशां लामलंकृतां कृत्वा तु संवृतां प्राज्ञो गृहस्थानं प्रकल्पयेत् १ तन्मध्ये भास्करस्थानं भवेत्
वीतरे बुधः पूर्वस्मिन् भागं वस्थांसोमो दक्षिणपूर्वके २ दक्षिणस्यां कुंजस्थानं राहोर्दक्षिणपश्चिमे शनैस्तु पश्चिमे स्था
नं केतोरुत्तरपश्चिमे ३ उत्तरस्यां गुरोः स्थानं एवं च स्थंडिलं भवेत् स्थंडिलमभ्यर्थं भास्करस्य तु वृत्तं स्याच्चंद्रस्य चतुस्त्र
कं ४ कुंजस्य तु त्रिकोणं स्याद्द्वाराकारं बुधस्य तु गुरोर्दीर्घं चतुष्कोणं च कोणांसितस्य तु ५ वापाकारं शनिगृहोः सूर्य
केतोर्ध्वं जाहतिः नवधा विभजेदग्निं श्रोतकर्मविधाने तः ६ ऋत्विजश्च यथा योगकुंडेषु ब्राह्मणाः पृथक् अथ श्रुवे
एजुद्दयात्सूर्यपावकरुद्रकान् ७ ऋत्विजो जह पुण्ड्रं श्रुवे गैवपथक् पथक् अथौचकलशान् गृह्यसमारोपण

शं. म.
१०

सप्रिषु ८ अधानागौविधायेमानित्यं होमं समाह्वरेदिति अप्रैवस्थेडिलंभवेदित्यनेनस्थेडिलानांकुंडानांचससआका
रसाजोदिकुलिदेशश्रौक्तः ब्राह्मणाः पृथगोत्पन्नेननवाचार्या नवब्रह्मणाश्चेत्युक्तं अत्रार्धसंश्लेषः प्रयोगयारिष्ठा
ते मध्यकुंडेऽङ्गप्रणीय ततो नवाचार्या अष्टसुकुंडे षष्टिप्रणीयाज्यभागांतेः कार्दिसुमिद्रिगुंडोदनादिह विधि
राज्येनचमहादिमंत्रैर्हुत्वा व्यस्रसमस्तव्याहृतिभिश्चतिलान्हुत्वा सिष्टिकृतादिहोमः शेषकृत्वा पूर्णाहुतिर्भुज
पुरिति कुंडसत्कास्कां देतस्यचोत्तरपूर्वेणस्थंडिलं हस्तमात्रकं त्रिषुप्रचतुरस्रचवितस्युच्छायसंमितं १ स्थंडिल
वेदिः वप्रोमेऽथलासात्स्य द्विरंगुलोच्छितोवप्रः प्रथमः समुदाहृतः त्र्यंगुलोच्छायसंपुक्तवप्रदयमथोपरि १ ह्यं
गुलस्तत्रविस्तारः सैर्ग्याकथितोबुधैः २ तत्रग्रहान्ग्रहयाज्ञवल्क्यः सूर्यः सोमोमहीपुत्रः सोमपुत्रोवृहस्पतिः सु
क्रः शनिश्चरोरुहः केतुश्चेतिग्रहास्मृताः १ स्कादेनवग्रहमखेकूर्धाद्विजश्चतुरः भुभान् अथवाचैकमभ्यर्च्यविधि
नाथह्यणासह १ तथानवग्रहमखिविप्राश्चत्वारोवेदवादिनः त्रिविधमपिनवग्रहमुपक्रम्य वशिष्टस्तु षोडशवा
ह्यणानभुद्धानदंभानृत्तविवर्जितान् तेषामध्येश्रेष्ठतमं आचार्यं तं प्रकल्पयेदिति १ अत्रपारिजातेनवाचार्या एकोत्र
ह्यणवर्जितजः आचार्यभ्योनवभ्यश्चप्रहार्चनफलं ततः इत्युक्तेः आचार्यकर्म एक एव कुर्यात् परस्वत्वारभमात्रेधेन्वा

पाप्रहृदक्षिराणा अपितेभ्य एव देया इत्याद्युक्तं तद्युक्तं उपक्रमे एकाचार्यनवाचार्यसमुदाये प्राणावदुपदधातीतिवत् ।
 लिंगसमवायमात्रेणानवभ्य इत्युपसंहारस्यपदोपपत्तेः उपक्रमेपि पद्यथाचार्यस्य संस्कार्यत्वेनैकत्वमविवक्षितं ।
 धार्योचार्यस्य भूतभाव्ययोगाभावात्संस्कार्यत्वानुपपत्तेः वृत्त आचार्यः स्वकर्मकुर्यादिति कल्पिते वाक्ये उपादेयत्वात् ।
 दाचार्यस्य भवत्येकत्वं विवक्षितं उपादादितं चेदमध्वर्युवृत्तीति होतारं वृत्तीति पुरोहितं वृत्तीति इत्यत्र मिश्रं जन्मभूमी
 त्रमग्निश्चैतर्णाः स्थानं मुखानि च योज्यात्वात् कुरुते शान्तिग्रहास्तेनोवमानिताः १ तत्र वर्णजन्मनी आह दामोदरीये च
 ह्याराशरः रक्तकश्यपजीभानुः सुलो ब्रह्मसुतः शशीरक्तोरुद्रमुतो भौमः पीतः सोमसुतो बुधः १ पीतो ब्राह्मः सुर
 चार्यः भुजः भुको भृगुहृहः रुद्रः शनीरवेः पुत्रः कृष्णो राहुः प्रजोषतेः रक्तः केतुः कृष्णानुसुः कृष्णापापास्त्रयो
 ध्यमी ३ स्नादे उग्रन्लोकः कलिगेषु यमुनाया च चंद्रमाः अगारकस्त्वयेत्यायां स गधायां हिमाशुजः सैधवषुगुरुर्जा
 नः भुको भोजक इति तथा ज्ञानेश्वरस्तु सोरोशाहुर्वेरादिना पुरो अंतर्वेद्यो तथा केतुरि स्येताग्रभूमयः १ यस्य यस्य च यद्
 चेतसि च क्षाम्यतेः परं आदित्यः काश्यपोर्गोत्रे आश्वेयश्चेद्भवेत् १ भारद्वाजो भवेद्भौमस्तथा १ त्रेपश्चसोमजः शक्र
 पूज्यो गिरोगोत्रः भुको वैसार्गवस्तथा २ शनिः काश्यप्यश्चैव राहुः येठी नसिस्तथा केतवो जैमिनीयाश्च ग्रहा मिस्तथा

शा. म.
९१

तरं ३ अ. दित्यः कपिलो नाम पिंगलः सोम उच्यते धूमकेतु तया भौमो जाठरु ग्निर्वुधः स्मृतः ४ गुरो श्वेत् शिखीनामशु
क्रोमं शिखीनामशुः शनैश्चरो महातेजा राहुकेतो हुताशनः ५ एतानि ग्रह विशेषतो ग्निनाम्नानि कर्मविशेषतोपि है
वीपुराणो ६ विधौ ह्यग्निं स होमे पराजितः कोटि होमं शिवो वह्निः सर्वकामप्रदायकः १ क्वचितुलक्ष होमे तु व
ह्निः स्यात्कोटि होमे हुताशन इति स्कादेभास्करांगारको श्वेतौ शुक्रनिशाकौ सोमपुत्रो गुरुश्चैव तावभौपीसकौ स्मृतौ १
रुद्रांगनैश्चरे विद्यां शुकुं चिदंश्चकेतवः मध्ये तु भास्करं विद्याच्छुशिनं पूर्वं दक्षिणे २ दक्षिणे लोहितं विद्यां द्रुधं पूर्वत
रे रातु उजरेण गुरुं विद्यात्पूर्वेणैव तु भार्गवं ३ पश्चिमे न शनिं विद्याद्वाहुदक्षिणायश्चिमे पश्चिमोत्तरतः केतुस्थाय्या वै
शुक्रतं दुर्जेः ४ अथैवावर्णकैः कायाः कार्याः स्वर्णं विधातुभिः याज्ञवल्क्यः ताम्रकात्स्फणिकारक्तचंदनात्स्वर्णज
बुभुक्षुतादयसस्मृतास्कां स्यात्कार्याग्रहास्तथा १ वशिष्ठः यथारुधिप्रमाणेन प्रतिमाः कल्पयेत्सुधीः अत्र सर्वत्र य
हाणौ सूर्यादि क्रमः स्पष्टः वौद्धायनस्तु सूर्यो गारकशुक्रवंद्रुधगुरुशनयइत्याह स्कादे भानुं तु मंडलाकारं सोमं तु चत
रस्वकं अंगारकं त्रिकोणं चतुर्ध्वं वाणाकृतिं स्तथा १ दीर्घं चतुरस्रं गुरुं च त्रिगुणं च स्रभार्गवं तथा धनुस्तु लयं शनि
यांदाहुं शूर्पाकृतिं तथा २ ध्वजाकाशः केतवभ्वगणो शतत्ररूपिणो हस्तयादाघवपवयुक्तं स्थापयेच्छुक्रतंडुलैर्वर्णैः

कैलेख्यो इत्येतत्क्षयोर्मंडलायाकारतेति हेमाद्रिः तत्रैव भुक्ता कौं प्राडनु खौ ज्ञे यौ गुरु सौ म्या बुद ड्मु खौ प्रत्यङ्मुखः ।
 शनिः सोमः शोषादक्षिणतो मुखः १ इदं च भुक्ता दीना प्राड्मुखत्वात् आदित्याभिमुखाः सर्वद्रुतिमात्स्योक्तादित्योभिमु
 खत्वेन विकल्पते यत्तु हेमाद्रिर्विकल्पपरिजिहीर्षया प्राड्मुखवृध्वं दृष्टो उदङ्मुखो वामदृष्टी प्रत्यङ्मुखो धौ दृष्टिः द
 क्षिणते मुखः दक्षिणदृष्टयः इति व्याचष्ट तत्र मूल्यं वित्यं विरोधवता दृश्यं च वर्णरूपगुरोर्युक्तान् व्याहृत्यावाहा ।
 मनुतो मे मात्स्यं शुभं हि विप्रकथिते कृत्वा ब्राह्मणैवाचनं अग्निप्राणनं कृत्वा वेद्यामावाहयेत्सुरान् १ देवानां तत्र सं
 स्थाप्या विशातिर्द्वादशधिका आदित्याभिमुखाः सर्वसाधिप्रत्यधिदेवताः २ विष्णुधर्मांतरे अतः परं प्रवक्ष्यामि यो देवो
 यो ग्रहः स्मृतः अग्निर्कः स्मृतः सोमो वरुणाः परिकीर्तितः १ अंगात्कुः कुमारश्च बुधश्च भगवान् हरिः बृहस्पतिः स्मृ
 तः शक्रः शुक्रो देवी च पार्वती दे प्रजापतिः शनिश्चैव राहुर्ज्ञे योगाणाधिपः विश्वकर्मा स्मृतः केतुर्ये ग्रहास्ते सुराः स्मृताः
 ३ अत्र एदं द्दिलिङ्गकामत्राः सूर्यादिस्थापनं उक्ताः स्कादे अग्निदूतं दिने शाय सूर्यायापुं तद्रूपि स्थोनापृथिवीभौ
 सापुं द्दं विं नुरुं धाय च १ इदं आसां सुरेज्योतिः सितापच प्रजापतेति सोराय आयंगौरीति २ हवे २ केतवे ब्रह्मजज्ञान्त्वे
 खैर्मे त्रैः प्रतिशिताः एतेषां चैव संत्राणां व्याहृत्यावाहयेत्तान् ३ इत्युक्ताभिर्व्याहृतिभिर्वाहने विकल्पः मदनस्त्वावा

ज्यायसुकं २ ।

शो म हनस्थापनयोर्भेदाद्यात्प्रतिभिरावाहनं एतैर्मंत्रैः स्थापनमिच्छेत्परिजाते वामनस्तुप्रणालंत्वादितः कृत्वाभूर्भुवःसुःन
१२ तैः परं चतुर्धासामसंपुक्तं नमस्कारांतयोजितं १ एषमंत्रः समाख्यातो ग्रहपूजाविधायकः अनेनावाहनं कुर्यादनेनैव
विमर्जनं नैच्छेत् अत्र आवाहनवाक्येषु विशेषमाह वौधायनः किरीटिनपद्मासनं पद्मकरं पद्मगर्भसमद्युतिं समा
श्वसप्रखड्गं कलिगदेशजं काश्यपगोत्रं विश्वामिच्छर्षं त्रिष्टुप्छंदसं रक्तोत्तं वरधरं रक्ताभरणं भूषितं रक्तगंधानुलेपनं र
क्तचक्रध्वजयुक्तं कोयशोभितं मुकुटकेपूरमणिशोभितं आरुत्परशं दिव्यं मेरुं प्रदक्षिणी कुर्वाणं ग्रहमंडलप्रविष्टमधि
देवताभिः सहितं प्रत्यदिदेवतेश्वरसहितं रक्तचक्रमंडले पूर्वमुखमादित्यमावाहयामि १ किरीटिनं रक्तमाल्यावरं रक्त
भूषणधरं चतुर्भुजं मेषगमनमवंति देशजं वाशिष्ठगोत्रं जजमदग्न्यार्षं जगती छंदसं रक्तोत्तं वरधरं रक्ताभरणं भूषितं र
क्तमाल्यानुलेपनं रक्तचक्रध्वजयुक्तं किनं मुकुटकेपूरमणिशोभितं म्यदंलाग्रेषु क्रमान्यसेत् दंडादिलोकपालोश्च ततन्मंत्रै
पपूजयेत् १ विनायकं तथा दुर्गां वायुमाकाशमेव च आवाहयेद्वाहतिभिस्तथैवात्तिकुमारकौ २ एते च विनायकाद्या
पंचग्रहेभ्य उत्तरतः स्थाप्याः इति सांप्रदायिकाः दक्षिणायश्चि मवापव्यो तर पूर्वेषु पथाक्रममित्यन्ये एहमंददिने शानां उ
तरस्यां पथाक्रमं गणेशो दुर्गा वापुश्च राहुकेत्वोश्च यश्चिमे १ आकाशमश्विनौ चेति पंचैतान्स्थापयेद्बुधः इति संग्रहीनुसा

रुतिपितामहचरणाः रूपनाशयणश्चक्रां दे उतरे शनि सूर्याभ्यांगुरुकेली श्वद क्षि रोगगाधियं प्रतिष्ठाप्य सर्वदेवनम
रुते १ रविशानिकेत्तूगुरूणामध्यदतिफलितोर्थः विनायकपदमुपलक्षणां तेन दुर्गादयोप्यत्रैव स्थाप्यादुतिकेचित् चं
दम्भिनियमस्तथैव दिवाकरकुजाभ्यां हिदाययेद्रक्तचंदनं च द्वेवभार्गवेचैव सितवर्णां प्रदाययेत् १ कुंकुमेन तु संपुक्तं
चंदनं जीवसौम्ययोः जगरुचंदनं दद्याद्राहुकेत्वर्कजेषु च २ प्रहवर्णानि पुष्याणि गायत्र्याधूपमादहेत् रवेः कुंडुरु
कंधूयं चैत्रिणस्तुष्टाश्रुताः २ भौमे सज्जरसं चैव अगुरुचवुधे स्मृतं सिल्हकं गुरवे दद्यात्तुके विल्वागुरुस्तथा ४ गु
ग्गुलमंदचास्त्रुलाक्षाशहोश्चकेतवे ५ कुंडुरुकः सल्लकीनिर्यासः सिल्हकं सिल्हाइति मध्यदेशे प्रसिद्धं विल्वागुरुं
विस्त्वफलनिर्यासे सहितं सुरुं मंदचारः शनिः उदीप्यस्वेति मंत्रे रादीये दद्यात्तद्रितः विहितगधधूपानामसंभवे तु पा
त्रवल्क्यः पथामि ५ किरीटिनं पीतवर्णां चतुर्भुजं देडिनं वरदं साक्षस्त्रकमंडलुं सिंधुदेशजं गिरसगोत्रं वाशिष्ठार्थं अनु
ष्टुं देहं पीतं वरं पीताभरणाभूषितं पीतपीतगंधानुलेपनं पीतगंधानुलेपनं पीतच्छत्रध्वजपताकिनं सुकूटके पूरम
णि शोभितं सारुह्यारथं दिव्यं मेरुप्रदक्षिणो कुर्वाणं ग्रहमंडले प्रविष्टमधिदेवतेन्द्रसहितं प्रत्यधिदेवताब्रह्मसहितं पीत
दीर्घचक्रं रत्नमंडले उदङ्मुखं गुरुमावाहयामि ६ किरीटिभित्नीलसमद्यतिं शूलधरं वरं वरधवाहने सवारावारास

शोभ

२३

नधरं सोमं सृष्टे राजं काश्यपगोत्रं जभृवार्धगायत्री छंदं संकृष्टं वरधरं कृष्णभरणं भूषितं कृष्णगंधानुलेपनं कृष्णकृत्रध्वज
जपता किं मुकुटके पूरमणिशोभितं मारुत्वरथं दिव्यं मेरुं प्रदक्षिणी कुर्वाणं ग्रहमंडले प्रविष्टमधिदेवता प्रजापति स
हितं प्रत्यधिदेवता यमसहितं कृष्णधनुमंडले प्रत्यङ्गुस्वशं नैश्वरमावाहयामि ७ किरीटिनं करालवदनं खड्गचर्मभू
नधरं सिद्धासमस्थं पूर्वदेशं प्रठलिगोत्रं सांगिरसाधि मनुशुद्धं दसं वृष्णो वरधरं कृष्णभरणं भूषितं कृष्णगंधानुलेप
नं कृष्णकृत्रं वृजयता किं मुकुटके पूरमणिशोभितं मारुत्वरथं दिव्यं मेरुं प्रदक्षिणी कुर्वाणं ग्रहमंडले प्रविष्टमधिदेव
तास्य सहितं प्रत्यधिदेवता कालसहितं कृष्णशूर्यमंडले दक्षिणा मुखं राहुं मावाहयामि ८ घूमन् हिवाहून् पाशधरा
न् विक्रान्नान् प्रभवाहून् न किरीटिनो मध्यदेशं जान् जैमिनिगोत्रं जान् गौतमावन् मानाच्छंदसं चित्रावाघरां चित्र
त्राभरणं भूषितान् चित्रगंधानुलेपनान् कृष्णपिंगध्वजपताकिनो मुकुटके पूरमणिशोभितान् मारुत्वरथं दिव्यं मेरुं प्रदक्षि
णी कुर्वाणान् ग्रहमंडले प्रविष्टान् अधिदेवता वस्त्रसहितान् प्रत्यधिदेवता चित्रगुप्तसहितान् कृष्णपिंगध्वजमंडले
दक्षिणा मुखं राहुं आवाहयामि ९ स्कंदे देवेष्वरं भास्करे विद्यादुमां विद्यानिशाकरे स्कंदमंगारके विद्यादुधे नारायणं
त्रिदुःशुभो वेदनिधिं विद्यालुक्तेनाक्रोविधीयते शनैश्वरे यमं विद्याद्राहौ कालंतथैव च २ चित्रगुप्तो धियः केतोरित्येते

ग्रहदेवताः ३ वेदनिधिर्ब्रह्मा तत्रैव वक्ष्ये स्थानानि देवानामीश्वरादियथाक्रमं सूर्यस्यैवोत्तरे शंभुमुमांसोमस्यदक्षिणे १
 स्कंदमंगारकस्यैवदक्षिणस्यां निवेशयेत् सौम्यात्यश्विनतो विष्णुं ब्रह्माजीवस्य पूर्वतः २ इंद्रमैज्यांसिताद्विद्धिमंदादाग्नेय
 तोषमं राहोः पूर्वोत्तरे कालं सर्वभूतभयावहं ३ केतोर्नैऋतदिग्भागे वित्रगुप्तं निधापयेत् ३ स्कादे अतस्यापनमंत्राश्च
 क्रथयाश्चनुपूर्वशः ईश्वरं चं वकंचेति श्रीश्वतेचेति पार्वती १ यदक्रंदेति च स्कंदं विष्णुविष्णोरराडिति आचक्षुमिति ब्र
 ह्माराणं संजोषेदेति वांसवं २ यमायत्वेति च यमं कालं कालं कार्षीति मंत्रतः चित्रावस्विति मंत्रेण वित्रगुप्तं निधापयेत् ३
 अग्निरायः क्षितिर्विष्णुरिंद्रश्चैदी प्रजायतिः सूर्या ब्रह्मा च निर्दिष्टा अधिदेवा यथाक्रमं ४ अग्निदूतमितिलग्रेर्वरुणास्य उदु
 त्तं संस्योनाप्रथिवीमेदिन्या इदं विष्णुस्तु विष्णवे ५ इंद्रायेदो इतींद्रस्यो ज्ञानयणेश विस्थितौ प्रजायते प्रजेशस्य एष ब्रह्म
 तिवैविधिः ६ मंत्रानमोस्तु सूर्येभ्यः सूर्याणां रथायने मतः ग्रहदेवाधिदेवाः नैवेद्यं कुसुमानि च ७ महव चासनं दानं स्थ
 पनं चानुपूर्वशः अत्र सूर्यादयो ग्रहा ईश्वरादयो देवाः आग्न्यादयोधिदेवाः तत्रैश्वरादिदेवानां सूर्यस्यैवोत्तरे शंभुमित्या
 दिनापूर्वस्थितान्युक्तानि अग्न्याद्यधिदेवास्तु ग्रहदेवयोर्मध्ये स्थाप्याः तथा च मदनरत्ने गोभिलवशिष्टौ ग्रहदेवतयो
 र्मध्ये अधिदेवान्निधापयेत् तत्रैव संग्रहे तु ईश्वरादयो देवा अधिदेवतात्वेन व्यवहृता अग्न्यादयस्तु प्रत्यधिदेवतात्वेन ते

शोम
२४

शोमस्यान्तरं चोक्तं अधिदेवादक्षिणतो वामे प्रत्यधिदेवताः स्यात्पुनीयाः प्रयत्नेन व्याहृतीभिः पृथक् पृथक् १ तत्रैव वृषसि शीये
तु देवतां च स्यान्तरं क्वचिन्मंत्रांतरं चोक्तं रुद्रं च वक्रमंत्रेणारवेरुत्तरतो न्यसेत् सोमस्याग्नेपदिभागे श्रीश्वतेभेन कात्मजा
पदकंदेति शोम स्पस्कंदयाम्ये प्रदाययेत् विसुं विसोरगटे तु यजेत्पूर्वे बुधस्य तु २ गुरोरुत्तरतो भूर्चो ब्रह्मा ब्रह्मेति मंत्रतः
सजोषेद्रेति शुक्रस्य प्राच्यांशक्रं निघाययेत् ३ शानेः पश्चिन्मतास्थाप्यापनायत्वत्वायमः कार्ष्णि रसीति मंत्रेण राहोः का
लंतयोत्तरे ४ चित्रगुप्तं तु केतूनां चित्रावसेति नैर्ऋते ग्रहाश्च देवताख्याताः शृणुषातोऽधिदेवताः ५ अग्निरायो घरावि
सुरिंद्रे द्राणी प्रजापतिः सूर्या ब्रह्मश्च निरिंष्टा अधिदेवा यथाक्रमं ६ ग्रहदेवतयामं धे अधिदेवान्निवेशयेत् एतानि च वा
शिशीयवक्रांसिकैश्चिन्नाद्रिमते पारिजाते पद्मप्राग्दलमारतमारुह्य रथं दिव्यं मेरुं प्रदक्षिणी कुवांशं ग्रहमंडले प्रविष्टम
धिदेवता भूमि सहितं प्रत्यधिदेवता स्कंदसहितं त्रिकोणारकमंडले दक्षिणामुखमगारकमावाहयामि २ किरीटिनं च
तवर्णां चतुर्भुजं दंडिनं वरदं काव्यं साक्षसूत्रकमंडलुं कीकटदेशजं भार्गवगोत्रजं शौनकार्षेयं किच्छंदसे श्वेतांबरधरं श्वेता
भरणाभूषितगंधानुलेयनं श्वेतच्छत्रध्वजयता किंनरकुटके पूरमणिशोभितमारुह्य रथं दिव्यं मेरुं प्रदक्षिणी कुवांशं ग्र
हमंडलप्रविष्टमधिदेवते द्राणी सहितं प्रत्यधिदेवं द्रसहितं शुक्लं पंचकोणमंडले माडनुखं भगवंतं शुक्रमावाहयामि ३

किरीटिनं श्वेतांवरघरं दशाश्वं श्वेतभूषणं याशपाणिं द्विवाहुं यमुनादेशजमत्रिगोत्रमात्रेयार्थमनुष्टुभं संश्वेतांवरध
रं श्वेताभरणाभूषितं श्वेतगंधानुलेपनं श्वेतछत्रध्वजपताकिनं तु कुटकेयूरमणिशोभितमारुह्यरथं दिव्यं मेरुं प्रदक्षिणी
कुर्वाणं ग्रहमंडलप्रविष्टमधिदेवतापसहितं प्रत्यधिदेवतोमासहितं चतुरस्रमंडलं प्रत्यङ्मुखं सोममावाहयामि ४
किरीटिनं पीतमाल्यांवरघरं पीतवर्णं कर्णिकारसमयुतिं खड्गचर्मगदापाणिं सिंहस्थं वरदं मगधदेशजमत्रिगोत्रजभा
रद्वाजार्थं जहतीं छंदसपीतांवरघरं पीताभरणाभूषितं पीतगंधानुलेपनं पीतछत्रध्वजपताकिनं मुकुटकेयूरमणि
शोभितं मारुह्यरथं दिव्यं मेरुं प्रदक्षिणी कुर्वाणं ग्रहमंडले प्रविष्टमधिदेवताविल्लुसहितं प्रत्यधिदेवताविल्लुसहितं
पीतवारा मंडले दक्षिणामुखं बुधमावाहयारथं प्रदेयानिवासांसिकुसुमानि च गंधांश्ववलयश्वैवधूपोदेयश्वगुग्गुलु
१ स्कां देगुडोदनं वेदं द्यात्सोमापघृतपापसंलोहिताय हविष्यान्नं बुधाय क्षीरं शण्डिकं १ दध्योदनं गुरोर्देघाच्छुक्राय
च घृतोदनं मिश्रितं तिलमाषैश्च नैवेद्यं च शनैश्चरे २ राहोर्मांसोदनं दद्यात्केतोश्चित्रोदनं तथा चित्रोदनं तिलतंदुलभ
मिश्रं स्यादजाक्षीरं च शोणितं कर्णनासाग्रहीतं स्यादेतच्चित्रोदनं स्मृतं मितिदासोदरः १ एतैरेव द्रव्यैर्ब्राह्मणा अपि मा
ज्याभन्तथा च पातवल्क्यः गुडोदनं हविष्यं पापसंक्षीरं शण्डिकं दध्योदनं हविश्चूर्णं मांसविभ्रान्मेव च दद्याद्ब्रह्मक्रमादे

शां-म
५५

निहिज्येभ्योभोजनं बुधः २ इक्तिर्वायथात्नाभं संत्कस्पविधिपूर्वकं ३ त्रिशष्टः उपचारशिः सर्वेषामपि शुक्लाश्रितैः सदा
गंधाभावे सुल्कगंध पुष्याभावे सुगंधकं १ धूपाभावे गुग्गुलुः स्याद्रव्याभावे तु मिश्रकं पंचामृतं गवामेव मिश्रकं नैकदाचने
ति मात्स्ये प्रागुतरेणान्स्माच्च दध्यक्षत विभूषितं चूतयस्त्रवसंयुक्तं फलवस्त्रयुगान्वितं १ पंचरत्नं समायुक्तं यच्च भंगयुतं
तथा स्यापयेद्व्रणं कुंभं वरुणं तत्र विन्यसेत् २ गंगाद्याः सरितः सर्वाः समुद्राश्च संशसि च गजाश्च रथ्यावल्मीकासंग
माद्दृग्गोकुलात् ३ मृदमानीय विप्रैः सर्वेषां धिसमन्वितं स्नानार्थं विन्यसेत् तत्र यजमानस्य घर्मवित् ४ याज्ञवल्क्यः
श्रकः पलाशः खदिरः अयामार्गो यपिय्यलः उदंबरः शमीदूर्वाकुशाश्च समिधः क्रमात् १ इंश्च रदिदेवानां स्वस्वप्र
हसमिद्विरेव होमः हेमाद्रौ देवीयुगणे गणाघियतये देया प्रथमा तु वराहृतिः अन्यथा विफलवि समवती हन संशय इति
१ आशुत्नापनः जुह्यात्समिदन्नाज्येनामि क्रग्भिर्पंचाक्रममिति समित्सु विशेषमाह याज्ञवल्क्यः होतव्यासधुसर्पिभ्यं
दध्नाक्षींशावापुता इति नचात्र संप्रति यन्न देवता कानेकद्रव्यायामैकैवाहृतिः सान्नाय्यवदिति वाच्यं आदौ तु समि
दन्नाज्ये पृथगष्टेन रंशतमिति वाशिष्ठात् अन्यत्रापि संप्रति यन्न देवता के स्मार्ते कर्मण्यनेकद्रव्यके पृथगेव होम इ
ति सांप्रदायिकाः बहुसुकर्मसु प्रायो वचनान्यप्येवंस्कां दे आकृष्टेन सहस्रांशोरिमं देवा तथै देवे अग्निमूर्धेति भौमा

यउ द्वुध्यस्ववु धायव १ वृहस्पतेतिचगुरोः शुक्रायान्नात्यरिश्रुतः शनैश्चरस्यमंत्रोयं शन्नो देवीरुदाहृतः २ कपानइति
राहोश्चकेतुं कृणवस्तुकेतवे ३ नात्स्य आवोराजेति रूद्रस्यवलिहोमंसमाचरेत् आपोहिष्टेस्युमापास्तुस्येनेति
स्वाभिन्नज्ञया १ विस्मारिदंविष्णुरितित्वमित्येतिस्वयंभुवः इंद्रमिदेवतातयद्वृतींद्रस्यप्रकीर्तितः २ तथायमस्वव
योगारिहोमः प्रकीर्तितः कालस्यब्रह्मपज्ञानमितिमंत्रः प्रकीर्तितः ३ चित्रगुप्तस्यचाज्ञातमिति पौराणिकाविदुः
अग्निदूतं वृणीमहे इति वंहे रुद्राहृतः ४ उदुजमवुरुणेति अप्यामंत्रः प्रकीर्तितः भूमेः पृथिव्यांतरिक्षमिति वेदेषु
पश्यते ५ सहस्रशीर्षापुरुषइति विस्मारुदाहृतः इंद्रायेंद्रो मरुत्वतइति शक्रस्य शस्यते ६ उत्तानयगो शुभगे इति शचा
समाचरेत् प्रजायतेः पुनर्होमप्रजायतइति स्मृतः ७ नमोस्तु सयंभ्यइति सपारांमंत्र उच्यते एषवस्या यक्र त्विज इति
ति प्रहस्तुदाहृतः ८ विनायकस्यचातूनइति मंत्रो बुधैः स्मृतः जातवेदसे सुनवामदुर्गामंत्रो न उच्यते ९ पूर्णाइति
चमूर्धानैरेव इत्यभिपातयेत् १० स्कान्देनैवैयशेषं हुत्वा च होममंत्रादनंतरं अथाव्याहृतिमिर्हत्वा एकैकस्य पथा
क्रम १ अष्टौतरचसाहस्रशतमष्टाधिकं तथा अष्टाविंशतिरष्टौवा एकैकस्य तु होमयेत् २ होतव्यं च घृतं तत्र च रूर्ल
क्षादिकं पुनः मंत्रैर्दशाहुतिर्हत्वा होमो व्याहृतिभिः स्मृतः ३ अथेति अथवेत्यर्थः गृहीत्वा तामथां विकर्मितिवत् म

शं म दनमि यवेत्येव यथा पाठः ततन्मंत्राणां व्याहृतीनां च परस्परं द्विकल्पः अथोत्तरसहस्रादि संख्या तु पक्षद्वयेपिनैवेत्या
१६ शोधहोमं पशुशाखा विशेषपदस्यपिसएवलक्षादिकः पुनर्ब्राह्मणतिभिर्होमो मंत्रैर्दशाहुतीर्हत्वा स्मृतद्रव्येषु मंत्रै
र्होमत्रैर्ब्राह्मणतिभिर्व्यस्ताभिर्सेमस्ताभिश्च तातचरणास्तु अथव्याहृतिभिर्हत्वेति पृथक्वाक्यं एकैकस्य तु प्रतिदेव
तं मष्टादि संख्यान्वयार्थं एकैकस्य तु होमयेदित्येकैकयदेतु चर्वादिद्रव्यपरं न देवतापरं अस्मिन्नेव होमे घृतचरुवि
धिरग्रेलक्षादिक इत्येतत् अथव्याहृतिभिर्हत्वेति विहिते होमेलक्षादि संख्याविध्यर्थं मंत्रैरित्यादितु चरुहोमोत्तरं
सोमं रोजेन मिति मंत्रेण यथा प्रकृतिस्त्रिष्टुब्धत्वात्सूर्यादि मंत्रैर्दशाहुतिः प्रतिदेवतं लक्षहोमादिद्रव्येण हुत्वा
तिभिर्लक्षादिहोमः कार्ये इत्याहुः यवाद्यन्यतमद्रव्येण ग्राहादिभ्यः प्रत्येकं दशाहुतीस्ततन्मंत्रैर्हत्वा तेनैव द्रव्येण व्यस्त
सप्तस्युहृतिभिर्युतलक्षं कोट्यन्यतमसंख्यया जुहुयादिति हेमाद्रिमदनौ तानि च द्रव्याणि देवीपुण्यो यवब्रीहि
घृतक्षीरं तिलकं गुप्रसासिकाः पंकजोशीरविल्वार्कदलाहोमे प्रकीर्तिताः १ उदङ्मुखाः प्रङ्मुखान्वाकुर्युर्ब्राह्मणपुत्री
ह्यणपुंगवाः मंत्रवंतश्च कर्तव्याः चरुः प्रतिदेवतं २ हुत्वा च तांश्चरुस्तस्य कृततो होमं समारभेत् ३ चर्वादिकं च घ
ताक्तं च होतव्यं होतव्यं च घृताभ्यंक्तं च चरुभक्ष्यादिकं पुनरिति मात्स्यात् भक्ष्यं द्राक्षादिचरुनैवेद्यशिष्टो गुडोदनादिता

निद्वयारप्युत्वाद्येतानिहवींषिसुः समित्संख्यासमाहुतीरित्याश्चलापनोक्तेः अधिदेवतादिभ्योपिहोमोहेमाद्रौव
रपाचसमिद्धिश्चसर्पिषाचतिलैः क्रमात् ततन्मंत्रैश्चहोतव्याः क्रमात्त्राधिदेवताः १ गृह्यपरिशिष्टे प्रधानदशांशेन
पूर्वोद्वेज्यैरिति अधिदेवतादिहोमसंख्यावाशिष्टे द्वित्राश्चैवाधिदेवत्यायचानांचैवयं वधेति द्वित्राः यंचयंचानां
गर्हणं पंचधाप्रत्येकमित्यर्थः केचित्तु द्वौत्रयोवा द्वित्राः विनायकादीनां पंचधा एकैकामितिकेचित् प्रयोगपा
रजाते इन्द्रादिलोकपालांश्चततन्मंत्रैः प्रपूजयेत् ततन्मंत्रैः जपं कुर्यात् ततोहोमं समाभेत् १ नृसिंहपुराणे ततो
त्तत्तिसिंघश्चाजुहुयाच्चतिलादिकं यावत्प्रपूर्यते संख्यालक्षं वाकोटिरेव वा १ वाशब्दादपुत्रमपि ग्रहयत्तश्चन निय
तकालीनः खेच्छायज्ञः स उच्यते इति भविष्योत्तरात् ततोऽप्यात्तिसिः कुर्यात्तिलहोमं प्रयत्नतः प्रथमोपुत्तहोमस्या
द्वक्षहोमो द्वितीयकः १ तृतीयकोटिहोमः स्यान्निविधोऽग्रहयज्ञकः एकरात्रं त्रिरात्रं वा पंचरात्रमथापि वारं शिवगा
थाविस्तुगाश्रांतिं ब्राह्मणभोजनं समापयेत्प्रतिदिनं एव भक्तिं समन्वित इति वाशिष्टे व्येकात्रादिग्रहणं जियमा
न्नादरार्थं अत्र सूकादिजपोपितुलादानवदितिकेचित् वाशिष्टे अथाभिषेकमंत्रेण वायुमंगलगीतैर्केपूर्यं कु
र्भेनतेर्भेवहोमांते प्रागुदज्मुखैः १ अव्यंगावयवैर्ब्रह्मन् होमसम्पत्तिभूषितैः यजमानस्य कर्तव्यं चतुर्भिः स्वापनं हि

शां. म.
१७

शैः अभिषेकमंत्राः प्रयोगवक्ष्यंते वशिष्टः स्वस्तिकं कल्पयेत्पश्चात्कुंडस्य शानभागतः ३ यजमानाभिषेकार्थं तत्र
पुद्गलसंनतसेत् प्राङ्मुखस्योपविष्टस्य यजमानस्य तत्र च ४ अभिषेकं ततः कुर्युः साचार्याः षोडशर्त्विजः त्रिविधैर्मंग
लैर्घोषैः सूत्रमागधजैः सह ५ ततस्तस्याभिः धिक्तस्य रक्षार्थं वलिमुत्स्रियेत् दिग्बिदिक्षु विचित्रान्नेदीधेनीराजये
त्ततः पुष्कमात्यावरधरः शुक्लगंधानुलेपनः १ ततो मंडलमागत्य ध्यायेत्प्रिग्रहान्मुरान् प्रत्येकं प्रतिमंत्रैश्च दद्यात्
षोडशलिततः २ इति वामनः आचार्यप्रभृतिभ्यश्च ग्रहार्चनफलं ततः समिदाज्यचरुणां च तिलहोमफलं च यत् ३
ब्रह्मर्षिकुंभपूजायां चार्चनफलं च यत् गणपक्षेत्रया श्रीशुद्धुर्गा देव्यंगदेवताः २ तासां जपफलं सम्यक् गृह्णीयाज
त्पूर्वकं सतानि च वामनवचांसि निर्मूलानि इति पितामहचरणाः वशिष्टगोभिलवचसामपिकेचिदोक्तः वशिष्टः
ततो जघ्नीर्दीन् जुहुयात् पूर्णाहुतिमथाचरेत् तत्रैव मंत्रेण सप्तने अग्ने इति पूर्णाहुतिं चरेत् अग्निपुराणे मूर्द्धानं
दिमंत्रेणैभिश्चरणा च धारया दद्यादुत्थाप पूर्णावैना यविश्वकदावनेति मत्स्ये पूर्णाहुतिं च मूर्द्धानं दिव इत्यभियातये
त् अत्र भिन्नशाखागते कादशाद्वादशाकपालभेदे व्येद्याग्ने कवदनेकमंत्रयुक्ता या अनेकस्मृत्युक्ता या अपि युगा
हुतिरेकत्वान्मंत्राणां विकल्पः उपाभुयात्तद्वशात्वाभेदभिन्नानां याज्यानुवाक्यानां समुच्चयेन नु यंति वसोर्द्धा गत्व पुं

होमेनास्ति प्रमाणाभावात् ततः शुक्लावरधरः शुक्लगंधानुलेपनः सर्वोषधैः सर्गगंधैः स्नापितो वेदपुंगवैः १ धजमानः
 सपत्नीकः ऋत्विजः स्नान्ममाहितः दक्षिणाभिः प्रपत्नेन पूजयेद्गतविश्रमयः २ सूर्याय कपिल्लाधेनुं दद्याच्छखतयै देवं
 रक्तं धुरंधरं दद्याद्दौमायककुदाधिकं ३ बुधाय जातरूपंतु गुरवे पीतवाससी भ्वेताभ्वं दैत्यगुरवे कृष्णागामकं सूनुवे ४
 आयससहवे दद्यात्केतवे छागमुत्तमं सुवरोनिसमाकार्याय जमाने न दक्षिणा ५ बुधप्रीत्यर्थं देयहेम्नासह सर्वा मृत्य
 तः समाइतिकेचित् अस्मिन्यक्षे षोडशमाष विशिष्टे हेमवाचि म्बुवर्गा यदा सामंजस्यापते स्नादश सुवर्गा मृत्याः प्रत्ये
 कमिति प्रे वद्वल्यमृत्येषु तथा हेमापि देयं यथा सर्वाः प्रत्येकं दसमाष सुवरोनिसमाभवंतीति तु सम्यक् सर्वेषामय
 वा प्रविगुरुर्वाय न तुष्यति स्वमंत्रैरा प्रदातव्याः सर्वाः सर्वत्र दक्षिणाः १ स्नादेके तवेच्छागमांसा नि सर्वेषामेव कांच
 नमिति तत्रैव यस्तु पीडाकरो नित्यं स्वल्पवित्रस्य वाग्रहः तेमेव पूजयेद्दत्त्यादक्षिणाभिः स्वशक्तितः १ दानोद्योते
 श्वाभ्वलायकः यथाशक्तिततो विप्रान् ऋत्विजश्चेत रानसि एकमेकाद्गतौ विप्रं होमे त्वन्नेन भोजयेत् १ अथर्था म
 र्थमाश्वभि विप्रमेकं प्राताद्गतौ सहस्रस्य हनेर्वेकं जघन्यो विप्रं भोजयेत् २ तत्रैव तस्मादातुमशक्तो विदक्षिणां
 चान्ध्रैव वाजपैः प्रणामैः स्तोत्रैश्च स्तोषयेत्तयं ये द्रुहं ३ स्नादे षर्थी प्रहो द्विजस्ताद्विद्विधिज्ञो वेदपारगः स्तोषयन्म

शो.म
२५

द्ववस्त्राद्यैस्तुष्टमेनं विसर्जयेत् २ अन्नहीनो दहेद्राष्टमंत्रहीनश्च ऋत्विजः यजमानमक्षिण्यो नास्ति यज्ञसमो रि
दुः २ तत्रैत प्रयासमन्वितं पत्रं यत्रेण प्रतिहन्यते एव समुद्धितं घोरं शीघ्रं शांत्या विनश्यति १ अहिंसकस्य दातव्य
धर्मार्जितं धनं च नित्यं च नियमस्थस्य सदा सानुग्रहाग्रहाः २ ग्रहाणां नरे द्राश्ववाह्यगाश्च विशेषतः पूजि
ताः पूजयंत्येते निद्वेहंत्यथमानिताः ३ ग्रहाणां मिदमातिथ्यं कुर्यात्सर्वत्र रादपि आरोग्यवत्संयत्नो जीवेच्च शर
दाज्ञातं ४ मास्ये एव समग्रान्निध्याधसर्वां देवान् विसर्जयेत् तत्र मंत्रः पांतु देवगणाः सर्वे पूजामादाय पार्थिवी इ
ष्टकामप्रदानार्थं पुनरागमनाय च १ भविष्यो नरे ततः समाप्ते यज्ञे तु कारयेत्तु महोत्सवं शंखतूर्यमिना देनूत्रह्ययो
षरवेण च १ मास्ये अनेन विधिना यस्तु ग्रहपूजां समाप्ते सर्वान् कामानवाप्नोति प्रेत्य स्वर्गं महीयते १ स देवापुत
होमो यन्वग्रहमस्वः स्मृतः विवाहोत्सवपक्षेषु प्रतिष्ठादिषु कर्मसु २ निर्विघ्नार्थं मुनिश्रेष्ठतथोद्देगाद्गतेषु च वश्या
कमाभिचारादौ तथैवोच्चारनादिके ३ नवग्रहमुखे कृत्वा ततः काम्यं समाप्ते अन्यथा फलदं पुंसान् काम्यं जायते
कचित् ४ तस्मादपुत होमस्य विधानं तु समाप्ते ४ विवाहेत्यादिना च विवाहादिषु काम्येषु च कर्मस्वंगत्वमुक्तं आ
त्रग्रहसंस्कारं देवागौत्राग्निस्थानमुखाकारस्थायनहोममंत्रचंदनधूपनैवेद्यसमिद्धिणाधिदेवताप्रत्यधिदेव

तापत्प्रधि देवतोपदेशकवाक्येषु ग्रहाणां रूपनिर्देशस्थापनहोममंत्रोपदेशकवाक्येषु चाधिदेवताविनापक्त्वादि
पंचलोकपालानामनेकस्मृतिपुराणाभेदेन भूयो विसेवादादिभिरनेकैः पर्यायशब्दैः रूपस्थित्नात्रैकवैधशब्दनियमः ना
पिमंत्रवर्णानैकशब्दोपस्थितिः शब्दविशेषैर्देवताअनृद्यतत्स्मारकतयामंत्रविनियोगेन मंत्राणां देवताप्रापकत्वापो
गात् तेषां वाहल्येनास्पृष्टलिंगत्वाच्च अतोद्भयस्यागादिषु स्वरूपादिनिर्देशकस्मृतिमंत्रवर्णोपस्थितिशब्दानामन्यतमे
नशब्देनोद्देशेनाग्रहादीनिमित्तिशिष्टाचारोप्येवं अत्रत्यात्कृत्तिकरणाकेपुतुहीमेग्निवायुसूर्यप्रजापतपरब्रह्मदेवताः नग्रहा
रादिदिवतस्त्रकाशाकत्वेन विनियोगाभावात् अतएव परिजाते ॐ भूर्भुवः स्वश्चेति तिस्त्रो व्याहृतयोजयेत् आभिश्च हो
मेति स्त्रभिश्च तूर्थास्यात्समासतद् इति समन्ताभिरेव होमः सचाग्निवायुसूर्यदेवत्यइतितु मदनः सर्वथात्कृत्तिहोमेन प्रव्या
हो देवता इति प्रधानं चात्र ग्रहपूजातद् होमोयुतहोमादिश्च श्रीकामः शांतिकामोवायुहपज्ञेसमाचरेत् इत्यादिना तत्सू
त्रात्तद् होमयोः फलसंबंधात् ग्रहयज्ञस्त्रिधेसुक्ताप्रथमोयुतहोमइत्यादिना युतलक्षकोटिहोमानां ग्रहयज्ञविशेषत्वेनो
पक्रमात् तस्मादयुतहोमस्यविधानं तु समाचरेदित्युपसंहारञ्च ग्रहाग्रहदेवत्यकर्मसमूहे प्राणाभृतठपंद्यातीतिव
स्त्रिंशत्संवायेन ग्रहयज्ञशब्दः तातचरणास्त्वयुतहोमादिनामेव प्राधान्यं ग्रहहोमस्त्वंगमित्याहुः तदाशयं न जाने यो हि

शं म
१२६

कामरादेनफलसंबंधः श्रीकामः शान्तिकामोवाग्रहयज्ञसमाचरेदित्यादिः सतावद्ग्रहपूजाहोमयोरेवोचितः ग्रहसंबंधप्र
सिर्ग्रहयज्ञशब्दस्यतन्नामत्वात् नचापुतहोमादीनांफलसंबंधेतत्प्रकरणापाठात् ग्रहपूजाहोमयोर्गत्वेतिवाच्यं वैपरी
षितात् अपुतहोमादिशब्दानांग्रहयज्ञसमानाधिकरणेनग्रहयज्ञनामत्वंतुल्लिगसमवायेन नतदंगत्वेन आर्थवादि
कः फलसंबंधस्तु अनेनविधिनायस्तुग्रहपूजासमाचरेत् सर्वान्कामानवाप्नोतिप्रेत्य स्वर्गमहीयते इत्ययजदेवपू
जासंगतिकरणादानेक्षिति अनुशिष्योः पूजाहोमयोः सदेवापुतहोमोयमित्याद्युपक्रम्यनिर्विघ्नार्थमुनिश्रेष्ठइत्या
दिनात्पुतहोमादीनामपिस्मृतिषुनुप्रायः आर्थवादिकमेव फल अत्रकामरादेयनीतेफलेस्त्यार्थवादिकं संबध्यते
नवेतिनुविचारान्तरं किंच याज्ञवल्क्यादिस्मृतिषुनतावद्ग्रहयज्ञहोमादीनांविधिर्नाप्यनुवादः अतोग्रहपूजाहोमयोःप्र
धान्यभावेतत्रत्येति कर्तव्यतासंबंधोनस्यात् अतोग्रहपूजाहोमयोःपिप्राधान्यंभाति अत्रएवंकचिलेवलग्रहमखेषु
तदंगकेषुचनूति कादिकर्मस्वेकस्मृत्युक्तोऽंगप्रधानादरेणस्मृत्यंतकरोक्तप्रधानभूतापुतादिहोमंविनापिशारदात्तरोक्त
ग्रहयागात्तगभ्यास्तत्रविनैकशाखीयग्रहशाखाभ्यासमात्राणामिवपूजाग्रहदेवत्यहोमयोरेवानुष्ठानंकथेचित्प्रिष्टा
नांसंभृतेः ग्रहपूजाहोमयोर्गत्वेत्वंगमात्रानुष्ठानमेवस्यात् अथग्रहादीनांलक्षणानि मात्स्थे यद्यासनः पद्मकल्प

द्यगंभसमद्युतिः सप्ताश्वरथसंस्थश्चिभुजः स्यात्तदारविः १ श्वेतः श्वेतांबरधरोदशाश्वः श्वेतभूषणः गदापाणिर्हि वाङ्म
 श्वकर्तव्योवरदः शशी २ रक्तमाल्यावरधरः शक्तिशूलगदाधरः चतुर्भुजोमेषगमोवरदः स्याद्दशसु तः ३ पीतमाल्यावर
 धरः करिणोकारसमद्युतिः खड्गचर्मगदापाणिः सिंहस्थोवरदोवुधः ४ देवदैत्यगुरुतद्वस्योतस्वैतोचतुर्भुजो दंडिनीव
 रदौकापीसाक्षसूत्रकमंडलु ५ इंद्रनीलयुतिः शूलवरदोग्रवाहनः बाणावशासनधरः कर्तव्योर्कसुतः सदा ई कर
 लवदनः खड्गचर्मशूलीवरमदः नीलः सिंहासनस्थश्चराहुरन्नप्रशस्यते ७ धूम्राद्विवाहवः सर्वगदितो विकृताननाः गृ
 गृधासनगतानित्यंकेतवः स्पर्शप्रदाः ८ सर्वकिरीटिनः कार्याग्रहालोकहितावहाः अंगुलेनाच्छिताः कार्याः शतमष्टौ
 तरसंदेति ९ अथाधिदेवताप्रत्यधिदेवतालक्षणानि विष्णुधर्मांतरिपंचवक्रोदृषारूढः प्रतिवक्रत्रिलोचनः कपालशूल
 खड्गागीचंद्रमौलिः सदाशिवः १ अक्षसूत्रचकमलेदर्यणचकमंडलु उमाविभर्तिरुत्तेशुपूजितात्रिदशैरपि २ कु
 मारः खरमुखः कार्यः शिखंडकविभूषणः रक्तांबरधरोदेवो मयूरवरवाहनः ३ कुक्कुटश्चतथाघंटातस्यदक्षिणाहस्त
 योऽभुताकावैजयंती स्याच्छक्ति स्यात्तस्यवामयोः ४ विष्णुः कौमोदकी पद्मशंखचक्रधरः क्रमात् प्रदक्षिणदक्षिणाध
 करदरभ्यनित्यशः ५ यद्ग्रासनस्थोजटिलोत्रह्लाकार्यश्चतुर्भुजः अक्षमालाश्रुवंविभ्रत्पुस्तकचकमंडलु ६ चतुर्दंतगत

शां. म.
२९

जाकूटोवजीकुलिशभृत्करः प्राचीयतिः प्रकर्तव्यो नानाभरणाभूषितः ७ ईषन्नीलोधनः कार्योदंडहस्तो विजानतार
कहकपाशहस्तश्च महामहिषवाहनः ८ कालः करालवदनो नीलांगश्च विभीषणाः पाशहस्तोदंडधरः कार्योदृष्टिक
रोमवान् ९ अयोच्यवेषस्वाकारं द्विभुजं सौम्यदर्शनं दक्षिणे लेखनीचित्रगुप्तं वामे तु पात्रकं १० पिंगलश्च मश्रुकै
शाक्षः पीनागजठरोरुयाः छागस्थः साक्षस्तोत्रिः सप्तार्चिः शक्तिधारकः ११ चिन्हितं चामरेणास्य करमन्यं प्रकल्प
येत् आपस्त्रीरूपधारिण्यः श्वेतामकरवाहनाः १२ दधानाः पाशकलशैः मुक्ताभरणाभूषिताः शुक्लवर्णामहीक
र्यादिव्याभरणभूषिता १३ चतुर्भुजासौम्यवयुश्चंडांशु सदृशां वरा रत्नपात्रं सस्यपात्रं पात्रमौषधिसंयुतं १४ पद्मक
रेचकर्तव्यं भुवोयां द्रवणं दनदिग्गगानां चतुर्णां साकार्यां पृष्ठगता तथा १५ विश्वोरिंद्रस्य चोक्तं वामेशच्याः करे कार्यासौ
म्यासतानमंजरी चरदामंडिता कार्या द्विभुजा च तथा शची १६ यज्ञोपवीती हंसस्थ एकवक्रश्चतुर्भुजः अक्षस्त्रुवं सुव
विभ्रत्कुंडिकां च प्रजायतिः १७ अक्ष अक्षमालां कुंडिका कं डलुं अक्षस्त्रधराः सर्पाकुंडिका पुच्छभूषणाः एक
भोगास्त्रिभोगाश्च सर्वे कार्या विभीषणाः २८ अथ लक्षणं मुक्तं ग्रहाणां दक्षिणे या भवेत्स्थाययेदधिदेवताः ग्रहाणामुत्तरे
या भवेत्स्थाययेत्स्थाययेदधिदेवता २९ अथ विनायकादिलक्षणानि चतुर्भुजस्त्रिनेत्रश्चकर्तव्योत्रगजाननः नागयज्ञोपवीत

अशशंकवृत्तयेस्वरः १ दक्षेदंतकरेदद्याद्वितीयेवाक्षसूत्रकं तृतीयेपरसुंदद्याच्चतुर्थे मोदकं तथा २ शक्तिवारातय ॥
श्रुलंखदं चक्रं च दक्षिणे चंद्रविंशमधोवामेखेटमूर्द्ध्वकपालकं ३ सुकंदकचविभ्राणासिंहारूढानुदिग्मुजाएषादेवो
समुद्रिष्टादुर्गादुर्गातिहारिणी ४ धावद्वरिगापृष्ठस्थो ध्वजधारोसमीरणाः वादानकरेधूम्रवराः कार्योविजानता ५
नलोत्पलप्रभंगगनतद्वर्गावरधारिच चंद्रार्कहस्तकर्तव्यद्विभुजसौम्यखडवत् ६ द्विभुजैरेवमिषजोकर्तव्योरूप
संस्थितौ तयोरोषधयः कार्यादिव्यादक्षिणाहस्तयोः ७ वामयोः पुस्तकौकार्योदर्शनीयो तथा द्विजाः एकस्यदक्षिणे
याभ्वेदामेवान्स्वस्यादव ८ नारीयुगं प्रकर्तव्यं मुखं चारुदर्शनं रत्नभांडकरेकार्ये चंद्रभुक्तावरे तथा ९ अथलोकया
लस्त्याशि तत्रेन्द्रामियमस्त्याएपधिप्रत्यधिदेवतोक्तोक्तानि स्वहाचर्मधरोवालो निरुक्तिर्मरवाहनः ऊर्ध्वकेशोवि
भ्रूयाक्षः करालः कालिकाप्रियः १ नागयाशधरोरक्तभूषणाः पद्मिनीप्रियः वरुणो वृषतिः स्वर्णवर्णो मकरवाहनः
२ वापुर्विनापकादियंचके उक्तः सोमो ग्रहेषु अनंतः सूर्यः सप्रत्यधिदेवता सुद्रुत्युतहोमः अथसक्षहोमः तत्रग्र
हयो गदो निनिमित्तान्युक्तान्ययुजहोमारंभे देवीपुशरोयि लक्षहोमं प्रवक्ष्यामि कथाप्रीकं तु शंमुना भूमिकं येदिशा
दाहेपह युद्ध उपस्थित १ केतुसंदर्शने चैव आदित्यस्य चकंपने कृष्णवर्णो यवासूर्यतथा छिद्रसमन्विते २ रक्तवृष्टिस

शां.म
२१

थानयोविपरीतावहंतिच निर्गतेगगनाद्मेवारिमध्येचपत्स्थितं ३ उपसगीस्तथालोकैरक्षंतुक्षयकारकाः यस्यराशौः
यद्वाः यंचअथसप्तसुराधिय ४ ग्रहणांचंद्रसूर्यस्वग्रहैर्वाष्टमसंस्थितैरित्यादितथा कपनस्वेदनंभात्रे अंबुपानार्थज
न्यनं ५ देवज्ञानांसुराध्यक्षउत्पाताः क्षयकारकाः लक्षहोमंप्रकुर्वीतकोटिहोममर्थापिधेति ई मात्स्ये अस्माद्दशगुणाः
प्रोक्तोलक्षहोमः स्वयंभुवा आहुतीभिः प्रयत्नेनदक्षिणामिस्रयैवच ७ द्विहस्तविंस्तंतद्वचतुर्हं स्तायंतपुनः लक्षहो
मेभवेत्कुंडयोनिवक्रं त्रिमेखलं ८ व्यासतोद्विहस्तविंस्तंतफलतश्चतुर्हं स्तायंतभवतीत्यर्थः तथा तस्यचैर्त्तरपूर्वरावित
स्तित्रयसंभितंआमुदकप्रवरांतद्वच्चतुरस्त्रसंभिततः ९ त्रिंशुंभादौद्वित्तप्रोक्तंस्थंडिलविश्वकर्मणा संस्थायनायदेवानां व
प्रत्रयसमावृते २ तस्मिंस्त्वावाहयेद्देवान्पूर्ववत्पुष्यतंडुलैः गस्तमानधिकस्तत्रसंपूज्यश्रियमिच्छता ३ सामध्वनिशरीरस्तं
वाहनंपरमेष्ठिनः विषयापहरोनित्यमतः शांतिप्रपद्यमे ४ अपंगरुडवाहनमंत्रः पूर्ववत्कुंभमामूंज्यतद्वद्वोमंसमाचरेत्
सहस्राणाशतह्रत्वासमित्तरव्यादिकंपुनः १ पूर्ववदेवसमिदाज्यचरुहोमंपूर्वोक्तैरेवमंत्रैः कुर्यात् गरुत्मनस्तुस्तुपरोसि
गरुत्मातित्तिद्वंमित्रमिति वामंक्र घृतकुंभवसोर्द्धां पातयेदनलोपरि उद्देवरीमथाद्रौ चक्रज्वाकोटरवर्जितां १ वाह
मात्रास्तुचंद्रत्वात्ततः स्तभद्वयोपरि घृतधारंतथासम्पगग्नेरुपरिपातयेत् २ स्वावयेत्सूतभाग्नेयेवै स्रवरुद्रमैदवं महावै

भानरसस्य १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

भानरसस्य १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

१० मृद्विद्वरे रव्याधीनां संभवे जाते शरीरे चातिपीडिते क्लेशमहति चोत्पन्ने किं कर्तव्यं नरोत्तमैः ३ स्वर्गस्य साधनं यत्तत्की
 र्तिदं धनदं तथा प्रवृत्तित्वं द्विजश्रेष्ठ तथा रोम्यप्रदं नूरां ४ सनत्कुमार उवाच शृणु राजर्षिर्वक्ष्यामि शान्तिकर्मण्यनुत्तमं
 कोटिहोमाख्यमनुत्तमसर्वकामफलप्रदं ५ ब्रह्महत्यादियापानियेन नृपतिरहं गत उत्पाताः प्रशमयंति महत्सं
 यथते सुखं ६ विधानं तस्य वक्ष्यामि शृणुष्वैकमना भव देवागारे च भवने तीर्थेषु वा शिवसन्निधौ ७ पूर्वजे वाथ कुर्वीत
 षड्गुलेः सप्तमात्मनः भुवनक्षत्रयोगे च वारे सर्वगुरां न्विते ८ यजमानस्फानुकुले कोटिहोमं समाचरेत् पूजयित्वा प्र
 षट्पत्तनं द्वाह्यं वेत्तु पारयं ९ वस्त्रैर्विभूषणैश्चैव गंधमाल्यानुलेपनैः प्रणम्य विधिवत्संवात्मानं धिनि विदयेत् १०
 त्वमेयुतः पितामार्तात्वं गतिस्त्वं परापरं त्वत्प्रसादेन त्रिप्रर्षे सर्वमे स्यात्तमनोगतं आयद्विमोक्षाय च मे कुरु यत्तमनुत्तमं
 कोटिहोमं प्रमत्तुलं शांत्यर्थं सावंकामिकं १२ पुरोहितस्ततः प्रातः भुक्त्वा वरधरः शुचिः ब्राह्मणोः संवृतः पुरोपैः सं
 यतः सुसमाहितैः १३ भूमिभागे समे शुद्धे प्रागुदकप्रवरो तथा पुरापाहं वाचयेत्पूर्वकृत्वा विप्रं स्नुभोजयेत् १४ ततः
 समाहितो विप्रः सूत्रयेन्मंडपं शुभं उत्तमं शतहस्तं तु तदर्धेन तु मध्यमं १५ अधमं तु तदर्धेन शक्तिकालाद्ये क्षया म
 धे तु मंडपस्थामिकुंडं कुर्याद्विचक्षणाः १६ अष्टहस्तप्रमारो न आयामेन तथैव च मेखलात्रितयंतस्य द्वादशांगुलविस्त

तं १० तत्र मारुतथापोनिकुर्वीत सुसमाहितः कुंडस्य पूर्वभागे तु वेदीं कुर्याद्विचक्षर्यः १८ चतुर्हस्तासमाचैव हस्तमात्रे
 च्छित्तान् पस्थाप्य च स देवानां कुर्याद्यत्नेन बुद्धिमान् १९ उपलिप्य ततो मूर्ध्नि मंडपस्य प्रकल्पयेत् स्थापयेद्विष्णुसर्वा सुतो
 रणानि विचक्षरा २० एवं संभृत संभारः पुरोध्याः सुसमाहितः पुराणा हजय घोषेण होमकर्मसुमाचरेत् २१ स्थापयि
 त्वा सुरान् देवानां मारुतान् हिंसां ब्रह्माराणं पूर्वभागे तु मध्ये देवं जनार्दनं २२ पश्चिमे तु तथा रुद्रं वस्तुत्तरतस्तथा ईशान्या
 वयहान् सर्वां नाग्रेषां मरुतस्तथा ३३ वायुं सोम्यांतथैशान्यां लोकपालान् क्रमेणानु एवं संस्थाप्य विबुधान् यथास्थानं नृपो
 न् २४ पूजयेद्विधिं विवेकैर्गंधमाल्यानुलेपनैः वेदेनाग्निं त्रैलोक्यैः पुराणोक्तैः पृथक् पृथक् २५ आदित्यावसवोरुद्रो लो
 कपालस्तथैव च ब्रह्मा जनार्दनश्चैव भूलपाणिर्महेश्वरः २६ अत्र सन्निहिता सर्वे भवन्तु सुखं भागिनो ह्येते गृहं तत्सर्वं
 त्रमया भक्तो यथादिता २७ प्रकुर्वन्तु शुभं सर्वं यज्ञकर्तुः समाहिताः एवं संपूजयित्वा ज्ञानं देवान् यत्नेन शुद्धीः नैवेद्यं वि
 धिर्भक्ष्यैः फलेश्चैव सुरोभितैः ततस्तु तैर्द्विजैः सर्वैः कुंडस्य विधिपूर्वकं २८ कुर्यात्संस्कारकरणं यथोक्तं विद्विजसैः त
 तः संसात्वयेद्वह्निना मारुत्यांस्तृतां चितं ३० नियोजयेद्विजास्तत्र शतसरव्यान् नृपोत्तमं धर्मलाभे तु वहेत्तान् च यथा लाभनियोज
 येत् ३१ विधावित्तवयो वृद्धान् गृहस्थान् संयते द्विषान् स्वकर्मनिरतान् बुद्धान् ज्ञानशालान् ३२ चित्तयेत्तत्र देवेशं

श्री. ३
२५

चास्यनृपपावकं मुखानितस्यचत्वारिसप्तजिह्वानिपार्थिवः ३३ एकजिह्वमथैकंतुनत्सुहृत्सर्वकामिकं धूमायमात्रेनवृ
 थाहोतियज्वलितेनले ३४ ऋग्भिःपूर्वमुखैकार्योयजुर्भिश्चोत्तरामुखैः सामभिःपश्चि
 कार्यः पूर्ववदक्षिणामुखैः ३५ अ
 यथावाज्यभागौ तु पूर्वहत्वाविचक्षणाः परितश्चपरिस्तीरोकल्पिते च तथासने ३६ प्र
 ष्णवाः पूर्वमेवंसुसर्वपश्चात्समाच
 रत् होमोव्याहृतिभिश्चैवसर्वत्रविधीयते ३७ प्रणवादिभिश्चतद्विधैः स्वाहाकारंभयोजितैः जुहुयात्सर्वदेवानांवेद्याये
 च्छुक्रुद्विषिताः ३८ एवंप्रकल्पयेद्यज्ञकोटिहोममारव्यमुन्नमं तिलाःकृष्णाद्यताभ्यक्ताः किञ्चिद्वीहिसर्पिःश्रिताः ३९ किञ्चि
 यवेसमायुक्ताः ४० इतिक्वचित्साठः होतव्याः कोटिहोमेनुसमिधः सुपलासजाः ४० पूर्णो पूर्णसहस्रतुदद्यात्पूर्णोह
 तिभुभा यचमेतदुत्तराजन्सर्वकामार्थसिद्धये ४१ पूर्णोहृत्यः समाख्याताः कोटिहोमेनराधिप्य सहस्राणिनृपश्रेष्ठदश
 शास्त्रविशारदः ४२ प्रारंभदिनमारभ्यब्राह्मणेर्ब्रह्मवादिभिः होतव्यंयजमानैश्च अथवासुपुरोहितैः ४ क्रोधालोभादयो
 दोषावर्जनीयाः प्रयत्नतःयजमानेनराजेंद्रसर्वकामानमीप्सता ४३ मात्स्ये अस्माच्छतगुणाः श्रौतैः कोटिहोमः स्वयंभु
 वा आहुतीभिः प्रयत्नेनदक्षिणाभिः फलेनच ४५ पूर्ववद्गृहदेवानामावाहनविसर्जनं होमंमन्त्रास्त्रएवोक्ताः स्नानदा
 नेतथैवच ४६ इडमंडपवेदीनांविशेषोपनिबोधमे कोटिहोमेचतुर्हस्तचतुरस्रं च सर्वशः ४७ योनिवक्रदपोपेतंतदथाहु

स्त्रिमेखलं १० पूर्वशश्वतुर्हस्तमिति विस्तारायामस्तातेष्वित्यर्थः योनिव क्रुद्धयोयेतमिति एकायोनिः पश्चिमतो न्यादक्षिणाः
 दक्षिणेमाद्रिस्वक्रकंठः योनिकंठयुतमिति पितामहचरणाः वेदोचको द्विहोमे स्याद्विनस्तोनां चतुष्टयं चतुरस्रासमातद्वित्रि
 भिर्वैः समावृत्ताः १ वप्रप्रमाणं प्रोक्तं वैवेदिकायास्तथोच्यते २ उक्तमयुतहोमे तथा षोडशहस्तः स्यात्सोडशचतुर्मुखः पू
 र्वहारे च संख्यायवल्ह च वेदपारगं १ याजुर्वेदे तथा याम्यपश्चिमे सामवेदिने अथर्ववेदिने तद्दुर्जरे स्थापयेद्दुधः २ अथ
 तुल्यमकारः कार्यावेरवेदांगवेदिनः एवंहादशतान्विप्रान् स्वमास्यानुलेपनैः ३ पूर्ववत्सूजयेद्द्रव्यासवाभरणाभूषितैः श
 त्रिगूक्तं च गैर्द्वन्द्वप्रमाणं सुमंगलं ४ पूर्वतो वहचः शान्तिपदं नास्त उदङ्मुखः शक्रं रोद्रं च सौम्यं च कोष्मांडं शान्तिमव
 चः ५ यदनुदक्षिणे द्वारियाजुर्वेदिकमुज्जमं सौपर्णमघे ६ जमाये यरोद्रसंहितां ७ ज्येष्ठसाम तथा ८ शान्तिं ९ दोगः पश्चि
 मेपदेत् ७ शान्तिं सूक्तं च सौंरं च तथा शाकुनकं शुभं पौष्टिकं च महागजउज्जरेणामथर्ववित् ८ यंच भिर्भुविर्वाथ होमः
 कर्पोत्रपूर्ववत् स्नानेदाने च मंत्राः स्युस्त एव मुनिमज्जमः ९ वक्षाद्वागविधानं तु मशुद्धो मवदिष्यते अनेन विधिनाय
 त्तुको द्विहोमं समाचरेत् १० सर्वान्कामानवाप्नोति ततो विष्णुपदं व्रजेत् यः यद्वह्नुर्गोमिहापिग्रहशान्तिं यं नरः ११ सर्वप
 यविशुद्धात्मापदमिन्द्रस्य गच्छति अश्वमेधसहस्राणि दशसाष्टौ च धर्मवित् १२ कृत्वा शिवं च माप्नोति कोरिहोमानदशु

शं. म
२४

ते वल्लहत्वा सहस्राणि भूराहत्या तुं दानि च न श्यंति कोटिहोमेन य... नापिते... कोटिहोमः अथ शतमुख
कोटिहोमः सचरण उवाच वहत्वात्कर्मणो ब्रह्मन् कोटिहोमः सुदुष्करः कालेन... तावैव कर्तेशक्यं कथंचन १ मिय
मात्रस्य चर्यायाहृक्क श इति मे मतिः निशेधो ज्ञात्वा ताना च भूराह्यादि सुदुष्करः २ कार्यकालानधीयस्वाभिर्न कालाद्यपेक्षया
एतविज्ञायतं ब्रह्मन् सर्वशास्त्रेषु पश्यते ३ कोटिहोमस्य संक्षेपवदमे ब्रह्म... संभव ४ समस्तुमार उवाच... शताननो दशमु
खो द्विसुखेकमुखास्तथा चतुर्विधो महाराज कोटिहोमे विधीयते ५ कार्ये यगुरुतां ज्ञात्वानेकद्यमघप... यथा संक्षेपतः
कार्ये कोटिहोमस्य कृष्णु ईकृत्वा कुंडशतं दिग्भयं यत्कमानसंमित एकैकस्मिंस्तथा कुंडे दशविप्रान्मि योजयेत् ७ स
द्यः यक्षे तु विप्राणां सहस्रं परिकीर्तितं एकस्थानप्रणीतं त्रयोसर्वतः परिभाषिते ८ एकस्थानात्सर्वतः सर्वस्मिं कुंडे य रि
भाषितं संस्तुते त्रयो प्रणीत इत्यर्थः होमं कुरुषु द्विजाः सर्वे कुंडे कुंडे यथोदितं यथा कुंडवहुत्वे पि राजसूये महाकसौ ९ नवा
पग्रिवं हुत्वं स्थान्न वयज्ञोपि भिद्यते तथा कुंडशते ष्यत्र घृता र्चिषि नियोजिते २ एक एव भवेद्यज्ञः कोटिहोमो न संशयः
एवं यः क्रियते क्षिप्रं व्याकुलैः कार्यगौरवात् ३ शताननः स विज्ञेयः कोटिहोमो न संशयः स्वल्पे र्होमिः कार्यः स्याद्दीर्घका
लादिकेपि वा ४ तादा दशमुखः कार्यः कोटिहोमः शुभे मते विप्राणां द्विशते तत्र प्रविभज्य नियोजयेत् ५ तेपि विज्ञातशीला

स्युः वृत्तवन्तोजितेन्द्रियाः यत्र कुडह्यं कृत्वा विभज्य च विभावसुं दहो संकुर्षुर्द्विजाभूयः संस्तुत्य विधिपूर्वकं शतं तत्र नियोज्यं च ।
विप्राणां प्राराणं प्रविभज्य वै ७ मासेषु वा द्वादशमासे वा कार्यकालेषु पस्थिते तदापि द्विमुखः कार्यो कोटिहोमो विवक्षरौः तदानु-
स्रेष्ठया यज्ञयज्ञमानः समापयेत् कालेन बहुधा राजन्तदा चैकमुखो भवेत् ८ एककुंडस्थितो बन्दिरे कचित्तैः समाहितैः य-
यालाभस्थितैर्विप्रेर्ज्ञानशीलैर्विचक्षरौः १० न संस्थानियमश्वात्र ब्राह्मणानां नरोत्तम न कालनिपमश्चैव सेच्छायज्ञः स उच्य-
ते ११ आहृत्या कर्तुं कामस्य चानुमांस्यादिकर्मवत् तदा प्रशक्तः कर्तव्यो यज्ञोयं सार्वकामिकः १२ अपमेकमुखो राजन्कालेन
बहुता भवेत् बहुविद्यश्च कालो वै तस्मात्संक्षेपमाचरेत् १३ यतो वै विनमायुश्च चित्तं चैवा स्थिरं सदा अतः संक्षेपतः कार्यं
धर्मकार्यं प्रशस्यते १४ ततः समाप्ते यज्ञे तु कारयेत्तु महोत्सवं शंखतूर्यनिनादेन ब्रह्मघोषरवंगावा ततस्तुतुस्ये द्विप्रानृत्ति-
जः श्रद्धयान्वितः एकैकं कनकैश्चैव कुंडलैर्वि विधैर्नृप १५ गोशतं चैव दातव्यं मश्वानां च शतं तथा सहस्रं सुवर्गास्य सव-
षाप्रिदाययेत् १७ मासेर्मेजैरथैर्भैः पूजयेच्च पुरोहितं दीनां धरुपणां सर्वांस्त्वस्मान्श्वापि पूजयेत् १८ ततश्चावष्टयः स्ना-
पात्तैर्घृतेः पूर्वकल्पितैः लक्षहोमोक्तमंत्रैरासदा विजयकारिणा १९ एवं समापयेद्यस्तु कोटिहोममखं भुञ्जेत् तस्यारोग्यं प्रिया-
उत्रा आयुर्द्विस्तथैव च २० सर्वपायश्च यश्चैव जावते नृपसत्तम अनावृष्टिभयं चैव उत्पातभयमेव च २१ दुर्भिक्षश्चैव पीडा

च प्रशास्योतिभूतले एतत्पुराणं थापहरं सर्वकार्मफलप्रदं २२ संनकुमारमुनिना पार्थिवनिवेदितं सर्वोपसर्गशमनं भव
 नाशनं वायेकारयेति मनुजानृपकोटिहोमभोगानवाप्यमनसोभिमतान्प्रकामंतेयांति शकं भवनं भुवि शुद्धसत्वाः २३ अत्रय
 धेते साहस्राः सायस्त्रादत्येकसंज्ञयोयक्रान्नेषु क्रमान्नातेषु च निकोपिसंज्ञकेषु यागेषु प्रथमस्यान्नात् द्वर्मकस्य भूमी उजरेखना
 म्नात धर्मकेषु निकोपित्वावांतरसामान्यात्सहस्रसाधस्त्रायेकनामकत्वाच्च प्रवर्तत इत्यष्टमेनिकापिनांतु पूर्वोत्तरेषु प्रवृत्तिः
 स्यादित्यभ्रनिराणुपितयेहचतुर्विधो महाशजकोटिहोम इति चतुरांकोटिहोमत्वावांतरसामान्येनन्नाते धर्मस्यैकमुख
 स्य धर्मा अनाम्नात धर्मकेषु द्विमुखदिषु प्रवर्तते नतेषो चिकित्स्व तत्र द्विमुखेतावत्कुंडद्वयप्रकृतिप्राप्तेषु शतपंचविंशति
 हस्तमंडयेषु मध्यमं नवमासेकार्यं तस्यैव मध्यमेनवमासे वैकुण्डकुर्याद्विचक्षणा इति प्रकृतौ वचनेनात्रापितथा प्राप्तेः तत्र कु
 ङ्दद्वयषट्सदशालक्षमिते होमेषट्कारं संप्रवक्षत इति भविष्यपुराणात् पंचहस्तवापंचकारं प्रोक्तं दशलक्षहस्तौ क्रमादिति तं श्रौ
 तराच्च दशलक्षोत्तरमेकोनकोटिर्येतं पंचषट्कारे इत्यर्थः एकहस्तत्वमपुत होमीयं प्राकृतं परिमाणं त्वदृष्टार्थत्वाय त्या प्राकृ
 तकार्यत्वाद्वाध्यते अर्थात् परिमाणमिति कार्याय नोक्तं च तत्र पंचविंशतिहस्तमंडये मध्यमवांशो दक्षिणोत्तरयोः कुंडद्वयं नि
 विंशतेकयंचित् प्रकृतितोद्वादशांगुलमेखलाप्राप्तेः इतरयोस्तु मंडययोः सुगम एव निवेश एव दशमुखेपि प्राकृतैकहस्तत्वा

धेनपंचकराणि षट्कराणि वा दशकुंडानि तेषु प्रत्येकं दशलक्षा आहुतयः तत्र पंचविंशतिहस्ते मंडये मध्यमांशेषूर्वादेषु
चतुर्दिक्षु मध्ये संलग्नानि चत्वारि कुंडानि प्राकृतमध्यमासाधिकरणत्वं स्यात्संभवमनुग्रहस्य न्ययत्वात् प्राचिनवमांसे तु
प्राकृती चतुःकरवेदी सप्तशतशेषु षट्कुंडानियः कश्चिद्देको शस्तुरिक्ता एव कुंडद्वयं मध्यमासे अष्टशेषु अष्टावित्पि
केचित् शतमुखेषु पियं च विंशतिहस्ते तावन्मंडये शतकुंडानिवेशो वाधित एव पंचाशद्वस्ते पद्यपि संभवति तथापि सहस्र
विमाराणां मुखेन निवेशो वाधितः अतः शतहस्ता एव निवेश उच्यते तत्र मध्यमांसे प्राग्भागे उदकसंस्थाप्य पदानामेकापंक्तिः ते
षां च कुंडानां प्रत्येकमंतरं सार्द्धं सप्तहस्ताः चत्वार्यंगुलानि च ततः प्रतीच्यामेता दशमेवान्यत्येक्ति त्रयं कार्यं पंक्तिः तेषां च कुं
डानां प्रत्येकमंतरं सार्द्धं सप्तहस्ता एव निवेश उच्यते तत्र मध्यमांशे प्राग्भागे उदकसंस्थाप्य पदानां प्रत्येकमंतरं सार्द्धं सप्तहस्ताः
सप्तगुलीनि च ततः प्रतीच्यामेता दशमेवान्यत्येक्ति त्रयं कार्यं पंक्तीनामंतरं चाष्टौ हस्ताः अष्टांगुलानि च एवं विंशति कुंडा
नि मध्यमांशे अन्येषु सुभागेषु मध्ये द्वे द्वे ऽष्टसु दिक्षु अष्टावित्पि प्रत्येकं दशदेशेति ननु शतकुंडेषु प्रत्येकं लक्षाहुति प्रा
प्तिः न चैतत्सद्यः कोटिहोमयज्ञे संभवति क्त्वा कुंडक्षतं दिव्यं योक्तं हस्तसंमितमिति शतमुखप्रकरणे कुंडानां हस्तपरि
माणोक्तं इति चेत् तत्र केचित् हस्तसंमितमित्यत्र हस्ताभ्यां हस्ते वा संमितविग्रहेण द्विविधं चतुर्हस्तत्वापि पुज्यते द्विहस्ते पितु

लक्षमाहुतपः समान्येवयंचाज्ञाहस्तं अतएवहेमादौ अपुतेनत्वयहोतव्येकुंडंस्याहस्तमात्रकं द्विगुणंलक्षहोमेतुकोटिहोमेचतु
 गुणां १ इतियद्यौत्सर्गिक एकवचनांतेनैवविश्र हस्तयाप्यनुयपत्याद्विवचनांतेनाधिक्रियतेयथासत्तदशौप्राजापत्यान्पशु
 नाल्लभतइत्यत्रचोदकप्राप्तैकपशुनिष्यन्तदद्यायेकादशावदानगरानानुरोधेनप्रजापतिर्देवतायस्यासौप्राजापत्यः प्राजा
 पत्यश्चप्राजापत्यश्चप्राजापत्यादितिहृततद्वितानामेकशेषोनतुअपंचायंचैतदत्येकशेषोजरंतद्वितः चोदकवाधायत्येरित्युक्तं
 एवंचद्विवचतुर्थहस्तकुंडसंपत्यापुज्यन्तएकैकस्मिन्कुंडेलक्षमाहुतपइत्याहुः तातचरणास्तुव्यासतुल्यावातेनषट्पंचतुस्त्रि
 द्यं गुलानांपंचमेखलानांविंशत्यं गुलोच्चतयाचमध्यावकाशविवृध्याएकैकहस्तेष्वपिशोकाएवलक्षमाहुतपः कर्तुं अना
 रभ्याम्नानयंचमेखलायसेषांप्राकृतमेखलात्रयवाधयस्तूपदेष्टैकहस्तत्वानुरोधेनेतिपुक्तमाहुः अत्रैकस्मिन्कुंडे आज्यभा
 गांतंरुत्वान्यकुंडेद्यग्निप्रणयनमितिकेचित् तत्रवारुणाप्राघासिकदक्षिणोत्तरवेद्योरनुष्ठीयमानापांममरुत्यामाप्रेयायष्टह
 विष्यवाद्याराज्यभागप्रयाजाद्यं गानांपृथगमशानवदाज्यभागान्तंस्विष्टकृदद्यं गानामनुशानवदिहायितिस्र आहुतिर्जुहोती
 त्तिचंत्संख्ययाभिन्नेषुकोटिसंख्याकेषुहोमेषुलक्षशः शतकुंडेषुनुष्ठीयमानेष्वज्यभागान्तंस्विष्टिकृताजाद्यं गानुशानभेदस्यैव
 नाप्यत्वात् किंचअप्रमादार्थदीक्षाकालीनजागरणेनदीसोपयुक्तसंभारसरक्षगोपिप्रापणीयाद्यर्थसंभारसरक्षगार्थहायग्नि

समिधनार्थं ध्यायानावृत्तिः कथंमथ चार्थैवानेह्याचार्यकुंडस्थेऽग्नौ समिद्धे कुंडांतरस्थानां समिधनं भवति अत एवापुतहोमे पूर्वो
लिखित न तद्गहाकारनवकुंडीयक्षेप्रधानयजनानि ज्यकुंडेषु प्रणीयनवाचार्याऽप्राज्यभागां तं कृत्वेत्यादिना होमशेषं समा
युपूर्णाहुतिं हृत्वेत्यंतेनाऽप्यभागां तानंस्विष्टिकृदादीनां चांगानां आवृत्तिलिखनं प्रयोगयारिजातीयं संगृह्यते तदेव च कोटि
त्वांमेवोदकप्राप्तप्राकृताष्टसंख्यावाधेन न वति संख्यामात्रं विधीयते यद्यपि प्राणानामावृत्तिमेव एतावाम्परं विशेषः श
तसंख्यापाकुंडेषु नवसंख्यावर्तेते अतोऽग्निस्थापनोत्तरमेव प्राणयनं यत्पारिजाते मध्यकुंडा प्राणयनमुक्ततन्न प्रागुदप्रवर्ग
प्रचारवाधात् तं न तत्संरक्षणार्थं नैऋत्यकुंडादेव प्राणयनं कार्यं अस्तु वा कथं विदुषु तहोमे मध्यकुंडं सद्रावात्तस्य च सर्वप्राधा
नभूतसूपं देवत्वत्वात्कथं चिन्नतः प्राणयनं शतसुखे मध्ये कुंडनिवेशो मात्रा ततोऽग्निप्राणयनं मध्यस्थलसमीपवर्तिष्वनेककुंडे
षु तु विनिगमाना निरहः सर्वोप्यपंकोटिहोमविचारस्तातचरणैर्द्वैतनिर्णयेषु वृज्जइति नेह विस्तरः अथ प्रायोमात्स्यानुसा
दिही भट्टकृता यद्धृतिमनुसृत्य महमखप्रयोगः कर्ता प्रारंभविनात्पूर्वमुदिनेदानमपूस्वीयोर्दूतप्रकारेण वा न्यतमप्रकारेण
पार्वांसंसाध्यतत्र वितस्तुद्धाय मंडपनिवेशयोग्यं चतुरस्रं च त्वरं कृत्वा पूर्वोद्देशकालौ स्मृत्वाः मुककर्मकर्तुं मंडपं करिष्य
इति संकल्प्य गणेशं कूर्मं शंखं वसुधां द्विजांश्च संसृज्याऽऽ गृह्य सर्वं कल्याणो च सुधे लोकधारिणी उहतासिवाहेन सशैलव

शां.म.
२७

नकानना ९ मंडपकारयाम्यद्यत्तदूर्ध्वं शुभलक्षणाग्रहाराध्यमपादतंप्रसन्नावरदाभवेति २ वसुधाया अर्धेदत्वा स्थानायथि
वीतिताप्रार्थयित्वा मंडपं कृत्वा उदीच्यां मध्ये वा कुंडं वेदीं च कुर्यात् ३ मंडपश्चात्पुतहोमेऽष्टहस्तोदशहस्तो वा कुंडं हस्तमात्रं च
तुरंगुलैकमेस्वलाये दीमंडयो तरभोगे हस्तविस्तृता विजसुस्त्रिता वप्रत्रयवती कार्या तत्र प्रथमो वप्रस्त्रयगुलोच्छ्रायः तदुपरि
तनौ प्रत्येकं द्वंगुलैर्द्वितौ विस्तारस्तु सर्वेषामपि प्रत्येकं त्र्यंगुलं लक्षहोमे तु मंडपो द्वादशषोडशहस्तोपि कुंडं क्षेत्रफलतश्च
तुः करे तदेव व्यासतो द्विकरं द्वित्रिचतुरंगुलोच्छ्रायनिमेखलांतत्रोपरि तनौ चतुरंगुलविस्तारा अधोगते द्वे अपि प्रत्येकं त्रि
द्वंगुलविस्तारकुंडादिद्विशान्यासोर्द्वहस्तविस्तृता तर्द्धौ छितेशानप्रवर्णा पूर्ववच्चित्रप्रावेदी कोटिहोमे तु राततदूर्ध्वं तद
र्द्धषोडशान्यतम हस्तो मंडपः कुंडं तु अष्टहस्तदशहस्तषोडशहस्तं वा फलतः तच्च व्याससमखातं मंडपमध्ये तस्य दक्षि
णपश्चिमयोरे निद्वयां वेदिश्च प्राच्यादिहस्तविस्तृतेति विशेषः द्विमुखदशमुखशतमुखपुतुनिरोयावसरे सन्निवेश उ
क्तः कर्ता सुदिने मासयक्षादि संकीर्त्य श्रीकादिः ग्रहपीडानिवारणा कामो वा पुतहोमं लक्षहोमं कोटिहोमं वा करिष्य इति सं
कल्प गणेशपूजा स्वस्तिवाचनमातृपूजा वृद्धिश्चाद्वाचार्यादिवर्णानिकुर्यात् तत्रापुतहोमं चत्वारः कृत्विजो द्वौ वा लक्षहोमे द्वा
दशाष्टौ चत्वारो वा कोटिहोमे षोडशो माथं चत्वारो द्वारजा यका इति द्वादश अयुतलक्षकोटिहोमे षु त्रिष्यपि षोडश शर्दं वा व्रह्मा

चार्यावप्येतन्मध्ये एव सर्वत्र वरगामंत्रास्तु आचार्यस्तु पथास्वर्गेशकादीनां नृहस्यतिः तथा त्वं मम यज्ञे स्मिन् आचार्यो भव सुव्रतः १
पथां चतुर्मुखो ब्रह्मा स्वर्गलोके पितामहः तथा त्वं मम यज्ञे स्मिन् ब्रह्मा भव द्विजो जम २ अस्य पाशास्य निष्यतौ भवंतौ भ्यर्थिताम
या सुप्रसन्नाः प्रकुर्वतु शांतिकं विधिपूर्वकं ३ कोटिहोमे तु गुरुप्रार्थना त्वं मे यतः पितामाता त्वं गतिस्त्वं परायणं त्वत्पसादेन वि
प्रर्षे सर्वं स्यान्मे मनो गतं ४ आयद्विमोक्षाय च मे कुरु यज्ञमनुजमं कोटिहोमाख्यमतुलं शांत्यर्थं सार्वकामिकं ५ इति ततः स
र्वानाचार्यादीन् स्वसाखीयानामृत्तिकृशीखीयानां च यदार्थानामनुसमयेन मधुमर्केण संपूज्य शुक्लमाल्यां वरानुलेपनः
सपत्नीकत्विं वृद्धितो भद्रं कर्णेभिरिति वेदयोषेणामंडपं प्रदक्षिणीकृत्य पश्चिमद्वारं प्राविशेत् तत आचार्यो यदत्र संस्थित
भूजं स्थानमाश्रित्य सर्वदा स्थानं त्यक्त्वा तु तत्सर्वं यत्र स्थितं गच्छतु १ अपक्रामे तु भूतानि पिशाचाः सर्वतो दिशं सर्वेषामपि
सिधेनं ब्रह्मकर्मसमारंभेत् २ इति संध्यान्विकीर्षं शुचीं बोहव्येति एतो न्विंद्रमिति चतृचाभ्यां आपो हि ऐत्यादिभिश्च भुवं प्रो
क्ष्य स्वस्य पनं ताक्ष्मिति क्रम्ये यदेत् ततो मंडपनिष्कृतिभागे हस्तमितां वेदीं कृत्वा तस्यो वस्त्रं प्रासार्य तत्र सुवर्णादिशला
कं वा प्राकृष्य शिमापतानवनवचदक्षिणोत्तरायताः कृत्वा मध्यकोश्चतुष्टयमेकीकृत्य प्रतिकोणं त्रिषु प्रदेशेषु सूत्रं दद्यात् तथा
चतुर्विंशतिरङ्गपदानि संपद्यते मंडलस्याग्नेपादिषु कोशेषु शंकुचतुष्टयं विशंतु भूतलेनागालोकपालांश्च सर्वतः मंडपेन

शं-म
२८

वतिंस्तु आयुर्वलकराः सदा १ इति मंत्रेण निखापं अग्निभ्योऽथ सर्वभ्यो ये चान्ये तान् समाश्रिताः तेभ्यो वलिं प्रयच्छामि पुराणमो
दनमुत्तमं १ नैऋत्याधिपतिश्चैव नैऋत्याये च राक्षसाः वलिं तेभ्यः प्रयच्छामि सर्वं गृह्णतु मंत्रितं २ ॐ नमो वायुरक्षेम्यो ये च
ये तान् समाश्रिताः वलिं तेभ्यो प्रयच्छामि पुराणमोदनमुत्तमं ३ रुद्रेभ्यश्चैव सर्वभ्यो ये चान्ये तान् समाश्रिताः वलिं तेभ्यः प्रयच्छा
मि गृह्णतु सततोत्सुकाः ४ इति मंत्रैः शंकुपार्श्वेषु यथाक्रमं प्रतिमंत्रेण माषभक्तवलीन्दत्वा शान्तिर्यशोवती कांतिविशा
ला प्राणवाहिनी सती च सुमनानंदा मुभद्रेति नवस्मृता इति नवप्रागायतरेखा देवताः पूजयित्वा हिरण्यपासुप्रभालक्ष्मी
विभूतिविमलप्रिया जयाकला विशोका च इति नवदक्षिणोत्तरायतरेखा देवताश्च संपूज्य मध्ये व्यस्तसमस्तव्याहृतिभिर्वोस्तु
पुरुषमावाह्य वास्तोष्यते प्रतति संपूज्य वलिं च दत्त्वा मध्यपदचतुष्टये वास्तोर्द्वये ब्रह्माराण्यमावाह्य पूजयित्वा ॐ ब्रह्मरौप्यमोव
लिं समर्पयामि ति पापसादिवलिं दद्यात् ततः पूर्वपदद्वये दक्षिणस्तने र्यमो नमः दक्षिणपदद्वये जठरं दक्षिणभागे विच
स्वते नमः पश्चिमपदद्वये जठरवामभागे मित्राय० वामस्तने पृथ्वीधराय नमः इत्युदकपदद्वये आग्नेये कोणसूत्रं हि धाकृतवत्स
पदसंलग्नपदोत्तरार्धे दक्षिणहस्ते सावित्राय० दक्षिणार्धे दक्षिणहस्ते वेवसवित्रे च एव नैऋत्यपदपूर्वार्धे वृषरायोर्विबुधा
धिपाय नमः तस्यश्चिमांर्धे मेद्रे जयंताय० वायव्यपददक्षिणार्धे वामहस्ते राजक्षमरो० उत्तरार्धे वामहस्ते वेवरुद्रायर्द्रशानपद्मे

त्रार्द्धे उरसि अभ्यो० दक्षिणाद्धे मुखे आपवत्सायनमः ततोऽसंपत्ति गतेर्दृशान यद्दक्षिणाद्धे शिरसि त्रिखिने० तद्दक्षिणे सार्द्धे पदे
 नेत्रे यर्जन्याय० तद्दक्षिणायोर्दक्षिणायोर्दक्षिणश्रोत्रे जयंताय० तद्दक्षिणायोर्दक्षिणां सेकुलिशायुधाय० तद्दक्षिणायोर्दक्षिणावा
 हो सूर्येय० तद्दक्षिणायोर्दक्षिणावाहवेव सत्याय० तद्दक्षिणे सार्द्धे दक्षिणा कूर्परे भृशाय० तद्दक्षिणाग्रे यदाद्धे दक्षिणाप्रवा
 हवे आकाशायनमः तत्पश्चिमार्द्धे दक्षिणप्रवाहावेव वायवे० तत्पश्चिमे सार्द्धे पदे दक्षिणावणिवंधे पूष्णे० तत्पश्चिमयो दे
 दक्षिणपार्श्वे वितथाय० तत्पश्चिमयोर्दक्षिणापार्श्वे एव गृहक्षताय० तत्पश्चिमद्वये दक्षिणो रोपमाय० तत्पश्चिमयो दे
 क्षिणजानौ गंधर्वाय० तत्पश्चिमे सार्द्धे पदे दक्षिणजंघायामृगरजाय० तत्पश्चिमे नैऋत्ययदाद्धे दक्षिणस्फिचिसृगाय० त
 दुत्तरार्द्धे यादयोः पितृभ्यो० तद्दक्षिणे सार्द्धे पदे वामस्फिचिदीवारिकाय० तद्दक्षिणयोः वामजंघायामुग्रीवाय० तद्दक्षिणयोर्वाम
 नानौ पुष्यदेताय० तद्दक्षिणयोर्वामो रोवरुणायनमः तद्दक्षिणयोर्वामपार्श्वे सुगाय० तद्दक्षिणयोर्वामपार्श्वे शोषाय० त
 दुत्तरे वायव्यार्द्धे वाममणिवंधे यायाय० तत्प्रागर्द्धे वामप्रवाहौ रोगाय० तत्प्राकसार्द्धे वाप्रवाहावेव अहये० तत्प्रागर्द्धे वाम
 कूर्परे मुख्याय० तत्प्राकर्द्धे वामवाहौ भ्रूटायाय० तत्प्रागर्द्धे वामवाहवेव सोमायः तत्प्रागर्द्धे वामां से सर्पाय० तत्प्राक
 सार्द्धे वामश्रोत्रे अदित्यै० तत्प्रागर्द्धे वामनेत्रे दित्यै० तद्दक्षिणयोर्वामोष्पतिद्विवास्त्रोष्पति ततो मंडलाद्दक्षिणादिषु चर

प्रा. म.
२३

के० विदार्ये० पूतनाये० यैर्य राक्षस्यै० ततः पूर्वोदिषु स्कंदाय० अर्यम्णे० जृम्भकाय० पिलिपिच्छाय० पुनः पूर्वादिषु इंद्रादीन्
ततो मंडलादीशाने कलशं तस्थाप्य तत्र वरुणां तत्वायामीत्यावाह्यपूजयेत् पथामेरुगिरेः शृंगं देवानामालयः सदा तथात्र
स्मृदिदेवानाममयेत्नेस्थिरो भवेदिति प्रार्थयेदिति तत उदुंबरदिसमितिलाज्यैः स्वतंत्रस्थेडिले अष्टाविंशतिरष्टौ वा प्रत्येक
नाममंत्रैर्हुत्वा वासोष्पत इति चतुर्भिश्च हुत्वा ॐ वासोष्पतये नमः इति मंत्रेणायं च विल्वफलानि हुत्वा स्थिति कदादिपू
र्णाहुत्यंतं कुर्यात् ततो मंडलदेवताभ्यः पायवलिं रत्वा कृणुष्वपाज इति सूक्तादिनामंडपं त्रिसूत्र्यवेष्टयित्वा वास्तुक
लेशादकेन यजमानमभिषेच्य पुनः संपूज्य यथाशक्ति दक्षिणादत्वा ब्राह्मणान्भोजयेदिति शारदातिलकेनुहोमीनोक्तः
तिलाज्यादिद्रव्याणां विकल्प इति ग्रंथोत्तरे० इति वास्तुपूजा० मास्ये उयोषितास्ततः सर्वैरुत्तैर्नमधिवासनमिति पाद्रे उ
पवासी भवेदेवमज्ञात्तो नक्तमिष्यत इति सद्योधिवाशनं चायकुर्याद्यो विमलोनरः इति तत्रैवोक्तं अधिवासनचैवं ता
त्रद्वारपूजा पूर्वद्वारे द्वारश्रियै० ऊर्ध्वदेहल्यै० अधः वामदक्षिण संभयोः गणेशाय नमः स्कंदाय नमः द्वारस्थितकलशद्व
ये ग्भायैः यमुनायै० दक्षिणे द्वारश्रियै० उर्ध्वदेहल्यै० अधः संभयोः पुष्यदंताय नमः कपर्दिने० कलशद्वये गोददर्यै०
रुद्रायै० इति यश्चिमे द्वारश्रियै० ऊर्ध्वदेहल्यै० अधः संभयोर्नदिने० चंद्राय० कलशद्वये रेवायै० तायै० उत्तरे द्वारे श्रियै०

अधः संभयोर्महाकालायनमः भृंगिरो० कलशद्वये वा लैपे० वे रोपे० इति द्वारपूजा अथ तारणापूजा तत्र
पूर्ववर्तिहस्तमात्रे वटतोरणामाश्वत्थं वा सुदृढनामकं सुशोभननामकं वा शंखाकितमग्निमील इति मंत्रेणान्यस्य संपूज्य
गृहस्य तत्र न्यसेत् पूजयेच्च तत्रैकः कलशस्थाय्यः तत्र महीघोरिति भूप्रार्थना औषधयः समितियवप्रक्षेयः
आजिघ्रकलशेति कलशनिधाय इमं मे गंगेति जलपूरणं गंधहारमिति गंधं क्षिपेत् पाओषधीरिति सर्वौषधो कांडात्कां
डादिति दूर्वा अभ्वत्थेव इति पंचपक्षुवान् स्योनाष्टयिवोति पंचमृदः पाः फलिनीति फलं सहिरत्वानोति पंचरत्नानि हि
रण्यरूप इति हिरण्यं युवा सुवासा इति वस्त्रादिना वेष्टयेत् दूर्वा देवीति धान्यपूर्णं यात्रमुपरि निदध्यात् तत्र ध्रुवावाहनं
पूजनं च ततो दक्षिणे श्रौदुवरं ह्याशं वा सुभद्रं विकटं वा चक्रांकितं तोरणं द्रुषेत्सोर्जेत्वेति निधाय चंदनादि चर्चितं कृत्वा स
र्षमंगारकं च ततोऽन्यसेत् ततः पूर्ववत्कलशं स्थापयित्वा तत्र घण्टावासा चयेत् ततश्चिमे ह्याशमो दुवरं वा सुकर्म सुभीमं
वा गदांकितं तोरणमग्र आयाहीति न्यस्य संपूज्य चंदनादिना चर्चितं कृत्वा सुक्रं बुधं च तत्र न्यसेत् ततः पूर्ववत्कलशं स्था
पयित्वा तत्र वाक्पत्यावाहनादि ततोऽन्येन ग्रीधमाश्वत्थं शालासं वा सुहोत्रं सुप्रभं वा पद्मांकितं तोरणं शन्वा देवीति नि
धाय पूजितं कृत्वा सोमकेतुं शनिं च तत्र न्यसेत् ततः कलशं स्थापयित्वा तत्र विघ्नेशावाहनपूजनादि ततः पूर्ववद्द्वारशाखाद्वये

कलशद्वयेनिदध्याशनादियुक्तं पूर्ववत्स्थापयेत् ऐश्वर्यं कलशद्वयेन्यस्पर्शयेत् तत्र पूर्वस्मिन् विदादिनी वृत्तिजौ द्वावेकशा
त्तिसूक्तजयार्थत्वेन त्वामहं वृणो इति प्रत्येकं ऋग्वेदः यद्गयत्रासौ गायत्रः सोमदेवतः अत्रिगोत्रस्तु विप्रेंद्रऋत्विक्त्वं मे मखेभ
वेति वृत्ताग्निमीलद्विति पूजयेत् एह्येहि सर्वा मरसिद्धसाधैरभिष्टुतो वज्रधरमरेश संवीज्यमानो हरसांगरो नरक्षाध्वरन्नो
भगवन्नमस्ते १ भो इंद्र इहागच्छ इह तिष्ठेद्रं सांगसपरिवारं सायुधं सशक्तिकं द्वारकलशे आवात्यत्रातारमिद्रमिति पू
जयित्वाभुः शिशानद्वितीयां पताकां ध्वजं चोच्छ्रयेत् तत ऐश्वर्यं तस्थापी तवरां सहस्राक्षं दक्षिणावामहस्तवज्रोत्पलमि
द्रं ध्यात्वा इंद्रः सुरपतिः श्रेष्ठो वज्रहस्तो महाबलः शतयज्ञाधिपादेव स्तमै नित्यं नमो नमः इति नत्वा इंद्राय सांगाय सपरि
वाराय सायुधाय सशक्तिकायेतं माषभक्तवलिं समर्पयामीति वलिं दद्यात् तत आचंम्याग्नेयको रोगत्वा पूर्ववत्कलशं स्थाप
यित्वा तत्र पुंडरीकममृतं च संपूज्य एह्येहि सर्वा मरहव्यवाहमुनिप्रवर्धैरभितो मिजुष्ट तेजोवता लोका गयेन सांर्द्धं समाध्व
रं पाहिकवेनमस्ते १ भो अग्ने इहागच्छे हतिष्ठेति सांगादिकमग्ने कलसे आवात्य तन्नोऽग्ने इत्यग्निं संपूज्याग्निं दूतमिति रतां
पताकां रक्तचध्यचोच्छ्रयेत् तत आगस्थ रक्तं दक्षिणावामकरधृतशक्तिकमंडलुं यज्ञोपवीतिनमग्निं ध्यात्वा आग्नेयः पुरुषो
रक्तः सर्वदेवमयो व्ययः धूमकेतुरजो ध्यक्षस्तस्मै नित्यं नमो नमः १ इति नत्वा अग्नेये सांगाय एतं माषभक्तवलिं समर्पयामी

शिवलिङ्गघात ततः कृताचमनोदक्षिणो गत्वा प्रतिद्वारशोकं पूर्ववत्कलशद्वयं स्थापयित्वा वामनं दिग्जंत तत्रार्चयेत् ततो य
मुर्वेदिनोद्घावेकं वा दक्षिणाद्वारेशान्ति सूक्तजपार्थत्वेन त्वामहं वृणो इत्युक्त्वा कातराक्षोपर्जुवेदस्त्वैष्टुभो विष्णुदेवतः कास्प
सि यस्तु द्विर्प्रेद्रकृत्विक्त्वं मे मसे भवेति प्रत्येकं संप्रार्थ्य इषेतोर्जेत्वेति पूजयेत् तत एहो हि वैवस्वत धर्मराज सर्वा मरे रचि
तद्धर्ममूर्ते शुभाशुभानंदशुचामधीश शिवाय नः पाहि मसं नमस्ते १ भो यम इहा गच्छ इह तिष्ठेति सांगादियममावाह्यप
मापसोममिति संपूज्य रुद्रां यताकां ध्वजं वापंगौरीसुख्येत् ततो महिषारूढं दंडपाशदक्षिणवामकरमंजनपर्वतुतु
त्यरूपमग्निमलोचनं यमं ध्यात्वा महामहिषमारूढं दंडहस्तं महावलं आवाहयामियज्ञे स्मिन् पूजेयं प्रति गृह्यतां
१ इति नत्वा सांगाय यमायै तं माषभक्तवलिं समर्पयामि इति वलिं दद्यात् तत आचम्य नैऋत्यां पूर्ववत्कलशं स्थापयित्वा
कुमुदं दिग्जं बुर्जं यंच संपूज्य एत्ये हिरक्षोगगानायकं स्त्वविशालवेतालियसाधसंधैः ममाध्वरं पाहियिशाचनाथलो
के चरस्त्वभगवन् नमस्ते १ भो निऋते इहा गच्छ इह तिष्ठेति सांगमावाह्यासु न्वंतमिति संपूज्य नीलां यताकां ध्वजं च मोखुराद्
ति उच्छ्रित्य नारूढं खड्गहस्तं नीलवर्णं महावलं महावीरं महाकायं वद्वराक्षससंयुतं १ निऋतिं ध्यात्वा निऋतिं खड्गह
स्तं च सर्वलोकैकपावनं आवाहयामियज्ञे स्मिन् पूजेयं प्रति गृह्यतामिति नत्वा सांगाय निऋतये एतं माषभक्तवलिं समर्प

शां-म-
२१

यामीति वलिनंद्यात् तत आचम्ययश्चिमे प्रतिहारशाखं कलशद्वयं निधायोजनं दिग्गजं न्यस्यार्चयेत् ततः सामगावृत्तिजावृत्तिजं
वावृत्त्वा सामवेदस्त्रुयिं गाक्षोजागतः शाक्रदैवतः भारद्वाजस्तु विप्रेंद्रशोतिं पाठं मखेकुरु १ इति पार्थ अग्र आयाहीति पूज
यित्वा तत एह्येहियादोगरावारिधीनां गणेन पर्जन्यसहासरोभिः विघाधरेंद्रामरगीयमानः याहित्वमस्मान्भगव नम
स्ते १ इत्युक्त्वा भोवरु राद्रहागच्छे हतिष्ठे तिसांगं वरुणामावाह्यतत्वा यामीति संपूज्य भवेतां पताकां ध्वजं च द्मं मेवरुगोतिउ
च्छ्रित्य मकरस्थं पाशहस्तं किरीटिनं भवेतवर्णं वरुणाध्यात्वा याशहस्तं च वरुणामरुणसायतिमीश्वरं आवाहयामियज्ञेस्मि
न्वरुणाय नमो नमः इति नत्वा सांगाय वरुणाये तं माषभक्तवनिं समर्पयामिति वलिनंद्यात् तत उपशृश्य वायव्यां पूर्वव
त्कलशांस्थापयित्वा पुष्यदंतं सिधार्थं च तत्र पूजयित्वा एह्येहियज्ञे मम रक्षणाय मृगाधिरूढः सहसिद्धसंघैः प्राणाधियः
काक्षिकवेः सहायगृहारापूजां भगवन्नमस्ते १ भोवायोद्रहागच्छे हतिष्ठे तिसांगादिवायुमावाह्यतव वापवृत्तस्य तद्रुतिसंपूज्य
वायोऋतमिति धूम्रं पताकां ध्वजं चोच्छ्रित्य मृगारूढं चित्रांवरधरं युवानं वरध्वजधरं दक्षिणावामहस्तं वायुं ध्यात्वा वापुमाका
पुं चैव यवनं वेगहतिं आवाहयामियज्ञेस्मिन्पूजेयं प्रतिगृह्यतां १ अनाकारोमं होजाश्रपश्चादृष्टिगतिर्दिवितस्मै पूज्या
१ जगतो वापवेहं नमामि ते २ इति नत्वा सांगाय वापवेरातं माषभक्तवनिं समर्पयामीति वलिनंद्यात् तत आचम्योत्तरे प्र

मिहार शाखंकल शहयंस्थापयित्वा सार्वभौमं दिग्गजं न्यस्य पूजयित्वा यर्वविदावृत्ति जावु नरद्वारे शांति सूक्त जयार्थत्वेनाहं
वृणोदस्युक्त्वा वृहन्नेत्रो यर्ववेदोनुष्टुभोरुद्रदैवतः वैशोयायनविश्वेन्द्र शांतिपाठं मखेकुरु १ इति प्रार्थ्य शान्तो देवीरिति पूजयेत्
एह्येहि यज्ञेश्वर यज्ञरक्षां विधत्स्व नक्षत्रगणेन सार्धं सर्वौषधीभिः पितृभिः सहैव गृहारा पूजां भगवन्नमस्ते १ भो सोम इहा
गच्छेहि हिति ऐति सांगं सोममावाह्यवससोमेति संपूज्य हरितां यताकां ध्वजं चाप्यापस्वेति न्यस्य नरपुत्रपुष्यकविमानस्थं कुंड
लहारके पूरं संशोभितं वरदगदाधरदक्षिणावामहस्तं मुकुटिनं महोदरं स्थूलकायं ह्रस्वपिं गने त्रयीं तविग्रहं शिवसखाय
कुवेरं ध्यात्वा सर्वं नक्षत्रमध्रे तु दिशि राजा व्यवस्थितः तस्मै सोमाय देवापक्षत्रे यतये नमः १ इति ध्यात्वा सांगाय सोमायै तं
भाषभक्तवंलिं समर्पयामीति वलिं दद्यात् तत ईशान्यां गत्वा त्रय्यपूर्ववत्कलशं स्थापयित्वा सुप्रतीकनामानं दिग्गजं मंगलं च
तत्र पूजयित्वा एह्येहि विभ्वेश्वर नस्त्रिभूलकपालखट्वांगधरेण सार्धं लोके न यज्ञेश्वर यज्ञसिद्धये गृहारा पूजां भगवन्नमस्ते
१ ईशाने हागच्छेहि हिति ऐति तमावाह्यतमीशानमिति संपूज्य भवेतां सर्ववर्णां वायताकां ध्वजं चाभित्वा देवसवितरित्युच्छ्रित्य
वृषारूढं वरदत्रिभूलपुतं दक्षिणावामहस्तद्वयं त्रिनेत्रं भूदस्फुटिकवर्गामीशानं ध्यात्वा वृषस्कंधसमारूढं भूलहस्तत्रि
लोचनं आवाहयामियज्ञेस्मिन्पूजेयं प्रतिगृह्यतां १ सर्वांधियो महादेव ईशानः भूलक ईश्वरः भूलपाणिर्विरूपाक्षः सस्मै

शा. म.
३२

नित्यं नमो नमः २ इति नत्वा सांगाय ईशानाय ये तं माषभक्तवलिं समर्पयामीति वलिंदद्यात् तत्राचम्य ईशानपूर्वयोर्मध्ये गत्वा एह्ये हि पातालधरामरेन्द्रनागांगनाकिन्नरगीयमान यक्षामरेन्द्रामरलोकसंघैरनंदरक्षाध्वरमस्मदीयं १ भो अनंते हागच्छे हतिष्ठेति सांगमनंतमावात्स्या यंगोरोति संयूज्य मेघवर्गी भवेतावायताकां ध्वजं चायंगोरीत्युच्छ्रित्य अनंतं शयनासीनं फरासप्तकमंडितं यद्गशंखधरोर्ध्वाधोदक्षिणाकरद्वयं चक्रगदाधरोर्ध्वाधोवामकरद्वयं नीलवर्णमनंतं ध्यात्वा योसावनंतं रूपेण ब्रह्मांडं सचराचरं पुष्यवद्वारयेन्मूर्द्धिस्तस्मै नित्यं नमो नमः इति नत्वा सांगायानंतायै तं माषभक्तवलिं समर्पयामीति वलिंदद्यात् तत आचम्य नैऋत्ययश्चिमयोर्मध्ये गत्वा एह्ये हि सर्वाधियत्ते सुरेन्द्रलोके नसाई पितृदेवताभिः सर्वस्य धातास्पमितप्रभावो विराध्वरं नः सततं शिवाय १ भो ब्रह्मनिहागच्छे हतिष्ठेति ब्रह्मणामावात्स्य ब्रह्मयज्ञानमिति पूज्यरक्तायताकां ध्वजं च ब्रह्मयज्ञानमिति त्युच्छ्रित्य चतुर्मुखं हंसारूढमक्षमालांकुशमुष्टिधरोर्ध्वाधोदक्षिणाकरद्वयं शुकसंडलुधरोर्ध्वाधोवामकरद्वयं श्मशुलं जटिलं लंबोदरं रक्तवर्णं ध्यात्वा यद्गयोनिश्चतुर्भुवोर्देवावासः पितामहः पृथाप्यक्षश्चतुर्वक्रस्तस्मै नित्यं नमो नमः १ इति नत्वा सांगाय ब्रह्माणं एतं माषभक्तवलिं समर्पयामीति वलिंदद्यात् तत आचम्य मंडपमध्ये तु

अदंष्ट्रोदेशहस्तदीर्घस्त्रिहस्तविस्तरः पंचहदीर्घोहस्तविस्तारोवामहाध्वजः किंकिरापादियुक्तः इंद्रस्यवृहन्नद्रुतिस्थाप्यः तत्रै
वृषस्यैवृजनेच ततोमंडयषोडशस्तंभेषुसर्वेभ्योदेवेभ्योनमः वंशेषुकिन्नरेभ्योनमः पृष्टेपन्नगेभ्योनमः इत्यर्चयेत् ततःपू
र्वंभूमिडयलिप्तभूमासुपविश्य त्रैलोक्येयानिभूतानिस्थावराणि चराणिच ब्रह्मविष्णुशिवैः सार्द्धं रक्षाकुर्वंतुतानिमे १
देवदानवगंधर्वायक्षराक्षसपन्नगाः ऋषयोमनवोगावोदेवनातरणवच २ सर्वममाध्वरेरक्षां प्रकुर्वंतुमुदान्विताः ब्र
ह्माविष्णुश्चरुद्रश्चक्षेत्रयालगणैः सह ३ रक्षंतुमंडपं सर्वघ्नंतुरक्षांसिसर्वतः इतिपरित्वा त्रैलोक्येभ्यः स्थावरेभ्यो
भूमिभ्योनमस्त्रैलोक्येभ्योभूतेभ्योनमः ब्रह्मरोविष्णवेशिवायदेवायदेवेभ्योदानवेभ्योगंधर्वेभ्यो राक्षसेभ्यः पन्नगेभ्यः
ऋषिभ्योमनुष्येभ्योगोभ्योदेवमातृभ्योनमः प्रत्येकं संपूज्यभूमौमाषभक्तवलिंदद्यात् ततोयजमानः सर्वं ऋत्विग्भिः सह प्रा
ग्द्वारेणमंडपं प्रविश्यदक्षिणाद्वारगयश्चिमदेशे उ पविश्यगुर्वादयो यथाविहीतं कर्म कुरुध्वं इति वदेत् प्रतिकुंडमेकैकः
कलशं ऋत्विग्भिः स्थाप्य इति केचित् गुरुणा स्थाप्य इत्यने ततो ऋग्वेदादिक्रमात्प्रागादिकुंडेषु ऋत्विजोऽग्निं स्थापयेयुः
ततो गुरुर्पजमानान्वितो ग्रहवेद्यासर्वतो भद्रमंडले देवता स्थापयेदिति पित्तमहचरणाः यथा अद्येत्सादिमंडले देवता स्था
पनमहं करिष्येति संकल्प्य स्थापयेत् तत्रमध्ये ब्रह्मरां ब्रह्मजज्ञानंगौ नमो वासुदेवो ब्रह्मा त्रिष्टुप् स्थापने पूजने च विनिये

शा.म.
३२

छागएतावैदक्षिणाः क्रमात् १ ग्रहानुदिश्यदेयाः ततः शक्त्वावाह्यणां भोजयेत् संकल्पयेद्वाशक्ते ततो दोनानाथेभ्योभूयसो
दक्षिणां दत्त्वा मंडपदेवतानां ग्रहयोः देवतानां चोत्तरपूजां कृत्वा यांतु देवगणाः अभ्यारमितद्रयोः ० उतिष्ठ वृहस्पतिरास्यत इति
ता उच्छ्राप्य विसृज्य मंडपादीन् प्रतिमादींश्च सर्वान् संभारानाचार्याय प्रतियाय यस्य स्मृत्याचना मोक्ष्या ० प्रमादात्कुर्वता
मितिपरित्वा कर्मेच्छार्यं कृत्वा विप्रशिष्यो गृहीत्वा तान् नमस्कृत्य सुहृद्यतो भुंजीतेति सर्वशिवं ० इति श्रीभट्टश
करात्मजनीलकण्ठकृतः शान्तिपरिभाषाप्रयोगः अथग्रहयोगशान्तिः यामलेदुर्भिक्षादिभयं चैव चतुर्थग्रहसमन्वयेः महारोग
भयं राशुश्लयो वृष्टिविनाशाने १ पंचग्रहसमायोगे दुर्भिक्षं शंकरादिकं नृपवैरं गर्भनाशो जायते जननाशनं २ ग्रहषट्कसमायो
गे मंत्रिणामरगो भवेत् यश्चश्चादिभयं सर्वसंकरादिजनक्षयः ३ यद्दृशुर्विनाशो वामहाभयमथापि वा सप्तग्रहसमायोगे
क्षितीशमरगो भ्रवं ४ जगत्प्रलयमेवापि तदतिमानुषं जगत् अत ऊर्ध्वमहोत्सातानानादुःखसमाकुलं ५ सूर्यश्चद्यतिरि
क्तश्चेतदायोगो महाद्रुतः विनाचंद्रेण योगोपि जगत्प्रलयकारणं ६ तदृक्षजातु जंतूनां महारोगो महाभयं अर्धमौलाः स्थान
नाशो मानहानिर्नृपो डनं ७ वातपितादिसंभूतमहापीडामहद्रूपं समायोगे ग्रहान्दृशां दोषान् कुर्वन्ति सर्वदा ८ षण्मासाभ
भ्यन्तरे वापि आयुर्हीनिः श्रियस्तथा जन्माष्टदादशे राशौ चतुर्थे पंचमेपि वा ९ पूर्वोक्तफलमेवात्र तस्माच्छान्तिप्रयत्नतः कुर्यात्

दोषानुशारेणवितशमस्यचकारयेत् १० ततद्गृहाकृतिकृत्वासौवर्गेनप्रपन्नतःसुवर्गेनतर्धेनयादेनापिकनीयसीं ११ वि
नशास्यंनकर्त्तव्यंकर्त्तव्यंशक्तितोनरैःपूर्वोक्तलक्षणोनैवग्रहमूर्तिचकारयेत् १२ ग्रहस्यैकैककलशंग्रहयोगप्रमारातःका
रयेत्कुंभमेकंवा निर्ब्रंशंसुदृढंनवं १३ गृहस्येशानदिग्भागेभुद्धदेशेसमस्थलेकुंडेवास्थडिलेवापिहोमंकुर्वन्निधानतः१४
तस्यपूर्वोत्तरेदेशेपूजास्थानंप्रकल्पयेत्चतुरस्रहस्तमात्रंस्थंडिलंतंडुलेनतु १५ लिखेद्गृहाकृतितत्रस्थापयेत्प्रतिमांत
तःअधिप्रत्यधिदेवादीन्दक्षिणोत्तरतःक्षिपेत् १६ उक्तगंधेस्तथापुष्पैस्तन्माल्यैरपि ततद्ग्रहोक्तमंत्रेणपूर्वोक्तेनैव
पूजयेत् १७ स्वस्तिवाचनपूर्वेणआचार्योक्तविजैःसहग्रहपूजादिकंकृत्वा नैवेद्यांतसमर्पयेत् १८ ततोहोमंप्रकुर्वितस्वर्गहो
क्तविधानतःचतुर्थतंप्रकुर्वीतकलशस्थापनंततः १९ पूर्वोक्तेनविधानेनभुद्धतोयेनपूरयेत्पंचामृतंपंचगव्यंपंचत्वक्पंचप
द्भवं २० ततन्मंत्रैर्विनिक्षिप्यऔषधानिविनिक्षिपेत्ततद्ग्रहोक्तविधिनामूलान्यादापनिक्षिपेत् २१ अवलिंगैर्वारुणौ
र्वीपिकलशंपूरयेद्गुरुःततद्ग्रहोक्तविविधैस्तन्मंत्रैर्हुनेदथ २२ सर्वाज्येजुहुयात्श्चातिलाहुतिमथाचरेत्अथस्विष्टकृते
हुत्वाहोमशेषसमापयेत् २३ भद्रासनोपविष्टस्ययजमानःस्यऋत्विजैःकलशास्थादकेनैवमभिषेकंसमाचरेत् २४ योगप्र
होक्तमंत्रैश्चअधिप्रत्यधिमंत्रतःनवग्रहोक्तमंत्रैश्चजातवेदादियंचकैः २५ त्रिपंचकेनमंत्रेणक्षेत्रस्यपतिनाअपिपतद्ग्रह्ये

शैवलोकापालाष्टकैरपि २६ सुरास्ताइतिमंत्रेणायैनदेवादयः क्रमात् अन्यैश्चपुराणसूक्तेश्चअभिषेकंसमाचरेत् २७ अभिषेका
 प्रुतं वस्त्रं माचारायनिवेदयेत् ततः सुक्लावर्धरः कुर्यादाज्यावलोकनं २८ ऋत्विग्भ्योदक्षिणां दद्याद्देतुं राखादिकानपि तदभा
 वे यथाशक्ति हिरण्यमपि दाययेत् २९ ब्राह्मणान्भोजयेत्तथाविभवसारतः एवयः कुरुते भक्त्याग्रहदोषविवर्जितः ३०
 पूर्वोक्तसर्वदोषैश्चविमुक्तः पुत्रवान्तुस्त्री आपुरैश्चर्यसंपन्नो जीवेद्वर्षरातं नरः द्रुहलोके सुखी भूत्वा यश्चाच्छिवपुरं व्रजेत् ३१
 इति ग्रहयोगशांतिः अथ ग्रहस्नानानिः विष्णुधर्मोत्तरे मजिष्टमदमातंगं कुंकुमरक्तचंदनं पूर्यां कुंभे कृतं ताम्रसूर्यस्ना
 नं विधीयते १ मदमातंगं गुजमदः १ उशीरं च शिरोषच कुंकुमरक्तचंदनं शंखं न्यस्तमिदं चंद्रदोषविनाशनं २ खदिरं देवदारुं
 च तिलानामलकानि च पूर्यां कुंभे कृते रोप्ये सोमपीडा विनाशनं ३ नदीसंगमतो यानि तन्मृदासहितानि च न्यस्तानि कुंभे
 माहेये बुधपीडा विनाशनं माहेये मृगमये ४ औदुंबरं तथा विल्वं वटमामलकं तथा न्यस्तं तु कुंभे सौवर्गो जीवपीडा विनाश
 नं ५ गोरुचनानागमदः शतगुण्याशतावरी विन्यस्तारजते कुंभे भुक्रपीडा विनाशनं ६ तिलान्माषान्त्रियंगुं च गंधपुष्पं
 तथैव च न्यस्तं कार्त्तयसे कुंभे सौरोपीडा विनाशनं ७ गुग्गुलं हिं गुलं हिं गुलं तालं भुंभाचैव मनःशिलां शृंगे च माहिषे इत्यस्ते
 द्राहु पीडा विनाशनं ८ तालं हरितालं वाराहनिहतं राजन् पर्वताग्रमृदं तथा छागक्षीरं स्वद्गुपात्रे केतुपीडा विनाशनं ९ व

राहनिहतावराहोत्तवता खड्गो गंडकः-९ उक्तं ग्रहस्नानमिदं सर्वपीडाविनाशनं ० इति ग्रहस्नानानि ० अथादित्यशंति ० भ
 विष्ये आदित्यवारं हस्तेन पूर्वग्रहविचक्षणाः मंत्रोक्तविधिना सर्वकुर्यात्पूजादिकं रवेः १ त्रत्यकै सप्तनक्तानि कृत्वा भक्तिय
 तेनरः ततस्तु सप्तमे प्राप्ते कुर्याद्ब्राह्मणभोजनं २ भास्करं भुङ्क्ते सौवर्गां कृत्वा यत्नेन मानवः ताम्रपात्रे स्नापयित्वा रक्तपुष्पैः प्रपू
 जयेत् ३ रक्तवस्त्रयुगलं च चोपानयुगलं च घृतेन स्नापयित्वा च लडकान् च निवेद्य च ४ होमं घृततिलैः कुर्याद्ब्रह्मिनाम्ना
 च मंत्रवित् समिधा शोतरशतमष्टाविंशतिरेव च ५ होतव्यामधुसर्पिभ्यां दध्ना चैव घृतेन च मंत्रेणानेन विदुषे ब्राह्मणाय
 प्रदापयेत् ६ आदिदेवनमस्तुभ्यं सप्तसप्तै दिवाकरं त्वं रवेतारय स्वास्मान् तस्मात् संसारसागरात् ७ घृतेनानेन राजेन्द्र भवे
 दा रोग्यमुत्तमं द्रव्यसंयत्तुत्तप्राप्तिरिति पौराणिकाविदुः ८ अर्पिसंवादिनी चैयं शंतिः पुष्टिः सदानृणां सूर्यपीडा सुयोरा
 मुकृता शंतिः भुभप्रक्षर इति ० अथ चंद्रशंति ० तत्रैव तद्वच्चित्रासु संग्रह्यसोमवारं विचक्षणाः अनेनैवोक्तविधिना
 कुर्यात्पूजादिकं विष्येः सप्तमे तु ततः प्राप्ते कुर्याद्ब्राह्मणभोजनं कांस्यपात्रे यं संस्थाप्य सोमं तसंभवं श्वेतवस्त्रपुगलं च
 श्वेतपुष्पैः प्रपूजितं १ पादुकोपानहस्तभोजनासंयुतं होमं घृततिलैः कुर्यात्सोमनाम्ना च मंत्रवित् २ समिधा शोतरशतं
 अष्टाविंशतिरेव होतव्यामधुसर्पिभ्यां दध्ना चैव घृतेन च ३ दध्यन्नशिखरे कृत्वा ब्राह्मणाय निवेदयेत् मंत्रेणानेन राजेन्द्र स

स्य कृमत्प्रासमन्वितः ४ महादेवजातिवह्नीपुष्यगोक्षीरयांडुर सोमसौम्योभवास्माकं सर्वदातेन मोत्तमः ५ इति ० अथ मंगल
 शांति १० स्वात्यामंगारकं गृह्यक्षमायानक्तभोजनं क्षमाभूः सप्तमेत्वयसंप्राप्ते हैमंताग्नेनिवेश्य वै रक्तवस्त्रपुगच्छन्नं कुंकुमेना
 नुलेपितं निवेश्य भक्तकंसारंपुष्यधूपाक्षतादिभिः २ होमघृततिलैः कुर्यात्कुजनाम्नाचमंत्रवित् शमिधोष्टौ त रशातमष्टाविं
 शतिरेव वा ३ होतव्यामधुसर्पिभ्यो दध्नाचैव घृतेन च मंत्रेणानेन तं दद्याद्ब्राह्मणाय कुटुंबिने ४ कुजकुप्रभवो पितृवसंगलः प
 रिष्वस्यसे अमंगलं निहत्सासु सर्वदापच्छमंगलं ५ एव कृते भौमकृतं दुःकृतं शांतिमाप्नुयात् कर्तव्यं भौमपीडासु तस्मात्प्रय
 तमानसैः ६ इति ० अथ बुधशांति ० विशाखासु बुधं गृह्य सप्तनक्तान्यथाचरेत् बुधं हेममये कृत्वा स्थापितं कांशपभाज
 ने १ श्रुक्वस्त्रपुगच्छन्नं मुक्तमाल्यानुलेपनं गुडौदनौयसंहारं ब्राह्मणाय निवेदयेत् २ बुधत्वं बुद्धिजननो बोधवान् सर्व
 दानृणां तत्त्वावबोधं कुरु मे सोमपुत्र नमो नमः ३ होमघृततिलैः कुर्याद्बुधनाम्नाचमंत्रवित् शमिधोष्टौ त रशातमष्टाविंशति
 रेव वा ४ होतव्यामधुसर्पिभ्यो दध्नाचैव घृतेन च बुधशांतिरियं प्रोक्ता बुधवैकृतिनाशिनी ५ बुधदोषेषु कर्तव्या तथा शां
 तिकपौषिके ६ इति ० अथ गुरुशांतिः गुरुं चैवानुराधासु पूजयेद्भक्तितो नरः पूर्वोक्तविधियोगेन सप्तनक्तान्यथाचरेत् १ हैमं
 हेममये पात्रे स्थापयित्वा वृहस्पतिं पीतांबरपुगच्छन्नपीतयज्ञोपवीतिनं २ पादुकोपानहच्छत्रकमंडलुं विभूषितं पूज

जपत्यातकुसुमेःकुंकुमेनविलेपितं ३ घृषदीपादिभिर्द्विःफलैः श्वदनतंडुलैः खंडखाद्योपहारैश्च गुरोरयेनिवेदयेत्
४ धर्मशास्त्रार्थतत्त्वज्ञानविज्ञानयारग विबुधातिहरं चिंत्य देवाचार्यनमोल्लुते ५ होमं घृततिलैः कुर्याद्गुरुनाम्ना चम
त्रवित् शमिघोष्टोत्तरशतमष्टाविंशतिरेव वा ६ होतव्यामधुसर्पिभ्यां दद्याच्चैव घृतेन व समिधोन्नाश्रत्यस्पर्शतद्वतं
महापुराणं सर्वपापहरं शुभं ७ तुष्टिषु करेन्द्रणागुरुवैकृतिनाशनं विषमस्थे गुरौ कार्यामहाशांतिरियं ८ इति ० अ
थ गुरुपूजास्कादेकन्याविवाहकालेतु शुद्धिर्यस्यानविद्यते ब्राह्मस्यापनयनेपस्य स्यादुत्थितं गतः १ दुत्थितं प्राप्तः एभिः पूजा
गुरोः कार्याविधिवद्भक्तिभावितैः मदतीकामयुष्याणि पत्रं पालाशसर्षपाः २ मदंती पूथिका कामोदमनहृक्षास्यः गुडुची
वान्यपामार्गं विडुंगं शंखिनीवचा सहदेवी विष्णुक्रांतासर्वौषध्यः सतावरी ३ कुष्ठं मोसं हरिद्रे द्वे मुराशौ लेयचंदनं वचा
कर्चूरमुस्तुचसर्वौषध्यः प्रकीर्तिताः ४ तथैवास्वथभृतांगांचयंचगव्यं जलं तथा नूतनं सोदकुंभं च पीतवस्त्रसमन्वितं ५ पं
चरत्नैः समापुक्तं ईशान्यां स्थापितेन लात् याः उषधीतिमंत्रेण सर्वास्त्वस्मिन्विनिःक्षिपेत् ६ कुंभस्योपरिभागे तु स्थापयि
त्वाहृहस्यति सुवर्गायात्रे सौवर्णां प्रतिमां तु युधिष्ठिर ७ कारयेत्तु यथाशक्त्वा विजशाह्यविवर्जितः पीतवस्त्रपुगच्छन्नापी
तयज्ञोपवीतिनं ८ पूजयेद्गंधपुष्पाद्यैस्ततो होमं समाचरेत् समिधोन्नाश्रत्यवृक्षस्य होतव्याष्टोत्तरं शतं ९ तिलव्रीहियवोन्मि

श्रीग
४२

श्रुतव्यं च यथाक्रमं बृहस्पतेति संत्रेण राकृषिच्छदः समन्वतः १० संत्रेणानेन जुहुयात् हान्यपूर्वं च पत्नतः ततो होमावसाने तु
पूजयेच्च बृहस्पतिं ११ पीतगंधैस्तथा पुष्पैर्धूपदीपैश्च शक्तिः दधोदनं च नैवेद्यं फलतांबूलसंयुतं १२ संत्रेणानेन कौंतेय
समभ्यर्च्य पुनः पुनः नमस्तैर्गिरसां नाथवाक्यतेथे बृहस्पते १३ क्रूरग्रहैः योडितानाममृताय नमो नमः पूजयित्वा सुराचा
र्यैश्चादर्घ्यानि वेदयेत् १४ गंभीरदृढरुपांगदेवे ज्यसुमते प्रभो नमस्तैवाक्यते शान्तग्रहाराण्यं नमोस्तुते १५ अर्धसंत्रः अ
र्धत्वा सुरेशाय जयहोमं समापयेत् भक्त्यापते सुराचार्यहोमपूजादिसंस्कृतं १६ तत्त्वं ग्रहाराणां सार्थं बृहस्पते नमो न
मः संकल्पसंत्रः संत्रेणानेन संकल्पश्चात्संप्रार्थयेन्त् १७ जीवो बृहस्पतिः सूरिराचार्यो गुरुरंगिराः वाचस्पतिर्देवम
त्रीभुभं कुर्यात्सदा मम १८ प्रार्थनासंत्रः एवं संप्रार्थयेद्देवं आचार्यं च प्रपूजयेत् सर्वोपचारसंयुक्तो प्रतिमांतां पुधिष्ठिर १९
प्रणाम्य च गवायुक्तामाचार्याय निवेदयेत् अथाचार्यस्तु नियतो वेदवेदांगयारगः २० यजमानस्य पत्नीकं शान्तचित्तं जितेंद्रि
यं कुंभोदकं गृहीत्वानुसंत्रैरेतैः प्रसिंचयेत् २१ इदमापोथ संत्रेण तासमिश्च क्रवस्तथाया ओषधीरश्ववती कूर्मो देश्चा
भिषिंचयेत् २२ यश्चात्संभोजयेद्दिप्रान् पथारात्पापुधिष्ठिर एवं कृत्वा गुरौः पूजां सर्वान्कामानवाप्नुयात् २३ संक्रांतावपि
कौंतेय यया स्वाभ्युदयेषु च कुर्वन् बृहस्पते पूजां अभीष्टफलमाप्नुयात् २४ संक्रांतौ गुरुसंक्रांतौ ० इति गुरुपूजा ० अथ शु

ऋतुकारयेत् वंशपात्रे च संस्थाप्य पूजयेत् सितपंकजैः २ तदभावे सितैः पुष्पैस्तंबूलैः श्वंदनेन च अग्रे तस्य प्रदातव्यं पायसं घृतं
संभृतं ३ दद्यादनेन मंत्रेण ब्राह्मणाय कुटुंबिने भार्गवो भर्गुशुक्रस्य शुचिः श्रुतिविशारदः ४ हित्वा ग्रहकृतान् दोषान् आपुरा
रोग्यदोस्तु सः होमं घृततिलैः कुर्यात् शुक्रनाम्ना च मंत्रवित् ५ समिधो शोतरश्च तमष्टाविंशतिरेव वा होतव्या मधुसर्पिण्या
दध्ना चैव घृतेन च ६ अथ प्रतिशुक्रादिशांतिः तत्रैव मात्स्ये अथातः शृणु भूपाल प्रतिशुक्रस्य शांतये यात्रारंभे च तथा
शुक्रोदये शान्तिं शुक्रपूजाप्रकर्तव्यां तानि शामय भारत राजते वाथ सौवर्गाकां स्य पात्रेथ वा पुनः २ शुक्लपुष्पां वारयुते श्वेततंडु
लपूरिते निधाय राजतं शुक्रं शुविमुक्ताफलान्वितं ३ महाश्वेतसमायुक्तं सामगायनिवेदयेत् नमस्ते सर्वलोकेषु नमस्ते
भृशुनदन ४ देवसर्वार्थसिद्ध्यर्थं गृह्णाणार्घ्यं नमोस्तुते दत्त्वेव मर्ध्यं कौंतयप्रणिषत्यविसर्जयेत् ५ एवं शुक्रोदये कुर्यात् पात्रा
दिषु च भारत तद्दद्याच्च स्पतेः पूजां प्रवक्ष्यामि युधिष्ठिर ६ सौवर्गायात्रे सौवर्गामभरे शपुरोहितं पीतपुष्पां वरधरं कृत्वा स्वा
त्वाथसर्षपैः ७ पालाशाश्वत्यं भंगेन यं च गव्यतिलेन तु भंगः पल्लवः पीतांगरागवसनो घृतहोमं तु कारयेत् ८ प्रणाम्यतां
प्रवासाद्ब्राह्मणाय निवेदयेत् नमस्ते गिरसां नाथ वाक्यते ते वृहस्पते ९ कूरग्रहैः पीडितानाममृताय नमो नमः संक्रां
तावपिकौंतेय पात्रास्तभ्युदयेषु च १० कुर्वन् वृहस्पतेः पूजां सर्वान्कामानवाप्नुयात् अथ वामोक्तिकान्येव सुरतानि वृहतिवा

शं०
४३

११ भार्गवांगिरसो चिंत्यतान्वेवप्रतिपादयेत् इतिभुक्तादिशांति ० अथशनिराहकेतुशांतय ० भविष्येशानैश्वरंराहकेतुलोह
पात्रेषुनिःक्षिपेत् कृष्णागरुस्मृतोधूयोदक्षिणाचस्वशक्तिः १ यथाक्रमंशर्मोदूर्वाकुशानांसभिधः स्मृताः सप्तमेत्वयसंप्राप्ति
नृवर्गांन्वाथकारयेत् २ कृष्णवर्गायुगळन्नमैकैकंकारयेद्बुधः मृगनाभ्यासमालभ्यकृशरान्विनिवेद्यच ३ होमावसानेतत्स
र्ववाह्यराणायोययादयेत् शनैश्वरनमस्तेस्तुनमस्तेराहवेतया ४ केतवेवनमस्तुभ्यंसर्वे शांतिंप्रयच्छत एवंकृतेभवेद्यतु
तन्निवोधनृपोतम ५ यदिमौमारतिस्तुतोभास्करेराहणासह केतुश्वमृतौतिष्ठेति सर्वेपीडाकराग्रहाः ६ अनेनकृतमा
त्रेणसर्वे साम्यंत्युपद्रवाः इतिशन्यादिशांतिः ० भविष्योत्तरेततोमंदस्यदिवसेस्नानमभ्यंगपूर्वकं कार्येदेयंचविप्रायतैल
मभ्यंगहेतवे १ यस्तुसंवत्सरंयावत्प्राप्तेशनिदिनेनरः तैलंददातिविप्राणांस्वशाक्त्याभ्यज्यतेपिवा २ ततःसंवत्सरस्यात्ते
प्राप्तेतस्यदिनेपुनः लौहंघटापितंतसौरितैलकुंभ विनिःक्षिपेत् ३ लौहेवामृगमयेवाथकृष्णवस्त्रपुगान्वितं कृष्णगो
दक्षिणापुक्तकृष्णकंवलशोभितं ४ स्वयमभ्यंगतःस्नात्वाकृष्णपुष्येस्तमर्चयेत् सुगंधिगंधपुष्येश्वकृशरान्नैस्तिलोदनेः
५ पूजपित्वासूर्यपुत्रंक्षमस्वेतिपुनःपुनःकृष्णायद्विजमुख्यायतदभावेनरायच ६ देयः शनैश्वरोभक्त्यामंत्रेणानेनवैद्विज
७ कृणव्लोकनवशाद्रुवनेनाप्नोतियोग्रहोरुष्टःतुष्टोधनकसुखंददातिसौम्यान् शनैश्वरःपातुः ८ यःपुनर्नष्ट राज्यायन

रायपरितोषितः स्वमेददौ निजं राज्यं समे सौरिः प्रसीदतु ९ कोरां नीलां जनप्रख्यं मंदचेष्टाप्रसारिणं छायामार्तदुसंभूतं न
मस्यामिश्रानैश्वरं १० नमो कर्कषुत्रापशनेश्वराय नीहारवर्णां जनमेवकायश्रुत्वारहस्यं मवकामदस्त्वफलप्रदो मे भव
सूर्यपुत्र ११ नमोस्तु प्रेत राजाय कृशदेहाय वै नमः शनैश्वराय कृगाय शुद्धबुद्धिप्रदायिने १२ य एभिर्नामभिसौतित
स्पृष्टुं हृदास्यसौ तदीयंतु भयंतस्य स्वमेपिन भविष्यति १३ स्कां देश्रावरणमासि संजाते शोभने शनिवासरे लोहस्यं
शनिं कृत्वा स्नाप्यं पंचामृतेन वै १४ पुष्यै रष्टविधैर्धूयैः फलैश्चैव विशेषतः नामभिः पूजयेदतैः क्रमेण ग्रहं सज्जमं १५ को
रास्तु पिंगलो वभूः कस्यो रौद्रो तकोपमः शौरिः शनैश्वरो मंदः पिष्यलादेन संस्तुतः १६ शन्नो देवीति सर्वत्र वैदकेन च
इजषेत् पूजयित्वा वने वेद्यंततः कुर्यात् क्रमेण तु १७ समावभक्तं प्रथमे द्वितीये यापसंभुभं ततो येत्वं विलीकार्या च तु
र्थपूरिका शुभा १८ अं विलीतकते दुलपिष्ठादिनिर्मितो लेख्यविशेषः ० इति शनिव्रतं ० अश्रशनिस्तोत्रं ० ततः कृतांज
लिर्भूत्वा स्तुतिं चक्रे सवालकः पिष्यलादो द्विजः श्रेष्ठः प्रणियत्यमुद्गमुद्गः १ नमस्ते कोरासंस्थाय पिंगलाय नमोस्तुते
नमस्ते वभ्रुस्त्याय कृशाय च नमोस्तुते २ नमस्ते रौद्रदेहाय नमस्ते चांतकाय च नमस्ते पत्तसंज्ञाय नमस्ते सौरये विभो ३
नमस्ते मंदसंज्ञाय शनैश्वरानोस्तुते प्रसादं कुरु देवेश दीनस्य प्रणतस्य च ४ शनैश्वर उवाच परितुष्टोस्मि ते वत्स स्तो

त्रेणानेनसंप्रतं वरं वरयभोवत्सयेनपञ्चामिवांछित ५ पिष्यलादउवाच अघप्रभृतिनोपीडावाला नोरविनेदन त्वपाका
 यामहाभागनस्वकीयाकथंचन दृषावदृषाष्टकंजातंममवात्सेनसूर्यज सोत्रेणानेनयो न्यस्तां ब्रूयात्प्रातरुपस्थितः॥
 तस्यपीडानकर्त्तव्यात्वयाभास्करनेदनतस्यपीडानकर्त्तव्यादेयोलाभोमहामुज अर्द्धाष्टमिकयायोगेतावकेसंस्थितेनरः७
 सार्द्धसप्तवर्षपर्यंतंद्वादशजन्मद्वितीयराशिभिर्यःशनिंश्वरयोगःसोर्द्धाष्टमिकयोगइत्युच्ये ८ तववारेतुसंसासेयस्तिलान
 लौहसंपुतान् शक्त्याददातिनोतस्यपीडाकार्पात्वयाविभो ९ कृष्णांगायस्तुविप्रायतवोद्देशेनपञ्चति अर्द्धाष्टमिकयापी
 डातस्यकार्पात्वयानघ १० शमीसमिद्धिर्होमोपंतवोद्देशेननिर्वयेत् तथाकृष्णतिलैश्चैवतुथाकृष्णानुलेपनैः ११ पूजां करो
 तियस्तुभ्यंधूपंवागुगुलंदहेत् कृष्णवस्त्रेणसंवेष्ट्याज्यातस्यत्वयाव्यथा १२ सूतउवाच एवमुक्तःशनिस्तेनवादमित्येवज
 स्त्वच नारदं समनुज्ञायजगामनिजसंश्रयं १३ इतिशनिंश्वरशान्ति ० अथार्कविवाहः प्रयोगरत्नेतृतीयांमानुषीर्नैवचतुर्थं
 यःसमुद्दहेत्पुत्रपौत्रादिसंपन्नःकुटुंबीसाग्निकोनरः१ उद्दहेद्दुतिसिध्यर्थेत्तीयांनकराचन मोहादज्ञानतोवापियदिगृहे
 तुमानुषी २ नश्यत्येवनसंदेहोर्गर्गस्यवचनंयथेति तत्रैवसंग्रहे तृतीयांपदिचोद्दहेत्तर्हि साविधवाभवेत् ३ चतुर्थीदि
 विवाहार्थत्तीयेर्कंसमुद्दहेत् आदिमदिवसेवापिहस्तर्षेवाशनेश्वरे ४ शुभेदिनेवापूर्वाह्नेकुर्यादर्कविवाहकं व्यासःस्त्रा

त्वालंकृतवासास्तुरक्तगंधादिभूषितं ५ सपुष्पफलंशारैर्वा अर्कं गुल्मं समाश्रयेत् सद्यक्षरौनसंपुक्तं अर्कं संस्थाप्य पत्नतः ६
अर्कं कन्याप्रदानार्थमाचांषं कल्पयेत्पुरा अर्कं संनिधिमागतत्र सस्पादिवाचयेत् ७ नादींश्राद्धहिरण्येन अष्टवर्गान्प्रभूज
येत् पूजयेन्मधुयर्केण वरं विप्रस्य हस्ततः ८ यज्ञोपवीतं वस्त्रं च हस्तकर्णादिभूषणं उष्णीषं गंधमाल्यादीवरांयास्यै प्रदा
येत् ९ स्वशाखोक्तप्रकारेण मधुयर्कं समाचरेत् चाह्ये ग्रामात्प्राच्यां वा सुपुष्पफलसंयुतं १० परीक्ष्य पत्नतोयस्तपस्व्यं डि
लादियथाविधि कुर्यादिति शेषः कृत्वा केंपुरतस्तिष्ठन्प्रार्थयेत् द्विजोत्तमः ११ त्रिलोकवासिन्सप्तशतच्छाययासंहितोरवे त
तीयेद्वाहजं दीषं निवारय सुखं कुरु १२ तत्राध्यारोप्य देवे शंछाययासहितं रविं वस्त्रैर्माल्यैस्तथागंधैस्त्रन्मंत्रैरीव पूजयेत् १३
तत्रैव श्वेतवस्त्रिणतथाकार्यासतंतुभिः १४ गंधपुष्पैः समभ्यर्च्य तस्त्रिंशैः रभिषिचयेत् १५ गुहोदनंतु नैवेद्यं तांबूलं च समर्प
येत् व्यासः अर्कं प्रदक्षिणी कुर्वन् जयेन्मंत्रमिमं बुधः १६ मम प्रीतिकराये यं मया स्तेष्टा पुरा तनी अर्कं जात्रह्यराणां स्तेष्टा अस्मा
कं परिरक्षतु १६ पुनः प्रदक्षिणी कुर्यान्मंत्रेणानेन मंत्रवित् नमस्ते मंगले देवि नमः सवितुरात्मजे १७ चाहिमाकृपया देविय
त्कीत्वं मेद्वागता अर्कत्वं ब्रह्मराणां स्तेष्टः सर्वप्राणिहिताय च १८ वृक्षाणामादिभूतस्त्वं देवानां प्रीतिवर्द्धनः नृतीयो हाह
जं पायं मृत्युवाशुविनाशय १९ ननश्च कन्यावररां त्रिपुरुषं कुलमुचरेत् आदित्यः सविता चार्कः पुत्री योत्री च नश्रिका २० गो

श्री-म-
४५

अंकाशपमित्युक्तं लोके लौकिकमाचरेत् सुमुहूर्ते निरीक्षेतु स्वस्ति सूक्तमुदीरयन् २१ आशीर्भिः सहितैः कुर्यादाचार्यप्रमुखे हिं
जैः अथाचार्यसमाहू विधिना तन्मुखाच्चतां २२ यरिगृह्यत तोहो मंगरस्योक्त विधिनाचरेत् व्यासः अर्ककन्यामिमां विप्रयथाशक्ति
विभूषितां २३ गोत्रापत्रार्मणोतुभ्यदजां विप्रसमाश्रयेत् अंजल्यक्षतकर्माणि कृत्वा कं कणपूर्वकं २४ पावत्यं चावृता सूत्रं ताव
दुर्कं प्रवेशयेत् स्वशास्त्रोक्तेन मंत्रेण गायत्र्या वाथवाजयेत् २५ पंचीकृत्य पुनः सूत्रं स्कंधे वधाति मन्त्रतः बृहत्सामेति मंत्रेण सू
त्रं रक्षं प्रकल्पयेत् २६ अर्कस्य पुरजः पश्चाद्दक्षिणोत्तरतस्तथा कुंभाश्च निक्षिपेत्पश्चादाग्नेपाद्विचतुष्टये २७ सवस्त्रं प्रतिकुंभं
च त्रिसूत्रेणैव वेष्टयेत् हरिद्रागंधसंपुक्तं पूरयेच्छीतलंजलं २८ प्रतिकुंभं महाविष्णुसंपूज्य परमेश्वरं पाद्याद्यादिनिवेद्यां
तं कुर्यान्नामैव मन्त्रवित् २९ अत्र शौनकोक्तहोमप्रकारः ०० तृतीये स्त्रीविवाहे तु संप्राप्ते पुरुषस्य तु अर्कविवाहं वक्ष्यामि शौ
नकोहं विधानतः १ अर्कसंनिधिमागत्य तत्र स्वस्त्यादिवाचयेत् नादीश्राद्धं प्रकुर्वीत स्थंडिलं च प्रकल्पयेत् २ अर्कसभ्या
र्च्यसौर्षाचगंधपुष्याक्षतादिभिः सौर्यासूर्यदेवतया क्रवा आकृष्टेनेत्यनया स्वयं बालं कृतस्तद्वद्वस्त्रमाल्यादिभिः शुभैः ३
अर्कस्योत्तरदेशे तु समन्वारन्वागतया एतया अर्ककन्याया उल्लेखनादिकं कुर्यादाद्या रांतमतः परं ४ आज्याहुतिं च जुहुया
त्संगोभिरनपैकया कस्मैत्वा कामकामायेत्येतनयचांततः परं ५ अस्ताभिश्च समस्ताभिस्ततश्च स्विष्टकृद्भवेत् परिवेचनपर्य

तमयाश्चेत्यादिकं क्रमात् प्रार्थनादिमंत्रादिविशेषमाह व्यासः पुनः प्रदक्षिणां कृत्वा मंत्रमेतमुदीरयेत् मया कृतमिदं कर्म स्यादरे
भुजरायुणा अर्कायत्यानिनोदेहितत्सर्वेक्षंतुमर्हसि इत्युक्त्वा शांतिस्तूक्तानि जज्ञातं विसृजेत्युनः गोपुग्मंदक्षिणां दद्यादा
चार्याय च भक्तिः इतरेभ्यश्च विप्रेभ्यो दक्षिणां चापिशक्तिः तत्सर्वे गुरवे दद्यादंते पुण्याहमाचरेत् अथ प्रयोगः तृती
यविवाहः आग्निं चतुष्टयाधिकव्यवहिते रविवारे शनिवारे हस्तनक्षत्रशुभे दिनांतरे वा ग्रामात्प्राच्यामुदीचां वा पुष्यफल
पुताकां दधस्तात्स्थंडिले कृत्वा कर्कपश्चिमत उपविश्य मासपक्षाद्युल्लिख्य मम तृतीयमानुषी विवाहजदोषायंतुत्यर्थं अर्कविवा
हं करिष्य इति संकल्प्य गणेशपूजास्वस्तिवाचनमातृपूजनवृद्धि श्राद्धाचार्यवरणानिकुर्यात् तत्र वृद्धि श्राद्धे हेम० अथा
चार्येण पूजितो वरः त्रिलोकवासिन् सप्ताश्वच्छायया सहितो रवे तृतीयो द्वाहजदोषनिवारय सुखकुर्वित्यर्कं संप्रार्थ्य अर्कं
आकृत्स्नेनेति छायासहितं रविमावह्य श्वेतवस्त्रसूत्राभ्यामावेक्ष्य संपूज्यायो हि ष्टेत्यादिभिरभिरभिषिच्य गुडोदनतां
वृक्षादिममर्थं प्रदक्षिणां कुर्वन्मम प्रीतिकरायेयं मया सृष्टा पुणतनी अर्कजा ब्राह्मणासृष्टा अस्माकं प्रति रक्षत्विति
पठेत् द्वीतीयप्रदक्षिणायां तु नमस्ते मंगले देवि नमः सवितुरात्मजे ॥ आहिमां कृपया देवि पत्नी त्वं मे दूहागता अ
र्कत्वं ब्रह्मणा सृष्टः सर्वप्राणिहिताय च वृक्षाणामादिभूतस्त्वं देवानो प्रीतिवर्धनः ॥ तृतीयो द्वाहजपायं मृत्युं चासुविना

शा.म.
४६

शयेति तत आचार्येणामासपक्षाद्युच्चिरव्यकाशपगो त्रामादित्यस्यपुत्रीसवितुः पौत्रीअर्कस्यप्रयो-
के वरः स्वस्तिनइंद्रोवृद्धश्रवा इतिस्मृतंयठन्नर्केनिरीक्षेत तत आचार्योविप्रैः सहाशिवोदत्वामुक गोत्रायासुकशर्मणो
संप्रदुदेइत्यककन्यांदत्त्वाककन्यामिमंविप्रयथा प्राक्तिविभूषितां गोत्रायशर्मणोतुभ्यंदत्तांविप्रसमाश्रयेति पठेत् वर
स्तुपत्तोमेकामः समृद्धतामितिप्रथमोधर्मोमे इतिहितीयां पशोइतितृतीयामिति त्रीनक्षतांजलीनकोपरिक्षिप्त्वागा
यत्रापारित्येत्यादिनावापंचावृतासूत्रेणार्कमावेष्टयत्तत्सूत्रं पंचगुणंरुत्वाकस्यस्केधेवधा ॥ वृहत्सामेतिरक्षां परिकल्प्य
अर्कस्यदिक्षुविदिस्वष्टौकुमान् संस्थाप्यवस्त्रेणानिसूत्रेणचावेष्ट्यहरिद्रागंधाद्यंतःक्षिप्त्वातेषुनाम्नाविष्णुमावाह्यषोडशो
पचारैः संपूज्यस्थंडिलेप्रतिष्ठाप्यआधारावाज्येनेत्यंतमुक्त्वात्रप्रधानंवृहस्पतिनग्निवायुं सूर्यंप्रजापतिंचाज्येन शेषेण
त्याद्युक्त्वाघातंते संगोभिरंगिरवृहस्पतिस्त्रिष्टुप् अर्कविदाहहोमेविनियोगः ॐ संगोभिरंगिरसोनक्षमाणोभ्यद्देवैः
दूर्यमरांनिनायजनेमित्रोनदंयतिअनक्तिवृहस्पतेवाजपाभूरिवाजोस्वाहा वृहस्पतपद्दंनममेतिसजेत् यस्मैत्वावा
मदेवोप्रिस्त्रिष्टुप्विनियोगः प्राग्वत् ॐ यस्मैत्वाकामकामायवपसाम्राड्यजामहे तमस्मभ्यकामंदत्वायथेदं घृतं पि
वस्वाहा ययइदं ततोव्यस्तव्याइतिभिर्हुत्वास्त्रिष्टुकदादिकर्म शेषंसमाप्यार्कंप्रदक्षिणीकृत्यमयाकृतमिदंकर्मस्थावरे

पुनरपुण्यं अर्कापत्यानि नो देहितत्सर्वं क्षंतुमर्हसीति प्रार्थ्याचार्याय गोपुग्मसन्नेभ्यश्च विप्रेभ्यो यथाशक्ति दक्षिणां दत्त्वा
 शांतिमूक्तं जपित्वा पूजोयकराणां चार्याय दत्त्वा दिनचतुष्टयमग्निं कुभांश्चरक्षेत कुंभेषु महाविल्लुं पूजयेच्च पंचमदिन
 कृत्यं ब्राह्मे चतुर्थे दिवसे तोते पूर्ववत्तां प्रपूज्य च विसृज्य होममग्निं च विधिना मानीषी पर उद्धहेद न्यथानैव पुत्रपौत्रस
 मृद्धिमान् इति श्रीभद्रनौलकंठकृते भास्करेशांतिमपूर्वे अर्कविवाहः अथ राजोदर्शनं शांति नारदः कुलींश्च यमेवाया
 त्य नृषुकन्या तुलाघटाः राशयः शुभदाज्ञेयानारीणां प्रथमा तवे कुलीरः कर्कटः चायं धनुः अंत्यो मीनः नृपुंग्मियुनंघटः कुं
 भः स्मृतिचंद्रिकायां भुक्तपक्षे सुशीला स्यात्कृष्णसो कुलदा भवेत् कृष्णस्य दशमीयावन्मध्यमं फलमादिशेत् तथा तत्रैव ॥
 अमारितांष्टमी वशीद्वा दशी प्रतिपत्स्यपि परिघस्य च पूर्वार्धे व्यतीपाते च वैघृतौ संध्यासूपस्रवे विष्ट्या मभुभं प्रथमार्तवं
 रोगी पतिव्रता दुःखी पुत्री रोगी भोगभोगिनी पतिव्रता केशयुक्ता सूर्यवारादिषु क्रमात् कश्यपस्तु अष्टमी षष्ठ्यमारिताद्वा
 दशी संक्रमेपि वा वैघृतौ व्यतीपाते ग्रहणौ चंद्रसूर्ययोः विष्ट्या संध्यासुनिद्रायां दुर्भगा प्रथमानेवे नक्षत्रफलमाह गार्गः ॥
 सुभगा वैवदुःशीला वंध्यापुत्रसप्रन्विता धर्मयुक्ता व्रतघ्नी च परसंतानमोदिनी सुपुत्रा वैवदुःपुत्रापितृवे श्मरता सदा ॥ दी
 नाम्नं ज्ञावती वैवपुत्रा त्या विवकारिणी साधीषतिव्रतानित्या सुपुत्रा कष्टवारिणी स्वकर्मनिरिता हिंसापुण्यायो

त्रादिसंयुता नित्यं धनकया सक्ता पुत्रधान्यसमन्विता सूर्यार्थाख्या गुणावती दस्रक्षादेः क्रमात्फलं स्मृतिरत्ने शुभं चैव दुष्ट
 र्वांहे न ध्याहे मध्यमं फलं अयान्हे तु वैधयं पूर्वरात्रेषु भुंभवेत् मध्यरात्रे तु मध्यं स्यात्पररात्रे शुभान्विता कश्यपः मलिना
 मंद्वारे स्याद्वात्रावपितथैव चेति स्मृत्यंतरे मध्यान्हे तु भवेत्वं ध्यानि शीथे विधवा भवेत् तथा अमासंक्रांतिविष्ट्या वव्यती
 पात्ते च वैष्टौ परिघस्पतुपूर्वाह्ने षट्षट्गंडातिगंडयोः व्याघातेन वभूले तु नाड्यः पंचतुं दर्शने वैधव्यमर्थहानिं च सुतना
 शंमद्भयं वैधव्यं शत्रुवृद्धिं च दारिद्र्यं क्षीणजीवनं तेजोहानिं समापाति सदा पुष्यवती क्रमात् स्थानभेदे फलभेदमाह
 सिष्टः ग्रामाद्दहिः परग्रामे चेत्स्याद्यभिचारिणी पतिव्रता पतिस्थाने सुशीला गृहमध्यके ग्राममध्ये तु वृद्धिश्च विधवा च
 दिगं वारं परगारे च दुःशीला आपुष्यं जलसंनिधौ वनमध्ये तु कन्याया धनधान्यसमृद्धिदा परगारे इत्यनेनैव पितृगृहं
 निषिद्धं तथा च शिष्टाचारः विशेषनिषेधस्तु न दृश्यते तथा चंद्रे सद्गुणसंयुक्ते देवराजमताच्छुभं शावाशुचेपि अशु
 भमितिगुरवः वस्त्रफलमाह वसिष्टः सुभगाश्चेत वस्त्रा स्यात् दृढवस्त्रापतिव्रता क्षौमवस्त्राक्षितोशा स्यान्नुववस्त्रा सुखा
 न्विता पुर्भगा जीर्णा वस्त्रा स्याद्दोगीर्णी रक्तवाससा नीलां वः धरानारी विधवा पुष्यिता यदि मलिनां वरतो नारिद रिद्रा
 स्याद्भुजसपा रजोविंदुफलमाह सएव वस्त्रे स्पुर्विषमारक्तविंदवः पुत्रमाप्नुयात् समाश्चेत्कन्यका चेति फलं स्यात्पथमार्त

र्वं देवराजं: समार्जनीकाष्टत्राभिश्चर्यान् हस्तेदधानाकुलटायदास्यात् तुल्योपभोगेनपतिस्थितावेदृष्टंरजोभाग्यवतीतदा
न नारदः तीर्थक्षेत्राणिद्याश्चेत्शोषफलनिवारयेत् दोषाधिकेगुणाल्पत्वेतजथापिनकारयेत् दोषाल्पत्वेगुणाधिक्ये
शोषकर्मसमाचरेत् निद्यक्षतिथिवारेषुयदियुष्यंप्रदृश्यते तत्रशोर्तिं प्रकुर्वीतघृतदूर्वातिलासूतैः प्रत्येकंशतमष्टौच
गायत्र्याजुह्याततः स्वर्णगोमृतिलान्द्यात्सर्वदोषायनुत्तये भर्तातत्राभिगमनंवर्जयेत् शास्त्रदर्शनात् विसिद्येपि प्र
भूतदोषपदिदृश्यतेतत्युष्यंततः शांतिककर्मकार्यं विवर्जयेदेवतदेकशाय्यांयावद्रजोदर्शनमंत्यद्यस्त्रे शौनकः आर्तवानां
तुनरीणांशांतिवक्ष्याभि शौनकः तिथिवारक्षयोगेभ्यो लघ्वेचसनवांशके ग्रहेभ्योदुःस्थितेभ्यः श्रुततदोषक्षयायच अ
न्नपुत्रपुस्यलाभायदंपत्योरभिवृद्धये पंचमेह्निचतुर्थेवायुहयज्ञपुरस्सरं तस्मिन्नहनिं कर्तव्यमृतुहोमविधानतः आ
चार्यवरयेत्प्रातर्भुवनेश्वरितुष्टये होमार्थंचजयार्थंचवरयेदृत्विजोवह्नयजमानोद्विजैः सार्धंशांतिहोमंसमाचरेत् ॥
गृह्णन्दीशानदिग्भागेदेवतापूजनायच द्रोणाप्रमाणधान्येनत्रीहिराशिन्नयंभवेत् कुंमन्नयंन्यसेद्राशौतंतुवस्वादिवेष्टितं
पूरयेतीर्थसलिलैः प्रतिकुंभंष्टयकृष्टयक् सूक्तेनाथनवर्चेनप्रसुवआपडृत्यथ ऋचायाः प्रावतस्तद्वद्रायत्र्याचततः ऋ
मात् मध्यकुंभेक्षियेहान्यंश्रीषधानिचहेमच ततश्चपंचरत्नानिगंधपुष्याक्षतापुतान् औषधानिचवक्ष्यंतेमुनिभिः शां

तिकारणात् औदुंबरंकुशादूर्वागजिकंचंपविल्वकाः विष्णुक्रोताथतुलसीवर्हिषंशंस्वयुष्यिका शक्तचर्याश्वगंधावनिर्गुडिस
 र्षपद्वयं अपामार्गपलाशश्चयनसोजीवकस्तथा प्रियंगवाश्रगोधूमात्रीहणोश्वत्थएवच क्षीरंचदधिसर्पिश्चश्रीपर्णीच
 वतथोत्यलं कुरंतकश्चगुंजाचवचामुस्तकभ्रका इति द्वात्रिंशद्दोषधानीहगायत्र्यासर्वमाहरेत् गजाश्वरथवल्मीकसं
 गमाद्भृद्गोकुलात् राजद्वारप्रदेशाच्चमृदमानीयनिक्षिपेत् कुंभस्थायनमित्याह तन्मंत्रेणकारयेत् मृत्तिकाचौषधादी
 निमंत्रेणप्रक्षिपेत्क्रमात् कुंभोपरिन्यसेत्सात्रेकांस्यवाताश्रमेववा मृगामयंवेणुषात्रवास्वस्ववितानुसारतः पात्रोपरिन्यसेदस्त्रप्रतिमां
 भुवनेश्वरीं तन्मन्त्रवान्यसेत्सात्रं इंद्राणींचपुरंदरं आचार्यः पूजयेद्देवीमंगाद्यावरणानिच अन्योवापूजनं कुर्याद्गायत्र्या
 मंत्रसारणा इंद्राणींपूजयेद्देवी इंद्राणीमासुनारिषु क्रमेणपूजयेद्दिंद्रमिद्रत्वावृषभंवयं अनेनविधिनाचापपूजयेद्देवता
 त्रयं आवाहनादिसकलैरुपचारैः पृथक्पृथक् तन्मध्यमसृष्टशंकुंभमंत्रेणभुवनेश्वरी जपेदाचार्यः ॐ हो माच्छीसू
 क्तंचजपेत्ततः सृष्टशन्वेदक्षिरांकुंभं ऋत्विगेकोजपेदथ चत्वारिरुद्रसूक्तानिचतुर्मंत्रोत्तराणिचसंसृष्टशन्नुत्तरंकुंभश्री
 रुद्रंरुद्रसंख्यया शन्नइंद्राश्रीसूक्तंचतत्रचैवसृष्टशन्जपेत् कुंभस्यपश्चिमदेशेष्वातिहेमंसमाचरेत् अन्वाधानंततः कर्पा
 ढीमतंत्रं समाचरेत् पूर्णपात्रनिधानांतं कृत्वाकर्येद्विजैः सह दूर्वाभिस्तिलगोधूमैः पायसेनघृतेनच पायसंश्रययेत्तत्रसा

चित्रं च हविश्च तत् कृत्वा ज्यभागपर्यंतं हविरुद्धासनादिकं तिस्रभिश्चैव दूर्वाभिरेकैका वाहुतिर्भवेत् अभिसंत्रप्रपुक्ताभिर्गा
यत्री जुहुयात्क्रमात् अष्टोत्तरसहस्रं तुषात्तमष्टोत्तरं तुवा तिलमिश्चैश्च गोधूमैर्द्रव्येणाज्याहुतीर्हुनेत् जुहुयात्पायसेनै
व आज्येन च हुने क्रमात् हविश्च तुष्टयेनैव प्रत्येकं प्रातसख्यया गायत्र्यैव तु होतव्यं हविरत्र चतुष्टयं ततः स्विष्टकृतं हुत्वा
रज्जुप्रहरणं तथा अयाश्चेत्यादिभिर्हुत्वा समुद्रादूर्मिसूक्ततः मन्त्रतामाज्यधारंतां पूर्णाहुतिं तया चरेत् वैश्विचव्यपर्यंतं
होमशेषं समापयेत् महौषधिस्त्रितैस्तत्र प्रतिकुंभस्थितोदकैः ऋतुमत्साः स्विषाशांतिदं पतिभ्यां सुरवायव अथाभिषेक
मंत्राश्च प्रोच्यंते शौनकादिभिः अंबकेराचमंत्रेण जातवेदस एकया समुद्रज्येष्टइत्यादि चतुर्भिश्च प्रसिद्धकैः त्रायंतामिति
मंत्रैश्च त्रिभिश्चापि यथाक्रमं द्रुमा आपस्तु चै नैव देवस्पत्वेति मंत्रतः मंत्रेणाथ तमीशानं त्वमग्नेरुद्र इत्यथा तमुद्बुहीति मं
त्रेण भुवनस्पितृस्तथा पातेरुद्रे मंत्रेण शिवसंकल्पमंत्रतः इंद्रत्वाद्युषभं वयं मंत्रैश्चैवाभिषेचयेत् साचवस्त्रातरं धत्वा पु
नश्चैवोपवासिनी उपवासोत्रसमीयावस्थानं विप्रानभ्यर्च्य विधिवद्गंधपुष्पाक्षतादिभिः घेनुं ययस्विनीं दद्यादाचार्या य
चभूषणीः सदक्षिणमनद्राहं प्रदद्याद्दुद्रजापिने ऋत्विग्भ्यश्चाथ सर्वेभ्यो दद्याद्दक्षिणां ततः महाशांतिं प्रजस्वाथ विप्रा
तीर्त्वा च नंततः ब्राह्मणान्भोजयेच्चैव भुंजीयात्स्वजनैसह स्मृती ब्राह्मणान्भोजयित्वा तदैवज्ञं भोजयेत्ततः एवं यः कुरुते शांति

शोम शोमकोक्तप्रकारतः तदानिष्टं सकलं सर्वं वापिविनश्यतीति इति शोमकोक्त रजो दर्शन शोतिः अथ प्रयोगः कर्ता देवा कालो
 ४६ स्मृत्वा भमपत्न्याः प्रथम रजो दर्शने अमुक दुष्टमाभादि सूचितारिष्ट निरसनार्थं शांतिं करिष्ये इति संकल्प्य गणेश पूजन
 स्वस्ति वाचनमातृका पूजनाभ्युदयिका चार्थे त्विक्वरणानिकुर्यात् अथाचार्यो गृह्येणान्यां प्रत्येकं मंत्रावृत्त्या यदार्थानु
 समयेन कुंभत्रयं स्थापयेत् तद्यथा महीद्वीरिति मध्ये तद्वदक्षिणोत्तरतश्च स्थेष्ट्या ॐ षधय इति स्पर्शक्रमेण तेषु स्था
 नेषु द्रोणा प्रमाराणान् व्रीहीन् राशीकृत्य तेनैव क्रमेण राशित्रये आकलशे खितिकुंभत्रयं संस्थाप्य मध्ये प्रसुव आप इति न
 वक्रग्भिः तदक्षिणोपाः प्रवत इत्युवात्तदुत्तरे गायत्र्या जलं क्षिप्त्वा त्रिष्वपि गंधद्वारा मिति गंधया ॐ षधीरिति सर्वेषां
 धी ओषधयः समिति पवान् क्षिप्त्वा मध्यम एव यव व्रीहितिल माषकं गुण्यामाक सुद्धान् क्षिप्त्वा दुंदुवर कुशादूर्वा
 रक्तोत्पल चंपक विष्मुक्तांता तुलसी वर्हिष शंख पुष्पी शतावर्ष भृगु धानि गुंडी रक्त पीत सर्षपा पाया मां गी मलाशयेन
 सजीवक प्रियंगु गोधूम व्रीह्यश्वत्थ दधि दुग्ध घृत यद्रपत्र नीलोत्पल सित रक्त पीत कुरंदक गुंजा वचा भद्रक मुस्त काष्ठा
 निद्रा त्रिंशदौषधानि यथासंभवं वा गायत्र्या क्षिप्त्वा त्रिषु दुर्वा यंच पल्लव सप्तमृत्तिका फलयंच रत्न सुवर्णा निक्षिप्त्वा पुवा
 सुवासा इति सूत्रेण वाससा वा कुंभकं ठान् वेष्टयित्वा गंधादिभिरलंकृत्य पूर्णां देवीं तियवादि पूर्णया त्राणि निधाय तेषु

साष्टदलंभे तवस्त्रयं न्यस्य मध्यमे गायत्र्या विश्वामित्रो भुवनेश्वरी गायत्री भुवनेश्वरी वाहने विनियोगः तन्मवितुरिति
भुवनेश्वरी तदक्षिणकुंभे इंद्राणीं वृषाकपिरिंद्राणीं पंक्तिः इंद्राणां वाहने ० इंद्राणीमात्विति इंद्राणीं उत्तरकुंभे इंद्र
ला विश्वामित्र इंद्रो गायत्री इंद्रा वाहने ० इंद्रत्वे तींद्रं प्रतिमा सुस्थाप्य षोडशभिः पंचभिर्वोपचारैरभ्यर्च्य मध्यमेष्टसहस्र
मष्टशतं वा गायत्री श्रीसूक्तं च जपेत् तत एकत्विंकुदक्षिणकुंभेरुद्रसूक्तानि जपेत् तानि च कद्रुद्रायेति नवर्चं इंद्रमारुद्र
यतवसदस्यैकादशर्चं इंद्रमारुद्राय स्थिरधन्वने इति पंचर्चं आते पितरिति पंचदशर्चं तमुष्टहैत्येका भुवनस्य पितरं
त्येका अंबकं इत्येका आवोरजानं इत्येका अथान्यत्विंगुत्तरकुंभे एकादशगव्यारुद्रसूक्तं शत्रु इंद्राणीति पंचदशर्चं सकु
जपेत् कद्रुद्रायेति नवर्चं स्पष्टोरक एवो गायत्री जपे ० इंद्रमारुद्राय तवसदस्यैकादशर्चं स्पष्टोरुद्र आद्यानवजगत्योते
द्वेनुष्टमौ जपे ० आते पितरिति पंचदशर्चं स्पष्टोरुद्रास्त्रिष्टुप ० इंद्रमारुद्राय स्थिरधन्वने इति च तस्यैवावसिष्टोरु
द्रस्त्रिष्टुप जपे विनियोगः तमुष्टिहिभौमे रुद्रस्त्रिष्टुप ० भुवनस्य पितं ऋत्विं इति च तस्यैवावसिष्टोरुद्रोनुष्टुप ० आ
वोरजानं वा मदेवोरुद्रस्त्रिष्टुप जपे विनियोगः अथाचार्यः कुंभयश्चिमेभिं संस्थाप्य तदीशान्यां ग्रहस्थापनादि पूजां तं
त्वात्तदीशान्यां एकं कुंभे स्थाप्य तदरुणमावाहनादि पूजां तं कृत्वा न्वादध्यात् तत्रास्मिन्वहिते प्रावित्यादि चक्षुषी आज्येनेत्य

तमुक्त्वा भुवनेश्वरीमिंद्राणीमिंद्रं च प्रत्येकममुकं सरव्यापादूर्वातिलमिश्रगोधूमपायसाजैर्ग्रहांश्चामुकसंख्ययासमिञ्चरुत्तिला।
 ज्यैः श्रेयैरास्विष्टकृतमित्यादियक्षइत्यंतमुक्त्वापरिस्तरगाद्याद्याराज्यभागांतं कृत्वा यजमानेनांगप्रधानदेवताउद्दिश्य
 एताभ्य इदं नमम इत्युक्ते ऋत्विग्भिः सहान्वाधानोक्तक्रमेण जुहुयात् अन्ये तु गापत्र्यैव तु होतव्यं ह विरत्रचतुष्टयं
 ततः स्विष्टकृतं हुत्वा तत्रेन्द्राणींद्रयो होमानभिधानात् न तपोहोमोन्वाधानेवाकोर्तनमित्याहुः परेतु भुवनेश्वरीतस्त
 न्यूनसंख्यया होम इति ततः स्विष्टकृदादिवलिरानांतं कृत्वा समुद्रादूर्ध्वरिति तृचेन पूर्णाहुतिं हुत्वा प्रणीता विमो
 कं कृत्वा ऋग्भिः सहसभार्ये यजमानं कुभोदकैरभिषिंचेत् तत्र मंत्राः आपोहिष्टेति न व ऋचः य एक द्वि प द य इति
 त्रिभिष्टु देवेति च उभयं शृणु वचन स्वस्तिदा विशेष इति अं व कमि जिजा त वे द स इति समुद्रजे ष्टा इति ष ऋचः
 त्रार्यतामिति ३ ऋचः इमा आय इति ३ ऋचः देवस्य त्वेति तिस्रः तमीशानजगतः त्वमग्रे रुद्र इत्येकं यजुः तमुष्टु
 होति भुवनस्य पितरं याते रुद्रे य जाग्रत इति ई एतैर्याजुषा इंद्रत्वाद्यभेदयमि ऋचः सुरत्वा मभिषिंचेत् तित्याद्या
 योरणाः एवमभिषिक्तः सुस्नातो घृतभुक्त्वासाः सपत्नीको यजमानोऽग्निमाचार्यादींश्च संपूज्याचार्या यधेनुं ब्रह्मणे
 ऋत्विभ्यश्च यथाशक्ति दक्षिणां रुद्रजापिने सदक्षिणामन द्वाहं च भूयसीदत्वाग्रहणीरुदेवतानां भुवनेश्वर्यादीनां चोत

रपूजांकृत्वायां तु देवगणा इति विसृज्या चार्या यप्रतियाद्यगच्छगच्छे त्याग्निविसर्जयेत् ततो ब्राह्मणाः शान्तिपठेयुः तत्र मंत्राः अ
नोमद्रा इति १० स्वस्तिनोमिमीतामिति १५ ऋचं त्यमूषिति ३ ऋचः तच्छं योरिति च ततो यनमानो ह्यदशा ब्राह्मणान् भोजयित्वा
संकल्प्य वा विप्रशिषो गृहीत्वा सुत्तद्युतो मुंजीत अथ चंद्राको य रागकाले आद्यरजोदर्शने विशेषमाह कर्तोक्तकाले मा
सपुक्षाघुल्लिस्वामपत्याश्चंद्रस्य सूर्यवा उपरागे प्रथमरजोदर्शनसूचितारिष्टनिरासार्थं शान्तिकरिष्य इति सूक्तं ल्यप्राम्ब
दृत्तिकं पूजांतं कुर्यात् अथाचार्यो गोमयेनोयलिसे देसेयं च वरौ रष्टदलं कृत्वा तत्र भवेत वस्त्रमुदग्दशं प्रसार्य तत्राप्याय
स्वेतिराजतचंद्र प्रतिमां सूर्ये य रागे तु आकृष्टेनेति सौवर्ण्यसूर्य प्रतिमां मावाह्यतदुत्तरतः स्वर्भानोरिति सैस्यां प्रतिमायां
राहुमावात्स्यं यस्मिन्नक्षत्रे ग्रहणं तन्नक्षत्रदेवतां सौवर्ण्य प्रतिमां स्थापयेत् तत्र मंत्रैः प्रणावादिनां तैर्नाम मंत्रैर्वा वाह्य
कांडानुसमयेन घोडपोषचारैः पूजयेत् तत्र चंद्राय हानक्षत्रदेवतायक्षेत्रदेवताभ्यः भवेतानि गंधादीनि सूर्यो य र
कान्तिराहवेकृष्णानि ततः पश्चिमतोऽग्निं प्रतिष्ठाप्य यक्षेग्रहावाहनादिपूजांतं कृत्वा न्वादध्यात् तत्र वक्षुषी आज्येनेत्यत
मुक्त्वा चंद्रसूर्ये राहंश्चासुकसंख्यया समिदाज्यचरुतिलाहुतिभिः शेषेणेत्यादि समित्सु विशेषः चंद्रर्क्षदेवतयोः पालाशः
सूर्यस्यार्कः राहोर्दूर्वातांचतिस्त्रएकाहुतिः अथाज्यभागांतं कृत्वा यजमानेन द्रव्ये त्यक्ते न्वाधानक्रमेण त्विग्निः सहहुत्वास्ति

षडुदादिपूर्णाहृत्यंते प्राग्वत् कृत्वैकस्मिं कुंभे जले पंचगव्यपंचरत्नत्वक् पल्लवसर्वौषधिकल्कदुर्वाकुंशान्निक्षिप्य मन्त्रत्विक् दं
 पत्नीपूर्ववदभिषिंचेत् तत्र मन्त्राः आयोहिष्टेति तृचः इमं मे गे गे ते का त त्वा या मी त्ये क अन्येपि समुद्रज्येष्ठा। सुरास्त्वामि
 त्यादयश्च शेषं पूर्ववत् इति दुष्टरजोदर्शनशान्तिप्रयोगः अथ गोमुखप्रसवः गर्गः पित्ररिष्टे सुतारिष्टे मात्ररिष्टे तथैव च
 प्रायश्चित्तं तदा कुर्यात्तदोषस्य शान्तये० तादृशानक्षत्रोत्पत्त्या सूचिते पित्राद्यरिष्टे प्रायश्चित्तमित्यत्रापि तददित्यन्वेति देह
 लोदीयं वत् तत्तदोषशान्तये तत्तत्प्रायश्चित्तं कुर्यादित्यर्थः पूषाश्विनौ गौरौ सार्यमघाचित्रेन्द्रमूलभे एषु ऋक्षेषु जातस्य कुर्याद्दे
 जनं तथा जन्मक्षेत्रान्निजन्मक्षेत्रभुभवारैर्भुभेदिने कृत्वाभ्यां गदिकं सर्वगृहालंकारपूर्वकं गोमयेनोपलिप्याद्यग्रहस्य शा
 नभागके पंकजं कर्णिकायुक्तं रजोभिः श्वेतवर्णकैः व्रीहींस्तत्र विनिक्षिप्य यथा विज्ञानुसारतः नवशूर्ये तु तन्मध्ये रक्तवह
 स्त्रं प्रसारयेत् स्थापयित्वा शिशुं तत्र पुनः सूत्रेण वेष्टयेत् प्राङ्मुखं तमवाक् पादं तिलगर्भं शिशुं गोमुखदर्शयित्वा तु पु
 नर्जातं तु गोमुखात् विष्णुयोनीति सूक्तेन गव्येन स्रपयेच्छिशुं गवामंगेषु मंत्रेण गवामंगेषु संस्पृशेत् विष्णोः श्रेष्ठेन मंत्रेण गो
 प्रभूतं तु वालकं आवाप्य स्तु समादाय यश्चान्मात्रे ददेजदा माता जघन्य भागस्था शिशुमानो यत्तन्मुखात् ततः पित्रे तदादा
 दान्ततो मात्रे प्रदापयेत् वस्त्रे स्थाप्य पितापास्यपुत्रस्य मुखमीक्षयेत् गोमूत्रं गोमयं क्षीरं दधिसर्पिश्च संयुतं आयोहिष्ठादि

भिर्मन्त्रैरभिषिञ्चेततः शिभुं मूर्ध्निचाप्रायतसुत्रंतन्मन्त्रेणतदापिता अंगादंगात्संभवसिद्धदयादधिजायसे आत्माधैपुत्रन
मासिसजीवशरदः शतं मूर्धनित्रिरवघ्रायतंशिभुंस्छाययेततः पुण्याहंवाचयेत्यश्वाद्वाह्मणैर्वेदयारगैः दृष्टिदायाथवि
प्रायतांगामभ्यर्च्यदापयेत् गोवस्वस्वर्गाधान्यानिदद्यादर्कादितः क्रमात् यथाशक्तिधनं दद्यात्तद्वाह्मणेभ्यस्तदपिता ततोहो
मंप्रकुर्वीतस्वस्वशाखोक्तमार्गतः उल्लेखनादिकंकृत्वाज्यभागांतमाचरेत् होमस्येशानदिग्भागेधान्योपरिशुभंघटं पंच
गव्यंघटेस्छाप्यतिलंतत्रविनिक्षिपेत् क्षीरद्रुमकषापांश्चपंचरत्नानिनिक्षिपेत् वस्वयुग्मेनसंछायगंधादिभिरथार्चये
त् विष्टुवरुणामभ्यर्च्यप्रतिमांविधानतः प्रतिमायश्मरणः अग्रेतद्देवत्यहोमविधानात् चकाराच्च यत्तद्द्रादिभिः
मन्त्रैः कुंभस्यष्टाभिमेत्रयेत् दधिमध्वाज्यपुक्तेनहोमंकुर्याद्विधानतः आपोहिष्टेतिस्मिरसुमेसोमइत्यर्थे तद्वि
ष्टोः परमपदमक्षीभ्यातेथस्तुक्ततः ऋग्भिरभिः प्रसृचचाष्टाविंशतिसंख्यया अशुक्तश्चाष्टसंख्यंवाद्दधिमध्वाज्यसंयु
तं दधिमध्वाज्येतिपुनर्यद्दृष्ट्यात् आदित्यादिग्रहाणांचहोमंकुर्यात्समंत्रकं इतिगोमुखप्रस
वविधिः अथप्रयोगः मासपक्षाद्युच्चिरव्यास्यशिशोरमुकक्षीत्यतिसूवितारिष्टशात्यर्थेगोमुखप्रसवंकरिष्यद्भृत्युक्त्वा
गरोपपूजनाचार्यवरणंकुर्यात् आचार्यो गोमयेनोपलिप्तग्रहस्येशानदिग्भागेभवेताष्टदत्तातत्रीहिस्थभूर्धैरक्तवस्त्रप्र

शो. म.
५२

सार्धतिलान्विकीयतत्र प्राड्मुखं दक्षिणदिगात् पादेशिभुं संस्थाप्य सूत्रेणावेष्ट्य गोमुखे संयोज्य सुखात्प्रशवं विचिंस्पविसु
पोनिमित्तिसूक्तेनयंचगव्येनशिभुंसंस्थाप्य गवामंगेष्विति गोंस्येष्ट्याविष्णोः श्रेष्ठेनेति शिभुं गृहीत्वा मात्रे दद्यात् मातागोमु
खप्रदेशाच्छिभुमानीयगोपुच्छदेशेषित्रेदद्यात्पिताचमात्रेदत्वाभूमौवस्त्रेसस्थाप्यतन्मुखं दक्षायंचगव्येनापोहिष्टेति तृचेनर
मिषिं च्यागादंगादिं गदिति त्रिर्मूर्ध्याघ्रायपुण्याहंवाचपित्वागामाचार्यायदत्वाग्रहप्रीत्यर्थं गोवस्त्रस्र्णधान्यानि दत्वाभू
यंसीदक्षिणां दद्यात् अथाचार्योऽग्निं प्रतिष्ठाप्य चक्षुषी आज्येनेत्यंतेवरुणां आयोहिष्टेति तृचेन अशुमे सोमदत्त्वाविसुत
हिष्णोरित्वायक्ष्महरामक्षीभ्यामिति ग्रहांश्च प्रत्सृचमष्टाविंशत्यष्टान्यतमसंख्यया दधिमध्वाज्यैः शेषेण स्विष्टकृतमित्या
धुक्ताज्यभागांतं कृत्वाग्नेरी शान्याकुंभे संस्थाप्य तत्रयंचगव्यतिलत्री हिक्षोरदुनकषायान् क्षित्वावस्त्रयुग्मेनावेष्ट्य पूर्णयात्रे
परितद्विष्णोरिति विष्णोस्तत्वापामिति वरुणा स्याक्षीभ्यामिति यक्ष्मघ्नप्रतिमारभ्यर्च्य यत्तद्वेदेति षस्ताभर्गः प्रगाथद्वेदोर्वा
हृतप्रगाथं चंद्रः जपेविनियोगः यत्तद्वेदेति षडुक्त्रचोतस्त्वान्वाधानं क्रमेण दृत्वा कर्मशेषं समापयेदिति गोमुखे प्रसवप्रयो
गः अथसदंतोसति विष्णुधर्मेजरे उपरि प्रैथमं यस्य जायंते च शिशो द्विजाः द्विजाः दंताः दंतैर्वा सह यस्य स्याज्जन्म
भार्गवसतम सातरं पितरं वाथखादेदात्मानमेव च तत्रशांतिं प्रवक्ष्यामि तां मे निगदतः शृणु गजदृष्टगतं बालं नौस्थं वाक्त्रा

सर्वगंधैरपिपाठः१

पयेद्विज तदभावेचसर्वज्ञकांचनेचवरासने सर्वौषधैः सर्ववीजैः सर्वपुष्पैः फलैस्तथा पंचगव्येनरत्नैश्चमृत्तिकाभिश्चभर्गव स
र्वौषधानिसर्वगंधश्चविनायकस्नपनविधौदर्शिताः स्थालीपाकेनघातारंपूजयेत्तदनंतरं सप्ताहंवात्रकर्तव्यंततोब्राह्मणभो
जनं अष्टमेहनिविप्रारांतथादेयाचदक्षिणाः कांचनरत्नतंगाश्वभुवमागारमेवच इंतजन्मनिसामान्येष्टुष्णानुमतःपदा
भद्रासनेनिवेशेनंमूर्धिमूलैःफलैस्तथा सर्वौषधैः सर्वगंधैः सर्ववीजैस्तथैवच स्नापयेत्पूजयेच्चात्रवर्द्धिसोमंसमीरणां प
र्वतांश्चतथाख्यातान् देवदेवंचकेशवं एतेषामेवजुहुयात्घृतमग्नौयथाविधि ब्राह्मणानांतुदात्तव्यापथाशतचातुदक्षि
णा तजस्वलंकृतंवालंमासनेचोपवेशयेत् आसीनसूर्यसंतानवीजैः सुस्नापयततः सविप्रवालकानांवत्तैश्चकार्येचपू
जनं पूज्यश्चविधिनाचार्योब्राह्मणाः सुहृदःस्तथा इतिसदंतोप्रतिशांतिः अथकृष्णचतुर्दशीजननशांतिः गर्गः कृष्ण
पक्षेचतुर्दश्यांप्रसूतेस्तद्विधेःफलं चतुर्दशीचषट्पादांकुर्यादाद्यशुभंमतं द्वितीयेपितरंहंतितृतीयेमातरंस्मृतं चतुर्थेमा
तुलं हतिपंचमेवंशनाशनं षष्ठेतुधनहानिः स्यादात्मनोवंशनाशनं तस्मात्सर्वप्रयत्नेनरांतिकुर्याद्विधानतः आचार्योव
रयेद्वीमात्सुत्रद्वारसमन्वितं स्वकर्मनिरतंशांतंश्रोत्रियंवेदपारंगं सर्वालंकारसंपुक्तंसर्वलक्षणसंपुक्तं दृषभेचसमासीनं
वरदाभयपीठानां शुद्धाकृत्स्नसंकाशंश्वेतमाल्यावरादृतं अथकेनचमंत्रेणपूजांकुर्याद्विधानतः स्थापययेच्चतुरःकुंभ

च चतुर्दिक्षु यथाक्रमं पुराणतीर्थजलोपेतान् धान्यस्योपरिविन्त्यसेत् तन्मध्येस्थाययेत्कुंभं शतच्छिद्रसमन्वितं पंचमृत्यं
 चरत्मानि पंचत्वक्पंचपल्लवान् पंचधान्यं सुवर्णं च तन्मंत्रैर्विनिक्षिपेत् सर्वौषधानि निक्षिप्य भवेत् वस्त्रेणावेष्टयेत् ॥
 सुरभीणि च पुष्पाणि श्वेतानि परिवेष्टयेत् सर्वे समुद्राः सरितस्तीर्यानि जलदानदाः आयांतु यजमानस्पदुरितक्षयकार
 काः आवाह्यवारुणैर्मंत्रैरनेन विधिना ततः इमं मेवरुणोत्पनयात् त्वायामि क्रवात् तथा त्वन्नो अग्र इत्यनया सत्वन्न इति मं
 त्रतः आग्नेयकुंभमारभ्य पूजां कुर्याद्यथाक्रमं आनीभद्राख्यसूक्तं च भद्रा अग्नेश्च सूक्ततः जष्वातुपोरुषंसूक्तं कदुद्रं तु क्रमा
 ज्जयेत् ईश्वरस्याभिषेकं च ग्रहपूजां समाचरेत् पूजाकर्मसु निर्वर्त्य होमं कुर्याद्विधानतः गृहादीशानदिग्भागे कुंडं कुर्या
 द्विधानतः विस्तारणामखातं च अरत्निद्वयसंमितं समिदाज्यचरुश्चैव तिलमाषाश्च सर्षपैः अश्वत्थप्लक्ष्मालाशास
 मिद्रिः स्वादिरैः शुभैः अष्टोत्तरसहस्रवा अष्टोत्तरशतं तु वा अष्टविंशतिमेतैश्च होमं कुर्यात्पृथक् पृथक् न्यवकेन
 रमंत्रेण तिलाव्याहृतिभिः पृथक् कृत्वा होमाश्च कर्तव्या अस्मदुक्तविधानतः एवंक्रमेण कर्तव्यं होमं शेषं समापयेत् स
 र्वीलंकारयुक्तानां त्रयाणामभिषेचनं त्रयाणामातापितृशिभुनां चतुर्भिः कलशैरदिर्दृष्टं हत्कुंभसमन्वितं धौतां वराणि च
 त्वाथ कुर्यादाज्यावलोकनं पूर्णाहुतिं च जुहुयाद्यजमानसमाहितः तत्सर्वं परयाभक्त्या ईश्वराय निवेदयेत् सर्वालंकारसंयु

कासबन्सांगापयस्विनीं प्रतिमोवस्त्रयुग्मेवआचार्यापनिवेदयेत् अन्येषांचेवसर्वेषांकुर्याद्वाह्यगावावनं तस्मादेतेनविधि
नावित्तशाठ्यविवर्जितः एवंयः कुरुतेशांतिंसर्वपथैः प्रमुच्यते सर्वान्कामानवाप्नोतिस्थिरजीवीसुखीभवेत् इतिकृष्णव
तुर्दशीशांतिः अथसिनीवालीकुहृशांतिः गार्ग्यः सिनीवाल्यांप्रसूतास्याद्यस्यभार्यापभुस्तथा गजाश्वमहिषी चैवशक्र
स्यापिश्रि पंहरेत् येसंतिसकलापश्चात्तत्पसादोषजीविनःवर्जयेत्तानशीषांस्तुपभुपक्षिमृगादिकान् कुहृप्रसूतिरत्यर्थं सर्व
दोषकरोस्मृता यस्यप्रसूतिरेतेषां तस्यापुर्धननाशनं सर्वगंडसमस्तत्रदोषस्तुप्रवलोभवेत् शांतिविनांविशेषेणपरि
त्यागोविधीयते परित्यागात्तत्रशांतिकुर्याद्विमान् विचक्षणः परित्यागादितिल्ययलोपेपंचमीपरित्यागंकृत्वेत्यर्थः तत्काम
लतस्संणार्द्धेनपुनरेवानुपालनं नसजेत्संडितोमोहादर्थोदत्तानतोपिवा तद्योगान्नाशयेत्किंचित्संपवानाशामश्रुते क
ल्योक्तशांतिः कर्त्तव्या सर्वदोषापनुत्तये रुद्रः शक्रश्चपितरः पूज्यास्युर्देवताः क्रमात् कर्षमान् सुवर्णेनतदधानैवापुनः
अथवाशक्तिः कुर्याद्वितशाठ्यं विवर्जितः प्रतिमांकारयेच्छंभोश्चतुर्भुजसमन्वितो त्रिशूलखड्गवर्दाभयहस्तायथा
क्रमं श्वेतवर्णाश्वेतंपुष्यांश्वेतांवरवृषस्थितां त्रियं वकेनमंत्रेण पूजांकुर्याद्यथाविधि इंद्रश्चतुर्भुजावज्जांकुशवायः
ससायकः रक्तवर्णो राजारूढोयतइंद्रेतिमंत्रतः पितरः कृष्णवर्णाश्ववतुर्हंसा विमानगाः गदासूत्रकमंडलभयः

स्येवधारिणाः येसत्याइतिमंत्रेणाष्टजांकुर्यादनंतरं आग्नेयींदिशामारभ्यकुम्भान् कोरोपुविन्यसेत् येसत्यासोहविरदंत इ
 त्यादिमंत्रकरयेदेप्रसिद्धः तन्मध्येस्थापयेत्कुम्भंशातच्छिद्रसमन्वितं निक्षिपेत्येचगव्यादीस्तजन्मंत्रैश्चनिक्षिपेत् कल्पो
 कशांतिः कलेव्याकुर्याच्छीघ्रंस्वशाक्तितः गोदानं वस्त्रदानं च सुवर्णं चोर्वरांशुभां दशदानिचोक्तानि क्षीरमाज्यं गुडं तथा
 आज्यावेक्षणायात्रारिगततन्मंत्रैश्चकारयेत् समिदाज्यं च होमं च तिलहोमं च सर्षपैः अश्वत्थपक्षपालाशासमिद्धिः स्वा।
 दिरैः शुभैः अष्टोत्तरशतं मुख्यप्रत्येकं जुहुयाद्विजः त्रियं वकेन मंत्रेणातिलान् व्याहृतिभिः मुनः चतुर्भिः कलशैर्युक्तं च
 हकुम्भसमन्वितं शांतिवत्सकलं कार्ये अभिषेकं च कारयेत् शांतिवत्पूर्वात्कशांतिवत् पितृमातृशिभूनां च अभिषेकं च
 वारुणैः शंकरस्याभिषेकं च कुर्याद्ब्राह्मणभोजनं अन्येषांचैव सर्वेषां ब्राह्मणानां च तर्पणं यथाशक्त्यानुसारेणाद्विजवाचन
 पूर्वकं अथप्रयोगः तत्रचतुर्दश्याः षडंशेषु द्वितीयत्तृतीयषष्टांशेषु जन्मचेत् गोप्रसवोपिकार्यः कर्त्तव्यमासपक्षाद्युच्चि
 स्त्यास्यत्रिंशोभ्रतुर्दश्याद्यभागादिषु सिनीवाल्याकुक्कांचोत्पत्यासूचितस्यानिष्टस्य निरासार्थं शांतिं करिष्ये इति संकल्प्या
 गरोशपूजास्तिवाचनमातृपूजावृद्धिश्चाद्वाचार्यदिवरणानिकुर्यात् ततः आचार्यः सर्षपविकारणादिकृत्वा यो गदौ
 वरदाभयहस्तं वृषभस्थं हैमीरुद्रप्रतिमां त्रियं वकमंत्रेण संपूजयेत् सिनीवालीकुक्कास्तुरुद्रेद्रपितरः तत्र रुद्र ईशानोर्ध

करक्रमात्रिशूलखड्गवरदाभयहस्तोदयस्थस्त्र्यं वकमंत्रेणाद्रोवज्राकुशधनुः शरकरतोगजस्थापतद्रातुमत्ररा
रुस्रवर्णागदाक्षसूत्रकमंडलभयकराविगानस्थापेसत्यासदितिमंत्रेस्थापयेत् पूज्यादिति विरोधः ततः तत्रोच्यमीशान्या
मुदीच्यावाग्नेयादिषुचतुरकुंभान्मध्येचशतच्छिद्रं संस्थाप्यतेषुपंचमृदः पंचरत्नपंचत्वक् पंचपुष्पधान्यानि सुवर्णसर्वौ
षधीश्चक्षिष्वाश्वेतवस्त्रबुष्यमालाभिरवेद्य सर्वे समुद्रा इत्यभिभूष्वद्रमं मेवरुणातत्वायामित्त्वन्नोअग्नेसत्वं न्न इति क्रमेण
वरुणमावात्यसंपूज्यक्रमेणानोभद्राअग्नेसहस्रशीर्षाकद्रुद्रायेतिसूक्तानिजपित्वापथाशक्तिरुद्राध्यायादिनाभिधिं
अग्रहाणावात्यसंपूज्यग्रहेशान्योमर्षिं संस्थाप्यान्वादध्यात् तत्रचक्षुषीभाज्येनेत्यंतेचतुर्दशीशातौरुद्रमभ्वाथपुक्षया
लाशस्वदिरसुमिद्रिगज्यचरुतिलमाषसर्षपैः प्रत्येकमसुकसंख्यपाव्यस्तसमस्त व्याहृतिभित्तिलैश्चामुकसंख्य
पायक्ष्यइत्यादिशिनीवाल्याकुक्कांचरुद्रइंद्रयितरश्चप्रधानदेवताः त्र्यं वकमंत्रेणचशक्तिस्तिलहोमोधिकः इति
विशेषः ततआज्यभागांतेअन्वाधानक्रमेणाहोमः सिनीवालीकक्कोस्तुगोवस्त्रसुवर्णभूक्षीराज्यगुडान्दत्वागोभूतिल
हिरंराज्यवस्त्रधान्यगुडरूय्यलवणादानानिचदशाकृत्वाहोमः कर्मइतिविशेषः ततोवलिदानोत्तेकलशादकैः शत
च्छिद्रेणाद्देवत्यमंत्रैरभिविक्तः पत्नीशिशुसहितोपजमानः आज्यमवेक्ष्यपूर्णाहुतिं हुत्वागुरवेधेनुंवासोपुग्मं क्रत्विभ्य

अदक्षिणां च दत्त्वा स्वस्तिवाच्यकर्मभ्रार्यगां कुर्यादिति क्वचतुर्दशोसिनोवालीकुहंशांतिप्रयोगः अथदर्शजननशांतिः नार
 दः अथातोदरिद्रता तद्दोषपरिहारपशांतिं वक्ष्यामि नारदः पुरापाहंवांचयित्वा दौऋतुसंकल्पपूर्वकं कुंडं वा मंडलं कुर्या
 नदेशे स्थापयेद्दुष्टं मंडलस्थं डिलतत्कुंभे निक्षिपेद्द्रव्यं दधि क्षीरघृतादिकं न्यग्रोधोदुंबराश्वत्थाः सचूताः प्लक्षकास्तथा ॥
 एतेषां वृक्षमूलानां च दान्यह्रवांस्तथा पंचरत्नानि निक्षिप्य वस्त्रपुग्मेन वेष्टयेत् सर्वसमुद्राः सरितस्तीर्थानि जलदा
 नदाः आयान्तु यजमानस्य दुरितक्षयकारकाः आयो हि शान्तेनाथकपानश्चित्रद्रव्यं च यत्किंचिदसृता वैव समुद्रज्येष्ठ
 द्रव्यं अभिमंत्र्योदकं यश्चादग्नेः पूर्वप्रदेशके हारिद्रं रक्तकं चैव रुक्मश्वेतं च जीरकं एतेषां तंदुलैश्चैव सर्वतोभद्रमुद्धरेत्
 दर्शस्य देवतापश्चात्सोमसूर्यस्वरूपकं प्रतिमां स्वर्णं जानित्यं राजतीताम्रजातया सर्वतोभद्रमध्ये तु स्थापयेद्दर्शदेवता
 पृथ्वरीं वस्त्रपुग्मेतद्वर्णमंधपुष्पकं आप्यायस्वेति मंत्रेण सवितापश्चात्तथैव च उपचारैः समांशुभ्यततो होमं समा
 चरेत् कृत्वा वन्हिं प्रतिष्ठाप्य ऋतुसंकल्पमीदृशं आयु रोग्यमिधर्थं सर्वारिष्टप्रशांतये पुत्रस्य दोषजननदोषनि
 हरणाय चामातापित्रोः कुमारस्य सर्वारिष्टप्रशांतये तेषामायुः श्रियं चैव शांतिहोमं करोम्यहं। समिधश्च चरुद्रव्यं
 क्रमेण जुहुयात्कृती हुनेत्सवित्रिमंत्रेण सोमो घेनुं च मंत्रतः एतैर्मंत्रैश्च प्रत्येकं हुनेद्दृष्टो जंशतं दर्शस्य देवता होम

अष्टाविंशतिसंख्यया सवित्रिसंत्रत्वाकृत्स्नेनेति अत्रैतैरितिवहवचनदर्शदेवतामंत्राभिप्रायेण होममेवंतु कृत्वाचक्रु
याद्द्वाराभिषेचनं श्रीसूक्तमायुष्यसूक्तं समुद्रज्येष्ठदत्त्वा एतैर्मंत्रैरभिषेकं मातापित्रोः शिशोस्तथा ततः सिद्धकृतं
याद्द्वौ मशेषं समाचरेत् हिरण्यं रजतं चैव कृत्वा धेनुसदक्षिणा अन्येभ्योपि यथाशक्त्वादात्तयादक्षिणा तथा ब्राह्मण
भोजयेदन्नकारयेत्स्त्रिवाचनं इतिदर्शजननशांतिः अत्रसिनीवालीकुहोदर्शोक्तयोः शांत्योव्यवस्थोक्तार्त्तदोगप
रिच्छिष्टभाष्ये चतुर्दश्यांशस्योमायाश्चाष्टौ इति नवप्रहराश्चंद्रक्षयकालः चतुर्दश्यांशमेयामेक्षीणो भवति चंद्रमा अमावा
स्यांशमेभागे पुनः किल भवेदणुरिति वाक्यात् अत्रेदुर्गद्ये प्रहरेवतिष्ठते चतुर्थभागे न कलावशिष्टः तदंतमेव क्षयमेति कृत्य
मेवं ज्योतिश्चक्रविदो वदंतीति वाक्यात् एवं चतुर्दश्यांशमेयामेवोरणुश्चंद्रः शास्त्रचक्षुषोर्गोचरो भवती सकालोदृष्टचंद्र
त्वात्सिनीवाली अमांत्योयांत्ययामयोः शास्त्रचक्षुषोर्गोचरो इति क्षीणश्चंद्रः सकालः कुटुर्भध्यमाः यंचयामादर्श इति व्य
वस्थायां शांतिव्यवस्थेति परेतु चतुर्दशीमात्रपुक्ते होरात्रेवर्तिन्यसासिनीवाली प्रतिपन्मात्रपुक्ते तु कुहूः वारत्रयस्पर्शिम
ध्यमाहोरात्रावर्तिन्यमादर्शः तस्मिंश्चतुर्दशीप्रतिपदोरभावेनोभयलक्षणानां कान्तत्वात् तथाच भवतीचाभादर्शः केवलचतुर्द
शीकेवलप्रतिपद्युक्तत्वाभावात् अतस्त्रिस्पर्शिन्यामवभवत्यावासिनीवालीकुहूशांतिप्राप्ताभावात् दर्शशांतिप्राप्तिरिति पुक्त

शां. म.
५६

माहुः अथर्षीजनशांतिप्रयोगः कर्तास्यकुमारस्यकुमार्यावादर्षीजन्मसूचितानिष्टनिवृत्सर्थंशांतिंकरिष्यदिति संकल्प्य गरीश
पूजास्वस्तिवाचनाचार्यादिवरणानिकुर्यात् अथाचार्यः सर्वपविकिरणप्रोक्षणादिकृत्वा शुद्धभूमौजलपूर्णपंचगव्यपह्नव
त्वकरत्नपुक्तंवासोपुष्पवेष्टितंकुंभं धान्योपरिसंस्थाय्य सर्वे समुद्रादिति तीर्थान्यावात्यापोहिष्टेति तृचेनकेपानश्चिन्नइति
ऋचायत्किंचेदमित्वासमुद्रज्येष्ठादिति तृचेनमंभिमंन्यतनैर्ऋत्यदेशेपंचरंगरंजितैस्तंदुलैः सर्वतोभद्रं कृत्वा तत्र स्वर्गा
प्रतिमायां ये सत्यासदिति पितृ न तद्दक्षिणोरूप्यप्रतिमापामाय्यापस्वेति सोमं तदुत्तरे ताम्रप्रतिमायां सविता यश्चादिति सूर्ये चावा
त्सं पूज्य आयुरारोग्यसिद्ध्यर्थं सर्वादिष्टप्रशांतये पुत्रस्य दर्षीजननदोषनिर्हरणाय च मातापित्रोः कुमारस्य सर्वारिष्टप्र
शांतये तेषामायुः श्रियंचैव शांतिहोमकरोम्यहं इति उक्त्वा तत्पश्चिमे कुंडे स्थितिलेवाग्निं प्रतिष्ठाप्य तदीशान्याग्रहा
न्संपूज्यान्वाधाने आघ्राणवाज्येनेत्युक्त्वा पितृ न समिञ्चरुभ्यामष्टाविंशतिवारं सोमं सूर्यं चाष्टोत्तरं शतवारं शोनेत्याज्यभा
गांतेन्वाधानक्रमेण पूजामंत्रैर्हुत्वा मातापित्रिभिरुत्तरेण वर्णाभिमिति च न्वदशर्चन आयुष्यं चूर्चस्यमिति दशर्चन स
मुद्रज्येष्ठादित्वाच जलधारयाभिषिञ्च्य स्विष्टकृदादिसमापयेत् यजमानो वलिदानपूर्णाहुत्यंते हेमरूप्यकृष्णाधेतु
रचार्या यत्किंचिन्म्यश्रयथाशक्तिदक्षिणां दत्त्वा विप्रं संपूज्य स्वस्तिवाचनं कुर्यात् इति दर्षीशांतिः अथ ज्येष्ठाशांतिः वृद्ध

गार्ग्यः घटिकैकाचमैत्रांते ज्येष्ठादौ घटिकाहयं तयोसंधिरिति ज्ञेयं त्रिभुगंडं समीरितं प्रथमे च द्वितीये च ज्येष्ठे च तृतीये के वा
 दत्र ये जातनरो ज्येष्ठे यत्र प्रजायते ज्येष्ठां त्यपादजातस्य पितुस्वस्य विनाशकः जायते नात्र संदेहो दशाहभ्यंतरेपि वा ज्येष्ठे
 कन्यका जातां हन्ति शीघ्रं धवाग्रजं तच्छान्तिं तस्य वक्ष्यामि गंडदोषप्रशांतये ॥ सुदिने शुभनक्षत्रे चंद्रता एव लान्विते स
 तकांते तथा कुर्यात् ज्येष्ठांतिं विधानतः वज्रांकुशधरं देवमैरावतगजान्वितं कुर्याच्छचीपतिरभ्यां देवेन्द्रसुरनायकं
 कर्षमात्रसवरोनकर्षार्धेनाथपादतः तद्विधानं प्रकुर्वन्ति वितशः ह्यनकारयेत् शालितंदुलसंपूर्णां किंभस्योपरि पूजयेत्
 देहायेंदोमं रूखतइति मंत्रेण वाग्यतः गंधपुष्पैर्धूपदीपैर्नाभाभक्ष्यनिवेदनैः पूजयेत् विधिना विप्रलोकपालगणान्वितं
 रक्तवस्त्रहयोपेतं पूजयेत् सुरनायकं तत्र संस्थापयेत् कुंभांश्चतुर्दिक्षु विशोक्तः तन्मध्ये स्थापयेत् कुंभांश्चतुर्दिक्षु समन्विं पुष्पो
 दकसमायुक्तास्त्रपुग्मेन वेष्टितान् कुंभेषु विन्यसे देसान्ये च गव्यसमंत्रकं पंचामृतं पंचरत्नमृत्तिकाः पंचसंख्ययाः ॥
 पंचरत्नकषायांश्च पंचपल्लवकांस्तथा सुवर्णांकुशदूर्वाश्रुशतौषधिविनिक्षिपेत् पूजयेद्दारुणैर्मंत्रैः कुंभान्धीमात्रप
 त्वतः त्वन्नोअग्नेजयेदादौ सत्वन्नोपि द्वितीयकं समुद्रज्येष्ठाइति इमं मे गंगेचतुर्थकं पूजयेद्दस्त्रपुग्मायैश्चतुरः कलशा
 नपि जपंकुर्षुः प्रयत्नेन मंत्रैरेभिर्द्विजो जमा आनोभद्राजपंचादौ भद्रां अग्नेद्वितीयकं तृतीयं पीरुषं सूक्तं कद्रुद्राय चतु

श्री. म.
५७

र्यकं आचार्यो मूलमंत्रे राजपंकुर्याद्विशेषतः ॥ इन्द्रसूक्ते रुद्रजाप्ये जपन्मृत्युं जयंतथा इत्येसंपूज्य देवेशो वरुणां कुंभस्वस्थितं
सुसंकल्पविधानेन होमकर्मततश्चरेत् समिद्धिर्वह्यवृक्षस्पृशतमष्टोत्तरं तथा सार्यसाचरुणा चैव मूलमंत्रेणावाग्यतः ॥
हुने अजाप्यं च ते नैव पत्रं इन्द्रभयेति च तिलान्यात् तृतिभिर्हत्वा प्रातमप्येत्तरं तथा भार्याशिशुसमायेतं यजमानं विशेषतः अभि
षेकं प्रकुर्वीत मंत्रैर्वा रुणासंज्ञिकैः समुद्रज्येष्ठादिभिर्मंत्रैरिमं मे वरुणास्तथा द्यौशांतरित्सादिभिर्मंत्रैरभिषेकं समाचरेत्
अभिषेकं निवृत्तौ तु यजमानः समाहितः सुल्कां वराणि घृत्वाथ कृत्वा आज्यावलोकने रूपेणावेति मंत्रेणाचिं त्रेणाचिं त्रं तच्च
क्षुरेव च देवतापुरतः स्थित्वा धूपदोषनिवेदनं दद्याच्च चमनं सम्पकृतं वृत्तार्थं तथैव च नमस्ते सुरनाथाय नमस्तुभ्यं शर्वी
पत्ने गृहाणाप्यं मया दत्तं गंडदोषप्रशान्तये कार्पतत्पूजकादीनां कारितं पत्फलं शुभं जप्त्वा तु तत्फलं सर्वदेवे दद्यात्समर्पयेत्
आचार्ययचर्गा दद्यात्सुशीलां च यपस्त्रिनो रक्तवर्णा वस्त्रपुता सर्वालकारभूषिता वस्त्रपुग्माभिधाना च यथावितानुसा
तः यक्षगंधर्वसिद्धैश्च पूजितो सि शचीयते दानेनानेन देवेश गंडदोषं विनाशाय अष्टोत्तरं प्रातंसंख्या कुर्याद्वाह्यराभोज
ने तेभ्योपि दक्षिणां दत्त्वा प्रत्यक्षमापयेत् इमां कृत्वा प्रातिज्येष्ठायथाविध्युक्तमार्गतः गंडदोषं विनिर्जित्य आपुष्मान्जा
पतेनरः इत्सुकं वृहद्गार्गेण शौनकाय विशेषत ज्येष्ठानक्षत्रसंभूतगंडदोषप्रशान्तये अज्ञानाद्वाथज्ञानाद्वा वैकल्या

हाधनस्य च यन्मूनमतिरिक्तं वा तत्त वक्षंतुमर्हसि अथ प्रयोगः गोमुखप्रसवं कृत्वा स्य शिशोः ज्येष्ठा जननमृचितस
 कलारिष्टनिरसनद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं शांतिं कारिष्यद् इति संकल्प्य गणेशपूजनपुराणाहवाचननांदीश्राद्धाचार्य
 ऋत्विक्चतुष्टयवरणानिकुर्यात् ततः आचार्यः सर्षपविकिरसाभूमिप्रोक्षणं कृत्वा महिषौरित्यादिविधिना शालितं
 दुग्धपूर्णकुंभं संस्थाप्य पूर्णोपात्रोपरि हैमीमिंद्र प्रतिमां इंद्रायेदो मरुत्वत् इति मंत्रेणारक्तवस्त्रद्वये गंधादिभिश्च कल्पित
 पूजयेत् तत इंद्रमिन्नानलोकपालान् समतादावाह्यपूजयेत् तत पूर्वादिदिक्षु चतुरः कुंभान्मध्ये रातच्छिंद्रं पुरापोदकवत्
 स्त्रमात्यादियुतं संस्थाप्य दिक्कुंभेषु यंगव्यपंचामृतपंचरत्नपंचमृत्तिकापंचक्षकषायपंचपल्लवसुवर्णकुशदूर्वाः शतौष
 धीश्च दत्त्वा पूर्वकलशे तन्नो अग्न इति सत्वन्नो अग्न इति दक्षिणे समुद्रज्येष्ठा इति पश्चिमे इर्ममे गंगे इति उत्तरे वरुणा मातास्य
 वस्त्रपुष्पाद्यैः पूजयेत् ततश्च त्वारोऋत्विजः आनो भद्रा भद्रा अग्ने पुरुषसूक्तः कद्रुद्राय सूक्तानि जपेयुः जाचार्योऽष्टशत
 दिसंख्यया इंद्रायेदो मरुत्वत् इति मूलमंत्रेण इंद्रं विश्वाऽप्रवीधुधनित्यष्टं वै इंद्रसूक्तं रुद्रं मृत्युं जपं यथाशक्त्या जपेत् त
 तोऽग्निं ग्रहांश्च संस्थाप्यान्वादध्यात् तत्राग्नीषोमौ च क्षुषीं प्राज्येनेत्यंते अत्र प्रधानं इंद्रं पलाशसमिदाज्यचरुद्रमैरष्टश
 तसंख्यया अष्टसहस्रसंख्यया वा इत्यनेन प्रजापतिं तिलद्रव्येण अष्टशतसंख्यया व्याहृतिभिः शेषेण अष्टशतमित्यादि

शां. म.
५८

वल्पंते पूर्णाहुतिं पूर्णापात्रदानप्रणित्वा विमोकं च छत्वा सभार्यं सशिभुं यजमानं वारुणैः सूक्तैः समुद्रज्येष्ठा इमं मेवरुणद्यौ
शांतेत्यादिभिरभिषिंचेत् ततो रूपं मिति आज्यमवलोक्य तस्यात्रं सदक्षिणां ब्राह्मणा यदत्वा इंद्रं संपूज्य नमस्ते सुरनाथाय न
मस्तुभ्यं शचीयते ग्रहाणां धर्ममया दत्तं गंडदोषप्रशांतयेदुत्थं दत्वा आचार्याय ऋत्विग्भ्यः श्रेयो गृहीत्वा इन्द्राय समर्प्य
चार्याय ययस्वि नीगां रक्तवस्त्रं द्वयंच दत्त्वा तपूजांते इंद्रं विस्त्वज्यप्रतिमां यक्षगंधर्वसिद्धैश्च पूजितो सिन्धुचीपते दाने नाने
न देवेश गंडदोषप्रशांतये अज्ञानाद्वा यज्ञानाद्वा वैकल्याद्वा धनस्य च यन्मूनमतिरिक्तं वा तत्सर्वं क्षंतुमर्हसीति मंत्रेण
दत्वा ऋत्विग्भ्योपियथाशक्तिं दक्षिणां दत्वाग्निं विस्त्वज्याष्टशतब्राह्मणान्भोजयेत् अथ मूलशांतिः शौनकः अथातः संप्र
वक्ष्यामि मूलजातहिताय वै। मातापित्रोर्धस्याधिकुलस्यापि हिताय च त्यागो वा मूलजातस्यादृष्टान्दाच्च प्रदर्शनं अ
मुक्तमूलजातानां पितृत्यागो विधीयते अदर्शनाद्वापि पितः सतुतिष्ठेत्समायकं एवं दुहितरिप्रोक्तं मूलजाताफलं बुधैः
कन्यायां तु विशेषः नवालाहंति मूलक्षेमात्तरं पितरं तथा मूलजाश्च सुरं हंतिय्यालजा तु तदंगना मेहेद्रजाग्रजं हंति दे
वरंच द्विदेवजा व्याल आश्लेषा महेद्रज्येष्ठा द्विदेवं विशाखा शांतिर्वापुष्कला चेत् स्यात्तर्हि दोषानकश्चनेति मुख्यका
लं प्रवक्ष्यामि शांतिहोमं जपेत्ततः जातस्य द्वादशाहे वा जन्मर्क्षे वा शुभे दिने समायके द्वादशाब्दे कुर्याच्छांतिकमादरात् ॥

पदैवशांतिकंकुपीत कर्मत्रप्रचक्षसहे संस्त्रुतेपुण्यदेशेतुमंडंयकारयेद्बुधःपुण्यभ्रैर्मत्रितैस्तोयैः प्रोक्षितायांक्षितौततः
तत्रोदकुंभं सुश्रक्षारक्तं व्रणविवर्जितं सुवर्तुलंचनिर्णितं पूरयेन्निर्मलाभसा वस्त्रावगुहितंकुर्यात्पूरयेतीर्थवारिणा ॥ कू
र्वहेमसमापुक्तचूतपल्लवसंपुतं स्वस्तिकोपरिविन्यस्यसक्षीरद्रुमपल्लवैः द्रोणवीहींश्चनिक्षिप्यद्रुशानेचनिधापयेत् प
चरत्नानिनिक्षिप्यसंक्षिप्यधिसमन्वितं अर्चितंगंधपुष्पाद्यैः श्रीरुद्रं वष्टयकजयेत् षेडंगसहितंसम्पकजयेद्द्वैरुद्रसंस्त्र
सा वल्गुचारुद्रसूक्तैर्वाच्छदोगारुद्रसामभिः सूक्तानिसामानिच ग्रीण्येवकपिंजलन्यापात् एकादशाष्टत्रिंशेकसंख्ययाण
क्तिनोजयेत् तत्राप्रतिरथंसूक्तंशतरुद्रानुवाककं रुद्रानुवाकंतथापुष्पराक्षोघ्नं चष्टणनजयेत् त्रैयं वकं जयेत्सम्यक्चष्ट
नरसहस्रकं एकवारंतथावापिपावमानीः स्पृशन्जयेत् जयस्पयंचकुंभास्पृष्टं वातदलामतः श्रीरुद्रस्यैककुंभश्चसर्व
सूक्तानितत्रतु तथान्यंचभुभंकुंभपूर्वोक्तैर्लक्षणेयुतं चतुःप्रश्रवणंकुर्यात्संचवक्रंतुतद्रवेत् अत्रायंसाप्रदाइकोर्यःआ
घयक्षेपकंभाः यत्रोरुद्रस्यजस्मिन् शंतरुद्रीयरुद्रसूक्तानिसामानिजप्यानि अभिषेकार्थेपंचकुंभाः तत्रपूर्वादिकंभचतु
ष्टयेतत्राप्रतिरथमियादिनाक्रमात्सूक्तचतुष्टयंविधिः मध्येचत्रयंकंमंत्रपावमानीजयेद्विधिः एवंयंचकुंभाशक्तौचतुःप्र
श्रवणैरेवद्वयमितिद्वितंतुरुद्रकुंभमादाय अतएवश्रीरुद्रस्येतिश्लोकार्थेनरुद्रकुंभएवपूर्वोक्तोद्वितसंख्यापूर्णापाचूय

शं.म
५९

तोचतुः प्रश्रवणाएवतुपंचकुंभस्थानेविधीयते एवंपंचवक्रंतुतद्भवेदितिपंचवक्रतोक्तिरपिपंचकुंभस्थानायत्यासंगच्छते वक्ष्या
वगुठितंकुर्यात्सूरयेतीर्थवारिणा पंचरत्नसमायुक्तमाम्रपल्लवसंयुतं गजाभ्वरथ्यावल्मीकात्संगमातद्दगोकुलात् राजह
रप्रदेशाच्चमृदमानोप्रनिश्चियेत् कुंभस्यनैऋतेदेशेहोमदेशंप्रकल्पयेत् गोमयालेपितेदेशेकुर्यात्स्थडिलमुत्तमं कृत्वाभि
मुखपर्यंतमुद्धेख्यदिस्रशक्तितः पूर्णापात्रनिधानांतरुत्वापूजासमाचरेत् नक्षत्रदेवतास्यसुवर्णोत्तमप्रयत्नतः निष्कमाने
रादाह्वेनपोदेनाथस्रशक्तितः प्रतिमालक्षणेपेताकारपित्वाविचक्षराः यद्दामूलसुवर्णस्यस्थापयित्वाप्रपूजयेत् मूलमूला
कारिमूल्यामितिक्रवित्याहः तदाप्रतिमामूल्यमित्यर्थः सुवर्णस्यचवर्णस्यस्थापयित्वाप्रपूजयेत् सुवर्णस्यसर्वदेवस्यसर्व
देवस्यसर्वदेवात्मकोमूलः सर्वदेवात्मकोविप्रः सर्वदेवात्मकोहरिः संस्मरेन्निक्रंतिश्यामसुमुखंनरवाहकं रक्षोघियंस्वद
हस्तदिव्याभरणभूषितं प्रतिमापूजनार्थायवस्त्रयुग्मंप्रकल्पयेत् एकजकारयेद्भूमोरत्ताभैत्रीहितदुलैः चतुर्विंशद्वली
पितमुक्तेर्वाकरिणोकांन्वितं तस्योपरिन्यसेत्यात्रंसौवर्णरूप्यमृगामयं भुइवस्त्ररासंस्थाद्यतत्रमूलानिनिक्षिपेत् मूला
निशतमूलानितानिच स्वयमुत्पाटयेत्प्राज्ञोमूलानांचशपिता मंगल्याश्चयवित्राश्चओषध्यः कथयाम्यहं लक्ष्म
णाशतमूलाचशिरीराषोवेतसस्तथा सहकाश्चेतमूलाचविष्णुकांताथशंखिनी सूर्याक्षीमीननेत्राचपुत्रपाचीकतांजली

पालाशोविप्रकश्चैवरोचनाचंदनद्वयं कृष्णामांसीमुरीशोरंवालकंचतथामला गोजिह्वातुलशीदूर्वाशतपुष्पीसलांगली
ब्रह्मदंडीद्रोणापुष्पीप्रियंगुश्वेतसर्षपा पिथ्यलीकाकजंघाचत्रापमाराहुहृतथा ज्योतिष्मतीचगंधीरीनिर्गंधापूर्णाकोशि
का भगक्षमासुभद्राचगुडुचीसेंद्रवारुणी अलंबुकारुदंतीचकदलीकेतकीतथा गोक्षुरंशतपर्वाचअरिष्टाकापरजि
ह्वाच्छिन्नरुद्धाशतपर्वाचकुंभाचसुवर्चला अश्वगंधाहस्तिकर्णीहरिद्राद्वितयंतथा उष्ट्रवोमधुकारश्चअश्वत्योवकुल
संतथा नष्टक्षीरास्वयामागोमंदारश्चातिमुक्तकः मालतीस्वर्गापुष्पाचश्रीपरीश्रीफलंतथा दभंमूलंवीरंमंदयंतीवि
कंकेतः पाटलासुरदारुश्चअर्धसूदनिकस्तथा फलमन्मथमूलस्यपलाशस्यचपद्मवाः रास्मानदंशमूलंसुरदारुः
विदारिका श्वेतवीर्याश्वेतपाकानीलोत्पलंतथैवच नागकेशरमंदारिकुमारैश्चैवनिक्षिपेत् तीर्थीवुपचगव्यचगव्यचसर्व
षध्यश्चकाचनं यथासंभक्तोवापिग्रास्यंमूलशतंशुभं क्षीरत्वचासमेतंचशतच्छिद्रांघटेन्यसेत् शतमूलाशतावरी वेत्तसो
वंजुलः सहकारसहदेवीचश्वेतमूलायुनर्नबा मीननेत्रामत्स्याक्षीपुत्रपारीपुत्रजीवाः कृतांजलिनाहायाजोडाइति
प्रसिद्धाविल्वकोविल्वः चंदनद्वयेश्वेतपीतंच आमलाभूम्यामलकी गोजिह्वागजजीभीतिप्रसिद्धालांगलीकलिहारी
तिप्रसिद्धाब्रह्मदंडीअघःपुष्पाद्रोणापुष्पीकरंबुकः काकजंघाकाकांगी ज्योतिष्मतीमकंगुलागांधारीदेवगांधारीपूरी

कोशिकाकोशातकी भगक्षमाशिगुः सुभद्रासारिका अलंबुकानुंवीशतपर्वावचा अरिष्टिकानागवलाच्छिन्नरुहापिंडगुडु
 वी शतयत्राकमलिनी निकुंभादंतिभिदः सुवर्चलासूर्यभक्ता हस्तिकर्णारंड उष्ट्रावःपीलुः मधुकारेमधकः सर्जरवीम
 जकः अतिमुक्तकोमः धवी मालतीजाती स्वर्णपुष्पाकुशलीमंदतीपूषिकाः वैककः तश्रुवावृक्षः श्रीफलविल्वः आ
 र्यसूदनिकापालकी मन्मथवृक्षः आम्रः सुरदारुदेवदारुः विदारिकामूष्माडी श्वेतवीर्यगिरिकर्णी श्वेतपाकागुजा
 शेयाणिप्रसिद्धानि विस्रुक्रांतासहदेवीतुलशीतुशतावरी मूलानिमानिगृह्णीयाच्छतालामेविशेषतः स्थापयेत्कर्ण
 कामध्येवस्त्रगंधाद्यलंकृतं कूर्चहेमजलोपेतं कुंभमौषधीसंयुतं कुंभोपरिन्मसेद्विद्वान्मूलनक्षत्रदैवतं अधिप्रत्यधिदैवी
 श्वदक्षिणोत्तरदेशयोः अधिदेवंयजेदादौज्येष्टानक्षत्रदैवतं उत्तराषाढऋक्षादिअनुराधांतमर्चयेत् इंद्रादीशानुपंर्यते
 पूजयेत्स्वस्वनामतः स्वलिंगोक्तेश्चमंत्रैश्चप्रधानादीन्प्रयुजयेत् पंचामृतेनसंस्नाप्यआवात्याथसमर्चयेत् उपचारैः शीत
 डषभिर्यद्वापंचोपचारकैः रक्तचंदनगंधाद्यैः पुष्पैः कृष्णसितादिभिः मेषसंगादिधूपैश्चघृतदीपैस्तथैवच सुरायोलिक
 मांसाद्यैर्नैवेद्यैरोदनादिभिः मत्स्यमांससुरादीनिब्राह्मणानां विवर्जयेत् सुरास्थानेप्रदातव्यंसीरंलवणमिश्रितं पाप
 संलवणोपेतं मांसस्थानेप्रकल्पयेत् उक्तगंधाद्यलाभेतुयथालामेसमर्चयेत् पुष्पांतुसमर्चयेत् होमं कुर्वाद्यथोदितं

निर्वापप्रोक्षणदोनिचरोः कुर्याद्यथाविधिः हविर्गर्होत्वाविधिवन्वैर्ऋत्यैव ऋचाहुनेत् मोषुनः परापरेतिपतेदेवीतिवा
पुनः पायसंभृतसंमिसं हुनेदशोत्तरंज्ञातं समिदाज्यचरुहुत्वा पथाशक्तिश्चसंख्यया अधिदेवतपोश्चापि जुहुयात्स
स्वमंत्रतः चतुर्थ्यैर्नमोतैश्चसाहातैः स्वस्वमंत्रकैः नक्षत्रदेवताभ्यश्चयायसेनतुहोमयेत् कृणुष्वेतिपंचदश
भिर्जुहुयात्कशरंततः गायत्र्याजातवेदसेत्रियेवकमितिक्रमात् सीरापुंजेतितामग्निवास्तोष्यत्यग्निमेवच क्षेत्रस्यपति
त्वागणानामग्निदृतंतथैवच श्रीसूक्तेनतथाविद्वान् समिदाज्यचरुनुक्रमात् अशोतरशतैर्वापि अष्टाविंशतिभिः ऋमा
त् अष्टाष्टसंख्ययावापि जुहुयात्कित्तोबुधः तन्नः सामेतिजुहुयात्पायसंतुत्रयोदश चतुर्गृहीतमाज्यंचजातेरुद्रे
तिमंत्रतः सुवेणजुपादाज्यमहाव्यात्ततिभिः क्रमात् हुत्वास्त्रिष्टकतंपश्चात्पायश्चिताहतीहुनेत् आचार्योयजमाने
वाअग्नौपूर्णाहुतिंहुनेत् समुद्रादिति सूक्तेनप्राजायत्यऋचात्था पूर्णादर्वीसप्ततेएतैः पूर्णाहुतिंहुनेत् होमशेषं
समाप्यायवन्दिमारेय्येदुधः कुंभाभिमंत्रणंकुर्याद्दक्षिणेनाभिमर्शयेत् मृत्युप्रशमनार्थोयजयेत्रियेवकंशतं रुद्रकुंभो
क्तमार्गेणरुद्रमंत्रंस्पृशजयेत् धूपंदीपंचनेवेद्यकुंभपुग्मेनिवेदयेत् प्रसादयेजतोदेवमभिशेकार्थमादरात् तस्मि
न्कालेगृहान्तिथ्यंकर्तव्यंभूतिमिच्छता एयकप्रशस्तैर्नैवनक्षत्रेभ्यसासहैवतु अभिषेकविधिवक्ष्येपूर्वाचार्यरुद्रादत

शूद्रासनोपविष्टस्यपजमानस्यऋत्विजः दारपुत्रसमेतस्यकुर्युः सर्वेभिषेचन अक्षीभ्यामिति सूक्तेन यावमानीभिरेव
 आयोहिष्टेतिनवभिर्वतदुंद्रह्वयेनच सहस्राक्षऋवेनापिदेवस्यत्वेतिमंत्रकैः शिवसंकल्पमंत्रेणावाक्ष्यमारौश्वमंत्र
 कैः योसौवज्रधरोदेवोमहेद्रोगजवाहनः मूलजातशिशोर्दोषमातापित्रोर्व्यपोहतु योसौशक्तिधरोदेवोदुतभुक्
 मेषवाहनः सप्तजिह्वः सदेवोग्निर्मूलदोषव्यपोहतु योसौदंडधरोदेवोधर्मोमहिषवानः मूलजातशिशोर्दोषम
 योहतुयमस्तथा योसौखड्गधरोदेवोनिर्ऋतीराक्षसाधियः प्रशामयतुमूलोत्संदोषंवालस्यशान्तिदः योसौयाशध
 रोदेवोवरुणश्चजलेश्वरः नक्रवाहः प्रचेताहोमूलोत्संचव्यपोहतु योसौदेवोजगत्प्राणोमारुतोमृगवाहनः प्र
 शामयतुमूलोत्संदोषं गंडातमूलकं योसौनिधियतिर्देवोगदाभृन्ऋवाहनः मातापित्रोशिशोश्चैवमूलदोषम
 योहतु योसौपशुपतिर्देवोपिनाकीवृषवाहनः अश्लेषामूलगंडांतदोषमाशुव्यपोहतु विघ्नेशः क्षेत्रपोदेवः
 पिनाकीवृषवाहनः अश्लेषामूलपांडांतदोषमाशुव्यपोहतुः सर्वदोषप्रशमनं सर्वकुर्वतुशान्तिदः तच्छयोरभिषे
 कंतुसर्वदोषोपशान्तिदः सर्वकामप्रदं दिव्यमंगलानां वमंगलं वस्त्रांतरितकुंभाभ्यां पश्चात्तुस्त्रययेहुधः ततःशु
 ल्कावरधरः शुल्कमाल्यानुलेपनः जजमानोदक्षिणाभिस्तोषयेत्त्विगादिकान् धेनुंपयस्विनीं दत्त्वा आचार्या

यसवत्सकां निःकृतिप्रतिमां वस्त्रकुम्भे मंचदापयेत् यहार्यवस्त्रप्रतिमां यहोत्तुष्टुदापयेत् श्रीरुद्रजापिने देयः कृष्णो नृपान् प्रप
 लतः तं कुम्भवस्त्रप्रतिमास्तस्मै दद्यात् यत्नतः इ तरेभ्योपि विप्रेभ्यो शक्त्या दद्याच्च दक्षिणां उक्तकाले भित्तो दद्यात् आचार्यवस्त्र
 कृत्विजः ततन्मूल्यं प्रदात्तव्यं शक्त्या वाथ प्रदापयेत् आचार्याय वयस्य तं तद्वद्वं ब्रह्मणे भवेत् सदस्याय ब्रह्मणोर्द्वैकृत्विग्भ्यश्च तद
 र्थकं इह स्त्रीयादाशिष्यस्तेभ्यः प्रणम्याथ क्षगाययेत् दद्यादन्नं पायाय सादि ब्राह्मणाभोजयेत् अलाभे शक्तिपंचाशद्दशकं तद्भा
 वतः सर्वशांते श्रपठनं ब्राह्मणे राशिषक्त्या गृह्यक्षमाययेद्विप्रान् निःकृतिः प्रियतमितिः विधाने चरिते स्मिंस्तु ततः शांतिर्भवेत् एवं गं
 दाक्षेवमेव स्यात्सुष्यधेवमेव तु समाष्टके द्वादशाहे कुर्याद्वै शांतिमादरात् अश्लेषाशांतावपमेव विधिः मूलक्षौकप्रकारेण कुं
 भेतिक्षिप्य पूजयेत् कुम्भोपरि स्थपात्रे तु आश्लेषाप्रतिमां यजेत् मूलोक्तेन विधाने न कुम्भयोरभिमंत्रणमित्यादिभिरतिदेशात् अ
 श्लेषाप्रतिमासर्वाख्या अथमूलाश्लेषाशांत्योः प्रयोगः नत्रकर्ता उक्तकाले मासपक्षाद्युल्लिख्य ममास्य शिशोः कुमार्यावा मूलाद्य
 पादादिष्वश्लेषायां वा भिन्न नासूचितपित्राद्यरिष्टशांत्यर्थं शांतिकरिष्येत्सुक्तागोशपूजनसस्त्रिवाचनमातृकापूजाभ्युदपीका
 निकृत्वानार्यब्रह्मसदस्यान् कृत्विजश्चाष्टौ चतुरो वा चत्वार्यथा विभवमर्चयेत् अथाचार्यश्चाचार्यकर्मकरिष्यद्भूतिसंकल्पः यद्
 त्रसंस्थितमिति सर्वपान्त्रिकार्यं आयोहिषेत्यादिभिर्भुवं प्रोक्ष्यैशान्यां महिद्यौरिति स्पृश्या ओषधयः समितिदोषापरिमितवीह्यादिक्षि

स्वआकलशे विस्तरं कुम्भसंस्थाप्ये मंगलस
 नेनोरकेनाष्टमं च द्वा

मितिगंधं ॐ षधीरित्यौषधीरोषधयः संमितियवान् कांडादितिदुर्वी अश्वत्थेवद्रतिपंचपद्मवान् रुचतीभिमद्रति
 पंचत्वचः स्योनापृथिवीतिसप्तमृदोयाः फलिनीरितिफलं सहिरत्नानीतिपंचरत्नानिहिरण्यरूपद्रतिहिरण्यं गायत्रं
 गोमूत्रं पुनर्मनेतिगोमपमाप्यापस्वेतिययः दधिक्रांएवद्रतिदधितेजोसीत्याज्यं देवस्यत्वेतिकौशकूर्चं मधुवातेतिमधुखा
 दुरितिशर्करं श्लिष्ट्वापुवासादादतिवस्त्रेणसूत्रेणवाकुंभकंठमावेत्सपूर्णादवीनिपूर्णायात्रेणपिधायततः प्रागुदृग्वाचतु
 र्दिकृचतुरः कुभान्मध्येवैकं प्रसेकुमंत्राहृत्यापदार्थानुसमयेनजपार्थं संस्थाप्य रोद्रकुंभे सौवर्णप्रतिमायां अंबकं वसिष्ठो रु
 द्रोनुष्टुप् रुद्रावाहनेविनियोगः अंबकमिति रुद्रमावात्पूजयेत् ततरुद्रकुंभं स्पृशेत् कर्त्तिकं याजुषश्चेद्दुद्रैकादशिनीव
 कूर्चं चैत्रो गिरुद्रसूक्तानिष्ठदोगाश्चेद्द्रसामानिजयेत् सूक्तसाम्राज्यामकद्विअष्टैकादशावृत्ति शक्तितोत्रेषा कद्रुद्र
 येतिनवर्चस्यघोरकरावोरुद्रो गायत्रीजयेत् २ इमापं रुद्रायतवसेद्रस्यैकादशर्चस्यकुत्सोरुद्रो आधानवजगत्सोत्सुष्टुभौ
 आमेपितरितियंचदर्शर्चस्यगत्समदोरुद्रस्त्रिष्टुपूजयेविनियोगः सामानितु आतोराजानं वामदेवोरुद्रस्त्रिष्टुपुं तमुष्टुहिभौ
 मोत्रीरुद्रस्त्रिष्टुपुं वनस्यपतिमृजिश्वारुद्रत्रिष्टुपूजयेविनियोगः ततो न्यस्यऋत्विक् जपार्थं कुंभयंचके प्राक्क्रमेणजये
 त् आशुशिशनौद्रतित्रयोदशर्चस्येद्रो प्रतिरथऋषिरिद्रो देवताचतुर्थ्यावृहस्पतिस्त्रिष्टुपुं अंसांनुष्टुपूजयेविनियोगः द

क्षिणो त्वमग्नि त्वमग्नेरुद्र इत्यनुवाकस्य हव्यवारु ऋषिः अग्न्यात्मारुद्रो जगती जपे० पश्चिमे रक्षारो अग्र इत्यस्य वामदेवो
ग्निस्त्रिष्टुप् जपे वि० उत्तरे रक्षोहरामिति पंचविंशत्यां गिरसः वायुरग्निस्त्रिष्टुप् ततो मध्यकुंभे जपेत् त्र्यंबकं वसिष्ठो म
द्रोनुष्टुप् त्र्यंबकं पावमानमपि सकृज्जपेत् एव षट्कुंभासक्तोरुद्रकुंभचतुः प्रश्रवणं चेति कुंभद्वयं संस्थाप्य रुद्रोकादग्र्या
दिरुद्रकुंभं जपित्वा प्रतिरथ्यादीनि च त्वारि प्रश्रवणेषु त्र्यंबकं संत्रं पावमानीश्वरमध्यमुखे जपेत् अथाचार्योरुद्रकुंभानै
ऋत्ये स्थंडिले ग्निं प्रतिष्ठाय तदीशान्यां नवग्रहस्थापनं कृत्वा न्वा न्ध्यात् तद्यथा समिधद्वयमादाया स्वांमूल्यं गंतौ देवत
परिग्रहार्थं अन्वाधास्ये ॥५॥ स्मिन् न्वाहिते ग्नौ इत्यादि चक्षुषी आज्येनेत्य तमुक्त्वा नवग्रहानधि देवताप्रत्ययि देवा लोका
पालस्विनापकादींश्च प्रत्येकममुकसंख्यया समिधं वाज्यैर्निर्ऋतिं प्रतिद्रव्यमष्टोत्तरशतसंख्यापैद्रमपश्च प्रत्येकमष्टाविंश
तिसंख्यापाद्यतात्तपायसमिदाज्यचरुभिर्विश्वे देवाद्याश्चतुर्विंशतिं ऋक्षदेवतास्वापाश्च रुद्रजापिने कृत्वा त्र्यंबकं घलाभे
तन्मूल्यां वादत्वा स्वशक्त्वा ऋत्विग्भ्यो दक्षिणां भूयशीं दत्त्वा नरपूजां कृत्वा यां त्विति विसृज्याचार्या यनिर्ऋतिं ग्रहप्रतिमार्कुंभा
दिरुद्रजापिने रुद्रप्रतिमां कुंभारि संकल्प्य पूर्वकं दत्त्वा ग्निमभ्यर्च्य गच्छाच्छेति विसृज्य शतं तर्धं दशवात्राह्यरान्भोजयि
त्वा शांत्याशीर्वाचयित्वा पस्यस्मृत्ये तु त्कासस्वजनो भुजीतः इति मद्रुनीकं कृतमास्करेशांतिमयूखे मूलाक्षे शांतिप्रयो

शां-म-
६३

नः अथवैधतव्यतीपातसंक्रांतिशांतयः शौनकः कुमारजन्मकालेतुव्यतीपातश्चवैधती संक्रमश्चवेत्तत्रजातोदारिय
कारकः दरिद्राणीमह्यदुःखंवाधियोडासमुद्रवं अश्रियोमृत्युमाप्नोतिनात्रकार्यविचारणा स्त्रीणांचशोकंदुःखं सर्वना
शकारंभवेत् शांतिर्वीपुष्कलाकार्यातस्यदोषोनकश्चन गोमुखप्रसवंकुर्याच्छांतिकुर्पात्प्रयत्नतःजयाभिषेकदानैश्च
होमादपिविजोषतः नवग्रहमखंकुर्पातस्यदोषोपशांतये प्रथमेगोमुखजन्मततः शांतिसमारभेत् ग्रहस्पृष्टदिग्भा
गोमोक्षेनानुलिप्यन् अलकतेसुदेशे तु ब्रीहिराशिंप्रकल्पयेत् पंचद्रोणमितंधान्यंतदर्थंतदुलेनच दधंतुतिलैः।
कुर्पादप्योपिपरिकल्पयेत् द्रव्यत्रितयराशौतुअष्टयत्रलिखेद्दुधः पुण्याहंवाचपित्वातुआचार्येष्टणुपात्सुरा आचार
वतंधर्मज्ञंकुलीनेचकुटं बिनंमंत्रतत्त्वार्थतत्त्वज्ञंशांतिकर्मणि कोविदे पंचागभूषणंदद्यात्पृष्टवस्त्रांगुलीप्रकं राशौप्र
तिष्ठितंकुंभमंत्रांसमनोहरं तीर्थोदकेनसंगृह्यसमृद्धौषधीपद्मं च सगव्यगधरत्नंचवस्त्रपुमेनवैष्टमुख्यमेव तज्जा
अंतुर्विष्टदृलेषुप्रागादितोविश्वेदेवाः १ विष्णुः २ वसवः ३ वरुणाः ४ अजैकपात् ५ अहिर्बुध्नः ६ पूषा ७ अश्विनो
८ यमः ९ अग्निः १० प्रजापतिः ११ सोमः १२ रुद्रः १३ अदितिः १४ बृहस्पतिः १५ सयीः १६ पितरः १७ भगः १८ अर्यमा
१९ सविता २० त्वष्टा २१ वापु २२ इंद्राग्नी २३ मित्रः २४ इंद्रः २५ निर्ऋतिः २६ आयः अश्लेषारांती २७ इत्येताश्चतुर्थ्यंतै

क्षारजन्नितिवा पातेरुद्वेतिकषयोरुद्रः स्वराद्नुपचतुर्गृहीताज्यहोमे० सप्तमहाव्यात्तृतीनां विश्वाभित्रादयक्रषयोऽग्याद
पोदेवतागायत्र्यादिनिष्ठंदांसि आज्यहोमे० भूः भुवः स्वः महः जनः तपः सत्यं एवंहुत्वास्विष्टकृदादिप्रायश्चिताहुत्यंतं कृ
त्वालोकापालनवग्रहभिनायकादिभ्योनिर्ऋतीद्रादिभ्योरुद्रक्षेत्रपालपोश्ववलीन्दत्वापूर्णाहुतिं जुहुयात्तत्रमंत्रः समुद्राद्
भिंरित्येकादशार्चस्यवामदेव आयस्त्रिष्टुप् अत्याजगती प्रजापते हिरण्यगर्भः प्रजापतिस्त्रिष्टुप् पूर्णादर्विविभ्वे देवाः शा
तक्रतुनुष्टुप् सप्तते अग्ने सप्तवानग्निजगती पूर्णाहुति होमे वि० एवं सर्वत्र ततो होमशेषं समाप्य प्रधानकुंभदक्षिणातः स्थ
ष्टवाशतवारं अंबुकमंत्रं जयित्वा तथैवरुद्रकुंभं च स्पृश्यात्तरीत्या रुद्रैकादशिन्यादिजयित्वा गंधादिभिः कुंभद्वयगतनिभ
र्ऋतिरुद्रावभ्यर्च्य ऋत्विगाचार्यः सर्वकुंभोदकैर्भद्रास नोपविष्टं सापत्यकलत्रं यजमानं अभिषिञ्चेत् तत्रमंत्राः अक्षीभ्या
मित्तिषणाकाशपोयक्ष्महानुष्टुप् अभिषेके वि० एवमुत्तरत्र यवस्वविश्वचर्षणइति त्रिंशर्वस्पर्शते वैस्वानसाः यवमानसो
मोगायत्री आयोहिष्टेति नवऋचस्यावरीषः सिंधुद्वीप आयो गायत्री अंतो द्वेनुष्टुभौ यंचमीवर्धमाना सप्तमी प्रतिष्ठायतद्वे
त्तिद्वयोः सप्तऋषयो विभ्वे देवा अनुष्टुप् सहस्राक्षेति तृचस्य प्राजापत्योः यक्ष्मनां नो यक्ष्महा त्रिष्टुप् द्वयोरंत्यानुष्टुप् देवस्य
त्वेति त्रिभिर्यजुर्भिश्च यज्जाग्रतेति षणाशिवसंकल्पमंत्राणां प्रजापतिर्भर्गस्त्रिष्टुप् योसौ वज्रधरो देवो महेंद्रो गर्जवाहनः

मूलजातशिशोदोषमातापित्रोर्व्ययोहतु योसौशक्तिधरोदेवोद्भूतभुङ्क्तेषवाहनः सप्तजिह्वश्चदेवोनिर्मूलदोषव्ययोहतु
योसौदंडुधरोदेवोधर्मोमहिषवाहनः मूलजातशिशोदोषव्ययोहतु यमोमम योसौखड्गधरोदेवोनिर्कृतोरक्षसाधियः प्रशम
पत्तमूलोन्त्यदोषमंडांतसेभव योसौयाशधरोदेवोवरुणाश्चजलेश्वरः नक्रवाहः प्रचेतानोमूलोत्प्राद्यव्ययोहतु यसौ
देवोजगत्याणोमारुतोमृगवाहनः प्रशामयतुमूलोत्प्राद्यदोषचालस्पशांतिदः योसौनिधिपतिदेवोखड्गमृदाजिवाहनः
मातापित्रोः शिशोश्चैवमूलदोषव्ययोहतु योसौयभुपतिदेवः पिनाकीवृषवाहनः अश्लेषादोषगंडांतदोषमाभुव्यपह
नु विघ्नेशः क्षेत्रपोदुर्गालोकपालानवग्रहाः सर्वदुःखप्रशामनं सर्वकुर्वंतुशांतिदाः आश्लेषाशान्तौतु आश्लेषाकर
क्षजातस्यमातापित्रोर्धनस्पच भ्रातृतातिकुलस्यानांदोषंसर्वव्ययोहतु योसौवागीश्वरोनाम अधिदेवोवृहस्पतिः माता
पित्रोः शिशोश्चैवगंडांतसव्ययोहतु पितरसर्वभूतानांदोषंसर्वव्ययोहतु सूर्यनक्षत्रजातस्यवित्तंचजातिवांधवान्दति
विशेषः ततः तल्लयोः शंयुर्विश्वेदेवाः शकरी अभिकः ततोवत्प्रांतरितनिर्कृतिरुद्रकुंभोदकेनस्त्रापितोयजमानोद्धत
धोतवस्त्रोसायत्यकलत्रः कास्पपात्रस्थान्ज्यंरूपंरूपमिति अवेश्यविप्रायदत्वाचार्यादीन् अभ्यर्च्य आचार्यापगां वत्स्येवृषं
सदं अष्टाष्टसंख्यापापायसेनरक्षोहरोकृणुष्येति च दशभिः कृशरान्नेनसवितारंदुर्गेरुद्रं क्रत्तिकस्तुतिं वासोष्यति अग्नि

शां-म-
६५

क्षेत्राधियति मित्रावरुणो अग्निमेताश्चाष्ट संख्यया कृशरान्नेन श्रियं हि रणवर्णामिति पंचदशभिः प्रसृचमष्ट संख्यया स
मिदाज्यचरुभिः सोमं त्रयोदशवारं पायसेन रुद्रं चतुर्दश हीतेनाज्येन अग्निं वापुंसूर्ये ह स्पतिं वरुणमिंद्रं विश्वां देवान् म
हाव्याहृतिराज्येन शेषरास्त्रिष्टकतमित्यादिरुद्योपक्षे इत्यंतमुक्त्वा समस्तव्याहृतिभिः समितद्वयमग्रावादध्यात् अ
श्लेषाशांतौ तु सूर्यान् प्रधानदेवतामधिदेवतां वहस्पतिं प्रत्यधिदेवतापितृन् भगाद्यदित्यंतर्क्षदेवताश्चेति विशेषः ततः प
रिसमुहनादिपूर्णापात्रनिधानांतं कृत्वाग्नेः प्रागुदग्वारक्तैः शुक्लैर्वातंदुलैश्चतुर्विंशद्वलंपद्यं कृत्वा तत्र प्रागवत्कुंभं सं
स्थाप्य तस्मिन्वा ॐ षधीरिति शतमूलानितदलाभे विष्णुं क्रातासहदेवीतुलसीशतावरीकुशमूलनिक्षिप्वा पूर्णपात्रे नि
धाप्य तत्र साष्टदलं वा सो वितत्यतत्कर्णिकायां निष्कतद्वं तद्वं मितं प्रतिमां निर्कृतिं अग्न्युत्तारणापूर्वकं पंचामृतस्त्रा
पितां मोषुणो घोराः करवे निऋति गायत्री मोषुणा दूति संस्थाप्य संस्मरेन्निर्कृतिं श्यामं सुमुखं नरवाहनं रक्षोधिपं रवद्गृह
संदिव्या भ भूषितमिति ध्यात्वा तद्वसितः इंद्रं वोमधुश्चंद्रांद्रो गायत्री तींद्रस्य तदुत्तरं तश्चा मुमेमेधातिथिरापो नुष्टवि
त्यपांचसौवर्णप्रतिमां संस्थाप्य पदार्थानुसमयेन स्वस्वमंत्रैः स्नापूजयेत् तत्र वस्त्रपुग्मरक्तचंदनकृष्णपुष्पाणि मेषभृगस्य
धूपः आज्यस्पृष्टयः पोलिकौदनादिनैवेद्यब्राह्मणानां सुरास्थाने सघवमिश्रक्षीरं मांसस्थाने लवणमिश्रपायसं क्षत्रियादीनां

नुयेत् तस्योपरिन्यसेत्यात्रं सूक्ष्ममत्रणं संपुतं प्रतिभांस्थाययेद्विमान् साधिप्रत्यधिदेवता चंद्रादित्याकृतीपार्थिवमध्ये वै धृति
मर्चयेत् एवमेव व्यतिपाते रात्रौ संक्रमणस्य च भानोरुत्तरतो रुद्रमग्निदक्षिणतो यजेत् निष्कमात्रेण वा र्द्धेन पादेनापि सू
शक्तितः प्रतिभांकारयेद्दीमांस्ततश्चक्षणालक्षितां प्रतिभापूजनार्था यवस्त्रपुष्पे निवेदयेत् अधिदेवो भवेत्सूर्योश्चंद्रः प्रत्यधि
देवता ततो व्यासृतिपूर्वेणान्नमंत्रेण पूजयेत् त्रैपवकेन रामंत्रेण प्रधानप्रतिभां यजेत् तत्सूर्यमिति मंत्रेण सूर्यपूजा समा
चरेत् आप्यायस्वेति मंत्रेण सोमपूजां समाचरेत् उपचारैषोडशभिर्पद्मापंचोपचारकैः अर्चिता गंधपुष्पाद्यैः फलैर्नैव घसमर्प
येत् मृत्युं जयेन मंत्रेण प्रधानप्रतिभां स्पृशेत् अष्टोत्तरसहस्रं वा अष्टोत्तरशतं तु वा अष्टाविंशतिवाचाथ पूजायां च स्वा
शक्तितः सर्वसौरं प्रजप्याथ सोमो य सोममंत्रतः आनो भद्रे तिसृक्तं च भद्रा अभै च सूक्तं जपेत्तु पौरुषं सूक्तं त्रैपवकततः
कुंभं स्पृष्ट्वा चतुर्दिक्षु जपं कुरुषुस्त्वथ त्विजः कुंभस्य पश्चिमे देशे स्थंडिले प्रिकल्पयेत् स्वर्गद्वेषात्कविधानेन कारयेत्संस्त
त्प्रनसं त्रैपवकेन मंत्रेण समिदाज्यचरुन हुनेत् अष्टोत्तरसहस्रं वा शतमष्टोत्तरं तथा अष्टाविंशतिवाकुर्यात्स्वस्वशक्त्या
ब्रुमारतः मृत्युं जयेन मंत्रेण तिलहोमं समाचरेत् ततः स्विष्टकृतं हुत्वा अभिषेकं तु कारयेत् समुद्रज्येष्ठं मंत्रेण आयोहि
ष्टात्वेन चाअक्षीभ्यां मिति सूक्तेन पानमा निभिषेच च त्रैपवकेन तत्सूर्यं आप्यायस्वेति मंत्रतः सुरास्वामिति मंत्रेण अभि

शां. म
६६

वेकं समाचरेत् सुरास्त्वामभिषिञ्चतीत्यादिकोभिर्भिकमंत्रसमुदायोपुतहोमविधानेद्रष्टव्यः अभिषेकाप्तुतेवस्त्रमाचार्याया
विवेदयेत् श्वेतवस्त्रधरोभूत्वाभूषणाद्यैरलंकृतः यजमानः स्त्रियापुक्त आज्यावेशणमाचरेत् आचार्यपूजयित्वाद्द्वस्त्रहे
मां गृह्णीयकैः गोदानेवस्त्रदानं च स्वर्णदानं विशेषतः तद्दोषपरिहायजाचार्यायप्रदाययेत् प्रच्छादनपरं दद्यात्ततः शांतिभवे
ति जापकेभ्यो ब्राह्मणेभ्यो दक्षिणाः प्रतियादयेत् दीनांधकृपरोभ्यश्च प्रदद्याद्भिरिदक्षिणां ब्राह्मणान् शत
संख्याकान् मिष्टान्निर्भोजयेच्चतान् बंधुभिः सह भुञ्जीत यथाविभूवसारतः एवं यः कुरुते मर्त्या नैव दुःखमवाप्नुया
त् आयुरारोग्यमेश्वर्यमातापित्रोः शिशोरपि अथप्रयोगः कर्तागोमुखप्रसवं कृत्वा मासपक्षाद्युत्त्रिख्यास्यत्रिशोर्वे
ष्टितिव्यतीपातसंक्रात्यावाउत्पत्यासूचितस्यारिष्टनिरासार्थं शांतिकरिष्यद्भितिसंकल्प गणेशपूजास्वस्तिवाचनमात्क
पूजां हृदि आह्वाचार्यादिवरणानिकुर्वात् अथाचार्यः सर्वपविकरणा निकत्वा प्राच्यांगोमपोपलिप्तभुविषं च द्रोणात्
दूर्धार्धमितानुक्रमात् व्रीहितं दुल्लतिलनन्योन्योपरिगशीकृत्य तत्राष्टदलं विरच्य तत्कर्णिकायां कुंभं संस्थाप्य तीर्थोदकेना
पूय तत्र सप्तमृत्यंचपह्नवपंचरत्नपंचगव्याष्टगंधसर्दोषधीः क्षिप्त्वा वस्त्रयुग्मेनावेष्ट्य पूर्णपात्रं निधाय वैष्टतम्यतिपातशा
न्तीमध्ये त्रैपं वक्मिति रुद्रतद्दक्षिणोत्तसूर्येति सूर्यं मुत्तरतश्चाप्यायस्वेति सोमं संक्रांतिशांत्योमध्ये सूर्यं तद्दक्षिणतोऽग्निदूतमि

स
सप्रिमुत्तरतो रुद्रं तत्प्रतिमाखावाद्यषोडशभिः पंचभिर्वोपचारैः संपूज्य रुद्रसोमसूर्यप्रतिमाः सृष्ट्वाष्टसहस्राष्टपाताष्टविं
शतिश्चन्यतमसंख्यपासृत्सुजपमंत्रमुद्यन्यद्येत्यादिसर्वसौरमंत्रानाप्यायस्वेतिचक्रमाज्जयेत् संक्रांतिशांतौ तु पूर्वसौरज
पस्ततो मृत्सुंजपजपः ततः ऋत्विजः प्रागादिदिक्क्रमेणानोभद्राभद्राश्रे सहस्रशोर्धाकद्रुद्रायेति सूक्तानि जपित्वा कुं
भासश्चिमेभिः संस्थाप्य ग्रहावाहनादिपूजांतं कृत्वा वादध्यात् तत्र चक्षुषी आज्येनेत्यंते रुद्रसूर्यसोमान् समिच्चर्वाज्येस्त
नमंत्रैर्हृत्सुंजपमंत्रैराचतिलाहुतिभिरष्टसहस्राष्टपाताष्टविंशत्यान्यतरसंख्यया शेषणस्त्रिष्टकतमित्यादि संक्रांतिशांते
तुस्तुप्रिहृदानिति विशेषः ततः आज्यभांगान्तेः स्वाधानक्रमेण हुत्वा वलिदानातेकलशोदकैः समुद्रज्येष्टा इति सूक्तेना
पोहिष्टेति तु चेनाक्षीभ्यामिति सूक्तेन पावमानीभिः प्रधानाधिप्रत्यधिदेवतामंत्रैः सुरस्त्वत्यादियोरणिकमंत्रैः श्वाभिधि
तो जमानोभिषेकस्त्रमाचार्याय निवेदयेत् आज्यमवेक्ष्य पूर्णाहुतिं हुत्वा आचार्याय धेनुं वस्त्रपुगमांगुलीयकादिऋत्विग
ग्भ्यश्च दक्षिणां दत्त्वा न्येभ्यश्च भूरिदक्षिणां दत्त्वा शिशुतया वा ब्राह्मणान्मोजपित्वा वधुभिः सह भुंजीतेति वैधत्तो व्यतिपात
संक्रांतिशांतयः अथैकं नक्षत्रजन्मशांतिः गार्ग्ये एकस्मिन्नेवनक्षत्रे चात्रोर्वापितृपुत्रयोः प्रसूतिश्चेत्तपोर्मृत्युर्भवेदेकसा
निश्चयः तद्दोषनाशाय ज्ञदाप्रसत्तां शानिचकर्षावभिसेचनं वासंपुज्य ऋक्षप्रतिमांतदग्नेदानं च कुर्वाद्दिभवानुरूपं तत्रशां

शां-५
६७

तिं प्रवक्ष्यामि सर्वभार्यकृतेन तु शुभर्कक्षेत्रेषु भुवे वा वेदं दत्ता एव लान्विते रिक्तारविष्टीवर्ज्ये तु प्रारंभे दिवसे सुधी आचार्ये वरये
सूक्तं चतुरश्रद्विजोन्मः पुराणां वाचपितृशान्तिकर्मसमाचरेत् अग्नेरीशानदिग्भागे नक्षत्रप्रतिमां ततः तत्तन्नक्षत्रमं
त्रेण अर्चयेत्कलशोपरि रक्तवस्त्रेण संछाद्य तत्र पुग्मेन वेष्टयेत् स्वप्नाखोक्तमार्गेण कुर्यादग्निमुखं ततः तन्नक्षत्रमंत्रे
ण नैदशेतरं शतं प्रत्येकं समिदन्नाज्यैः प्रायश्चित्तांतमेव च ॥ अभिषेकं ततः कुर्यादाचार्यः पितृपुत्रयोः वस्त्रालंकारो
दारो रचार्यपूजयेत्कुनः ऋत्विजां दक्षिणां दत्वा भ्रातृयसुवर्गाकं देवताप्रतिमादाने धान्यवस्त्रादिभिः सह यानशय्या
सनादीनि दद्यात्तद्दोषशान्तये भोजयेद्ब्राह्मणान् कुर्वान् वितशास्यविवर्जितः अथ प्रयोगः कर्त्ता मासपक्षाद्युत्त्रिख्यास्य
शिष्टैः पित्राद्येकैर्क्षीत्यतिस्त्रिचिन्तारिष्टशांत्यर्थं एकनक्षत्रशांतिकरिष्यदृत्तिसंकल्प्य गणेशपूजनस्वस्तिवाचनोभ्यु
दयिकाचार्यन्विक्रवरणानि कुर्यात् अथाचार्यो अग्नेरीशान्त्यां कुंभसंस्थाय रक्तवस्त्रपुग्मेन संछाद्य तस्मिन्पूरायात्रोपरि
तत्तन्नक्षत्रदेवतामावाह्य रक्तवस्त्रद्वयेनाच्छाद्य संयुज्य प्रतिष्ठाप्यान्वाधायाज्यभागां तं कृत्वा तत्तन्नक्षत्रमंत्रेण समिच्चर्वा
ज्यानि प्रत्येकं अष्टोत्तरशतं हुत्वा होमशेषं समाप्य शिशुं तस्मिन्नादींश्चाभिषिंचेत् ततः कर्त्ता तरपूजा कृत्वा विसृज्य प्र
तिमादिकं गवादिकं चाचार्यापदत्वा ऋत्विग्भ्यश्च प्रत्येकं सौवर्गमायत्रयात्मिकां यथा शक्तिर्वा दक्षिणां दत्वा यथा विभवं

पानशयासनादीनिचदत्वाब्राह्मणान्भोजपित्वास्वपंभुंजीतइतिएकनक्षत्रशांतिप्रयोगः अथग्रहणोत्पातौशांतिः
 शोनकः ग्रहरोचंद्रसूर्यस्यप्रसूतिर्यदिजायते व्याधिपीडातदास्त्रीणामादौतुक्रतुदर्शनात् इत्यंसेजायतेयस्तुतस्यमृ
 तुर्नसंशयः व्याधिपीडाचदारिद्र्यंशोकचकलहोभवेत् शांतिनेषांप्रवक्ष्यामिनराणांहितकाम्यया यस्मिन्नृक्षेवि
 शेषराग्रहणसंप्रजायते तदृक्षाधियतेरूपंसुवर्णेनप्रकल्पयेत् यथाशक्त्यानुसारेणविजशाह्यंनकारयेत् सू
 र्यग्रहेसूर्यरूपसुवर्णेनविशेषतः इंद्रुं चंद्रग्रहेधीमान् रजतेनविशेषतः राहुरूपंप्रकुर्वीतनागेनैवविशेषतः ना
 गेनभीसेन भुचौदेप्रयत्नेनगोमयेनप्रलेपयेत् जस्योपरिन्यसेहीमान् नववस्त्रसुशोभनं त्रपाणांचिवरूपाणांस्थाप
 नंनकारयेत् रक्तक्षितंरक्तगंधंरक्तपुष्पांवरणिच सूर्यग्रहेप्रदातव्यंसूर्यप्रीतिकरायच भ्वेतवस्त्रंभ्वेतमाल्यंभ्वेतगं
 धंभुतादिभिः चंद्रग्रहेप्रदातव्यंचंद्रप्रीतिकरायच राहवेचैवदातव्यंकुल्लंपुष्पांवरणिच दद्यान्नक्षत्रनाथेभ्यःभ्वेत
 गंधंभुलेपनं सूर्यसंपूजयेद्हीमान् आरुस्तेमितिमंत्रतः॥चंद्रग्रहेचपालाशैः समिद्रिर्जुहुयान्नरः दूर्वाभिर्जुहुपाही
 मान् राहोसंप्रीणानापच समिद्रिर्जलरक्षोत्थिर्भेष्वापजुहुपाहुधः भेशायनक्षत्राधियतये आज्येनचरुणाचैवतिलैश्च
 जुहुयाततः पंचगव्यैःपंचरत्नैःपचत्कचपत्त्रवैः जलैरोषधकल्कैश्चसहितैः कलशोदकैः ५ औषधकल्कैः सर्वौष

शो.म
६८

गर्भः

घृकल्कैः अभिवेकं प्रकुर्वीत यजमानो प्रपन्नतः मंत्रैर्वारुणादेवत्यैरापोहिष्ठादिभिः इमंमेगगेपितरस्तत्वायामीति मंत्रकैः
अभिवेके निवृत्ते तु यजमानः समाहितः अर्चां पूजयेत्पश्चात्तु शांतीं नियते द्विपः तस्मै दद्यात्पत्नेन भक्त्या प्रतिकृतित्रयं दक्षि
णोभिश्च संपुक्तं यथाशक्त्या नुसारतः ब्राह्मणाभ्ये जपित्वा तु परिणयत्यक्षमापयेत् तेभ्योपि दक्षिणा दद्याद्यजमानः समाहितः
न न विधिना शांतिं कृत्वा सम्यग्विधानतः अकालमृत्युशोकं च व्याधिपीडां च माप्नुयात् सौख्यसौमनस्यं नित्यं सौभाग्यं लभ
ते नरः इत्यं ग्रहणान्तानां सर्वा रिष्टविनाशनेः कथिते भार्गवे रोदं शौनकाय महात्मने इति चंद्रसूर्यग्रहणप्रसूतिशांतिः
अत्र विषघटिकाशांतिः तत्र वृद्धगार्ग्यः विषनाशेषु संजातः पितृमातृधनात्मनो नाशकृद्द्विषशस्त्राद्यैः क्रूरलप्रेष्टमेषिवा
तद्दोषपरिहाराय शांतिकर्म समारभेत रुद्रो यमोऽग्निमृत्युश्च देवताः परिकीर्तिताः सुवर्णो न यथाशक्त्या ततश्चुक्षरासंयुताः
प्रतिमाः कारपित्वा तु आडुकव्रीहिभिः स्थलैः स्थंडिले परिकल्प्याथ कुंभमोषयसंपुतं जलैः संपूर्य संस्थाप्य मृदादि प्र
क्षिप्येत्ततः वस्त्रद्वयेन संवेष्ट्य पंचरत्नाविनिक्षिपेत् कुंभोपरितु संस्थाप्य च तस्रः प्रतिमास्तथा ततन्मंत्रैश्च संपूज्य गंध
पुष्पोपहारकैः कद्रुद्रापेति मंत्रेणायमापसोममित्यर्थः अग्निमूर्द्धंति मंत्रेण परमृत्यो इति त्वय एतैश्चतुर्भिर्मंत्रैस्तु क्रमा
दर्वेदने तथा समिच्चरुचतद्रव्यैः प्रत्येकं च यथाक्रमं ऋत्विभिश्च सहा चार्पो हुने दष्टसहस्रकं अष्टोत्तरशतं वापि अष्टा

विंशतिमेव वा ततस्त्रिलैः । नद्वेवास्ततन्मंत्रैश्च कल्पयित् ततोभिधिं च देनं मंत्रैः पौराणिकैः क्रमात् प्रार्थयतां भगवानीशः
पिनाकी सर्वतो मुखः तव मूर्तिप्रदानेन समस्तामीष्टदोभव इत्यतीतो यमः कलोदंडहस्तः प्रशांतधीः रक्तदृक्पाशभृ
त्कालेभस्त्रिषस्थत्रिवंकुरु ॥ पिंगलश्मश्रुकेशांतः पिंगलश्चतुरो रराः छागस्थः साक्षसूत्रश्च सप्तार्चिः शक्तिधारकः
तव मूर्तिप्रदानेन मम पापं व्यपोहतुदशाकरासवदनो नीलांजनसमाकृतिः धृतस्वद्गदापाणिर्मत्सुर्मापातु सर्वदा इत्य
मेवं विधेर्मंत्रैर्यथाविधि समाहितः गोभूहिररायवस्त्रैश्च आचार्यं पूजयेत् सुधीः एवं कुर्यात्प्रदानेन विषदोषं प्रशाम्य
ति इति विषघटिका शान्तिः अथ भगंडांत शान्तिः शुभः अश्विनीमघमूलादौ त्रिवेदनवनाडिका रेवती सार्यशक्रांते मा
सरद्वरसाक्रमात् अश्विनीमघमूलादौ नाडिका द्वितयं तथा अश्विनीमघमूलात्पूर्वाद्देवधयते पिता पूषादिसर्यपश्चा
द्देवाननीवाध्यते त्रिशोः पितृघ्नस्तु दिवा जाते रात्रिजातस्तु मातृहा आत्महा संध्ययोजो तो नास्ति गंडे निरामयः सर्व
षांगुजातानां परित्यागो विधीयते वर्जयेत् दर्शनं तस्य यावत्वारामासिकं भवेत् तस्य शान्तिप्रवक्ष्यामि सोम मंत्रैरा मति
मान् कास्यपात्रं प्रकुर्वित्पलैः षोडशभिर्नव अष्टभिश्च चतुर्भिश्च द्वाभ्यां वारशोभनं तथा तन्मध्ये पापसंभ्रं नवनी
तेन पूरितं राजतंचंद्रमवेत्तसितपुष्पसहस्रकैः देवज्ञक्षौमं वा सश्च शुल्कं मात्यां वरार्चितः सोमो ह मिति संविं य पूजां

गंग म.
६६

१०८

कु. गीदतेदितः जयेत्सहस्रकमंत्रं श्रद्धधानः समाहिमः आप्यायश्चेति मंत्रेण पूजा कुर्यात्समाहितः दद्याद्द्वैदक्षिणाभिष्टोत्रं
 उदोषप्रशांतये शुक्लवागीभ्वरचैवताम्रं धात्रसुमन्वितं गंडदोषोपशान्त्यर्थं दद्याद्द्वैदविदेशुचिः इति भगंडांतशांतिः
 अथ दिनक्षयादिप्रमत्तिः गर्गः दिनक्षये व्यधीयाते व्याघाते विष्टिवैधृती मूले गडेति गंडे च परिधेयमघंठके कालदंडे
 मृत्युयोगे दुष्टयोगे सुदारुणो तस्मिन्नाडदिने प्राप्ते प्रसूतिर्यदि जायते अतिदोषकरी प्रोक्ता तत्र पापयुते सति विचार्य
 वनं वैवज्जशांतिं कृत्वा यथाविधि यजमानो देवतानां ग्रहाणां चैव पूजनं दीयं शिवालये भक्त्या एतेन परिकल्पयेत् अ
 भिवेकं श्रीकरस्य अभ्युत्थस्य प्रदक्षिणा आयुर्वृद्धिकरं जायं सर्वा रिष्टविनाशनं गुरुदेवतविप्राणां पूजने गोनवद्वेन
 पुष्ट्या पुस्तुष्टिशांत्यर्थं अभिष्टफलसिद्धये सर्वा रिष्टहयज्ञसमाचरेत् शिवाय विधिवद्भक्त्या दीयदानं करोति यः अखं
 डंगो एतेनैव सवमृत्युं जयेन्नरः विष्णुमूर्तिमहापुरायामभ्युत्थं श्रीकरं सदा प्रदक्षिणनरो भक्त्या कृत्वा मृत्युं जयेन्नरः सर्व
 संपन्नः सृष्ट्यर्थं नित्यं कल्याणवृद्धये अभिष्टफलसिध्यर्थं कुर्याद्ब्राह्मणभोजनं अभिवेकं शिवेशांतिः कृत्वा भक्त्या नरो
 तमः अकालमृत्युं निर्जित्य रोर्धा पुर्जायते नर गणस्य पुरुषसूक्तसौरे मृत्युं जयं शुभं शांतिजायं रुद्रजायं कृत्वा मृत्युं
 जयो भवेत् मूले वा सर्पगंडे वा कुर्यादेतानियत्नतः आयुर्वृद्धिकरार्थाय गंडदोषप्रशांतये इति गर्गाक्तगंडदोषशांतिः ॥

अथत्रिकशांतिः शांतिसर्वस्वे सुतत्रयेसुताचेत्स्य तत्रयेवासुतोपदि मातापित्रोः कुलस्यापितदारिष्टमहद्भवेत् ज्येष्ठा
नाशोधनेहानिर्दुःखंवासुमहद्भवेत् तत्रशांतिप्रकुर्वीतशाख्यविवर्जितः जातस्यैकादशाहेवाद्वादशाहेभुमेदिने आ
चार्यमृत्विजोवत्वाग्रहपञ्चपुरःसरं सहवाग्रहयज्ञः स्यात्स्यवितानुसारतः ब्रह्मविष्णुमहेंद्रेशप्रतिमास्वर्गातः कृ
ताः पूजयेद्वाग्यराशिस्थं कलशोपरिशक्तिः पंचमेकलशेरुद्रं पूजयेदुद्रसंख्यया रुद्रसूक्तानि चत्वारिंशति सूक्तानि सर्व
शः द्विजएकोजपेद्दोमकालेषुचिः समाहितः आचार्योजुहुयात्तत्रसमिदाज्यतिलांश्चरुं अष्टौजरसहस्रं वापातं वाविंशतितु
वादेवताभ्यंश्चतुर्वक्त्रादिभ्योग्रहपुरःसरं ब्रह्मादिभ्योत्रैरिंद्रस्यपतंद्रभयामहे ततस्त्रिष्टकं नंहुत्वावलिं पूर्णाहुतिततः अ
भिषेकं कुटुंबस्य कृत्वा चार्यं प्रपूजयेत् हिरण्यं धेनुरेका चक्रत्विजादक्षिणांततः प्रतिमागुरवे देया उपस्कारसमन्विताकां
स्याज्यवीक्षणं दत्त्वा शांतियादंतुकारयेत् ब्राह्मणान्भोजयेत्स्वाहीनानायांश्चभोजयेत् एवंशांतिविधानेन सर्वादिष्टं
निरूप्यते इतित्रिकशांतिः अथवेकतशांतिरुच्यते अकालप्रसवानार्यः कालातीतप्रजास्तथा विकृतप्रसवाश्चैवपु
ग्मप्रसवनास्तथा अमानुषाअखंडाश्च अजातर्षजनास्तथा हीनागाअधिकांगाश्चजायन्तेयदिनास्त्रियः पशवः पक्षि
राश्चैवतथैवचसरीसृपः विनाशतस्यदेशस्यकुलस्यचविनिविरोत् निर्वासयेतान् नृपतिः स्वराष्ट्रास्त्रियश्चपूज्याश्चत

शुभ-
६२

१० ११

कु. प्रीदतेदितः जयेत्सहस्रकंमंत्रं श्रद्धधानः समाहितः आप्यायश्चेति मंत्रेण पूजां कुर्यात्समाहितः दद्याद्द्वैदक्षिणाभिष्टांगं
 उदोषप्रशांतये शुक्लवागीश्वरं चैवताम्रं धनुःसमन्वितं गंडदोषोपशांत्यर्थं दद्याद्द्वैदक्षिणाभिष्टांगं इति भगंडोतशांतिः
 अथ दिनक्षयादिभूमतिः गर्गः दिनक्षये व्यदीयाते व्याघाते विष्टिवैधृती मूले गडेति गंडे च परिधेयमघंटके कालदंडे
 मृत्युयोगे दुष्टयोगे सुदारुणो तस्मिन्नां डदिने शप्ते प्रसूतिर्यदि जायते अतिदोषकरी प्रोक्ता तत्र पापयुते सति विचार्य
 वत्रैव जज्ञान्ति कृत्वा यथाविधि यजमानो देवत्वात् प्राणां चैव पूजनं दीयं शिवा लये भक्त्या एतेन परिकल्पयेत् अ
 भिवेकं श्रीकरस्य अभवत्यस्य प्रदक्षिणा आयुर्वृद्धिकरं जाप्यं सर्वांश्च विनाशनं गुरुदेवतविप्राणां पूजने गोन्रवर्द्धने
 पुण्यापुस्तुष्टिशांत्यर्थं अभीष्टफलसिद्धये सर्वांश्च हयज्ञसमाचरेत् शिवाय विधिवद्भक्त्या दीयदानं करोति यः अखं
 डगो एतेनैव सवमृत्युं जयेन्नरः विष्णुमूर्तिमहापुराणमभ्वत्यं श्रीकरं सदा प्रदक्षिणनरो भक्त्या कृत्वा मृत्युं जयेन्नरः सर्व
 संपदां दृष्यं नित्यं कल्याणवृद्धये अभीष्टफलसिध्यर्थं कुर्याद्वाह्यं भोजनं अभिवेकं शिवेशांतिः कृत्वा भक्त्या नरो
 नमः अकालमृत्युं निर्जित्यदोर्घां पुजापतेनर गाणस्य पुरुषसूक्तं तौरे मृत्युं जयं शुभं शांतिजाप्यं रुद्रजाप्यं कृत्वा मृत्युं
 जयो भवेत् मूले वा सर्पगंडे वा कुर्यादेतानियत्नतः आयुर्वृद्धिकरार्थाय गंडदोषप्रशांतये इति गर्गाक्तगंडदोषशांतिः

अथत्रिकशांतिः शांति सर्वस्वे सुतत्रयेसुताचेत्स्यात्तत्रयेवासुतो यदि मातापित्रोः कुलस्यापितदारिष्टं महद्भवेत् ज्येष्ठ
नाशोधनेहानिर्दुःखं वा सुमहद्भवेत् तत्र शांति प्रकुर्वीत शाक्यविवर्जितः जातस्यैकादशाहे वा द्वादशाहे भुभेदिने आ
चार्यमृत्विजो वृत्वाग्रहपञ्चपुरःसरं सहवाग्रहयज्ञः स्यात्सस्यवितानुसारतः ब्रह्मविष्णुमहेंद्रेश प्रतिमा स्वर्गातः कृ
ताः पूजयेद्वा न्यराशिस्थं कलशोपरिशक्तितः पंचमेकलशेरुद्रं पूजयेद्दुद्रसंख्यया रुद्रसूक्तानि च त्वारिशांति सूक्तानि सर्व
शः द्विज एको जपेद्दोमकालेषु विः समाहितः आचार्यो जुहुयात्तत्र समिदाज्यतिलांश्चरुं अष्टोत्तरसहस्रं वा पातं वा विंशति तु
वा देवताभ्यंश्चतुर्वक्त्रादिभ्योऽग्रहपुरःसरं ब्रह्मादिभ्योऽग्निं रुद्रस्य पतङ्गं भयामहे ततस्त्रिष्टकं नृत्वा वलिं पूर्णाहुतिततः अ
भियेकं कुटुंबस्य कृत्वा चार्यं प्रपूजयेत् हिरण्यं धेनुरेका वक्रत्विजादक्षिणांततः प्रतिमागुरवे देया उपस्कारसमन्विताकां
साज्यवीक्षणं दत्त्वा शांतिपाठं तु कारयेत् ब्राह्मणान्भोजयेत्श्राद्धीनानायांश्च भोजयेत् एवं शांतिविधानेन सर्वा रिष्टं
निरस्यते इति त्रिकशांतिः अथ वैकृतशांतिरुच्यते अकालप्रसवानार्यः कालातीतप्रजास्तथा विकृतप्रसवाश्चैव पु
ग्मप्रसवनास्तथा अमानुषा अखंडाश्च अज्ञातर्षजनास्तथा हीनागा अधिकागाश्च जायते यदि नास्त्रियः पञ्चवः पक्षि
राश्चैव तथैव वसरी मृगः विनाशतम्यदेशस्य कुलस्य च विनिदिरोत् निर्वासयेत्तान् नृपतिः स्वराष्ट्रात्स्त्रियश्च पूज्याश्च त

शं. न
७७

तो द्विजेन्द्राः विकित्तनैर्ब्राह्मणात्पर्याश्रिततोस्वशांति समुपैति पापं इति वैकृतशांति अथ यमलशांतिः कात्यायनस्ये अ
थातो यमलजनने विधिं व्याख्यास्यामो यस्य भार्या गौर्दासी माहिषी वडवा वा विकृतिप्रसवेत्स प्रायश्चित्ति भवेत्पूर्णादशाहे चतु
र्णाक्षी रवृक्षाणां कायायमुसंहरत् लक्षवटोर्दुर्बलाश्च यशमी देवदारुगौरसर्षपास्तेषामयो हिरण्यं दूर्वां कुरां मय्यत्र वैरैश्चैक
लशान्मपूर्य सर्वौषधीनां दंयती स्नापयित्वा यो हि षेति तिसृभिः कपानश्चित्रद्व्याभ्यां पंचेद्रेण पंचवारुणेनेदमापः प्रवतेत्यपाद्य
मिति स्नापयित्वा लंकृत्य दर्भेषूपवेश्य तत्र मारुतठे स्थालीया क० अथ यित्वा ज्यभागा विष्टुज्या हुतिर्जहोति पूर्वोक्तेः स्नपनम
त्रैः स्थालीया कस्य जुहोत्यग्रे स्वाहा सोमाय स्वाहा पवमानाय स्वाहा पावकाय स्वाहा मरुताय स्वाहा मरुभ्यः स्वाहा यमाय
स्वाहा तकाय स्वाहा मृत्यवे स्वाहा ब्रह्मणे स्वाहा ग्रये सिष्टकृते स्वाहेत्येतदेव गृहोत्पानेषु लूककपोतगृध्रः श्येनो वा गृहं प्रविशे
त् स्तंभः प्ररोहे द्वल्मीकं मधुजालं वा भवेदुदकुंभप्रज्वालनासनशपनयानभंगेषु गृहगोघिकाकृकलासशरीरसर्षपादत्येवं
क्षेत्रध्वजविनाशेष्वन्येषु त्यातेषु भूकंपोत्पातकाकसर्षसंगमप्रेक्षणादिष्वेतदेव प्रायश्चित्तं ग्रहशांत्योक्तेन विधिना कृत्वा
आचार्या यवरदस्त्रान्नाह्मणान्भोजयित्वा स्वस्तिवाच्या शिषः प्रतिगृह्यशांतिर्भवति पंचेन्द्राणि पदानियस्मिन्नसोपंचेन्द्रो
मंत्र एवंपंचवारुणोपितौ च प्रयोगे वक्ष्यति अथ प्रयोगः मम भार्या पायमलजननसूचित सर्वा रिष्टशांतिद्वारा श्रीपरमे

प्रत्युदकं प्रत्युदकं प्रतिवृक्षमथपिवा स्थूलतटं क्वचित्कुलमित्येवपारः अत्राज्ञायामनुक्तायां प्राक् प्रोक्तानानुसारतः य
त्र वारोचते तत्र मातृणां दलिमाहरेत् कृत्वानीराजनं ते वलिमिति विधिबद्धानमाह पत्रसंस्तु श्याडिः समंत्रं शिरसि स
कुसुमे रक्षते भ्रामयित्वा क्षिप्वाग्ने देवताया विधिबद्धपहितैस्तत्र गीतैः सुमंत्रैः कुर्याद्रक्षां समीक्ष्य रामिव विलयं पाति दु
ष्टग्रहार्तिः नीराजनमंत्रोद्धरो नारायणीये ब्राह्म्या विष्णुश्च रुद्रश्च मन्त्रदोर्वैश्रवणस्तथा रक्षतुत्वरितं वालं मुंच मुंच कुमारक
कालगुणोत्तरे पलाशाश्वत्थकपित्थविल्वोदुंबरपद्मवा पंचभगास्मृताद्येते वालानां हितकारकाः स्नापिते धूपिते वालं तने
मुंचसिसागंधी प्रयोगसारेपि पलाशोदुंकराश्वत्थविल्वन्यगोधपद्मवाः कथितेन कपायेन परिधिं वेत्प्रशांतये परिधिं वेत्सा
पयेदिति मदनः अत्रमंत्रः ॐ नमश्चामुडे इत्यादि वलिदाने पूर्वमुक्त रक्षामंत्रः प्रयोगसरि रक्षरक्ष महादेव नीलश्री कज
राधर ग्रहैस्तु सहितोरक्षमुंच मुंच कुमारकं अमुंचमंत्रं भुजं यथै विलिख्य तत्र भुजे वधोपादिति मदनः वालकशिखास्य
शपूर्वकं जपेन्मंत्रं उक्तः प्रयोगसारे सर्वमातर इमं ग्रहं संकरंतु हरोदय रस्फोटय र स्वाहा गर्ज र सरगदह र आमर्दय र
हिम र हन र एवं सिद्धिरुद्रो ज्ञापयति स्वाहा अत्र होमोपि प्रयोगसारे ॐ कूष्मांडि भगवति सुरागिणि र सुमंडिते मु
च र दह र पच सर र गड र स्वाहा र कृत्वा चतुष्पथे कुंडं मंत्रेणानेन मंत्रवित् त्रिरात्रं पंचमंत्रं वा सहस्रं जुहुयामिलैः

शां.म.
७१

पांतिदुष्टप्रहाः शांतिवल्लिनाचानुमोदिताः वालरोदनपरिहारार्थेपत्रमुक्तप्रयोगसारे षडस्त्रमध्येहीकारस्त्रमध्ये शिशोर्न
मविलिख्यषट्सु अस्त्रेषु ॐ ललुवेखाहाइतिमंत्रस्यषडक्षरणि विलिख्यतद्वहीर्नेमिवहनवहंतद्वयं विलिख्यतद्व
हिरघौमुखैर्द्वंद्वै रावेष्ट्यपंचोपचारैः संपूज्यवालहस्तैवधीयादिति अथवालप्रहस्तवः प्रयोगसारे प्रणाम्यशिरसा
शांतिगणेशानंतमीश्वरं वालप्रहस्तं वं वक्ष्ये समस्ताभ्युदयप्रदं तपसापशासादीत्यावपुषा विक्रमेण च निर्दिश्यः स
दास्कंदसनोदेवः प्रसीदतु रक्तमालां बर्धरो रक्तगंधानुलेपनः रक्तदिस्योज्वलः शांतः सनोदेवः प्रसीदतु योनंदनः
पशुप्रतेर्मानृणां पावकस्य च गंगोमाकृतिकानां च सनोदेवः प्र० देवसेनापरिवृतो देवसेनार्वितः सदा देवसेनापतिः
श्रीमान् शाक्तः शक्तिधरः भूरः कुमारः शिखिवाहनः सुरारिहामहासेनः सनोदेवः प्र० प्रकृत्या सुंदरो दातो देवैश्वर्यो दया
न्वितः नानाविनोदसंयन्तः सनोदे० प्रबोधासु प्रबोधावबोधनासु प्रबोधना प्रबुद्धाच प्रबोधाच सुप्रीतासु मनास्तथा म
नोत्सृज्यतीति विष्याता योगिन्यः पांतुवालकं सुषतारुक्मिणीवैवमंदवेगाविभीषणा विद्यज्जिह्वामहानासाशतानेदात्त
प्रापरा वालदाप्रमदाचैतियोगिन्यः पांतुवालकं हरिणीचापवाणहीवानरीक्रोष्टकी तथा कवेरीकोटरक्षीचकुंभकर्णी
चचंडेका वलाहिकारिणिचेतियोगिन्यः पांतुवालकं शुद्धाविशुद्धाश्रद्धाच योगसिद्धामितं वदा सुभगाशुभदागौरीवला

ध्वरप्रीत्यर्थं कात्यायन परिशिष्टोक्तानि सग्रहमखापमलशान्तिकरिष्यइति संकल्प्य गणेशपूजनाचार्यवरगांतं कुर्यात् तत आ
चार्यो यदत्र संस्थितमिति सर्षपाच्चिकीर्षपूर्वस्यां पूर्वादि क्रमेण शौकलशान्मही घौरित्यादिना क्षीरवृक्षिष्यकषापप्लक्षवटउदं व
राश्वस्थशमी देवदारुशाखागौरसर्षपहिरण्यदूर्वाकुरपंचपल्लवसर्वेषधीयुतान्स्थाय पित्वा तज्जलेन यजमानं सपत्नीकं स्नाय
पित्वा तत्र मंत्राः आपो हि षेति तिसृणा अं वरीषः सिंधुद्वीप आयोगायत्री अभिषेके वि० कयानश्चिन्न इति द्वयोर्वा मदेवो द्वं
द्रो गायत्री अमि० त्रातारमिंद्रगर्गं इंद्रस्त्रीषु अमिः वरुणस्येति वरुणस्यो नंभनमसिवरुणस्य स्कन्धसर्जनीस्यो वरुणस्य क
तसदन्यसिवरुणस्य कृतसदनमसिवरुणस्य कृतसदनमासीद अमि० इदमापइत्यस्य सिंधुद्वीप आपो नुष्टम् अमि० अ
पाघमपकिल्विषमपकृत्यामयोरयः अपामार्गत्वमस्मदपदुःख्वण्प्र० सुव अभिके ततो वस्त्राद्युलं कृती दंपती दर्भे
षु उपवश्याचार्योऽग्निस्थापनं कुर्यात् तत ईशान्याग्रहस्थापनातेन्वाधानं अस्मिन् न्वाहिते ग्रावित्यादी उक्त्वा अत्र प्रधानं
ग्रहां समिच्चर्वाज्यै अपस्निस्त्रभि इंद्रं तिसृभिः वरुणमेकया अपोद्वाभ्यां त्राज्येन अग्निं सोमं यवमानं पावकं मारुतः य
मं श्रतकं मृत्युं एकैकं पाचर्वाहुत्या शेषेण सिष्टकृतमित्यादि ततो न्वाधानादि क्रमेण होमं समाप्य वलिदान पूर्णाहुति
भिरभिषेकदक्षिणादानांतं कृत्वा शतया ब्राह्मणान्भोजयित्वा स्वस्ति भवंतो ब्रुवंतु इति वाचयित्वा तैः स्वस्तीत्युक्त्वा तैः भ्यः अ

शं.म
७९

शिशोमरह्नीयादिति अथब्राह्मणं तदाहुर्यआहिताग्निर्पस्यभार्यगोर्वायमोजनयेत्कातत्रप्रायश्चित्तिरिति सोप्रयेमरुत्व
तेत्रयोदशकपालपुरोडाशंनिर्वपेतस्ययाज्यानुवाक्येमरुतोयस्यहिक्षपेराद्रवेदवरमाअवेहेवेत्याहुतिंवाहवनीयेजुहुयाद
प्रयेमरुत्वतेस्वाहेतिसातत्राप्रायश्चित्तिरिति कारिका अथयस्यवधूगोवाजनयेच्चैयमोततः समरुत्यश्वरुकूर्यात्पूर्णाहु
तिमथापिवे इतियमलशांति अथप्रथमदिनादिषुदेवीग्रहीर्तवालकरक्षणं मदनरत्नेयोगसारे प्रथमेहनिग्रह्नी
तिवालकंवालिनीग्रही यापिनीग्रहीतिनारायणीतिपारः गांधीनीतिपुराणांतरे तपाग्रहीतमात्रस्यचेष्टितासुपलक्ष
येत् गात्रोद्वेगोनिराहारोस्नालाग्नीवानुवर्तनं लिप्येतधातकीलोघ्रमंजिष्ठातालचंदनैः धूपयेन्महिषाक्षेणततोमुंचंतिसाय
हीलेपनधूपनेवात्मस्य नारायणीयेवलिदानानुवृत्तौ मत्स्यमांससुराभक्ष्यगधासूकधूपदीपकैः वलिंदद्यादितिरो
पेः वलिमंत्रः प्रयोगसारे ॐ नमोभगवतिचामुंडेविद्युज्जिह्वेहोरहोर अवसरंतुग्रहाहृतयथागच्छंतुपातान्यतः
स्थानेरुद्रोज्ञापयतिस्वाहाविद्युज्जिह्वेहांही हुं हुंमुंचमुंचस्वाहाइतिवालग्रहाणांविद्येयंशस्तावलिनीवेदने वलि
श्वरत्वेरुदयेस्तदिनाद्देवादेयः वलिस्थानावीप्रयोगसारे कदंबश्वकरंजश्वविनीतोनिंवयेवच अश्वस्योदुंबरश्वैवक्षे
ष्मातकवटौतथा मातृवृक्षाक्रमेणोकापूर्वादिशांतदिगताः तेषामेकंसमाश्रित्यवलिंदद्याद्यथोदितमिति पतिस्थूल

विकारिणीतिच नानाविज्ञानविस्मातायोगिन्यः पांतुवाल्कं लंवाप्रलंवाचतथालंवकर्णीचलंविका ज्वालाकराली
कालिंदीकालिकेतिपथोरिता स्वच्छंदाचारसंपन्नायोगिन्यः पांतुवाल्कं प्रणीतासुप्रणीताचमालिनीविश्वामालिनी विम
लाकंमलामालीलीलारौद्रीचविभ्रुता विचरंत्योयथाकामयोगिन्यः पांतुवाल्कं वायुवेगामहावेगासुवेगावेगवाहिनी श
शिनीहंसिनीलृषा पुष्टिः पौष्टिकसिद्धिदा दिव्यानुभावावाहिन्योयोगिन्यः पां० भ्रमिणीभामिणीनित्यानिर्भिन्नासुभगा
गुहाल्लेदिनीद्राविणीवामायोगिन्यः पांतु० रुद्रशक्तिविनिष्क्रान्तमेकाशीतिकमोदितं योगिनिचंद्रमेतद्विसिद्धविद्याधरार्चि
तास्कंदग्रहाधिदैवंतदालकं पांतुसर्वदा राकुनीरेवतीदेवीशिखात्वमुखमंडिका प्रलंवापूतनाख्याचकठपूतनिकापुन
विजयांगीमुखीधूम्रासुंडमालातथापरा अधोलंवाचपद्माचकुमुदाय्यथचंडिका भ्रमणीचैककालीचदेवीप्रेतसुखी
तथा ऐंद्रीमार्जारिकीभूयः कुरंगाचभुभाकृशा कालरात्रिश्चमायावीहोलिकापिलिपिचिका भीतारणीचक्रवादाभौष
रगदुर्जपापरा तायनीकटकोलीचमुक्तकेशामहावला अहंकारीजयातद्वदजमेषात्रिदंडिका रोदनीमुकुटाभिख्या
ललाटापिंगलातथा सीतलावालिनीचैवतायसीयापरासूरी मानसीधनदादेवीवल्लदाचर्तिनीतथा यसुनाजातवेदा
चमालिनीकलहंसिनी वालिकादेददूतीचवायसीपक्षिणीतथा स्वच्छंदावालिकाचैववासिनीनाचिकेतिच पंचाशत्

शां-म ७३ कुलोत्पन्न चतुष्षष्टसमीरिता योन्योनिससंतुष्टाः स्कंदायस्मारदेवता नानारक्षाधिकारस्थावालकंपांतुसर्वदा महालक्ष्मी
महातंकामहासेनामहावलाः महाकंपामहामीमामहासीमामहोत्तवा महासेनामहाचंडामेहिनीवीरनायकी एक
वीरविशालाक्षीसुकेशीसुमनातथा सुकेशिनीचसंतुष्टादंडिनीचविल्विनी भामिनीचायसौवर्णीसिंहवक्राकरा-
किनी भ्रमराचंचलाचंडालासिद्धदायरा शाकोदरीधृतिः स्वाहास्वधास्वाक्सनातनी शंवरचतथादेवीनीलभीवातथा
विका वितलागंधिनीवामाक्रीडंतीचैववाहिनी कार्षणीमालतीफुल्लकालकर्णीचंचंडिका चित्राननागुहाचेतिपार्व
तीसंगर्निगता पंचाशतिवसंपन्नाशकुनीदेवतप्रिया योगिन्यः कामरूपिण्येवालकंपांतुसर्वदा विश्रंतयाप्रभावज्ञास
र्वदासर्वगागुहा दुर्गासरस्वतीज्येष्ठाश्रेष्ठापद्मापरापरा प्रमादारोहिणीसीलाप्रहप्रह्लादिनीविभा विभूतिर्विततिः प्री
तीः प्रकृतिः प्रमतिर्यथा एताभगवतीस्त्रयायोगिन्यो योगसिद्धिदा पंचविंशतिरख्यातारैवतीशक्तिगोचरी जगदाथापन
करवालकंपांतुसर्वदा नंदश्रीवोयनंदश्वगोमतिः सुमतिःस्तथा विद्युज्जिह्वामहाकालः करकस्तिमिलोचनः तेजहा
डाविरूषाक्षगोमुखोवडवासुखः कालाननः करालश्रशुकुर्गोविभिषगाः रातेसकुंदनोपन्नावीराः षोडशराक्षसाः
भूतनादेवतानुष्टावालकंपांतुसर्वदा वज्रीणीशक्तिनीचाद्यादंडिनीखंडिनीतथा पाशिनीध्वजिनीदेवीगदिनीभ्रूलि

नीपरा यजिनीचक्रिणीचेतिसर्वाकारभयप्रदाः येतादिर्द्रिनितादेव्योयोगिन्योदेवकीर्तिताः अधिभूतप्रधानापापायास्या
रातपूजना प्रसंनामातरः सर्वावालकंयांतुसर्वदा अर्थकोजलकोभूमः उग्रस्कंदश्चकीर्तितः वीरेशापितृभिः सृष्टानैव
मेषाधिदेवताः पंचशक्तिप्रधानास्तेवालकंयांतुसर्वदा भैरवावीरमाताक्षेत्रपालाविनायकाः डाकिन्योरुद्रशाकिन्यो
पक्षरक्षासिपन्नगाः वाश्वावांतराभूतामनुष्याः यशवोमृगाः सरीसृपाश्चसंतुष्टावालकंयांतुसर्वदा आदित्यावसवीरु
द्रापितृगेमरुतस्तथा मुनयोमनवः कालाग्रहयोगाः सनातनाः सिद्धासाध्याश्चगंधर्वादेव्यश्चाभैरवावराः विद्याधरा
महादेव्यावालकं सहजायोगजाश्चैववीरजामंत्रजास्तथा योगिन्योयोगविनियोनानाविभवगोचराः भवानीनामसंतुष्टा
गालकं मूर्त्तिकेचभुंवल्लोकेस्वर्लोकेयाश्चमातरः अधश्चोर्ध्वचतुर्यकचक्रीडंत्योनंतमूर्त्तयः प्रसन्नयोगसंयन्नादिव्ये
भ्यर्पसमन्विता स्वच्छंदयोगसंभूतैः भैरवैः परिवारिता रक्षंतुवालकंशान्तिं पञ्चतुचेतसासदा दिव्यस्तोत्रमिदंपुराणंवाल
रक्षार्थिकारकं जयेत्सतानरक्षार्थंवालद्रोहोपशांतये इतिवालस्तवः इदं चस्तवांतंरुत्सं आद्यवर्षमासयोः द्वितीयादि
दिनेमासवर्षेषुपिकार्यं विशेषस्तूच्यतेकुमारतंत्रे प्रथमेदिवसेमासेवर्षेवायोगिनीतदा अथवानंदिनीनाम्नापूतना
कर्मतेशिशुं तद्गृहीतस्यवालस्यज्वरः स्यात्प्रथमेततः गात्रशोथश्चवैदण्यंनाहाच्छाभृगंभवेत् छर्दिर्मूर्च्छाचकंपश्चही

शां.म
७४

नन्वरपुतस्तदा विधानंतत्रवक्ष्यामियेनमुचतिपूतना नदिमृत्तिकपाकुर्याच्छोभनांपुत्लिकोत्ततः शुल्कोदनंशुल्कगंधस्त
थाशुक्लानुलेपनं शुक्लपुष्पाणिचपंचध्वजाःपंचप्रदीपकाः स्वस्तिकाःपंचपूर्वान्हेपूर्वस्यांदिशिसंयुतः वलिंदद्यादद्ये
शीरश्चैतसर्वपमेवचा शिवनिर्माल्यमार्जारनृकेशान्निवपत्रकं गव्यंघृतंचेत्यनेनधूपयेच्चैववालकं एवंदिनत्रयंरुत्वाच
तुर्थेशान्तिवारिणा स्नाययेद्वालकंपश्चाद्भोजयेच्चापिभिक्षुकं क्षीरेणभोजयेदेवंसुस्थोभवतिवालकः शान्तिवारिणेतिश
नद्वंदाग्नीशानोवाताद्भूत्यादिकैः स्वस्वशाखापठितैर्मंत्रैरभिमंत्रितंवारिणांतिवारि अथवावक्ष्यमारामंत्रेणशतंक्रत्वोभि
मंत्रितंवारिणांतिवारि द्वितीयदिवसेमासेहायनेवासुनदनं गृह्णातिपूतनावालंयोगिनीस्वस्ननापिवा ततोभवेज्ज्व
रः पूर्वसंकोचोहस्तपादयोःदंतान्त्रखादत्यनिशांनिर्मालयतिचक्षुषी आहारंवनगृह्णातिदिवाएवैवरोदिति अस्मि
रोगंछद्दंनंचभवेद्भीतिः पुनःपुनः कृशत्वंचजायेतइत्येतच्छुलक्षणां तदुलप्रस्थपिष्टेनविनिर्माणपुत्रिकां त्रयोदशध
जादीपास्वस्तिकायवलौदनां प्रस्थप्रमाणपिष्टेनसिद्धापूयाश्चमत्स्यकाः मांसंचेत्येतदखिलंपश्चिमायांदिशित्यजेत् पश्चि
मायांचसंध्यायांएतद्दद्याद्विनत्रयं धूपः शान्तिःस्नानब्राह्मणभोजनानिपूर्ववत् तृतीयेदिवसेमासेवर्षेवापूतनाभिधागृह्णा
यायोगिनीवालंततःपूर्वज्वरोभवेत् प्रस्थप्रमाणपिष्टेनपुत्रिकांकारयेत्ततः रक्तोदनंध्वजोरक्तः स्वस्तिकारक्तएवचा। रक्त

पुष्परक्तगंधस्तथारक्तानुलेपनं पश्चिमापांचसंध्यायांउदीच्यानिक्षिपेहलिं धूपशांतिस्नान ब्राह्मणभोजनानिपूर्ववत् न
तुर्थहनिमासेनुवर्षेगृह्णातिवालकं तुषमंडनिकानामपूतनाचाथयोगिनी भोषणारव्याततस्तस्यजायतेप्रथमंज्वरं गा
त्रभंगोस्थितिमूर्धोवैवर्ण्यचाक्षिमीलने वैकल्यश्यामताश्वासः कासोरुचिरतिंगीतं तिलपिष्टंमपीकृत्वापुल्लिकां विल्व
कंटकैः अष्टांगरचपेत्युष्ययुक्तंशुल्कध्वजोर्जुनः स्वस्तिकेर्हप्रस्थसिद्धंभक्ततावदफ्रपिकाः त्रिसंध्यंमश्रिमापांचवलिंदद्या
द्विशेषतः तावदपुपिकाइतिअर्धप्रस्थपरिमितेनान्नेनकृताइत्यर्थः गोभृंगंमर्पनिर्मोकंलभुनश्चित्रपत्रकं मनुष्यके
शमार्जारलोमान्यजघतंतथा एतैश्चधूपपेदेकनिशि संध्यात्रयेपिच एकनिशि एकस्मिन्नेवदिने चलिरित्यर्थः शां
तिस्नानमंत्रब्राह्मणभोजनानिच पंचमेदिवसेमासेवर्षेवापूतनाशिशुं विडालिकारव्यागृह्णीयात्प्रथमंजायतेज्वरः
हिन्दाश्वीसश्वीसश्वभूलंचगात्रभंगोरुचिस्तथा तदुलप्रस्थापिष्टेनविनिर्मायाथपुल्लिकां शुल्कोदनंध्वजापंचस्वस्तिका
पंचवैज्वला पंचदीयाश्चशुक्लानिकुसुमानिचचंदनं अपरान्हेवृक्षमूलेपश्चिमायांदिशिसिपेत धूपस्तुगोभृंगलभुन
भित्पादिकंशांतिस्नानमंत्रब्राह्मणभोजनानिच षष्टेहनितथामासेहायनेचापिवालकं पूतनाशकुनिनामगृह्णीयात्तद
नंतरं ज्वरमुद्देजनंगात्रेशेषः श्वासोरुचिस्तथा कासश्चहस्तयादाक्षिसंकोचश्चेतिलक्षणं तदुलप्रस्थपिष्टेनविनिर्माया

श्री १५
१५

अपुल्लिकां कृष्णोदनं ध्वजाः पंचकृष्णा स्वस्तिकपंचकं कृष्णमेवाथ मत्स्याश्च पापसंदुग्धमेव च मांसचापूपकास्त्वर्द्धप्रस्थयिष्ट
विनिर्मितः परान्हेयश्चिमासायां निक्षिपे द्वलिपुल्लिकां पुल्लिकां पूर्ववत्कृत्वा पल्लं शूलपाचितं मत्स्यापर्यटिकाश्चैव
कंच प्रस्थसमितं उदीच्यां पूर्वसंध्यायां वत्सिर्देयः प्रशांतये अत्र वलिदानयोर्विकल्पः तपोरेव कालयोर्वालकस्य धूयो देयः गो
भृंगुलभुनमित्यादिकः तथा शान्तिस्नानं ब्राह्मणभोजनं च वलिदानपूजामंत्रस्तु ॐ फट् फट् स्वाहा सप्तमे दिवसे मासे वर्षे वा
सुल्करेवती गृह्णाति पूतनावालं ततस्पात्यथ मंज्वरं गात्रभंगोयविद्वेष आहारे कं परोदने इत्येतत्क्षरणं तत्र वलिदेयः
प्रशांतये प्रस्तुसमितयिष्टेन सम्पक्कृत्वाथ पुत्रिका सप्तध्वजाः सप्तदीयाः स्वस्तिकासप्तवै तथा पुष्यागामत्स्यमांसं च भ
कंचेत्युदगाहरेत् धूयस्तु गोभृंगभुनमित्यादिकः शान्तिस्नानं ब्राह्मणभोजनं च मंत्रस्तु ॐ ह्रीं फट् स्वाहा अष्टमे दिवसे
मासे वर्षे वा क्रमेते शिभुं विडालिकानामधेयापूतनास्यततो ज्वरः गात्रभेदो ब्रूधिरं रोदनं नेत्रमीलनं जिह्वाशोषः शि
रस्फेडा आहारद्वेषमेव च अक्षिरोगो भवेदेतदिमिततद्गृहाच्छिरोः तदुलप्रस्थयिष्टेन पुतलीकारयेत्ततः पायसं मधुसर्पिश्च
क्षीरलाजाश्च शकुली गुग्गुलं मेषमांसं च तथा पर्यटिका अपि ध्वजादीयाश्च त्वारोगंधानानाविधा अपि सुमनांसि चरत्तानी
तेवं मंत्रोदितो वलिः अमूं समाहरेत् पूर्वसंध्यायां दक्षिणादिशि कृष्णाष्टम्यां वक्ष्यमाराः मंत्रेणानेन मंत्रवित् ॐ नमो नारायणा

पत्रैः लोकाविदानाय ॐ ह्रीं फट् स्वाहा अनेनैव च मंत्रेण पूजा दिवलिहरणांतं कर्म कुर्यात् धूयस्तु गोभृंगलभुनमित्यादिका
शांतिस्नानं ब्राह्मणभोजनं च अत्र कृत्वा स्यात् वलिहरणमिति न नीयमार्थः किंतु सति संभवे प्राणस्त्यार्थं अन्यथा तत्र तीक्ष्ण
पांशुना शयतेः नवमे दिवसे मासेहा अयने वापिवालकं गृह्णाति मृदना नाम्ना पूतना तदनंतरं ज्वरच्छर्दिर्दृष्ट्या ध्यानं
कासः श्वासश्च तप्तता गात्रभंगश्च भूलंचर्विन्हा न्येतानि वालके प्रस्थमात्रेण पिष्टेन विनिर्माय च पुत्रिका ओदनं मत्स्य
मांसं च पर्यटीचेक्षु मूलिकां निक्षिपेत्पूर्वसंध्यायां उत्तरस्यां वलिं दिशि अत्र मंत्रः ॐ नमो भगवते वासुदेवाय कृत्वा
उले वलिमादाय हनुं फट् स्वाहा धूयस्तु गोभृंगलभुनमित्यादिकः शांतिस्नानं ब्राह्मणभोजनं दशमे दिवसे मासेहा अयने
वापिवालकं पूतना रेवतीनाम्नी गृह्णाति यात् वालकततः ज्वरच्छर्दिः कासश्वासो भूलंचैत्येतदीरितं अन्नद्वेषश्च तत्रापि व
लिर्देयो विचक्षरोः प्रथममाणा पिष्टेन पुत्रिका तत्र कारयेत् अष्टांगलेखयेत् तत्र विल्ववृक्षस्य कंटकैः गुडोदनं च सर्पिश्च
भजानां पंचविंशतिः स्वस्तिकानां पंचविंशतिरेव च चत्वारिंशत् पुष्यारिण एतदृक्षिणादिगतः संध्यात्रये वक्ष्यमाण मंत्रेणाने
न निक्षिपेत् ॐ नमो भगवते वासुदेवाय हनुं फट् स्वाहा धूयस्तु गोभृंगलभुनमित्यादि शांतिस्नानं ब्राह्मणभोजनं च एकद
शमे दिवसे मासेहा अयने पूतना र्विका गृह्णाति वालकं पश्चाज्ज्वरस्तत्र प्रजायते अन्नद्वेषो मुखशोषो गात्रभंगश्च रोदनं ऊर्ध्वद

शं-म
७६

क्षिप्रोत्सवक्षरांतद्रहाक्षिशोः पुत्रिकामाषपिष्टेन रर्चिताशुक्रमोदनं पुष्यारण्यपिचशुक्रानिध्वजानां पंचविंशतिः स्वस्ति
कानोप्रदीयानां पंचविंशतिरेव च एतत्सर्वं यमाशयां सभ्यायां प्रातराहरेत् अत्रमंत्रः ॐ नमो भवते नाराय चंद्रहासवज्रह
स्तयजलदुष्टग्रहाय ॐ फट्स्वाहाधूपस्तुगोभृ० शंतिस्मा० ब्रा० द्वादशैदिवसेमासे वर्षे वा पूतनाशिभु अद्भुताख्याप्रगृ
ह्णातिज्वरः स्यात्प्रथमंततः रोदनं सर्वदादंतस्वादं न रक्तनेत्रतारोमांचितस्तापइत्येतदस्त्रिलंतस्य लक्षणां तंदुलप्रस्थप्रिष्टेन
रुत्वात्त्रायपुत्रिकां त्रयोदशस्त्रिकाश्च ध्वजादीयांस्तथैव च अपूयामत्स्यमांसं च तथा पर्यठिका अपि एतत्सर्वं दक्षिणासां
दिशिमंत्रेण निक्षिपेत् मंत्रस्तु ॐ नमो नारायणाय प्रज्वलत्त्रज्रहस्ताय हर २ शोषय २ पातुय २ हन २ दुष्टसत्वाना फट्स्वा
हाधूपस्तुगोभृ० शंतिस्मा ब्रा० इति देवी गृहीतवालकरक्षणां अथ वौधायनोक्ता ज्वराघुप्ततौशांतयः ॥ जियदिकष्टसंदेहो
वांतिदिना न्यष्टादशाग्निर्देवता अग्निरस्मिति पूजामंत्रः हेमी प्रतिमा घृतधूपो घृतदीयश्च पथासंभवं नैवेद्यं तैश्च तं होमद्रव्य
शंति भवति अत्र सर्वत्र प्रथमंतत देवतां मंत्रजयः सहस्रादिकः यश्चापूजा होमंदा नादि होम संख्यां वाष्टोत्तर शतादिव्याधि
तारतम्येन कल्प्या सहस्रं मृत्युनिर्देशो द्वितीयायां दिनानि षोडश ब्रह्मा देवता ब्रह्म जज्ञानमिति जय पूजा होम मंत्रः अग रुध
यः घृतदीयः सर्वत्र शर्करा नैवेद्यतिलयवाज्यानि होमद्रव्यं प्रतिमा च हेमी तृतीयायां दिनानि नव पावती देवता गौरी भिमा ये

तिमंत्रः दूर्वाभिः पूजाकुंकुमधूपः गुग्गुलुर्वाधूपः घृतदीपः द्वाक्षाक्षीराज्यनैवेद्यं पायसनिमधुराक्तंदुर्वाश्वहोमद्रव्यंप्रतीमा
हैमीः चतुर्थ्यादिनानिषोडशगरायतिर्देवतागरानांत्वेति पूजाहोममंत्रः हैमीप्रतिमारक्तचंदनगंधकरवीरादीनिपुष्याणि
अग्ररूधूपः लडकान्द्रक्षुखंडानिनैवेद्यनारिकेलशकलानिद्रक्षुशकलानिकदलीफलानिचहोमद्रव्यं पंचम्यादिनान्येक
विंशतिर्नागोदेवताहैमीप्रतिमानसोस्तुसर्धेभ्यद्रतिमंत्रः चंदनगंधः सुरभिपुष्यारिणचृतधूपः पयोनेवेद्यंतिलपवाज्यपाय
सशर्करामधूनियथायोगहोमद्रव्यं षष्ट्यादिनानिद्वादशस्कंदोदेवताद्रसश्वस्कंदेतिपूजामंत्रः पीतचंदनंरक्तंवागंधंरक्तानिपुष्य
शिजातीपुष्यारिणवाजरासांसीधूपः लडकादिनैवेद्यंफलानिवातिलपवाज्यहोमद्रव्यं हैमीप्रतिमाशांतिर्भवति सप्तम्यादिना
न्यष्टौदिननाथोदेवताआसत्येनआकृष्टैनेतिवामंत्रः हैमीताम्रजावाप्रतिमाकुंकुमगंधकरवीरादिपुष्यारिणधूपोगुग्गुलः
शर्कराघृतसंपुतंयायसनानाफलानिचनैवेद्यं अर्कसमिधः पायसंहोमद्रव्यं अष्टम्यांत्रयोदशदिनानिर्द्रवरोदेवतातमीशान्ता
मितिपूजामंत्रः राजतीप्रतीमाकर्पूरमिश्रचंदनविल्वदलानिअर्कपुष्यारिणीनीलोत्पलानिवापुष्यारि जटासांसीधूपः पायसं
नानामक्ष्याश्वनैवेद्यंत्रिमधुराकास्तिलाहोमद्रव्यंरोगशांतिर्भवति नवम्यादिनान्यष्टादशभगवतीदुर्गादेवताजातवेदसद्रति
पूजामंत्रः हैमीप्रतिमारक्तचंदनगंधंकुंकुमादिकंवाजयाकुसुमादिपुष्यारिणगुग्गुलधूपः घृतपक्वैवेद्यंत्रिमधुराक्तंपायसहो

मद्रव्यं देवैर्दधिभक्तपात्रादानंतद्रुक्ताय वा दशम्यां दिनानियंचविंशतिः यमो देवता हैमी लोही वा प्रतिमाय मायत्वेति पूजामं
 त्रः चंदनं मृगमदश्च गंधः मधुसर्जरसश्च धूपः तिलतेलदीपः विल्वपत्राणिकुसुमितिलाश्रपूजाद्रव्यं रुशरान्नं नैवेद्यं घृतमधु
 तिलमुद्गाहोमद्रव्यं एकादश्यां दिनानिसप्तविंशे देवा देवता विंशे देवास इति मंत्रः हैमी प्रतिमा श्वेतचंदनगंधः कृष्णागुरुधु
 पः घृतदीपः तुलसीयत्राणि पूजायां यमोदकं नैवेद्यं तिलयवमध्वाज्यं होमद्रव्यं द्वादश्यां दिनानि दशरुद्रो देवता पाते रुद्रेति मं
 त्रः हैमी प्रतिमा चंदनश्रीखंडं अगुरुधूपः घृतदीपः पायसं नैवेद्यं चंपकपुष्पं कमलं च पूजायां तिलयवाज्यमधुनित्री हि हो
 मद्रव्यं शान्तिर्भवति त्रयोदश्यां दिनान्यष्टौ शशी देवता रोक्मी राजती वा मूर्तिः आप्यायस्वेति मंत्रः पूजादौ श्वेतचंदनगंधः चं
 दनधूपः घृतदीपः दधिशर्करानैवेद्यं तिलयवास्त्रिमध्वाक्ताहोमद्रव्यं शान्तिर्भवति चतुर्दश्यां दिनानि द्वाविंशतिः शंभु देव
 तानमः शंभावायेति मंत्रः रोक्मी राजती वा मूर्तिः श्वेतचंदनगंधः अर्कपुष्पं विल्वदलानि वा अगुरुधूपः पायसं नैवेद्यं त्रिम
 ध्वाक्तासिलाहोमद्रव्यं अमापां दिनान्यष्टादश शशी देवता यक्षदिति मंत्रः हैमी प्रतीमा कुंकुमादिगंधः नानासुगंधपुष्पाणिकु
 स्मांगरुधूपः फेणिकापूरिकादिनैवेद्यं शर्कराघृतपायसहोमद्रव्यं पूर्णिमायां दिनानि षोडशचंद्रो देवता दमनकं पूजादिकम
 न्यत्सर्वत्रयोदशी शान्तावुक्तं यास्यं इति तिथिदोषशान्तिः अथाश्वलायनोक्ता वारशान्तिः आदित्यवारस्य रुद्रो देवता पाते रुद्रे

तिमंत्रः हैमीराजतीचाप्रतिमांचंदनगंधः अगरुधूपः घृतदीयः पायसंनैवेद्यं होमद्रव्यं च सोमवारस्यगौरीदेवतीगौरीर्मिमा
पेतिमंत्रः हैमीराजतीचाप्रतिमांकुंकुमगंधः सुगंधिपुष्पं अगरुधूपः घृतदीयः नानाभक्ष्याणि नैवेद्यं तिलयवहोमद्रव्यं देव
भक्तसंतर्पणं च भौमस्यस्कंदो देवता अन्यत्सर्वेषु शान्तिवत् बुधवारस्यविष्णुदेवता विष्णोरारमसीतिमंत्रः हैमंस्वरू
पं पीतचंदनं पीतचंदनं पीतपुष्पकमलानि च अगरुधूपः घृतदीयः पंचलडुकानैवेद्यं तिलयवाज्यहोमः गुरुवारस्यब्र
ह्मादेवताब्रह्मजज्ञानमितिमंत्रः हैमीप्रतिमांकुंकुमगंधः परांपुष्पगुग्गुलधूपः शंकराज्यं नैवेद्यं तिलयवधाना घृतं होम
द्रव्यं शुकवारस्य इंद्रदेवतात्रातारमिंद्रमितिमंत्रः हैमीप्रतिमाचंदनगंधः चंपकपुष्पं अगरुधूपः घृतपकनैवेद्यं तिलयवा
ज्यमधुनिहोमद्रव्यं शनिवारस्ययमो देवतायमेनदत्तमितिमंत्रः हैमीलोहीचाप्रतिमात्तम्रजेतिकैचित् चंदनगंधः कृष्णपु
ष्पं मधुधूपः तिलतैलदीयः मधुमत्स्याश्च नैवेद्यं तिलामधुच होमद्रव्यं शान्तिर्भवति इतिवारशान्तिः अथ नक्षत्रशान्तयः वृ
हवसिष्टः रोगशान्तिप्रवक्ष्यामि रोगार्तानां शरीरिणां च लिष्टजागर्होमैश्च जपत्वात्समाभोजनैः यस्मिन्निस्त्रेयदानृणां रोगः संजा
यते तदा तद्विष्य पूजाकर्तव्या तत्तदीश्वरतुष्टये सुवर्णेन तदर्घ्येन तदर्घ्येन वा पुनः धिस्त्रेयशप्रतिमाकल्पयायथावितानुसार
तः ईशान्यामथवाप्राच्यामुदीच्यां दिशि संलिखेत् तंडुलोपर्यष्टदत्तं पद्मगोमयमंडले पंचामृतैः सलेपे च तत्तन्मंत्रैः पृथक्

शं-ज
७८

स्नाप्यकल्योक्तमंत्रेण प्रतिमां स्थापयेत्पुनः कर्णिकापांशुसंस्थाप्य ध्यात्वा देवं समर्चयेत् तद्वर्णवस्त्रगंधाघैरक्तधूपोपहा
रकैः आरक्तवर्णकुंभं च पंचत्वक्पत्रवैपुतं शुल्कवस्त्रस्वर्गारत्नसर्वौषधिसमन्वितं मृत्युंचगव्यसखीजफलक्षौद्रकु
शान्वितं देवस्य पूर्वतस्थाप्य जलमंत्रैः समर्चयेत् प्रतिच्यांस्थंडिले वन्हिं विधिवत्स्थापयेत्ततः मुखांते जुहु पादुक्तद्रव्येण
एसहस्रकं तिलहोमं व्याहृतिभिरष्टोत्तरसहस्रकं पूर्णाहुतिं च जुहुयात्सम्यग्जयादिपूर्वकं ततः शुद्धोषविष्टस्य रोगि
णः प्राङ्मुखस्य च मंत्रपूतेः कुंभजलैरष्टिं गोर्वारिमंत्रकैः मार्जनं कारयेत्सम्यक्कल्पपूर्वकं नीराजनं च शुद्धात्मा पूजास्थ
नं समागतः देवं हुताशनं भक्त्या प्रणम्य प्रार्थयेदिति अमृतोद्भवधिल्लेशंपतस्त्वं शंकरात्मजः रोगादस्माच्चतोरक्षतवव
श्यामिधिस्त्रयः इति प्रथ्यततो दद्यात्प्रतिमां वस्त्रं संयुतां दक्षिणासहितां भक्त्या आचार्याय कुटुंबिने ब्राह्मणाय यथा
शक्त्या ब्राह्मणान्भोजयेत्ततः कृतानक्षत्रपूजातेतिथिवासरयोरपि सर्वान्कामानवाप्नोति रोगी रोगात्प्रमुच्यते अश्वि
न्यामुत्थितो व्याधिर्न वरात्रेण मुंचति देवस्य तेति मंत्रस्य गायत्री कस्य पोश्विनो भवेत्तवर्णो मुधा पूर्णकुंभं भोजय रौप्यक
चंदनासलपुष्याज्यगुग्गुलीनुगुडप्रियो क्षीरलडुकभोक्तारौ समिधः क्षीरवृक्षजाः गुडोदनवलिंदद्यादीपैः सार्द्धं निश
मुखे भरण्यामुत्थितो व्याधिरचिरान्निधनप्रदाः मासेन मुंचत्वथवा देवस्य कुटिलागतिः त्रयं वकस्य मंत्रस्य प्रोक्ता भ्रष्टदधि

देवताः गंधोगरुकरवीरपुष्पधूपश्वगुगुलः अष्टदीपंचसर्वेषां नैवेद्यंच गुडोदनं पाशदंडधरोरक्तस्त्राज्यमध्वाक्षतैर्हविःम
हिषीनापकारूढः कृशरान्नं वलिं हरेत् वक्ष्यमारो नमंत्रेण वलिं सम्पक् प्रदाय येत् कृतिकासुपितोऽप्याधिर्दशरात्रेणामु
चति स्नुक् स्नुवाभयवरदसुवर्णामेषवाहतः मेधातिथिजगत्प्रिः पुनंतुमामित्यस्य च चंद्रनंपूथिकापुष्पं घृतदीपः
सगुगुलुः नैवेद्यंतिलमाषांश्चरकान्नेन संयुतं गुडोदनं हविस्तत्र पापसेन वलिं हरेत् रोहिण्यामुस्थितोऽप्याधिर्दश
रात्रेणमुचति नमोघ्नहरणमंत्रस्य गायत्रीविधिरीश्वरः शुल्कः कमंडलुस्त्वक्षसूत्राभयवरप्रदः चंद्रनंकमलपुष्पं सदशां
गंचगुगुलुं नैवेद्यं पापसंसाज्यं सर्वदा तैर्हविर्भवेत् दधिक्षीरघृतक्षौद्रशाल्यनेन वलिं हरेत् चंद्रभेचोस्थितोऽप्याधिः
पंचरात्रेणामुचति गन्धावरदपाणिश्च भवेत्सौरथवाहनः नवोनवोभक्त्यस्या गायत्रीगौतमः शशीचंद्रनंकुमुदंपुष्पं दशा
गंपापसोदनं नैवेद्यं मंडकापूपघृतक्षौद्रसमन्वितं शर्करादधिमिश्रेण भुक्त्वा न्नेन वलिं हरेत् आर्द्रायामुस्थितोऽप्याधि रवि
एनिघनप्रदः मासेनमुचत्यथ च देवस्य कुटिलागतिः शुद्धस्फटिकसंकाशं मूलखड्गभयेष्टदः नमः शंकरायेत्यस्य वृहस्पती
षांविधिः चंद्रनंसौरभंपुष्पं दशांगयायसोदनं समध्वाज्यं हविस्तत्र दध्मोदनं वलिं हरेत् पुनर्वसौ भवेत् व्याधिर्नवरात्रे
णामुचति कमंडलाक्षसूत्रे धर्मस्नुक् स्नुवभृत्सदा अदितिरीश्वरमंत्रस्य त्रिष्टुभोद्गुहिरोगादिति हरिद्राकुंकुमंगंधपुष्पसेवतिका

श्री-
७९

हृयं धूपोमलयजं पिष्टं घृतान्नपीतवर्णकं घृताक्तं तदुलहविः पीतान्नेन वलिं हरेत् पुष्ये समुत्थितो व्याधिः सप्त रात्रेण मुंचति
पोतो दंडकमंडलाक्षसूत्राभयवरोद्यतः वृहस्पतिपरोसस्य त्रिष्टुषजीवोगिराः ऋषिः कुंकुमं वारिजं पुष्यं नैवेद्यं घृतपायसं मं
डकाघृतसंपुक्तमेतदेव हविर्भवेत् समंडकघृतान्नेन वलिं तत्र प्रदाययेत् आश्लेषासुस्थितो व्याधिः क्लेशान्मासेन मुंचति ॥
नमास्तिति संवत्स्य विराडग्निश्च सपराठ मधुवर्णो भोगयुक्तः खड्गचर्मधराः शुभः सकुकुमागरुर्गंधपुष्यं चागस्ति संभवं घृ
तगुग्गुलुधूपं च नैवेद्यं क्षीरसर्पिषाः हविः साज्यं सुदधे नंदधोदन वलिं हरेत् मघायां चोस्थितो व्याधिरचिरान्निधनप्रदः
अथ वार्द्धमासेन धूम्रादंडपवित्रघृत्कं प्रायंतु नस्ति तिवास्पजगती पितरो ज्ञजः चंदनं चंपकं पुष्यं धूपः सघृतगुग्गुलः नैवे
द्यं घृतपिष्टं नंतिलाज्यं सघृतं हविः सतिलां नं च मुद्गानं वलिं च पितृत्सये पूर्वाफालगुणभे व्याधिरर्धमासेन मुंचति ॥
भगएव भगवानि सस्यानुष्टुभगी विधिः पद्माभयकरपद्मवर्णः सिंहासने स्थितः चंदनमालतीपुष्यं विल्वदीपो घृतोदनं नै
वेद्यं शर्करापूपलडकाभिश्च संपुतं घृतोदनं हविस्तत्र पायसेन वलिं हरेत् अर्पमर्से भवेत् व्याधिरर्द्धमासेन मुंचति पशव
र्णः पद्मसंस्थः पद्मगर्भः समद्युतिः अर्पमायेति संवत्स्य अर्पमा त्रिष्टुषज्वजः कर्पूरं कुंकुमं गंधं पुष्यं धूपकं संजकं घृतगु
गुलधूपोत्रं नैवेद्यं घृतपायसं होमद्रव्यं घृतान्नं स्याच्छाल्पान्नेन वलिं हरेत् हस्ते समुत्थितो व्याधिर्नवरात्रेण मुंचति उदजमि

तिहिरण्यस्तुपोगायत्रादितिजयेत् रक्तगंधंकुकुमंचपुष्यंराजीवसंज्ञकं सगंधगुग्गुलुधूयोनेवेद्यंघृतपायसं मधुपु
ष्यंतिलाज्यनंदूर्वाभिः सहितंहविं गुडमध्वाज्यषिष्टान्नेनवलिंहरेत् चित्रायामुत्थितोव्याधिर्दशरात्रेणामुंचति वि
श्वं देवानामित्यस्यत्वष्टानुष्टपितामहः अक्षमूत्राभयकरश्चित्रवर्णः शिवेरतः सकुंकुमागरुगंधंकुसुमंचित्रवर्णकं नैवे
द्यंमौदकाज्यान्नंचित्राभंसेघृतंहविः तदन्नेनवलिंदद्यात्सर्वरोगायनुत्तये स्वात्यैर्देवास्थितोव्याधिः सर्वदानिधनप्रदःए
कद्वित्रिचतुःपंचमासेवापि विमुंचति सनःपितेतिमंत्रस्यागायत्रीमरुदंगिरः खड्गचर्मधरः कृष्णगंधंकृष्णागरुर्भृशं
पुष्यंदमनकधूयं चदनागरुगुगुलः नैवेद्यंपायसंसाज्यंहविस्तेनवलिंहरेत् द्विदेवमेभवेत्प्राधिर्मासेनैकेनमुंचति इंद्रा
ग्रीजागतमितिगायत्रीचास्यचैवहि मधुच्छंदऋषीद्राग्रीतयोर्ध्यानंच पूर्ववत् श्रीखंडंकुकुमंगंधंतयोपुष्यंसरोरुहं देवदा
रुस्तयोर्धूयै नैवेद्यंघृतपायसं तदेवान्नेहविस्तत्रचित्रान्नेनवलिंहरेत् मित्रमेचोत्थितोव्याधिर्दशरात्रेणामुंचति मित्रस्य
चर्षणीरितिगायत्रीचास्यचैवहि ऋषिहिरण्यस्तुपाख्यस्तत्रमित्रोधिदेवतांद्विभुजः पद्मगर्भाभः पद्मभृत्यद्भुसंस्थितः
कुकुमंपुडरीकाक्षंपुष्यंधूपंचचंदनं नैवेद्यंपायसंसाज्यंहविः कंदंचसूरणं वलिस्तत्रपरातमोमधुशर्करयायसं घृतपूर
कमाषान्नुद्गगर्भेश्वसंयुतं जेषायासुत्थितोव्याधिर्घृत्युरेदनसंशयः इंद्रवद्वितिमंत्रस्यागायत्रीद्रागिरऋषिः इंद्रायपूर्वव

शो

८०

वृद्धं चंदनं कुंकुमं शुभं। कर्पूरधूपो नैवेद्यं चित्रान्नं सुमनोहरं। हविस्तु स्वरणं कंदं मधुकंदं सुपायसं विचित्रपुष्पगंधेन दध्यन्ते
वलिहरेत् मूलेभे चोत्थितो व्याधिर्मासार्धेन विमुंचति खड्गचर्मधरः कृष्णः करालवदनशुभः मोषुणो स्य च गायत्रीघोरः कण्ठोद्य
नैर्ऋतिः गंधः कृष्णागरुपुष्यं पद्मनीलोत्पलं शुभं धूपः कृष्णागरुर्माषमिश्रान्नं सुपहारकं तदेवान्नं हविस्तत्र माषान्नेन
वलिहरेत् वारिभे चोत्थितो व्याधीरोगिणो निधनप्रदः विमुंचत्यथ वामासैर्द्वित्रिवड्भवसप्तभिः आप्यायस्वेति मंत्रस्य गायत्री
पद्मजोजलं सुवर्णो द्विभुजः पद्मपाणिर्गंधस्तु चंदनं यक्षशैलेपधूपोत्रनैवेद्यं घृतपायसं हविर्मस्तरपिष्टान्नं तदन्नेन वलि
हरेत् विश्वभे चोत्थितो व्याधिः सार्धमासेन मुंचति विश्वे देवास्तदस्य गायत्री विश्वे देवता कमंडलाभयांभोजवरदश्रुकु
शासनः चंदनं कमलं पुष्यं धूपं सघृतगुग्गुलुः नैवेद्यं पायसाज्यान्नं हविरप्येत देवहि समिद्धिर्निवुलैः सार्धतदन्नेन वलि
हरेत् अवरो चोत्थितो व्याधिदशरात्रेण मुंचति अतो देवेति मंत्रस्य गायत्री पद्मजो हरिः पीतांबरः कृष्णवर्णः शंखचक्र
गदाधुजः चंदनं मालतीपुष्यं धूपः कर्पूरगुग्गुलुः शाल्यन्नं षड्रसोपेतं भक्ष्यभोज्यादिभिः सह नैवेद्यं हविरप्येत तस्यायसेन व
लिहरेत् वसुभे चोत्थितो व्याधिः दशरात्रेण मुंचति तापंतामिह मंत्रस्यानुष्टुप् व्यासो वसुस्ततः चापवाणधरः शुक्लगंधः
कर्पूरचंदनं वारिजं गुग्गुलुधूपो नैवेद्यं घृतपायसं हविश्चोदुंबरसमिद्धुर्पायससंपुतं लडुकापूपमध्वाज्यतिलपिष्टव

लिङ्हेत् वारुणेवोस्थितोव्याधिरष्टरात्रेणमुंचति दूममेवरुणइत्यस्पगायत्रीकाएववारियः नागपाशधरः श्रीमान्वररत्नविभू
 खित मकरस्थोगुरुर्गंधः पुष्यंचकमलोत्पलं कर्पूरंचंदनंधूयोनेवेद्यंघृतपोलिका हविरश्वत्यसमिधश्चित्रान्नेनवलिनहरेत् अ
 जपाद्भेभोव्याधिः सर्वदानिधनप्रदः अथवावहुभिर्मासैर्दिवसैर्वापिमुंचति वामपदकरंभूम्यामाक शैलपरहयं प्रसार्यप्रा
 जलिः साक्षादीश्वरंचतयोत्थितः शमग्निरित्यस्याजपात्गायत्रीचतुरांनन कुंकुमंचंदनंगंधंपुष्यंश्वेतार्कसंभवां धूपः स
 र्वाषधीमिश्रोनेवेद्यंघृदिपायसं हविः कुष्मांडखंडस्यादृध्यन्नेनवलिनहरेत् अहिवुंध्ये भवेत्व्याधिः सार्धमासेनमुंचति न
 मस्तेरुद्रइत्यस्यसर्वतत्रैवसंस्थितं गंधंचंदनकस्तूरीपुष्यंपद्मोत्पलंशुभं सविल्वगुगुलुधूपोनेवेद्यंघृतपायसं मुद्गमाषतिला
 न्माज्यपवत्रीहिमयंहविः पूषाचदेवतांभोजवर्णांभोजधरः शुभः रक्तंचंदनंगंधोत्रपुष्यंमंदारसंज्ञकं धूपस्तुगुगुलुः साज्यो
 नेवेद्यंघृतपायसं हविस्तदेवसजलदध्यन्नेनवलिनहरेत् मूतेशानुगतोयस्माद्रोगनाथोमहाज्वरः रोगादस्माच्चमात्रं हिण्ट
 ह्महोमोतसंवलिनं जन्मसंघिषुनक्षत्रेणशिलप्रेषुयमघंटेप्रत्यरीनैघनतारकेष्टमचंद्रेचरोगोत्पत्तौमृत्युः रविमद्याद्वादशीनां
 शोमविशाखैकादशीनां भौमाद्रोपंचमीनां बुधोत्तराषाढतृतीयायां गुरुशतभिषगषष्ठीनां शुक्राश्विन्यष्टमीनां शनिपूर्वाषा
 ढनवमीनांचयोगिमृत्युः भरण्यानुराघादावेद्रवौ आर्द्रोत्तराषाढांवासौमोभघाशतभिषगवाभोसे अश्विनोविशाखावावुधे

शं-म ज्येष्ठामशिशिरोवागुरो श्रवणश्लेषावाभृगौपूर्वाभाद्रपदाहस्तोवाशनौवेन्मृत्युयोगः अतात्रोक्तप्रतिथिवारक्षशंशंतयोर्विस्तृताः
८१ कायोः अथतिथिवारक्षेषुसाधारणःप्रयोगः कर्त्तामासपक्षाद्युल्लिख्यममोत्यन्नस्यव्याधेर्जीवच्छरीरविरो रोधेनसमूलनाशा
र्थममुकनक्षत्रांमुकदेवतामंत्रस्यजपंकरिष्यद्वृत्तिसंकल्प्याष्टशताष्टसहस्रापुतान्यत्तमसंख्ययावक्ष्यमारा तत्तद्देवतामं
चस्यजपं कृत्वांन्येनकारयित्वावामासपक्षाद्युल्लिख्यममोत्यन्नव्याधजीवच्छरीरविरोधेनसमूलनिवृत्तये अमुकशान्तिक
रिष्ये इतिसंकल्प्यगणेशपूजादिआचार्यवरणांतं कृत्वाचार्यपूजयेत्ततः आचार्याभमौतंडुलैश्चतुरस्रमंडलं कृत्वातत्रेहे
भीततन्क्षत्रदेवतां वस्त्रद्वयपरिवृतां वक्ष्यमाणततः क्षुधधूयादिभिः पूजयेत्दीशान्येधान्येकुंभसंस्थाप्यजलेनापूर्यगंधसैर्वा
षधिपूर्वापह्नवपंचत्वक्सप्तमृत्तिकापंचरत्नपंचगण्यंहिरण्यनित्ततन्मंत्रैः क्षिप्त्वावस्त्रद्वयेनावेष्यसर्वेसमुद्राद्वृत्तितीर्थान्या
वाह्यतत्वाणामीतितत्रवरुणमावाह्यसंपूज्याग्निग्रहांश्चप्रतिष्ठाप्याज्यभागांतेतन्नक्षत्रदेवतामंत्रेणततद्रव्येणचाष्टोत्तरसह
स्वाष्टराताष्टविंशतिअन्यतमसंख्ययाहोमंकृत्वाशांतिकलशेनयजमानामिषेकेविहितेतांप्रतिमांरोगीब्राह्मणायदद्यात्
उक्तगंधामावेचंद्रनंपुष्याभावेशतपत्रंधूयाभावेशुग्गुलुः नैवेद्याभावेष्टतोदनंहोमद्रव्याभावेतिलाः मंत्राविज्ञानेगायत्रीअष्टो
त्तरसाहस्रमृत्युनिर्देशोअष्टोत्तरमन्यद्वाजुहुयात् ततःकलशोदकैर्वरुणसूक्तैःपुराणमंत्रैश्चाभिषेकंकुर्यात् पूर्याद्वृत्तिवसे

हीरं बहुत्वां शान्तिपाठं कृत्वा आशिषो दद्यात् अतः सर्वं शान्तिर्भवति तत आचार्याय सुवर्णं प्रतिमां वस्त्रपुग्मेन वेष्टितां सवत्सां
 गां सालंकारं दद्यात् इतरेभ्योऽपि दक्षिणां दद्यात् ब्राह्मणान् भोजयेत् इति रोगोपतिः प्रयोगः मदनरत्ने विष्णुस्तु सर्वं नक्षत्रं
 शान्तिस्तु गायत्र्या यमोद्देशेन होमो योज्यः शतं संख्यया वलिश्च तत्र नक्षत्रसंख्यया देवतायै सोऽपि होमावशिष्टद्रव्येण क्वचिद्
 न्येन तच्च तत्र तत्र वक्ष्यते अत्र रोहिणीपुष्य अश्लेषापूर्वाहस्तस्वाती विशाखानुराधा ज्येष्ठा मूलोत्तराषाढपूर्वाभाद्रपदो
 नरमाद्रपदासु घृतमेव होमद्रव्यं अनुरासु वलिरयिते नैवान्यत्र तु होमे वलौ विशेषस्तु तत्र तत्र वक्ष्यते द्रव्ये तु विशेषो भ
 श्विन्यादिक्रमेण दुधाक्ताः क्षीरवृक्षसमिधो होमे दध्योदनं वलौ मध्वाक्तस्तिलाः २ घृतं दध्योदनं वाक्षीरान्नं वलौ ४ सु
 द्धातिलाः ५ घृतमधुर्दघृताक्त अक्षता होमे गंधमाल्योदनं वलौ ७ गंधमाल्योदनं वलौ भिक्षान्नं वलौ घृताक्ता अक्षत
 तिला होमे अक्षततिला वलौ १० गंधपुष्याग्नि वलौ ११ तिलमाषाः १२ गंधपुष्यं च वलौ १३ तिलघृतपुत होमे सघृताम
 द्ध वलौ १४ गंधपुष्याग्नि वलौ १५ दुग्धाक्तान्नं गंधमाल्यानि वलौ १६ १७ गंधमाल्यं वलौ १८ पायसं वलौ १९ शालयो
 होमे पायसं वलौ २० होमे पायसं वलौ २१ वीजाक्षता होमे गंधपुष्याग्नि वलौ २२ अश्वत्थसमिधो होमे घृताक्तमुद्ग वलौ
 २३ तिलपुष्याग्नि होमे पायसं वलौ २४ गंधमाल्योदनं वलौ २५ गंधपुष्याग्नि वलौ २६ घृताक्तासुद्गा होमे गंधपुष्याग्नि वलौ २७

शं.म श्रयंचनक्षत्रेषुज्वराद्युत्पत्तादिष्टानिष्टकालः तत्राश्विन्यादिषुपंचविंशति २५ एकविंशतिविकल्पतोभासाब्दः २१ सप्तविंशति
८२ २१ सप्त ९ अष्टौ ८ दशा १० मृत्युः १ मृत्युः १ मृत्युः १ विंशति २० एकविंशति २१ विंशति २०-पंचविंशति २५ विकल्पतः पक्षत्रयो
दशादिनमासाः द्वादशा १२ दश १० दश १० अष्टाविंशतिः २८ दिनानिक्रमात् पीडाअंतेसुखं अश्लेषासघापूर्वाभाद्रपदासुपक्षे
मृत्युरपिसंभावते . अथग्रहणशांतिः मत्स्यपुराणोहोरायां ग्रस्यतेयस्यनक्षत्रेवानिशाकरः प्राणसंदेहमाप्नोतिसवामरणमि
च्छति होरायां जन्मलग्नेयस्यत्रिजन्मनक्षत्रेयस्येते शशिभास्करौ तज्जनानां भवेत्पीडायेजनाशांतिवर्जिताः जन्मदशमेकोन
विंशतितारत्रिजन्मानि यस्यराशिं समासाद्य भवेद्ग्रहणसंभवः तस्यस्नानं प्रवक्ष्यामिमंत्रौषधिसमन्वितं चद्रौयरागसंप्राप्तेक
त्वाब्राह्मणवाचनं सपूज्यचतुरोविप्रान् शुक्लमाल्यानुलेपनौ । पूर्वमेवोयरागस्यसमानी यौषधादिकं स्थापयेच्चतुरः कुंभान्
अग्रतः सागरानिव गजाश्वरथ्यावल्मीकसंगमात् तद्दगोकुलात् राजद्वारप्रदेशाच्चमृद आनीयनिक्षिपेत् पंचगव्यंपंचरत्नं
पंचत्वक् पंचपल्लवं रोचकंपद्मकंशंखंकुंकुमरकचंदनं शुद्धस्फटिकतीर्थानुसितसर्षपगुगुलुं मधुकंदेवदारुंचविलुक्तांतां
शतावरी वल्गंचसहदेवींचनिशाद्वितयमेवच एतत्सर्वं विनिक्षिप्यं कुंभेष्वावाहयेत्सुरान् सर्वसमुद्राः इति गंगेचयमुनेचे
ति यौसौवज्जघरो देवो आदित्यानां प्रभुर्मतः सहस्रनयनश्चंद्रो ग्रहपिडां व्यपोहत्तु सुखंयः सर्वदेवानां सप्तार्चिरमृतद्युतिः चद्रौष

रागसंभूताग्रहपीडां ० यः कर्मसाक्षीलोकानां धर्मो महिषवाहनः यमश्चंद्रोपरागोत्थाग्रहपीडां ० रक्षोगणाधियः साक्षात्रिलोच
नसमः प्रमुखद्गहस्तोतिभीमश्चग्रहपीडां ० नागयाशाघरोदेवः सदामकरवाहनः चंद्रोपरागकलुषंवरुणोमेव ० प्राणारूयो
हिलोकानां सदाकृष्णमृगप्रियः वापुश्चंद्रोपरागोत्थाग्रह ० योसौग्रहपतिर्देवः खड्गशूलगदाधरः चंद्रोपरागदुरितंघनदोमे
वयोहतु योसौविंदुधरोदेवः पिनाकीवृषवाहनः चंद्रोपरागयायातिनिवारयतुशंकरः त्रैलोक्येयानिमृत्तानिस्थावराणीचरा
णिच ब्रह्मविस्वर्करुद्राश्वदहंतुममपातकं एवमावाहेत्कुंभान्मंत्रैरेनिश्चवारुरोः एतानेवतथा मंत्रास्वर्गायदेविलेखयेत्
ताम्रयद्वेयवालेखंनववस्त्रेतथैवच मल्लकेयजमानस्यनिदधुस्तेद्विजोतमाः कलशान्द्रव्यसंयुक्तान्नानारूपसमन्वितान्
गृहीत्वास्थापयेद्गुहंभद्रंपीठोपरिस्थितं पूर्वोक्तैरेवमंत्रैस्तुयजसानेद्विजोतमाः अभिषेकं ततः कुरुंमंत्रैर्वरुणासूक्तके त
तः शुक्लोवरधरः शुक्लमाल्यानुलेपनः आचार्यवरयेत्यश्चात्स्वर्गायदेनिवेशयेत् आचार्यदक्षिणां दद्याद्गोदानं च स्वशक्ति
तः गंधामाल्यैर्धूपदीपैः पूजयेद्देवनुष्टये होमंचैवप्रकुर्वीततिलैर्व्यात्कृतिमिस्तथा निवृत्तेग्रहरोसर्वेव्राह्मणोभ्योविशेषतः दा
नंचशक्तितोदयदिष्ठेदात्मनोहितं सूर्यग्रहेसूर्यनामयुक्तान्मंत्रांश्चमंत्रवित् चद्रपदस्थानेसूर्यपदमूहनीयमित्यर्थः अनेनवि
धिनायस्तुग्रहरोस्मानमाचरेत् नतस्यग्रहरोदोषः कदाचिदधिजायते इतिमात्स्योक्ताग्रहशांतिः मदनरत्नेगर्गः जन्मसप्ताष्ट

शो.म. रिस्कांक दशमस्थे निशाकरे दृष्टोरिष्टप्रदोरहुर्जन्मर्क्षे निधनेपिवरिस्फद्वादश अंकांनवंनिधनां अष्टमं सप्तमत्तारो तथा दूर्वा
८३ कुरो शीरशमीशिलाजित्सर्वार्थसर्वोषधिषचमृद्धिः स्नानेविदध्याद्गुहरोरवींदोः पीडाहरं शांतिवहंतितस्येति अथजभ
लाशायवैकृतशांतिः गर्ग उवाच नगरादुपसर्पते समीप उपयांति ते नद्योत्सृष्टप्रश्रवणाविरसावै भवंति च विवर्णो कलुषं
तसंफेनवर्ज्यं तु संकुलं क्षीरस्त्रेहं सुशरत्तं वहंते व्याकुलो दकंषणमासाभ्यंतरे तत्र परचक्रभयं विदुः जलाशयानदंते च प्रज्व
लंति कथंति च विमुवति तथा ब्रह्मन् ज्वालाधूमरजासि च अखाते वा जलोत्पत्तिः समत्वावा जलाशयाः संगीतशब्दादृश्यंते
जनमारभये विदुः दिव्यं महाभयं विद्धि मधुमात्रावसेचनं जघन्यावारुणामंत्रास्त्रैश्च होमोजले भवेत् मध्वाज्ययुक्तं परमा
न्नमंत्रदेयं द्विजानां मथभोजनार्थं गावश्च देयाः सितवस्त्रपुक्तास्तथोदकुंभाः सकलाश्च शांतिं चंडिपाठे पठेच्चैव शतसंख्या
दिकं तथा विप्राणां वरणां कुर्यावथा विज्ञानुसारतः इति जलाशयवैकृतशांतिः अथ वृष्टिवैकृतशांतिः गर्गः अतिवृष्टिर
नावृष्टिदुर्भिक्षादौ भयं सतं अनृतौ तु दिवानंता वृष्टिव्याधिभयाय तु अनभ्रवैकृताश्चैव विज्ञेयाराजहंतवे अनभ्रवैकृतामे
वमंतरे गर्जितादयः शीतोस्नानां वियर्पासे ऋतूनां रिपुजंभयं शोणितं वर्षितं वर्षितं यत्र तत्र शस्त्रभयं भवेत् अंगारयां सुव
र्षणानगरं तद्विनश्यति मज्जास्थिस्त्रेहमांसानां जनमारभयं भवेत् फलपुष्यं तथा धान्यं परेणातिमयाय तु पांसुजंतु फला

नाचवर्षतो रोगजंभयं छिद्रावांत्रप्रवर्षेणसस्यानामीतिवर्द्धनं विरजस्थेरवौव्यवेपादच्छायानदृश्यते दृश्यतेतुप्रतीयावाता
त्रदेशोभयंभवेत् प्रतीयाप्रतिकूलाच्छायायरीतच्छायेत्यर्थः निरभ्रेवातथागत्रौश्वेतंयाम्योभ्ररेणतु इंद्रायुतथादृक्छाउ
ल्कापातंतथैवच दिग्दाहपरिघोषोवैगंधर्वनगरंतथा परचक्रभयंविद्यादेशोपद्रवमेवच सूर्येदुपर्जन्यसमीरणानांया
गस्तुकार्योविधिवद्विजेद्र धीन्यानिगोकांचनदक्षिणाश्वदेयाद्विजानामघनाशहेतोः इतिवृष्टिवैकृतशान्तिः अथाग्निवै
कृतशान्तिःगर्ग अग्निःप्रदीप्यतेपत्रगष्टेभृशमनिघनः नदीप्यतेवैधनवान् नदीप्यतेवैधनवान् तद्राष्ट्रं वीडयेन्त्प
ज्वलेत्सर्दश्ववंशोवातथादानंसृदासुधा मासादतोरगांद्धारंनृपवेश्मसुरालयं एतानियत्रदस्यंतेतत्रराजमयंभवेत् विद्यु
तावाप्रदस्यंतेतथापिन्पतेभय अनैशानितमांसिस्युर्विनायांसुरजांसिच धूमश्चानग्निजोपत्रतत्रविद्यान्महाभयं तदि
द्विनाभ्रगगनभयंस्यादृष्टिवर्जिता दिवासतारगग नेतथैवभयमादिशेत् ग्रहनक्षत्रवैकृत्येताएविकृतदर्शने पुत्रावा
हनदारेषुचतुष्पदंग्रहेषुच स्वभावाद्वापिहीयेतधेनुंवत्सादिकंचयेत् लोहापुष्यविकारः स्यात्तत्रसंग्राममादिशेत् ॥
त्रिरात्रोयोषितस्त्रयुरोधान्नत्वज्ञमाहितः समिद्धिः क्षरिवृक्षाणोसर्वयैश्चघृतेनच होमंकुर्यादग्निमंत्रैर्वाह्यराणांश्चापिमो
जयेत् दद्यात्सुवर्णंचतथाद्विजेभ्योगाश्चैववस्त्राणितथाभुवंच एवंकृतेतत्समुपैतिनाशंपदंनवैकृत्यभवेद्विजेद्र इत्यग्नि

वैकृतशान्तिः अथ प्रतिमादिवैकृतशान्तिः गर्गः देवतार्चाः प्रवृत्त्यन्तिवेपते प्रज्वलन्ति च आरदन्ति च रोदन्ति प्रस्विद्यन्ति हसन्ति च उति शन्ति प्रधावन्ति रमन्ति च भजन्ति विकृतं भून्नामनुषाणां भयावाहा अवाङ्म्रुखावति शन्ति स्थानात्स्थानाद्भ्रमन्ति च ॥
 वसन्त्यग्निं तथा धूमं स्वेहरक्ते तथा वसा एवमादीनि दृश्यन्ते विकाराः सहसो स्थिता लिंगायतनत्रिषु तत्र वासनरोचयेत् राज्ञोऽ
 वायसने तत्र सच देवो विनश्यति देवपात्रासु चोत्पातान् दृष्ट्वा देवाभयं भवेत् देवपात्रोत्पातावराहसंहितोक्तायां विनासा
 हसधर्मेण तत्र वासनरोचयेत् पशुनां रुद्रजं ज्ञेयं नृपाणां लोकपालजं रुद्रजं रुद्रप्रतिमासूत्यन्ने वैकृतं पशुभयदमित्यर्थः
 एवं सर्वत्रापि ज्ञेयं ज्ञेयं सेनायतीनां वयस्यात्कंदविशाखजं लोकानां विष्णुवस्त्रिद्रविभक्तमममुद्रवं विनायकोद्भवं ज्ञेयं ॥
 गरानां सेवकाय च देवदूते च पाः प्रेष्याः देवस्त्रीषु नृपस्त्रियः वासुदेवेषु विज्ञेयो गृहाराणामेव नान्यथा देवतार्चाविकारे च
 श्रुतिवेत्तापुरोहितः देवतार्चां तु गत्वा वैस्नाना माच्छाद्य भूषयेत् पूजयेत्तान्माहाभागगंधमाल्यान्नसंपदाः मधुपर्केण विधिव
 दुपतिष्ठेदनंतरं तद्विंशेन च संत्रेण स्थालीपाकं यथाविधि पुरोधाय जुहुयाद्ब्रह्मसप्तरात्रमंतद्रितं विप्राभ्य पूज्यामधुरान्न
 पानैः सदक्षिणैः सप्तदिनं नरेन्द्र प्राप्ताष्टमे न्हिसिति गोप्रदानैः सकाचनैः शान्तिसुपैतिपायं इति अद्रुतशान्तिषु देवतावै
 कृतशान्तिः अथाकस्मिकप्रासादपतनापांतिः गर्गः प्रासादतोरणाद्दालगोपुरद्वारवेश्मनां अनिमित्तं दुपतनं दृष्टानो राज्ञ

मृत्यवे रजसावायधूमेनदिशोयतसमाकुलाः आदित्यश्चंद्रताणश्चविवर्णाभयवृद्धयो एक्षसायत्रदृश्यंतेब्राह्मणाश्चविधर्मिणः
ऋतवश्चविवर्यस्तातत्रापूजेयेज्जनः नक्षत्राणिवियोगो नितम्हद्रयलक्षणं केतूदयो पराणौ चच्छिद्रं वाशशिसूर्ययोः ग्रहर्क्षाव
कृतिर्यत्रतत्रापिभयमादिशेत् स्त्रियंश्चकलहापंतिवालाश्चघंतिवालकान् क्रियाणामुचितानां चविच्छितिर्यत्रदृश्यते अ
ग्निर्यत्रनदृश्येतहयमानोप्यशास्यति ऋव्यादावायसावायसावाहाफोतिचोतरतस्तथा पूर्णाः कुंभाः स्ववंतंचवन्हयोवावि
लुपते मंगल्यधनयोयत्रनश्रूयंतेसमेततः क्षवथुर्वाधतेवाप्यप्रोत्साहसंति निंदिताः नदैवेतेषुवर्तंतेयथावद्ब्राह्मणेषुच सं
दघोषाणिवाघानिवाद्यंतेविस्वराणिच गुरुमित्रद्विषोयत्रशत्रुषुपरताः सदाः ब्राह्मणान्मुहदोमात्याजनोयत्रावमन्यते शांति
मंगलहोमेषुनास्त्रिकंयत्रमन्यते राजोत्राघियतेतत्राप्यवादेशोविनश्यति राजोविनाशेसंप्राप्तेनिमित्तानिनिबोधमे ब्राह्म
णान्प्रथमद्विष्टिब्राह्मणाश्चविनिंदति ब्राह्मणास्वानिचादंतेब्राह्मणाश्चजिघांसति नैतान्स्मरतिरुत्येवापाचितश्चाभ्यसूय
ति र्मतिर्द्विष्टिप्रवेषांप्राशंसानाभिनंदति अपूर्वतुकरंलोभात्तथापातयतेजने एतेष्वभ्यर्चयेत्साम्यकसपत्निकान् द्वितोत
मान् भोज्यानिचैवकार्याणिस्मृणांक्लपस्तथा गावश्चदेपां द्विजपुंगवेषुभवंस्तथाकांचनमंवरणि होमंचकुर्याद्विजभो
जनंचएवंरुतेशांतिमुखेतिषाय अद्भुतंतुसमुत्पन्नेयदिवृष्टिः प्रजायते सप्ताह्मभ्यंतरेज्ञेयं अद्भुतं विफलंहितत इत्या

शो. म
पु.

कृष्णिकप्रासादयतनादिशांतिः अथवृक्षविकारशांतिः गर्गः रुद्रतोव्याधिरस्येतिहसतादेशविभ्रमः शारवाप्रपतनेकुर्यात्
र्यामेषोष्पातने बालानामरुणकुर्पाद्वालानांफलपुष्पतः स्वराश्रुभेदंकुरुतेफलपुष्पमनार्तवं क्षीरं सर्वत्रगंभीरस्नेहं दुर्भि
क्ष्यलक्षणं वाहिन्यायचपंमघेरकेसंयाममादिशेत् मधुश्रावेभवेद्वाधिर्जलस्नानेचवर्षति आरोगशोषरांज्ञेयं ब्रह्मन् दुर्भि
क्ष्यलक्षणं सुक्लेषुसंप्रोहेत्सुवीर्यमत्रचहीयते उच्छोनेयतितानोचभयंभेदकरंभवेत् स्थानास्थानेतुगमनेदेशभंगं तथा
दिशेत् ज्वल्पत्वपित्तुवृक्षेषुस्वनत्वपिधनक्षयं एतान्पूजितवृक्षेषुसर्वैराज्ञोवियद्यतेपुष्पैः फलैर्वी विकृते राज्ञोमृत्युं तथा
दिशेत् अन्येषुचैववृक्षेषुवृक्षोत्पन्नेष्वतद्रितः आच्छादयित्वातद्वृक्षगंधमाल्यैर्विभूषयेत् वृक्षोपरितथाच्छत्रं कुर्यात्प्रायप्र
शांतये शिवमभ्यर्चयेदेवंपुचास्मैनिवेदयेत् मूलभ्यद्रितिवृक्षेषुहुत्वारुद्रंजयेत्ततः मध्वान्यपुक्तेनतुपायसेनसंपूज्यविप्रांश्च
भुवंचदद्यात् गीतेननृतेनतथार्चयेत्देवंहरंपायविनाशहेतोः द्रितिवृक्षोत्पत्तशांतिः अथोपातशांतिः नारदः संहितायां
चतुस्त्रिंशोऽध्याये उत्पत्ताविविधालोकेद्विषभौमांतरिक्षगाः तेषानामानिशांतिंचसम्पकवक्ष्येपृथक्पृथक् देवताद्याः प्र
नृत्येतिपतंतिप्रज्वलंतिवा मुहुर्गायंतिरोदंतिप्रसदंतिहसंतिवा वसंत्यग्निंतथाधूमंस्नेहंरक्तंपयोजलं अधोमुखंतुति
शंतिस्थानात्स्थानाद्भ्रजंतिवा एवमाद्याश्चदृश्यंतेविकाराः प्रतिमासुच गंधर्वनगरंचेतिदिवानक्षत्रदर्शनं महोत्सवायत

नेकं च नृणाम् रक्तप्रवर्षणं गांधर्वगोहंदिदाहं मूमिकंपदिवानिशि अनग्नौ च स्फुलिगाः स्युर्ज्वलनं च विनेधनं निशींद्रचायमंड
कशिखरं श्वेतवायसं दृश्यंते विस्फुलिगाये गोगजाश्वोष्टगास्ततः जंतवो द्वित्रिश्चिरसोजायते च वियोनिषु प्रति सूर्याश्च र्ते
सृष्टुस्फुर्दिक्षु युगयद्रवेः जंबूको ग्रामसंवेशः केतूनां च प्रदर्शनं काकानामाकुलरात्रौ कपोतानां दिवा यदि एयमेते महोत्सा
तावहवः स्थाननाशकाः केचिन्मृत्युप्रदाः केचिच्छत्रुभ्यश्च भयप्रदाः देवालयैस्वगेहे वा एशान्यां पूर्वतोपि वा कुंडलक्षरासं
पुक्तं कल्पयेन्मेखलापुतं गृहोक्तविधिना तत्रस्थापयेच्च हुताशनं जुहुयादाज्यभागात्तमथवा शेत्तरं शतं यतद्द्रुमयामहे
स्वस्तियेन मंत्रकैः समिदाज्यवरुवीहितिलैर्व्याहृतिभिस्ततः कोटिहोमं तदर्धवालक्षहोममथापुतं पथाविज्ञानुसारे
एषादहोममथापि वा एकविंशतिरात्रं वापश्चाद्देववा त्रिरात्रमेकरात्रं वा होमकर्म समाचरेत् गणेशक्षेत्रपालार्के दुर्गा
त्वाश्च देवताः प्रासां प्रीत्यै जयः कार्यशेषपूर्ववदाचरेत् ऋत्विग्भ्यो दक्षिणां दद्यात् षोडशोभ्यः स्वशक्तिः इत्युक्तं पातशा
निः ~~अथ मन्त्रैः सरं दशांतिः गर्गः~~ पह्याः प्रयातस्य फलं सरस्य तथैव च शीर्षे राज्यश्रियः प्राप्तिर्भाले चैश्वर्यवहनं कर्ण
मिभूषणावाप्तिर्नेत्रयोर्वधुदर्शनं नासिकायां नुसौभाग्यं वक्त्रे मिशं न भोजनं कंठे नित्यं प्रियाश्लेषः स्कंधयोर्विजयोर्ध्र
वं धनलाभो वाहुपुग्भेकरमर्थसंक्षयः जघयोश्च निरुद्योगः पादयोर्भ्रंशं भवेत् एवं पत्न्याः प्रयातस्य फलं ज्ञेयं विवक्ष

शौः एतदेव फलं विद्यात्सरटस्य प्ररोहरो पल्याः प्रयत्ने चैव सरटस्य प्रपातने पंचत्रिभवेत् स्यम्पि पीडा विशेषतः यतना
ने तरे कस्यु रोहगां यदि जायते यत्ने फलमुत्कृष्टं रोहरोहो ल्य फलं भवेत् आरोहणं बोर्ध्ववक्त्रे अधोवक्त्रे निपातनं भवेद्यदितु शीघ्र
णत्तस्य न जायते क्वं मृत्युयोगे दग्धयोगे पाते च यमघंटके चंद्राष्टके नैधने च जन्मक्षे विषनाडिके कूरलमे कूरपुते विष्टि
वैद्युति मृत्युते दुर्निमित्ते तयोः पाते निधनं जायते क्वं तयोः स्पर्शनमात्रेण सचैलं स्नानमावरेत् गव्यं पंचविधं प्राशं कुर्या
दाज्या वलोक्तं शस्ते वाप्यथवा शस्ते यदीच्छेदात्मनः शुभं पुरापाहं वाचयित्वा तु शांतिकर्म ततश्चरेत् प्रतिरूपं तयोः कुर्यात्सु
वरो न स्वशक्तितः रक्तवस्त्रेण संवेद्य गंधपुष्पैः प्रपूजयेत् कलशं वस्त्रपुग्मेन पूजयेद्द्विधिना ततः अग्निसंस्थापनं कुर्याद्दो
सं कुर्याद्द्विधानतः मृत्युं जपेन मंत्रेण समिद्धिः स्वादिरे शुभैः तिलैर्व्याहृतिभिर्होमं अष्टोत्तरसहस्रकं महाव्याहृतिभिर्होमं
भिः क्षीरेण कारयेत् अभिषक्ततः कुर्याद्यजमानस्य मूर्धनि पुरोयैर्वा रुणसूतैश्चैद्योषैः शांतादिमंत्रकैः इत्यंमंत्रवि
धानेन यः कुर्याच्छान्तिमुत्तमां तस्यायुर्विजयो लक्ष्मीकीर्तिः पुष्टिश्च जायते इति पत्नी सरटशांतिः अथ ग्रामारण्यादिशांतिः ॥
गर्गः प्रविशति पदाग्राममरणपशुपक्षिणः आरण्ययांति वाग्राम्याः स्थलयांति जलोद्भवः स्थालजावाजलयांति घोरं वासं
ति निर्मयाः राजद्वारेषु रद्वारे शिवाश्चाय शिवप्रदाः दिवारान्त्रिं च रावायिरान्नौ वायिरान्नौ वायिरैर्दिवा चराः याम्याः स्यजंति प्रा

मंवातञ्चोत्पातस्य निर्दिशेत् उत्पातस्य च लक्षणमिति शेषः दीप्तावाप्येति संध्यासु मंडलानि च कुर्वते वासंते विस्तरं यत्र तदा
प्रेतफलं भवेत् प्रदोषे कुक्कुटो वासे घामंते वासिको किलः अर्कोदये काभिमुखस्तदा मात्यभयं दिशेत् ग्रहं कपोतः प्रदिशेत्
ऋच्यां धनुर्विलीयते मधुवामशिका कुर्यान्मृत्युर्ग्रहपतिर्भवेत् प्रकारद्वारगेहेषु तोरणापरावधिषु केतुच्छत्रापुधाप्रेषु क
आत्संश्रयते यदि जायते वाथवल्मीको मधुवापादि दृश्यते सदेशो नाणमायाति राजा च म्रियते तदा भूषकान् शलभान् द
स्वाप्रभूतं सुद्रयं वहेत् काशोल्मुकास्थिभृंगास्याः भ्रानो मरकवेदिनः दुर्भिक्ष्यवेदिनो ज्ञेयाः काकाधान्यक्षये यदि जना
नभिभवंतश्च निर्मयारणावेदिनः काकोमैथुनपुक्तश्चेत्तः स यदि दृश्यते राजा च म्रियते तत्र तदा देशो विनश्यति उल्
को वाशुजे मत्र नियते द्वा तथा गृहे ज्ञेयो गृह्यते मृत्युर्धननाशस्तथैव च वाशाते शब्दं करोति मृगयक्षिविकारेषु कुर्या
द्वोमं स्य शिरां देवाः कपोत इति च जप्तयं च भिर्द्विजैः सुदेव इति वैकेन देवा गावश्च दक्षिणाः जपे छाकुन सूक्तं च
देवाः कपोत इत्यादयो मंत्राऋग्वेदे प्रसिद्धाः नमोनमो ब्रह्मण इति वेदशिरांसि उपनिषदः गावश्च
यास्थेव द्विजानां सर्का चर्वावस्त्रयुगोत्थीया एवं कृते शांतिमुपैति पापमृगैर्द्विजैवापि निवेदितं यत् इति ग्राम्यारण्या
त्रयोवध् अथ कपोतशांतिः नारदः आरोग्येद्गृह्येत् कपोतो वा प्रवेशयेत् स्यात्सुहृन्निर्भवेत् स्य यद्वा नर्थपरं यरा दश्या

शांभ
श्रीः
नृतेरं
कुर

हे देवि दारिद्र्याभादिभ्याः तस्य शान्तिं च कर्तव्या जय होमविधानतः ब्राह्मणान्वरपेत्तत्र स्वस्तिवाचनपूर्वकं यो
शाष्टोवाश्रौतस्मार्तकियायान् देवाकयोतइत्याधाक्रवामिर्पंचभिजपं लक्षं कृत्वा प्रयत्नेन स्वगृह्योक्तविधान
याप्यस्य ये द्वन्दिं मुखांते शो ज रातं मुखांते अग्निमुखांते प्रत्येकं समिदाज्यान्ने प्रतिप्रणवपूर्वकं यत इंद्रभया
महे स्वस्ति देति त्रिंश्वकैः त्रिभिर्मंत्रैश्च जुहुयात्तिलायास्तृप्तिभिस्रथा जपाहुतिस्ततो हुत्वा कुर्यात्पूर्णाहुतिं ततः विप्रे
भ्यो दक्षिणे दद्यात् द्यौः शान्तिं च ततो जपेत् ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चात्स्वयं भुंजीत वंधुभिः एवं चः कुरुते सम्यक्तस्माद्दोषा
त्प्रमुच्यते पिंशलापाः सरेष्वेवं मधुवल्मीकयोरपि संपूर्णो मंदिरहानिः शून्यसद्यनिमंगलं प्राकारे च पुरद्वारे रथ्यादिषु च वीम
धिषु ग्रामस्थतत्फलं चैव गुरुकल्पनपाततः शान्तिकमाखिलकार्यपूर्वोक्तेन क्रमेण तु इतिकपोतादिशान्तिः अथ काकवैक
तशान्तिः गर्गसंहितायां काकस्य मैथुनं पश्येत् काक शिरसि चेद्विशोत् शिरस्युरसि वा कुर्यात्पक्षघातं न खैस्तथा विदारणं च कु
रुते शयानं स्पृशेद्यदि तदा वदेत्तु मरणमहारिष्टमथापि वा मध्यरात्रे यदा काको वा स्पतहेतुना विना तद्गहारिष्टमाचष्टे प्रा
मारिष्टमथापि वा शान्तिं तत्र प्रकुर्वीत विधानेन यथोदितं उद्दिश्या रिष्टशामनं कुर्यात्प्रगलमादितः शुचौ देशे रत्निमन्त्रे स्थं
दिलेभिर्निधाय च तद्दीशानेष्टदले कुंभोपरि स्वशक्तितः हिरण्यनिर्मितं खिद्रं लोकपालसमन्वितं पूजयित्वा स्वशाखोक्त

शांभ
८६

शौः गुरु शनैश्वरदिने प्रातिपत्तिकांते शुभमंदिरे कृष्णानिनवस्त्राणि अहतानिनवोनिच पूर्वादिक्रमयोगेन स्थापयेच्च एथक
नैः कृष्णप्रस्थप्रमारोमस्थाययेत्तत्र वायसान् पूर्वस्यां कपिलतत्र स्थापयेन्मंत्रपूर्वकं नीलग्रीवमथाग्रे यां यास्याच्च विकृत
स्वर्गदक्षिणोत्तरादिभ्योऽप्यमृत्युविनाशनं विद्युज्जिह्वं च वारुण्यां वायव्यां कृष्णकूर्वरं कौवेर्यां कालनामानंदं शान्त्या
कालमेव अहते कृष्णवस्त्रेणापममध्ये प्रपूजयेत् महिषं कृष्णवर्णी च यमं माषैश्च पूजयेत् रक्तोत्तमांगसर्वत्र आयुधै
श्च समन्वितं लोहदंडं चतुर्वाहं पूजयेन्मंत्रपूर्वकं यस्मिन् दक्षे परे पिचांसं सुगन्तुः पंथामेव च एते मंत्राः समाख्याताः
भूद्राणां नामंत्रतः अकालमूलकलपास्थापयेत्स्य सन्निधौ जलपूर्णां रत्नगर्भं शूरीयात्र समन्वितं स्थापयेत्तत्र देवेशं
भूतपाशां महेश्वरं प्रतिष्ठाप्य च तान् सर्वान् अथ मंत्रैः प्रपूजयेत् । कपिलत्वं च वर्णो न शुभाशुभनिवेदकः गृहाणा
र्ध्यमयादत्तं भवाशुभविनाशनः नीलग्रीवगृहाणार्ध्यमयादत्तं स्वर्गेश्वरं अपमृत्युविनाशापददामिव लिमुत्तमं ॥
क्रूरस्त्वपापिनानित्यं सौम्यस्त्वधार्मिके जने विकृतस्वरगृहाणार्ध्यमयादत्तं शुभापनः क्रूरस्त्वपापिनानित्यं शुभव
द्यनक्रच्छसि गृहाणार्ध्यमयादत्तं क्रौंचसौम्यप्रदो भव विद्युज्जिह्वं नमस्ते स्तुषाकव्याधि विनाशनः वलिं पूजामपा
दतां गृहाण सुखदो भव कृष्णकर्तुरनामस्त्वं भूतभव्यनिवेदकः गृहाणार्ध्यमयादत्तं भववैधव्यनाशनः काकत्वं काल

नामासिदुष्टकालनिवेदकः गृहाणं वलिपूजां मेदत्तादुःखविनाशनं श्वेतस्त्वसितवर्णोसिमृत्युभावस्यसूचकः गृहाणार्घ्यं
मया दत्तं भवमृत्युविनाशनः तन्मध्ये पूजयेद्देवं धर्मराजचतुर्भुजं यमाय धर्मराजाय मृत्युवे वा तकाय च वैवस्वताप्रकालस
र्वभूतक्षयाय च औदुम्बराय दध्राय नीलाय परमेष्ठिने वृकोदराय त्रित्राय चित्रगुप्तने नमः नीलश्रीवाय लोके शार्ङ्गहस्ता
य वै नमः पाशाहस्ताय सापुधाय रिवाय ते नमः चंद्रनैश्वसुगंधैश्च वासोभिः पूजयेद्यमं त्र्यं च कर्मत्रेणार्द्रं च प्र
पूजयेत् मृत्युविनाशिनीं विघ्नां कुंभे चैव नियोजयेत् शतमष्टोत्तरं चैव आचार्यो ह्यह्यमानसः स्वगृहोक्तविधानेन च कुरु
यमदैवतं संश्रय्य जुहुयाद्दन्तौ समिदाज्यचरुं तिलान् तदेव त्यासमित्कार्या शतमष्टोत्तरं तथा समिक्रमैरा जुहुयात्
तिद्रव्यं पूजयेत् सुगन्धुः यथा मंत्रेण होतव्यं सर्वमंत्रतु भद्रासनं प्रकर्त्तव्यं पंचवर्गाकसंयुतं तस्योपरि न्यसेत्पात्रे यजमा
नमर्थं च्छयेत् निवेश्याच्छादिते घीटे अभिषेकं तु कारयेत् पावमानो मिसाल्लिगैर्भैत्रैर्वारुणासंभवैः तल्लिगैः सुगन्धुः य
था विष्णुर्भैः ततः स्नानं प्रकर्त्तव्यं तीर्थानीतेन वारिणा सहस्राक्षादिभिर्मंत्रैः स्नानकार्यं द्विजोत्तमैः ततो न्यहस्त्रमाद
य धर्मराजं तु जयेत् उक्तैः षोडशभिर्मंत्रैः सुगन्धित्यर्घ्यं दापयेत् तत उत्थाय संप्रार्थ्य भक्तिभावसमन्वितः रक्षसांपु
त्रं शीघ्रं च रक्षसांपुत्रं वा धवान् रक्षयन्तीपती चैव पितरं मातरं धनं अग्निं तोमं भयं मास्तुरोगाच्च व्याधिवंधनात् शस्वतो

शं-म
७२

विषतोषोद्याद्रयनाशयेमेसदा प्रथनावप्रकर्तव्यानसस्कारसमन्विता काकपृष्ठेचपद्मस्त्रेस्नानंक्लिन्नंचपद्मेत् सहिरण्यं
चतन्कृत्वाब्राह्मणायनिवेदयेत् मंत्रः यत्किंचित्स्यशदोषोत्थं दुखंतमपिविद्यते तत्सर्वनाशमायातुवस्त्रदानेनसूर्यज
वायसांस्तान्यमैत्रेयश्चाचार्यायनिवेदयत् भाषान्वासांसिक्लृष्टांतधेनुचैवपयस्वीनीं ज्ञानीवारेचतत्कार्यंरविवारेथवापुन
घृतयात्रेप्रसौवरोदिर्शायेदात्मनस्तनुं ब्राह्मणेभ्योददेदन्मभूयसींचैवशक्तितः यथोक्तदक्षिणांदद्याद्वितशाळ्यनकारयेत्
स्थानेर्यत्रस्पृशेत्काकोतत्स्थानंचप्रपूजयेत् एवंकुर्याद्विधानेनध्वांसदोषांयशाम्यति इतिकाकस्पर्शशान्तिःप्रकारेत्
रेणकाकमैथुनदर्शनशान्तिः नारदः दिवावायदिवाशत्रौयः यस्येत्काकमैथुनं समर्थोमृत्युमाप्नोतिस्वयवास्थानना
शनं काकघातं व्रतंयद्वाविदधीतथावत्सरं पितृवद्विजान्मत्याप्रत्यहंचाभिवादयेत् जितेंद्रियोजितक्रोधः सत्यधर्मय
रायणः तद्दोषशमनार्थायशान्तिकर्मसमारमेत् ग्रहस्पेशानदिग्भागेहोमस्थानंप्रकल्पयेत् गृह्योक्तविधिनातत्रप्रति
शाय्यहुताशनं मुखान्तेसमिदाज्यान्नेर्हुनेदशोत्तरंशानं प्रतिमंत्रंयवकेनअथमृत्युंजयेनच व्याहृतीभि स्तिलैवाही
जपाद्यंतंप्रकल्पयेत् पूरणाहुतिंचजुहुयात्कर्जाभुचिरलंकृतः स्वर्णशृंगीरोप्यखुरीकृष्णांधेनुपयस्वीनीं वस्त्रालंकारसंयुक्त
कानिष्कद्वादशसंयुता तदद्वैततदद्वैतदद्यादक्षिरायापुतां यथाचितानुसारेणान्यनाधिकस्यकल्पन आचार्यायश्रोत्रि

पापतांगोद्घात्कुटंविने यस्मात्वंष्टथिवीसर्वाधनोवैरुहसन्निभे सर्वमृत्युहरेनित्यमतः शान्तिप्रयत्नमे ब्राह्मणोभ्योविहि
एभ्योपथाशक्त्याचक्षिणांब्राह्मणान्भोजयेत्यश्वाच्छान्तिवाचनपूर्वकां एवंयः कुरुतेसम्पक् तस्माद्दोषात्प्रमुच्यते इतिका
कर्मैषुनशांतिः अद्भुतसागरेनारदः भानौसिंहगतेचैव यस्यगौः संप्रसूयते मरणतस्यनिर्दिष्टं षड्दिर्मासेनसंशयः ततः
शांतिप्रवक्ष्यामियेनमेयेनसंपद्यते शुभांप्रसूनांतस्क्षणादेवतांगांविप्रायदापयेत् ततोहोमंप्रकुर्वीतघृताक्तै राजसर्षपैः
आहुतीनांघृताक्तानांअयुतंजुहु पाततः सोयवासःप्रयत्नेनदद्याद्विप्रायदक्षिणां वस्त्रयुग्मंपवंचैवसमुवर्णं प्रदापयेत् ॥
द्रष्टृदेवतमंत्रेणाततः शान्तिर्भवत् द्विजः गर्ग दिवाप्रसूतावडवाश्रावणोचविशेषतः माघमासेवृधेचैवप्रसवेन्महिषीय
दि सिंहेगावः प्रसूयंते स्वामिनोमृत्युदायकः जंगमस्थावरेजातस्थावरंजंगमेतथा तस्मिन्योनिवियर्षासेपरचक्रागमो
भवेत् त्यागोविवासोदानंवाकृत्वाय्याशुशुभंलभेत् वडवाहस्तिनीगौर्वायदियुग्मंप्रसूयते विजात्यं विकृतं वायषड्दिर्मा
सेम्रियेतवै विंयोनिषुचगच्छंतिमैषुनेदेशनाशनं अन्यत्रवैसरोत्यतेर्नृणांवाजातिमैषुनात् सूर्यमूषकमार्जारमत्स्या
श्वानविवर्जिताः ज्ञेयादुर्भिक्ष्यकर्तारः स्रजातिपिशिताशनाः अकालजोमदोघोरश्चतुष्यान्मृगयक्षिणाः अन्यजातिभयं
तस्यघेनुश्वानौविशेषतः अथानड्वाहनड्वाहंधेनुर्धेनुंपिवेद्यदि शुनीवाधयतेधेनुंशुनीधेनुरथापिवा तिर्यग्योनौमानुषी

५० वापरचक्रागमोभवेत् अमावृषीमानुषाणिजल्यंतिप्राणिनोयदि विकृतंवाप्रसूयंतेपरचक्रागमं वदेत् त्यागोविवासादानंवातेषां
 २० कोपंविजानता तर्पयेद्वाह्येणांश्वेवजहोमांश्वकारयेत् मृदंगवाद्यैः परहैः सुशोभनैः पूजाचकार्पात्रिदिवोकसानां धानु
 स्तथेज्यविधिनाचकार्पादेयंतथान्नं बहुचद्विजेभ्यः इति गर्गः वृत्तं वा मुशले वापि सूदते वाप्युत्सृज्यं वृत्तं दलनं यंत्रं भू
 तानां चैव विभ्येत गृहे देवगृहेथवा दशह्यद्रुषीं वा आमने शयनं तथा अकस्मात्सूदते यत्र कं पते वा वसुंधरा इत्यादीन्
 निनिमित्तान्युक्ताशांतिरप्युक्ता तत्रैव अभ्यस्य समिधो हुत्वा घृताक्तमधुसंपुताः सावित्र्या ए सहस्रेण प्रजापत्यास्तु मेत्रवित्
 प्रजापत्याः प्रजापतिदेवताका पायसं भोजयेद्विद्वान् हुत्वांते भूरिदक्षिणाः ततः प्रशाम्यते पायं प्रजापतिमतं यथा स एव
 कृष्णापिपीलिकायत्रयामेषु नगरेषु वा अतिमात्रं तु दृश्यंते ऊर्ध्वं वंशकृता लयाः शांतिं गृहे देवगृहे तथा नरपतेर्गृहे उपर्यु
 परिमात्रं तु दृश्यंते वै श्वत्तदा मक्षिकानशकादेश अतिमात्रं भयावहाः ईदृशैर्लक्षणांस्तैर्महाचौरमयं भवेत् इव्याणां
 हरणां वृषात्परचक्रस्य चागमं तत्र शांतिं प्रवक्ष्यामि विभ्यामि बो यदर्शितां अभ्यस्य समिधां चैव हुत्वा चाष्टोत्तरं शतं पूर्णयात्रा
 शिदात्तव्या हुत्वांते भूरिदक्षिणां दासिदाससमायुक्तं गृहे दद्याद्विजातये तिलयंत्रं प्रदात्तव्यं तिलान्जुद्धीत संयतः स एव मृतः
 स्मशानयोनीतः पुनर्जीवती मानवः गृहे यस्य प्रविष्टो सौ तिष्ठेद्य कदाचन अचिराच्छून्यतां पाति हतदारपरिग्रहः तत्र शांतिं

प्रवक्ष्यामि धर्मराजमते तथा सक्षीराणां घृताक्तानां अग्नेः हुत्वा सुखं बुधः उद्वंराणां विधिवत्तः शान्तिं कृता भवेत् सा विष्वष्टसह
स्त्रे राक्षीरं शान्तिं चकारयेत् रक्तानामेकेत्यादिवक्ष्यमाणानां क्षीरं शान्तिः कपिला तिलकांसां च हुत्वांते भूरिदक्षिणा ततः शाम्यय
तेषां धर्मराजमते तथा स एव अनारोग्यमनादृष्टिर्दुर्भिक्षं जनमारकं ज्वरः कासस्तथा भ्वासः कच्छुद्दुर्विकोष्ठिकाः शि
रोरोगो हिरोगश्च पांडुरोगो गलग्रहः व्याधयश्च प्रवर्तते दुर्दृष्टैः स्वप्रलक्षणैः तत्र शान्तिं प्रवक्ष्यामि वृहस्पतिमते तथा त्रिभ
रात्रोपोषितो भूत्वा हविष्याशोपुरे हितः सक्षीराणां घृताक्तानां समिधानां शतं दहेत् यत्नात् शान्तिं शेषः ततः स्तुछाम्यतेषां यं वृ
हस्पतिमते तथा स एव वज्रमिद्राशनिर्वापि ज्वलन्नायतते यदि पुरे जानपदे वा पितृविधान्महद्भयं संवत्सरे ततो घोरे वि
याञ्चैव जनक्षयं राजा मात्यविनाशं घनिर्दिशेन्नात्र संशयः तत्र शान्तिं प्रवक्ष्यामि इंद्राग्निवचनं यथा अपामार्गस्य समिधा
सहस्राष्टीतरं भवेत् पायसं भोजयेद्विप्रान् क्षीरं शान्तिं चकारयेत् रक्तानामेकवर्णानां गवां क्षीरं समादिशेत् समाश्रयेद्दोमार्थं स
पादयेत् हुत्वा हुति शतं विशेषहेद्रेण च मंत्रवित् महेद्रेण महाद्वंद्वो योजसेत्यादिना सुवर्णमणि संकाशा हुतांते भूरिदक्षि
णा गौरिति शेषः ततः स्तुछाम्यतेषां यं इंद्राग्निवचनं यथा शौनकः अथ दास्यमणिककुंभस्थालीदररागायांसो राजकुलविवा
दीवायानच्छत्राण्यासनावस्यध्वजगृहैकदेशं जन राजवाजिसुख्याः प्रमीयंते वाहस्तीनो वा माद्युति इत्येवमादीनि तान्ये

शो-म-
२९

तानीसर्वाणि इंद्रदेवतान्यद्रुतानि प्रायश्चित्तानि भवन्ति इंद्रो देवतीकर्ता च येषानानि इंद्रा देवत्यानि अद्रुतानि तेषु प्रायश्चित्तान्यर्था
इन्द्रदेवस्य त्रिभवंति इंद्रं विश्वेति स्थालीयाकं हुत्वापंचाज्याहुतीर्जुहोति इंद्राय स्वाहा शचीयतये स्वाहा ईश्वराय स्वाहा सर्व
याय शमनाय स्वाहा इति व्याहृतिभिश्च पृथक् पृथक् स एव गृहद्वारेण वा सूर्यो गच्छति कपोतः प्रविशति शरीरे रोहती कुरु
स्त्रीदर्शनमित्येवमादीनि तान्येतानि सर्वाणि यमदेवस्यान्यद्रुतानि प्रायश्चित्तानि भवन्ति नाके परागमिति स्थालीयाकं
हुत्वापंचाज्याहुतीभिर्जुहुयात् यमाय स्वाहा प्रेताधिपतयेऽदंडपाणयेऽसर्वयाय शमनाय स्वाहा इति व्याहृतिभिश्च पृथक् पृथक्
कजुहुयात् स एव दिशो दशदस्यंतिकेन वश्रोतिष्ठंति गवांशृंगादुधिरस्रवति अस्य रथं द्विमांशुस्तपति इत्येवमादीनि सर्वाणि
सोमदेवस्यान्यद्रुतानि प्रायश्चित्तानि भवन्ति सोमो राजानमिति स्थालीयाकं हुत्वापंचाभिराज्याहुतिभिरभिर्जुहोति सोमाय
स्वाहा नक्षत्राणाय तये स्वाहा सीरपाणये स्वाहा ईश्वराय स्वाहा सर्वयाय शमनाय स्वाहा व्याहृतिभिश्च पृथक् पृथक् कजु
होति अथाश्वशांतिः गर्गः अश्वशांतिं प्रवक्ष्यामि शृणु शौनक यत्त्वतः अश्वशालासमीपे तु कुंडं कुर्याद्विधानतः उत्त्वात्
हस्तमात्रं तु व्यायामश्च तथा भवेत् मेखलात्रयसंयुक्तं यो निरश्वस्य पत्रवत् कुंडस्योत्तरपूर्वतु वेदिकुर्यात्सुमाहितः सार्ध
हस्ततथापाममुत्तेधं हस्तमात्रकं वर्तुलाचतुरस्राच देवानां स्थापनानि च कुर्यादष्टदलं पद्मं तदुलैर्वेदिको यरि तन्मध्ये

जयेद्देवं सुवर्णेन प्रकल्पितं आभ्वारूढं महातेजाः सप्तहस्तं महाबलं अश्वारिष्टहरं भूरं देवेशं हयवल्त्रमं देवं द्रुचधर्मा
शं सुवर्णेन प्रकल्पयेत् वरुणचतये शानं राजतेन प्रकल्पितं यमेव काललोहेन ताम्रेनापितथैव च निर्ऋतिं च तथा वायुं
नागेनैव प्रकल्पयेत् सोमं च राजतेनैव कल्पयेत्सुसमाहितः कृत्वैवं लोकपालांश्च स्वेषु स्थानेषु विन्यसेत् आवाहनार्थं पा
द्याद्यैः गंधपुष्पाक्षतैः शुभैः धूपैर्दीपैश्च नैवेद्यैः पूजयेत्सीति पूर्वकं यंचामृतेन स्त्रपनं कुर्याद्देव स्वमंत्रकैः त्र्यम्बुवाजिनमि
ति मंत्रेण वाहनं चरेत् अश्वस्तु परो गोइति कुर्यात्संस्थापनं बुधः मानसलोकेति मंत्रेण स्नानं सम्पक् प्रकीर्तितं पुवं वस्त्रा
णीति तथा वस्त्रं चैव प्रदाययेत् यज्ञो यवीतं हातयं देवस्य त्वेति मंत्रतः विजदायेति मंत्रेण अर्चयेत्सुसमाहितः गंधहारेति मं
त्रेण गंधपुष्पं तथैव धूपं सीति तथा धूपं दीपं चाग्निविशेषतः अन्नपतेति मंत्रेण नैवेद्यं परिकल्पयेत् एवं संपूज्य विप्रैर्द्र
विपुत्रं ह्यपाधियं ततः संपूजयेद्दीमान् लोकपालान् तथैव च द्रुवो विभक्तः शक्रं अग्निं दृतेति पावकं यमाय सोमेति यमं नि
र्ऋतिं स्युरोति च त्वं नो अग्नेति वरुणांतव वायेति चानिलं सोमो धेनुं तथा सोमं कद्रुद्रेति तथा शिवं पूजयेद्गंधपुष्पाद्यैर्धूप
दीपनिवेदनैः क्रमेण पूजेदित्यं देवान् संपूजयंततः अश्वारूढं महावीरं तुरंगेशं महाबलं अश्वारूढं चरेवंतं शक्त्या चाशु
विनाशाय सायेसन गजारूढं षड्रहस्तं सुरेश्वरं वज्रेण तुरंगोरिष्टं भिन्नकुरु राचीपते मेषारूढं महातेजो ज्वलज्वाल विभूषि

शांभु २२ नः तीक्ष्णासिनाहुतवह अश्वारिष्टे विनाशय कालदंडधरो देवमाहामहिषवाहन कालदंडेन दंडं स्व अश्वारिष्टे विनाशय ख
द्रहस्तमहाभीमनिर्ऋते प्रेतवाहन छिन्नकुरुहयारिष्टं तीक्ष्णखड्गेन शीघ्रतः याशहस्तजलाधीशसदामकरवाहन पा
शेन च हयारिष्ट छिन्नकुरुजलाधिय ध्वजहस्तमहाकायमृगारूढमहावल ताडयस्व हयारिष्टं ध्वजदंडेन चानिल
शक्तिहस्तमहाकायकुवेरनरवाहन अश्वारिष्टं च यक्षेशशक्त्या चाशुविनाशय भूलहस्तमहारुद्रपिनाकिन् वृषवा
हन नाशय शुहयारिष्टं त्रिभूलेन त्रिलोचन एवं संप्रार्थ्य विप्रेन्द्रलोकपालक्रमेण च अग्ने संस्थापनं कृत्वा कुडे होमं च
कारयेत् तिलब्रीहियवैश्वेव प्रत्येकं वाठकाठकं होमं कुर्यात् अश्वकामाचरुणा घृतपूर्वकं स्थापयित्वा ज्वसंस्थालीतस्थे
नाज्येन यत्नतः इत्थं सर्वैश्च मंत्रैश्च देवमुद्दिश्य कारयेत् अग्ने ये स्वाहा वायवे स्वाहा विष्णवे स्वाहा सर्वज्ञाय स्वाहा सर्वदुरि
तनाशनाय स्वाहा रैवताय स्वाहा सर्वकामफलप्रदाय स्वाहा प्रजायतये स्वाहा सर्वत्र होमः कार्यः अग्निरन्नादीन् नृपति
रन्नाघमस्मिन् यज्ञे यजमानाय ददातु स्वाहा सोमो राजा राजपति एवं सर्वत्र होमविधिः इत्थं कृत्वा होमकर्म आचार्यो विधि
वत्तदा शन्नो भवतु मंत्रेण अश्वशालां प्रवेशयेत् पवित्रं तेति मंत्रेण अश्वान् प्रोक्षयेद्विजः एषवाजीति मंत्रेण तथा अं
श्वविसर्जयेत् मानो मित्रेति मंत्रेण तुंगान् स्थापयेत्सुधीः पूर्णा हृत्ति च जुह्याद छिन्नघृतधारया भूतेभ्यश्च वलिं दद्यात्

त्वान्मंत्रपूर्वकं असुरपन्नगायक्षायातुधानाश्चरक्षसाः पिशाचाः सिद्धगंधर्वाः वेतालायोगिनीशिवाः डाकिनीशाकिनीचै
वशाकिन्याजंबुकादयः अश्वारिष्टस्यशंसर्थवलिं गृह्णन्ति संग्रहाः इत्यं दत्वा वलिं सम्पक्भूतेभ्यः श्वविधानतः अभ्वंच
दक्षिणायुक्तं प्रतिमां वत्संयुतां उद्दिश्य भास्करं देवं आचार्याय प्रदाययेत् आकृतीं देवतानां च द्विजेभ्यो वस्त्रसंयुताः दद्या
त्तादक्षिणायुक्ताश्चापूतः समाश्रितः अकृतीः प्रतिमाः देवानामिन्द्रादीनां अनेन विधिना कृत्वा हयानां शातिकं महत् अश्व
नां नीरुजत्वं च वलं युष्टिजवं तथा लक्ष्मीस्थितामनूनां च संग्रामविजयो भवेत् ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चात्ततः शान्तिर्भविष्यति इत्यश्व
शान्ति अथ गजशान्तिः सनत्कुमार उवाच अथ राजा प्रकुर्वीत चतुर्थ्यां गजवाजिनां शान्तिं सामयत प्रानांतदुत्पातादपोहति
कं वलानि च नादजे पदात्तश्रुतिमुंचति सद्यो प्रशांतो निर्वेदाद्यदा स्यात्तदवर्जितः विहीनगतिमत्यर्थपरिहीणतनुद्विपं
विमानात्तत्र सर्वगुप्तो नष्टपराक्रमः नष्टशोभः सदाहीनो नष्टसंज्ञो रूषान्वितः नानाव्याधिसमुत्थाभिः पीडाभिः पीड्यते
यदा अरिष्टोपनिपातेषु तथोत्थातमयेषु च तदा शान्तिं प्रकुर्वीत गजरक्षायरो नृपः अरिष्टाद्यमुभंत्वेवं वाजीनां लक्ष्यते य
दा युधारेभेषु च तथा तेषां शान्तिं च कारयेत् शान्त्यर्थं गजवाजीनां मंडपं चतुरस्रकं द्वादशरत्निमानेन संमितं कारयेत्सुधी वा
हुप्रमाण मध्येतुयोनिनाभिसमुज्वलं कुंडं त्रिमेखलं कुर्याद्दत्तं वा चतुरस्रकं तत्पुरस्ताद्दक्षितः पश्चिमे चोत्तरे तथा चतुरस्रं त

तः कुर्यात्कुंडहस्तप्रमाराकं कोणेषु च तथा कुर्याद्दृजं चाष्टत्रिकोणाकं अर्कस्त्रादिरपालाशविल्वाश्वत्थवठैरपि औदुंबरअपाभ
 मार्गसमिद्धिस्तत्रतत्रवा मध्ये सर्वसमिद्धिर्वापालाशैर्वाज्यविल्वकैः तिलतंदुललाजाभिः सक्तुसिद्धार्थशालिभिः यवैरे
 भिस्त्रिष्वध्वत्तैर्मध्ये सर्वमिति स्थितिः दत्त्वा च पयासा चैव घृतेन मधुनापि वा कोणेषु च तथा ज्येन मध्ये तु कलेशेरपि स्याप
 ये च ततः कुंभान् अष्टावष्टासु दिक्षु च वस्त्रपुरमेन संछन्नान् सर्वौषधिसमन्वितान् सर्वरत्नपुतान्युमानां धपुष्योदकैर
 पि हस्तावरप्रमारो न वृत्कुंभं तु मध्यमे तिर्योदकेन संपूर्णं सर्वरत्नौषधैरपि चतुरः कलशांस्तत्र चतुर्थस्य समंततः कोणेषु
 च पथान्याप्यजलवस्त्रादिकैर्युतान् स्मरेत्प्रधानकुंभे तु नृसिंहाकृतिहरिं चक्रशखगदायद्मचर्मासिशरशक्तयः पूर्वादिक्र
 मयोगेन ध्यातव्यं कलशेष्वपि वहिः शक्रादिदिक्पालास्तत्र तत्र च सस्मरेत् प्रधानकुंभात्पुरतः कुर्याच्चक्रानुमंडलं तत्र संपूज्य
 देवे ज्ञाप्य श्वाहोमादि साधयेत् मंडलाग्ने तथा कुंभं कुंभाग्ने कुंडमेव च सर्वत्रानलसंस्कारान् स्वर्गह्योक्तेन कर्मणा जुहुया
 दग्निस्थिर्धर्ममाज्याहुतिसहस्रकं आनुष्टुभेन मंत्रेण गुरुर्वास्यपुरेहितः अनुष्टुभो नृसिंहमंत्रः दशताहस्रमिष्येत समि
 द्रव्यं च रूपैव हुत्वांम समाहितः संपत्याज्याहुतीनां च सहस्रावायुर्लभवेत् ततः स्त्रिष्टुक्तित्यादिसमायनविधिक्रमात् ॥
 एवं समाप्य विधिवद्दोमंतत्रपुरेहितः संस्पृशन्नुदकुंभं च जपेद्दृशां सहस्रकं पर्यंतकलशान् स्पृश्याजयेत्तत्र सहस्रकं अ

नंतरेषुकुंभेषुगायत्र्याप्रणावेनवा ऋत्विग्भिर्युगयत्कार्येहोमंतंत्रंतुपूर्ववत् प्रतिकुंभसहस्रं च जपेन्मानप्युपस्थानं पूज
येत्त्रोकपादीन्गंधादिभिरतंद्रितः अथराजानमाकायास्वास्त्योरोसिंहेविष्टरेत् समाप्यचशुविः स्नानं सर्वालंकारसंपुक्तं
कुंभोदकेन देवाग्नेतन्मंत्रेणभिषेचयेत् पयतकलत्रौश्चापिनृपयश्चाङ्गजादिकं अन्याश्चवाहनान्पूज्यदिव्यलक्षणासंयु
तान् राजादीन्वशिष्टेनतोयेनस्नापयेदुधः अन्यवाहनान्द्विपाद्यान्सर्वान्नेव समाहितः बाह्यकुंभोदकेनैव स्नापयेत्त्र
साधकः रातोनीराजनं कुर्याद्वाहनेषु च मंत्रवित् अन्येष्वेवंविधः कार्यः सहिरत्नकरः परः राजानं वाहनादींश्च तथा न्याश्च
पुरोहितः सर्वालंकारसंपुक्तान् सर्वमंगलसंपुक्तान् कृत्वा तु वाचयेत्पश्चाद्वाह्योराशिषोवह्नु दक्षिणामप्यलंदत्वा ऋत्विग
भ्योगुरवेनृप वाहनं वस्त्रभूषाणामाचार्याय निवेदयेत् दासदासीषु मृत्येषु ग्रामादिषु च सर्वशः सर्वालंकारसंपुक्तं रा
जावाहोपरिस्थितं अग्रेहैश्चापि संपुक्तं राजानं वाहसंस्थितं मंत्रेहीदैर्हयैश्चैव ब्राह्मणैः स्वस्तिवाचनैः स्नानं देवैश्च
त्विग्भिर्हृद्मंत्रैर्वरैस्तथा आचार्यो राजभवेनृपसंवेशयेत्स्वयं पूर्वस्नानावशिष्टेन कुंभतोयेन मंत्रवित् गजशालावसं
प्रोक्ष्य अश्वशालांतथैव च सिद्धार्थतंदुलतिलैः पुष्पैर्वाप्यवकीर्य च शालामध्येनृसिंहं च सुदर्शनमनामयं पूजयेद्गंध
पुष्पाद्यैः सर्वालंकारसंपुक्तैः सकुम्भिः कृशाग्नेन कुर्याद्भूतवत्सिंहं ततः शालासु सर्वासु ब्राह्मणान्भोजयेद्दलितं ततः

शां-म- संवेदानं कृपादाचार्या गजवाजिनो एवं शांतिं प्रकुर्वीत निमित्तं सति तद्गुरुः सपरिच्छदस्पृष्टपतेर्मन्त्रवित्सुसमाहितः सर्वकल्प
 २४ रासंपूर्णः सर्वव्याधिविवर्जितः सपुत्रो राजमन्त्रस्तु नृपस्तेन महीयते इति गजशांतिः अथ महाशांतिः श्रीकृष्ण उवाच
 महाशांतिप्रवक्ष्यामि महादेवेन भावितं पार्थिवानां हितार्थं यमहादुस्तरारिणीं नृपाभिवेके साकार्या पात्राकालेनृपस्य तु
 दुःस्वप्ने दुर्निमित्ते च ग्रहवैगुण्यसंभवे विद्युद्युक्तानियाते च जन्मक्षयग्रहभेदने केतूदये च निर्वाते क्षितिकं यस्य संभवे
 प्रसूतौ मूलगंडाते यमलस्य च संभवे छत्राणां च ध्वजानां च स्वर्यानां तत्तने भुवि काकोलूककयोत्तानि प्रवेश्मन तथा
 क्रूरग्रहाराणां च क्रेषु जन्मादिषु विशेषतः जन्मनि द्वादशोच्चैव चतुर्थे वा षष्ठे मेतेषां यदा स्युर्गुरुमंदाराः सूर्यश्चैव विशेषतः
 मंदः शनी आरे भौमः पुद्गे ग्रहाराणां सर्वेषां सूर्यशीतां शुकीलके वस्त्रापुधगवाश्वेषु भस्मिते रायनासने यद्याग्निपरिदृश्ये
 तरात्रा विद्रुधनुस्तथा वेश्मनश्चतुलाभंगे गर्भे च्छ्वत्तरिषु च रवि विवद्वये दृष्टे महाशांतिप्रयास्यते सर्वाणि दुर्निमित्ता
 नि प्रशमंयंति सर्वथा तां कुर्युर्ब्राह्मणाः पंचकुलशीलसमन्विताः चतुर्वेदास्त्रिवेदाश्च द्विवेदाश्चापि पांडव आथ
 र्वणविशेषेण वचूर्वाश्च सुसंयताः शुचयः श्रुतसंयन्ताः जयन्ती मयरायणाः कृष्णाय वासनकाद्यैः कृतकायविशोधनाः
 पूर्वमाद्यमन्त्रास्तु प्रारंभेतुतः क्रियाः मन्त्रान्विनियोक्ष्य मारान् दशद्वादशाहस्तं वामं डपंकारयेत्तुभं तन्मध्ये वेदिका

कुर्याच्चतुर्हस्तप्रमाणातः आग्नेय्यांकारयेत्कुंडं हस्तमात्रं सुशोभनं मेखलात्रयसंयुक्तं योन्याचापिसमन्वितं रवीद्वोरुपरा
 गेषु महोत्कायतनेषु च उत्पातेषु तथा न्येषु निमित्तेषु च सर्वशः सर्वरियो यशस्वनी महाशक्तिः प्रशास्यते चारुचंदनमाले
 चतौरगालं कृते तथा गोमयेनोपलिप्ते च मंडयेते द्विजातयः भुक्त्वा वैरघराः स्नाताः शुक्लमाल्यानुलेपनाः कर्मकुरुषुरिति श
 षः ततश्च पंचकलशास्तस्यां वेद्यां विनिश्चियेत् आग्नेयादिषु कोणेषु ध्वं च मं मध्यतस्तथा अष्टपत्रं कृते पद्मे पंच पत्रं व
 धारिणां ब्रह्मकूर्चविधानेन पंचगव्यं तु कारयेत् ब्रह्मकूर्चविधानं गे मूत्रं ताम्रवर्णाया इत्यादिना ब्रह्मकूर्चप्रकरणे प्रोक्त
 औषधीपंचरत्नानि रोचना चंदनं तथा सिद्धार्थकान्द्रामीदूर्वाकुशान्त्रीहिपवांस्तथा अपामार्गफलवती न्यत्रो धो दुं वरस्त
 या पुष्पाभ्यस्य कपित्थाश्च प्रियंगुश्च तपत्रवान् हस्तिदंतं मृदं चैव कोराकुंभेषु विन्यसेत् फलवती गंधः प्रियंगुः कुंगुः पुरायत
 र्थादकोपेतं पंचगव्यं च मध्यमे ऋचं वाचमिति इ च वन्दि कुंभाभि संत्रणं आमुः शिशानेनैर्ऋत्यां यद्वेदावायगे चरे इशावासा
 चतुर्थं स्वर्कुंभं स्वस्तिभि संत्रण मध्यमे त्वयजत्र व्या रुद्रः कुंभे यजुर्भुवाः गंधपुष्पा मत्तैर्वस्त्रैर्नैवेद्यैर्घृतपायसैः फलैश्च नारिके
 लाद्यैर्दीपकैः कुंभपूजनं स्वस्तिवाचनकंचैव कारयेत्तदनंतरं क्रमेणानेनैरग्निकर्मप्रयोजयेत् अनेन वक्ष्यमाणेन अत
 सिद्धं मिहाग्निं च पूर्वमेव निधापयेत् पूर्वकलशास्थापनात् हिरण्यगर्भः समिति ब्रह्मासनं नियोजने कथानसा प्रणीताश्च

शं-मं
२५

मंत्रेणविनियोजयेत् कृत्वावास्तरां वन्देराज्यसंस्कारमेवच अथवासादयेदं नद्रनद्रं व्ययस्यप्रयोजनं ततः पुरुषसूक्तेनपाय
सश्रयरांभवेत् अभिधायोथसंसिद्धं पायसंस्थापयेद्वि अष्टादशप्रमाणेनान् दद्यादथशमीमयान् पाल्नाशीसमिध
सप्तसप्तद्वेइतिदाययेत् आधारावाज्यभागौ तु हुत्वा पूर्वक्रमेण तु जुहुयाद्याहुतौः सप्तजातवेदसदृष्ट्वा स्यात्लीपाक
स्वजुहुयात्पुनर्वैजातवेदसे तरत्समदिसूक्तेनचतस्रो जुहुयात्तत् यमायेतिचसप्तान्याः स्वाहीताजुहुयात्ततः स्वाहांता
इतियोज्यं सर्वत्र इदं विष्णुस्ततः सप्तजुहुयादाहुतीर्नैय नक्षत्रेभ्यस्ततः स्वाहासप्तविंशतिराहुतौः नक्षत्राहुतयश्चक
तिकाभ्यः स्वाहेतिमंत्रैः कार्या तत्ररोहिणी ह्यपुष्यहस्तादित्रयानुराधादित्रयाभिजिह्वयशतभिषग्रेवतीष्वेकवचनं पु
नर्वसुकालानुनीह्यविशारवाभिनीषुद्विवचनं शेषेषुह्रवचनं पत्नर्मणेतिजुहुयात्ततः सिष्टकृतं पुनः ग्रहहोमस्ततः का
र्यमित्तैः सज्यपरिष्कृतैः अत्रतिलविधानं वैकल्पिकयादिनित्यर्थः प्रायश्चित्तं ततो हुत्वा होमकर्म समाचयेत् ततश्चतुर्थ
निघोषैः काहलाशखनिश्चनैः यजमानस्य कर्तव्यो ह्यभिषेको द्विजोत्तमैः कास्मर्यवृक्षसंभूते समेभद्रासने स्थितं कास्मर्य
वृक्षः श्रीयणी भद्रासनं वेदिमध्यगतं कृत्वा दुर्निमित्तप्रशांतये षुचभिः कलशैः पूर्यैः मंत्रैरेतौ यथाक्रमं सह स्वाक्षेप्रथमं
ततश्चैवशतायुषा सजोषसाचंद्रइतिविश्वानिवरुणेति दुपदादिवैतिचततः स्वाययेयुः समाहिताः ततोदिशावर्तिदम

घाद्विचित्रान्नसमाश्रितान् नमोस्तसर्वे ऋक्षेभ्यः इमं मंत्रमुदाहरन् स्नातस्य ब्राह्मणाः सर्वे पठेयुः श्यन्ति मुक्तमां शान्तिं तो
 येन धारां च पातयित्वा समंततः पुराणा हवाचनं कृत्वा शान्तिकर्म समुपयेत् तीर्थे देवालये वापि गोदोहं कारयेद्बुधः क्षितिं
 हिरण्यवासां शिष्यान्यासना निच विप्रेभ्यो दक्षिणां दद्याद्यथाशक्त्या विमत्सरः दीनानाथ विशिष्टेभ्यो दद्यात् श्वैव पु
 षिष्ठिरः भोजनं चानि शं दत्वा ततः सर्वप्रसिध्यति आयुश्च लभते दीर्घं प्राच्युन्विजयते क्षणात् दुर्गा शिवा स्वसिध्यन्ति पु
 त्राश्च लभते शुभान् यथाशस्त्रप्रहाणं कवचवारणं भवेत् तथा देवो यद्यात्तानां शान्तिर्भवति वारणं अहिंसकस्य दातस्य
 धर्माजितघनस्य च दयादाक्षिण्यपुक्तस्य सर्वे सानुग्रहाग्रहाः अर्थान् समर्द्धयवद्भयते च धर्मकामं प्रसाधयति तस्य
 विनिष्ठियापं यः कारयेत् सकलदोषहरी महार्थां शान्तिं प्रशांत हृदयः पुरुषः सदैव ॥ इति श्रीमामांसकभद्रशंकर
 त्मजभट्टनीलकण्ठकृते भास्करेशान्तिमयूखः समाश्रित गमत् ॥ यः पोथीशहरव नारमदिवाकरह्यायाखानामे ॥
 छ्वां तिस्रश्रुषकीपुस्तकशिवचरणके इहं छपीसाकिन्मोहलेभदे निकालीमहलके पास वाकलमदुर्गा मिश्र ओछाय
 नेवालेकानाम मातां दयाल यः पोथीजिसकोलेनाही सोचादनीचौक मेकुंजगलिके फाटकके पल्लुमओर रामचर
 नकेदुकानपरमिलेगी संवत् १९२५ मिनिवेशारवसुदी ८ वारबुधकेदिन समाप्तम् ॥ श्रीरामजय रामजय राम

शं-म.	पृ.	प.	पं.	
२६	१	१	१	मंगलाचरणश्लोकाः
	१	२	४	शान्तिलक्षणेशास्त्रायः
	१	१	२	तत्रयदिभाषा
	२	१	२	आदीविनायकपूजापुराणाह वाचनादिकथनम्
	२	६	२	आचार्यादीनांशाखाविवारः
	१	२	३	ऋत्विग्म्यादेयवस्तुकथनं लौकिकाद्यग्निग्रहणविचारः
	१	४	८	विनायकशान्तिः
	१	४	८	तच्छान्तिप्रयोगः
	१	४	११	तत्रविनायकस्त्रयनम्

पृ.	प.	पं.	
१	७	७	विनायकमंत्रगायत्रीकथनं
१	९	७	ग्रहयज्ञः
१	१०	७	तत्रग्रहस्थायनप्रकारः
१	१०	९	अपुनहोमः
१	२१	९	लक्षहोमः
२	२२	९	कोटिहोमः
२	२४	९	शतमुखादिकोटिहोमास्ततः
२	३९	५	ग्रहयोगशान्तिः
१	४१	१	ग्रहस्नानानि
१	४१	१	अदित्यशान्तिः
१	४१	८	चंद्रशान्तिः

तत्रयदिभाषा

पृ.	प.	पं.	
२	४१	१	मंगलशान्तिः
२	४१	६	बुधशान्तिः
२	४१	१०	गुरुशान्तिः
२	४२	२१	तत्रगुरुपूजाः
३	४३	१	शुक्रशान्तिः
१	४३	४	प्रतिशुक्रादिशो.
२	४३	१	शनिगुरुकेतूशो.
२	४४	८	शनिव्रतम्
२	४४	८	शनिस्तोत्रम्
२	४४	८	अर्कविवाहः
२	४७	४	रजोदर्शनशो.

४. प. पं.

२ ४२ १ तत्प्रयोगः

२ ५१ ३ गोमुखप्रसवविधिः

१ ५२ १० तत्प्रयोगः

१ ५३ ७ सदन्तोत्पत्तिशान्तिः

१ ५३ ७ कृष्णचतुर्वर्णजननशां.

१ ५४ ३ सिनीवालीकुहुशान्तिः

२ ५५ १ दर्शजननशान्तिः

१ ५६ ४ सिनीवालीकुहुदर्शशान्तिः

२ ५६ १ दर्शजननशान्तिप्रयोगः

२ ५६ ११ अष्टशान्तिः

१ ५८ १ तत्प्रयोगः

४. प. पं.

२ ५८ ६ मूलशान्तिः

१ ६२ ८ मूलाश्लेषाशान्त्यैः प्रयोगः

२ ६३ १ वैद्यतिव्यतिपातसंक्रातिशान्तय

२ ६६ ६ तत्प्रयोगः

१ ६७ २० अथैकनक्षत्रजननशान्तिः

२ ६७ ६ तत्प्रयोगः

१ ६८ १ ग्रहणोत्पत्तौशान्तिः

२ ६८ ६ विषघटिकाशान्तिः

१ ६९ ६ भगण्डान्तशान्तिः

२ ६९ ३ दिनक्षयादिशान्तिः

१ ७० १ त्रिकशान्तिः

४. प. पं.

१ ७० ६ वैकृतशान्तिः

२ ७० १ यमलशान्तिः

२ ७० ११ तत्प्रयोगः

२ ७१ ४ प्रथमदिनादिषुदेवीगृ

हीतवालकरक्षणम्

२ ७२ ३ वालग्रहस्तवः

१ ७४ ६ द्वितीयादिदिनमासव

र्षेषुदेवीगृहीतवाल

रणेविशेषः

२ ७६ ७ वौधायनोक्तज्वराद्युत्प

त्तौशान्तयः इयमेवतिथि

दोषशान्तिरिषु

श्री. म. १७

४. प. पं.

२ ७७ ११ आश्वलापनोक्तावारशान्तिः

१ ७८ ८ नक्षत्रशान्तयः

२ ८१ २ तिथिवारक्षेषुसाधारणशान्तिप्रयोगः

१ ८२ २ तत्रैवमदनरत्नेविशेषः

२ ८२ ४ ग्रहणशान्तिः

२ ८३ ३ जलाशयवैकृतशान्तिः

२ ८३ ८ वृष्टिवैकृतशान्तिः

१ ८४ ४ अग्निवैकृतशान्तिः

२ ८४ १ प्रतिमादिवैकृतशान्तिः

२ ८४ ११ आकस्मिकप्रासादपतनादिशान्तिः

२ ८५ १ वृक्षविकारशान्तिः

४. प. पं.

२ ८५ ८ उज्जातशान्तिः

१ ८६ ६ पद्मोत्तरशान्तिः

२ ८६ ६ शामारण्यदिशान्तिः

१ ८७ ११ कपोतशान्तिः

२ ८७ ७ काकवैकृतशान्तिःसैवका
कमैथुनदर्शनशान्तिरुच्यते.

१ ८८ ६ काकस्पर्शशान्तिः

२ ८९ ५ प्रकारान्तरेणकाकमैथुनदर्शनशान्ति

३ ९० ३ भानौसिंहगतेगोप्रसवशान्तिः

१ ९० ८ वडवाहस्तिनीमूवकमार्जारादीना
विकृतशान्तिः

४. प. पं.

२ ९० ३ वृत्तमुशलोत्सवतस्तु

१ ९१ ४ रनेशान्तिः

२ ९२ ६ दुष्टस्वप्नदर्शनशान्ति

२ ९२ ६ अभ्यशान्तिः

१ ९३ ६ गजशान्तिः

२ ९४ २ महाशान्तिः
इतिश्रीशान्तिमयूर
स्यसूचीपत्रम् ०

॥इतिशान्तिमयुरसमाप्तम्॥श्रीराम॥

